Zbiór orzeczeń z zakresu postępowania cywilnego wraz z komentarzami

Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne – wybrane zagadnienia

BIBLIOTEKA APLIKANTA

Zbiór orzeczeń z zakresu postępowania cywilnego wraz z komentarzami

Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne – wybrane zagadnienia

CASEBOOK

Piotr Borkowski, Wiesława Kuberska,
Hanna Langa-Bieszki, Małgorzata Stanek,
Izabela Wawrzynkiewicz

pod redakcją
Wiesławy Kuberskiej

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury
Kraków 2015 r.

Poszczególne części opracowali:

Wiesława Kuberska – sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi:
Wstęp, Część I: Wprowadzenie, Rozdział I.

Małgorzata Stanek – sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi:
Część I: Rozdział II i III.

Piotr Borkowski – sędzia Sądu Rejonowego w Limanowej:
Cześć II: Wprowadzenie, Rozdział II case 17-19, Rozdział III i IV.

Izabela Wawrzynkiewicz – sędzia Sądu Okręgowego w Łodzi:
Część II: Rozdział I.

Hanna Langa-Bieszki – sędzia Sądu Okręgowego w Gdańsku:
Część II: Rozdział II case 1-16.

Pod redakcją
sędzi Wiesławy Kuberskiej

© Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury 2015
Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury
ul. Przy Rondzie 5
31-547 Kraków

ISBN 978-83-940946-5-2

Spis treści

Wykaz skrótów ..... **IX**

Wstęp **1**

Część I. Postępowanie zabezpieczające **3**

Wprowadzenie 5

Rozdział I. Zasady ogólne udzielenia zabezpieczenia **13**

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz 13

1. Przesłanki udzielenia zabezpieczenia 13
   1.1. Dopuszczalność żądania udzielenia zabezpieczenia – *case* nr 1 13
   1.2. Uprawdopodobnienie roszczenia – *case* nr 2 24
   1.3. Uprawdopodobnienie interesu prawnego – *case* nr 3 34
   1.4. Skuteczność realizacji zabezpieczenia – *case* nr 4 41
   1.5. Wybór sposobu udzielenia zabezpieczenia – *case* nr 5 43
2. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia 53
   2.1. Wstępne badanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia – *case* nr 6 53
   2.2. Ciężar dowodu w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia – *case* nr 7 60
3. Wniosek o zmianę lub uchylenie zabezpieczenia oraz złożenie sumy zabezpieczenia – *case* nr 8 66
4. Koszty postępowania o udzielenie zabezpieczenia – *case* nr 9 73
5. Odpowiedzialność uprawnionego za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia – *case* nr 10 79

Rozdział II. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych **87**

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz 87

1. Zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności, lub innego prawa majątkowego (art. 747 pkt 1 KPC) 87
   1.1. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych poprzez zajęcie oznaczonych ruchomości będących we władaniu osoby trzeciej – *case* nr 1 87
   1.2. Dopuszczalność zabezpieczenia żądania wspólnika rozwiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zajęcie konta bankowego i ruchomości należących do spółki – *case* nr 2 89
   1.3. Dopuszczalność zabezpieczenia powództwa przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym upadłego w sprawie przeciwko syndykowi – *case* nr 3 92

2. Obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową (art. 747 pkt 2 KPC) 96
2.1. Powiązanie wpisu, treści i losów hipoteki przymusowej z postanowieniem zabezpieczającym stanowiącym podstawę jej wpisu – *case* nr 4 96
2.2. Nieprawomocny wyrok sądu pierwszej instancji jako tytuł zabezpieczenia – *case* nr 5 101

Rozdział III. Zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych 106
Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz 106
1. Zabezpieczenie roszczenia z zakresu własności przemysłowej 106
1.1. Opinia prywatna sporządzona na zlecenie wnioskodawcy jako sposób uprawdopodobnienia roszczenia o ochronę praw z patentu – *case* nr 1 106
1.2. Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia w sprawie o zaniechanie posługiwania się znakiem towarowym – *case* nr 2 112
2. Zabezpieczenie roszczeń o ochronę dóbr osobistych 116
2.1. Przesłanki zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji w sprawach o ochronę dóbr osobistych – *case* nr 3 116
2.2. Zakaz publikacji w serwisie internetowym jako zabezpieczenie roszczenia o ochronę dóbr osobistych osoby prawnej – *case* nr 4 121
3. Zabezpieczenie roszczeń z zakresu praw autorskich – *case* nr 5 125
4. Zabezpieczenie roszczeń o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności – *case* nr 6 130
5. Zabezpieczenia roszczenia o upoważnienie do wykonania zastępczego – *case* nr 7 132
6. Zabezpieczenia roszczenia o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały organów spółki kapitałowej – *case* nr 8 136
7. Zabezpieczenie roszczeń z zakresu prawa geologicznego i górniczego – *case* nr 9 143

Część II. Postępowanie egzekucyjne 149

Wprowadzenie 151

Rozdział I. Zasady ogólne postępowania egzekucyjnego 157
Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz 157
1. Podstawa egzekucji 157
1.1. Tytuł egzekucyjny i klauzula wykonalności – *case* nr 1 157
1.2. Postępowanie klauzulowe 160
1.2.1. Nadanie klauzuli wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu – *case* nr 2 160
1.2.2. Klauzula wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika – *case* nr 3 166

2. Czynności egzekucyjne komorników i czynności nadzorcze sądu – *case* nr 4 171
3. Czynności w postępowaniu egzekucyjnym 174
3.1. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego – *case* nr 5 174
3.2. Umorzenie postępowania egzekucyjnego przy egzekucji świadczeń alimentacyjnych z nieruchomości – *case* nr 6 176
4. Środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym 182
4.1. Skarga na czynności komornika 182
4.1.1. Dopuszczalność skargi, wymogi formalne oraz podmioty legitymowane do jej wniesienia – *case* nr 7 182
4.1.2. Spóźniona skarga na czynności komornika wskazująca na uchybienia uzasadniające wydanie komornikowi zarządzenia zmierzającego do zapewnienia należytego wykonania egzekucji – *case* nr 8 184
4.1.3. Skuteczność skargi na czynność komornika wniesionej do sądu niewłaściwego miejscowo – *case* nr 9 187
4.1.4. Wysłuchanie stron w toku postępowania egzekucyjnego – *case* nr 10 190
4.2. Zażalenie – *case* nr 11 193
5. Koszty postępowania egzekucyjnego 198
5.1. Zasady orzekania o kosztach w postępowaniu egzekucyjnym – *case* nr 12 198
5.2. Wniosek o obniżenie opłaty egzekucyjnej – case nr 13 200
6. Środki obrony merytorycznej przed egzekucją – powództwa przeciwegzekucyjne 208
6.1. Powództwa opozycyjne – *case* nr 14 208
6.2. Powództwo o wyłączenie rzeczy lub prawa spod egzekucji (ekscydencyjne) – *case* nr 15 213

Rozdział II. Egzekucja świadczeń pieniężnych 218

Orzeczenie, pytania (polecenia), komentarz 218
1. Uczestnicy postępowania egzekucyjnego 218
1.1. Uczestnicy postępowania egzekucyjnego z nieruchomości – *case* nr 1 218
1. 2. Uczestnicy postępowania w egzekucji z użytkowania wieczystego – *case* nr 2 224
2. Zajęcie nieruchomości 229
2.1. Materialnoprawne i procesowe skutki zajęcia (art. 925 KPC) – *case* nr 3 229
2.2. Rozporządzenie nieruchomością zajętą (art. 930 KPC) – *case* nr 4 233
2.3. Termin zajęcia nieruchomości w stosunku do wszystkich osób – *case* nr 5 239
3. Opis i oszacowanie nieruchomości 244
3.1. Zmiana wartości nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym – *case* nr 6 244
3.2. Zarzuty dotyczące oszacowania nieruchomości – *case* nr 7 249
4. Przybicie 256

4.1. Negatywne przesłanki przybicia – case nr 8 256
4.2. Umorzenie lub zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako przyczyna odmowy przybicia – *case* nr 9 259
4.3. Proceduralne przesłanki wydania postanowienia o przybiciu – *case* nr 10 263
4.4. Podstawy zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia – *case* nr 11 266
5. Przysądzenie własności 270
5.1. Charakter nabycia własności nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego – *case* nr 12 270
5.2. Skutki nabycia własności nieruchomości – *case* nr 13 272
5.3. Kognicja sądu na etapie przysądzenia własności – *case* nr 14 278
5.4. Umorzenie lub zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako przeszkody do przysądzenia własności – *case* nr 15 283
5.5. Przysądzenie własności nieruchomości na rzecz następców prawnych nabywcy licytacyjnego – *case* nr 16 287
6. Zajęcie ruchomości a przewłaszczenie na zabezpieczenie – *case* nr 17 291
7. Zakres zastosowania art. 885 KPC w egzekucji z wierzytelności innych niż wynagrodzenie za pracę – *case* nr 18 296
8. Wpływ zajęcia udziałów w spółce z o.o. na wykonywanie przez wspólnika uprawnień korporacyjnych – *case* nr 19 305

Rozdział III. Plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji 314
Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz 314
1. Plan podziału jako podstawa wykreślenia służebności z księgi wieczystej – *case* nr 1 314
2. Odsetki od sumy uzyskanej z egzekucji – *case* nr 2 323
3. Wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale – *case* nr 3 330
4. Podstawy zażalenia na postanowienie zatwierdzające plan podziału – *case* nr 4 336
5. Kolejność zaspokojenia należności zgłoszonych na podstawie art. 1036 § 1 KPC – *case* nr 5 346
6. Zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia – *case* nr 6 350
7. Udział wierzyciela hipotecznego w planie podziału – *case* nr 7 356

Rozdział IV. Egzekucja świadczeń niepieniężnych 364
Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz 364
1. Egzekucja czynności zastępowalnych na podstawie art. 1049 KPC – *case* nr 1 364
2. Egzekucja obowiązku usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych – *case* nr 2 371
3. Treść postanowienia wydanego na podstawie art. 1049 KPC – *case* nr 3 381
5. Wykonanie orzeczeń zobowiązujących do złożenia oświadczenia woli – *case* nr 4 389

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

EKPCz ..... Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284)
KC ..... ustawa z dnia 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 121 ze zm.)
Konstytucja RP ... Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KPC ..... ustawa z dnia 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.)
KRO ..... ustawa z dnia 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2012 r., poz. 788 ze zm.)
KSH ..... ustawa z dnia 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 1030 ze zm.)
p.g.g. ..... ustawa z dnia 9.6.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 613 ze zm.)
pr. aut. ..... ustawa z dnia 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631 ze zm.)
pr. up. ..... rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm.)
pr. up. i napr. ..... ustawa z dnia 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 233 ze zm.)
PWKPC ..... ustawa z dnia 17.11.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 297 ze zm.)
u.k.s.c. ..... ustawa z dnia 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 1025 ze zm.)
u.k.s.e. ..... ustawa z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376 ze zm.)
u.k.w.h. ..... ustawa z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.)
u.s.m. ..... ustawa z dnia 15.12.2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 1222 ze zm.)

2. Organy, instytucje i organizacje

ETPCz ..... Europejski Trybunał Praw Człowieka
SA ..... sąd apelacyjny
SN ..... Sąd Najwyższy
TK ..... Trybunał Konstytucyjny
WSA ..... Wojewódzki Sąd Administracyjny

3. Publikatory

Biul. SA ..... Biuletyn Sądu Apelacyjnego
Biul. SN ..... Biuletyn Sądu Najwyższego
CBOSA ..... Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
CzPKiNP ..... Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U. ..... Dziennik Ustaw
KZS ..... Krakowskie Zeszyty Sądowe
M. Pod. ..... Monitor Podatkowy
M. Praw. ..... Monitor Prawniczy
NP ..... Nowe Prawo
OSA ..... Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego
OSAB ..... Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAŁ ..... Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSNC ..... Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna
OSNCP ..... Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD ..... Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNKW ..... Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Karna Wojskowa
OSNP ..... Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNwSK ..... Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP ..... Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA ..... Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK ZU ..... Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, zbiór urzędowy
OTK-A ..... Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Seria A
Pal. ..... Palestra
PiP ..... Państwo i Prawo
POSAG ..... Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
PPC ..... Polski Proces Cywilny
PPE ..... Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH ..... Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank ..... Prawo Bankowe
Prok. i Pr. ..... Prokuratura i Prawo
Prz. Sejm. ..... Przegląd Sejmowy
PS ..... Przegląd Sądowy
PS-wkł. ..... Wkładka do Przeglądu Sądowego
RPEiS ..... Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
WPP ..... Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb. Urz. ..... Zbiór Urzędowy

4. Inne skróty

art. ..... artykuł
BTE ..... bankowy tytuł egzekucyjny

n. ..... następny/następna
niepubl. ..... niepublikowane
np. ..... na przykład
Nr ..... numer
pkt ..... punkt
por. ..... porównaj
post. ..... postanowienie
poz. ..... pozycja
r. ..... rok
red. ..... redaktor/redaktorzy
s. ..... strona
t. ..... tom
tekst jedn. ..... tekst jednolity
uchw. ..... uchwała
ust. ..... ustęp
w zw. ..... w związku
ww. ..... wyżej wymienione
wyd. ..... wydanie
wyr. ..... wyrok
z. ..... zeszyt
zd. ..... zdanie
ze zm. ..... ze zmianami
zob. ..... zobacz

Wstęp

Casebook *Zbiór orzeczeń z zakresu postępowania cywilnego wraz z komentarzami. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne – wybrane zagadnienia* jest czwartą i ostatnią publikacją z serii zbioru orzeczeń z zakresu prawa cywilnego procesowego wraz z komentarzami, wydawanej przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, w ramach *Biblioteki Aplikanta*. W nowym modelu kształcenia przyszłych kadr sądów i prokuratur zajęcia teoretyczne zostały zastąpione zajęciami nowego typu, których celem jest nie tylko doskonalenie umiejętności praktycznych, ale także stworzenie atmosfery systematycznego samokształcenia i samodoskonalenia. Jedną z metod nauczania stosowanych na obu typach aplikacji są zajęcia *case method*, polegające na pracy z orzeczeniami sądów powszechnych różnych instancji, Sądu Najwyższego, a także trybunałów międzynarodowych. Dobór orzeczeń związany jest z głównymi zajęciami merytorycznymi. Według założeń pomysłodawców tej metody praca z orzeczeniami ma w sposób najpełniejszy ćwiczyć umiejętności praktyczne, czyli sposób argumentowania przez sąd, ocenę stanowiska stron, ocenę materiału dowodowego, oraz umiejętność własnej argumentacji, co dla prawnika jest rzeczą podstawową. Seria casebooków ma stanowić pomoc, a zarazem uzupełnienie zajęć prowadzonych metodą *case method*.

Celem autorów było wybranie takich orzeczeń, które w sposób reprezentatywny charakteryzują poszczególne instytucje prawa funkcjonujące w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym, stanowiących tę część postępowania cywilnego, która

często jest pomijana przez praktyków sądowych i uznawana za peryferyjną, podczas gdy posiada kapitalne znaczenie dla realizacji wyników postępowania rozpoznawczego. Z uwagi na obszerność tematyki zbiór odnosi się jedynie do wybranych zagadnień.

Zasadniczą część opracowania tworzą orzeczenia Sądu Najwyższego oraz orzeczenia sądów apelacyjnych i okręgowych. Systematyka opracowania jest zgodna z Kodeksem postępowania cywilnego. Obejmuje najpierw postępowanie zabezpieczające, a następnie zagadnienia, które wiążą się z przebiegiem postępowania egzekucyjnego.

Poszczególne orzeczenia przedstawione są według takiego samego schematu. Na początku umieszczono kolejny numer orzeczenia (numeracja jest osobna dla każdego rozdziału). Następnie wskazano problem prawny występujący w danym orzeczeniu (tezę), nazwę i dane publikacyjne orzeczenia. Dalej skrótowo przytoczono stan faktyczny, a potem – w formie pytań i odpowiedzi – opracowano zagadnienia poruszone w konkretnym orzeczeniu bądź też takie, które są z nim związane, a pochodzą od autora.

Mimo że zbiór jest rezultatem świadomych decyzji autorów podjętych na podstawie ich najlepszej wiedzy, jest wyborem subiektywnym, a zatem zawsze mogą powstać wątpliwości co do wyrażonych w nich ocen, a także co do pominięcia w opracowaniu orzeczeń przedstawiających odmienne poglądy.

CZĘŚĆ I

Postępowanie zabezpieczające

Wprowadzenie

Aktualny model postępowania zabezpieczającego został ukształtowany dwiema zasadniczymi nowelizacjami Kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzonymi w życie na przestrzeni ostatnich 10 lat. Część I zbioru jest poświęcona zagadnieniom postępowania zabezpieczającego, a zatem za wskazane należy uznać skrótowe omówienie wprowadzonych zmian, gdyż dają one ogólne wyobrażenie o przyjętym kształcie polskiego postępowania zabezpieczającego.

Pierwsza zmiana została wprowadzona ustawą z dnia 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[1].

Kodeks postępowania cywilnego w zakresie dotyczącym postępowania zabezpieczającego w kształcie nadanym tą ustawą – zgodnie z uzasadnieniem jej projektu[2] – realizuje ideę postępowania zabezpieczającego jako pomocniczego w stosunku do postępowania rozpoznawczego, ale również jako autonomicznego trybu dochodzenia roszczeń, systemu niezależnej i natychmiastowej, choć tymczasowej ochrony prawnej udzielanej zainteresowanym podmiotom. Dla podkreślenia niezależnego charakteru tego postępowania normujące je przepisy zamieszczono w osobnej części, czyli części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego, zaś przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne objęto odrębną częścią trzecią. Na skutek nowelizacji nie ograniczono się więc jedynie do modyfikacji niektórych uregulowań, ale nadano całej części drugiej nową treść[3]. Część druga *Postę-*

---

[1] Dz.U. z 2004 r., Nr 172, poz. 1804.

[2] Sejm RP IV kadencji, druk sejmowy nr 965, za: www.sejm.gov.pl, dostęp: 12.9.2015 r.

[3] J. Jankowski, *Nowelizacje KPC wprowadzane w 2005 r.*, Warszawa 2005, s. 5 i 49.

powanie zabezpieczające dzieli się jednak nadal na trzy tytuły zawierające odpowiednio: przepisy ogólne, unormowania dotyczące zabezpieczenia roszczeń pieniężnych oraz innych przypadków zabezpieczenia.

W dodanym art. 730^1 § 1 KPC wskazano okoliczności, których istnienie uzasadnia udzielenie ochrony prawnej w drodze postępowania zabezpieczającego, a które w nauce nazywane są podstawami zabezpieczenia. Rozwiązanie przyjęte w tym przepisie wprowadza tylko dwie podstawy zabezpieczenia: uprawdopodobnienie istnienia roszczenia, które ma być zabezpieczone oraz interes prawny w uzyskaniu zabezpieczenia. Jednocześnie art. 730^1 § 2 KPC precyzuje pojęcie interesu prawnego jako podstawy zabezpieczenia.

W znowelizowanej ustawie przyjęto model, w którym postępowanie zabezpieczające jest dopuszczalne we wszystkich rodzajach postępowań cywilnych, bez względu na tryb ich rozpoznawania czy późniejszą możliwość wykonania orzeczeń zapadłych w sprawie.

Zgodnie z zasadą kontradyktoryjności obowiązującą w postępowaniu rozpoznawczym w trybie procesowym uznano, że podmiot starający się o udzielenie zabezpieczenia powinien tak przygotować wniosek (ze wskazaniem sumy zabezpieczenia), aby sąd mógł udzielić zabezpieczenia w krótkim terminie bez konieczności podejmowania czynności przygotowawczych, a ponadto w granicach wniosku i na podstawie materiału zebranego w sprawie (art. 738 KPC).

Ustawodawca znacznie rozszerzył katalog sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Obok znanych dotychczas, takich jak zajęcie ruchomości, wierzytelności i praw oraz ustanowienie hipoteki przymusowej i zakazu zbywania nieruchomości, wprowadzono zarząd nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym dłużnika, albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią, albo częścią gospodarstwa rolnego dłużnika, zakaz zbywania spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego (art. 747 KPC). Wprowadzono nową regulację wykonania zabezpieczeń w przypadku zajęcia rachunku bankowego oraz zajęcia prawa wynikającego z papierów wartościowych dopuszczo-

nych do publicznego obrotu (art. 752^1 KPC i 752^2 KPC), a także zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu (art. 752^1 KPC).

Ustawa znacznie rozszerzyła zakres wierzytelności, które w trybie postępowania zabezpieczającego mogą prowadzić wprost do zaspokojenia roszczeń, a ich zabezpieczenie zostało ukształtowane na wzór roszczeń alimentacyjnych. Dotyczy to wierzytelności z tytułu: rękojmi i gwarancji, kary umownej przeciwko przedsiębiorcy, roszczenia z tytułu najmu i dzierżawy do wysokości 20 000 zł, roszczenia w sprawie o naprawienie szkód wynikających z naruszenia przepisów o znakach towarowych oraz naruszenia wzorów użytkowych, patentu, wzoru zdobniczego, topografii układu scalonego, oznaczeń geograficznych, jak również roszczeń wynikających z naruszenia autorskich praw majątkowych i przepisów o ochronie środowiska (art. 753^1 KPC). Stworzono również możliwość wydania wyroku z uznania zasądzającego niezaspokojone roszczenie w sprawach, w których wcześniej wydano postanowienie zabezpieczające (art. 753^2 KPC), i możliwość wydania na posiedzeniu niejawnym wyroku w sytuacji, gdy obowiązany uznaje roszczenie, które wcześniej zostało zabezpieczone (art. 753^2 KPC).

Zdecydowanie zmieniono przepis dotyczący sposobu zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych, tak aby zawierał przykładowe wyliczenie sposobów zabezpieczenia takich roszczeń (art. 755 KPC).

Z uwagi na różnorodność proponowanych sposobów zabezpieczenia projektodawca wyraźne uregulował sposób wykonania postanowienia o zabezpieczeniu w zależności od charakteru orzeczonego sposobu zabezpieczenia oraz przesądził, że nadawanie klauzuli wykonalności następuje z urzędu (art. 743 KPC). Rozwiązał także kwestię wykonania zabezpieczenia na majątku wspólnym małżonków w sytuacji, gdy postanowienie o ustanowieniu zabezpieczenia wydane jest przeciwko jednemu z małżonków. Jednocześnie wprowadzono rozwiązanie umożliwiające ochronę praw małżonka dłużnika (art. 743^1 KPC).

W celu ochrony dłużnika i wyważenia interesów obu stron wprowadzono upadek zabezpieczenia w sytuacji, gdy obowiązany złoży na rachunek depozytowy sądu sumę żądaną przez

uprawnionego (art. 742 § 1 KPC), oraz określono terminy upadku zabezpieczenia (art. 754^1 KPC i art. 757 KPC).

Druga zmiana została wprowadzona ustawą z dnia 16.9.2011 r.[4], która dokonała zmian o różnym stopniu szczegółowości i znaczeniu dla praktyki.

Ustawa ta przede wszystkim ograniczyła szerokie ujęcie katalogu przypadków, w których może mieć zastosowanie zabezpieczenie nowacyjne, często poddawane krytyce[5]. Postanowiono zrezygnować z nowacyjnego zabezpieczenia roszczeń pieniężnych wynikających z praw własności intelektualnej (autorskich praw majątkowych, praw pokrewnych oraz praw do baz danych, należności wynikających z naruszenia autorskich praw majątkowych, a także z prawa własności przemysłowej) – pkt 6 i 7 art. 753^1 § 1 KPC. Rozmiar dochodzonych roszczeń we wskazanych sprawach bywa ogromny, a żadne względy aksjologiczne nie uzasadniają zabezpieczenia tego typu roszczeń pieniężnych przez zapłatę z góry kwot na poczet dochodzonego roszczenia. Zabezpieczenie nowacyjne tych roszczeń powinno być ograniczone do istotnych społecznie i socjalnie spraw o dostarczanie środków utrzymania. W sprawach z zakresu własności intelektualnej za istotne z punktu widzenia praktyki uważa się zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych (nie zaś pieniężnych)[6]. W szczególności chodzi o to, aby w drodze zabezpieczenia niezwłocznie przerwać działania naruszające prawa własności intelektualnej i prowadzące do nieodwracalnych skutków. W tym zakresie potrzebna jest wyraźniejsza regulacja prawna, co zresztą znalazło się w zmienionej treści art. 755 KPC. Natomiast w przypadku roszczeń pieniężnych za w pełni wystarczające należy uznać typowe zabezpieczenie konserwacyjne, przy zastosowaniu sposobów zabezpieczenia wskazanych w art. 747 KPC[7].

---

[4] Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 2011 r., Nr 233, poz. 1381), która weszła w życie dnia 3.5.2012 r.

[5] A. Jakubecki, (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 946.

[6] Uzasadnienie projektu ustawy: Sejm RP VI kadencji, druk sejmowy nr 4332, za: www.sejm.gov.pl, dostęp: 12.9.2015 r.

[7] J. Jankowski, *Nowelizacje KPC wprowadzane w 2012 r.,* M. Praw. Nr 1-4, poz. 12.

Nowelizacja usunęła wątpliwość, jaka się wyłaniała na gruncie wykładni art. 753^1 KPC, w szczególności sformułowania jego § 1 *in initio*, że „przepis art. 753 stosuje się odpowiednio". Zagadnienie to było wysoce kontrowersyjne, zwłaszcza zaś sporne było przyjęcie, czy w wypadkach zabezpieczenia roszczeń wymienionych w art. 753^1 KPC jedyną podstawą zabezpieczenia jest uprawdopodobnienie istnienia roszczenia czy też, zgodnie z ogólnym przepisem art. 730^1 KPC, wymagane jest uprawdopodobnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Ustawodawca rozstrzygnął ten spór, dodając w art. 753^1 KPC nowy § 3, mocą którego w sprawach wymienionych w § 1 punktach 1 i 2 dla udzielenia zabezpieczenia nie jest wymagane uprawdopodobnienie interesu prawnego, a zatem w pozostałych wypadkach jest ono niezbędne.

W art. 755 KPC określającym sposoby zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych dokonano dwóch zmian redakcyjnych, poprawiających brzmienie przepisów, oraz dwóch merytorycznych (jedna z nich uwzględnia wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9.11.2010 r.[8]). Poprawiono brzmienie m.in. punktu 3 § 1 art. 755 KPC poprzez wskazanie sposobu zabezpieczenia za pomocą zawieszenia postępowania egzekucyjnego zamiast dotychczasowego nieprawidłowego zawieszenia egzekucji.

Natomiast nowe brzmienie § 2 spowodowane zostało uznaniem przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z Konstytucją RP poprzedniego brzmienia tego przepisu, który nie określał ram czasowych na zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych. Ponieważ przepis ten miał utracić moc z dniem 20.2.2012 r., zmieniono jego brzmienie, wypełniając zalecenia Trybunału. Udzielając zabezpieczenia, sąd określi czas trwania zakazu publikacji, który nie może być dłuższy niż rok. Jeżeli postępowanie w sprawie jest w toku, uprawniony może przed upływem okresu, na który orzeczono zakaz publikacji, żądać dalszego zabezpieczenia.

---

[8] K 13/07, Dz.U. z 2011 r., Nr 217, poz. 1435 z glosami: aprobującą – E. Gniewka, M. Praw. 2011, Nr 10, s. 555, oraz krytyczną – Ł. Machaj, Prz. Sejm. 2011, Nr 3, s. 155.

Paragraf 2^1 dodany do art. 755 KPC dopuszcza nowacyjne zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych, jeżeli zabezpieczenie jest konieczne dla odwrócenia grożącej szkody lub innych niekorzystnych dla uprawnionego skutków, także w wypadku, gdy wniosek o zabezpieczenie nie różni się co do treści od żądania ochrony prawnej poszukiwanej w powództwie.

Artykuł 738 KPC został pozbawiony zd. 2, które przewidywało, że wniosek o udzielenie zabezpieczenia nieodpowiadający wymogom formalnym określonym w art. 736 KPC przewodniczący zwraca bez wzywania wnioskodawcy do jego uzupełnienia. Unormowanie to było różnie oceniane. Z jednej strony wydawało się, że skoro udzielenie zabezpieczenia daje uprawnionemu uprzywilejowaną pozycję w postępowaniu rozpoznawczym poprzez udzieloną mu tymczasową ochronę prawną, oczekiwać można dodatkowej staranności przy sporządzaniu wniosku. W projekcie ustawy nowelizującej podniesiono natomiast, że usunięcie tego rygorystycznego przepisu spowoduje, że znajdą zastosowanie ogólne reguły przewidziane w art. 130 i n. KPC, co przyczyni się do uproszczenia i ujednolicenia regulacji prawnych, a ponadto wyeliminuje zbędny formalizm i rygoryzm dotychczasowego unormowania[9].

Uległ zmianie art. 743 KPC poprzez dodanie § 3 stanowiącego, że jeżeli wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu zostało uzależnione od złożenia przez uprawnionego kaucji na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego, powstałych w wyniku wykonania postanowienia o zabezpieczeniu, sąd nadaje mu klauzulę wykonalności albo przewodniczący zaopatruje je we wzmiankę o wykonalności, po złożeniu kaucji. Przepis ten wprowadza zatem ustawową gwarancję, że wykonanie zabezpieczenia nastąpi tylko wówczas, gdy uprawniony złoży kaucję na rachunek depozytowy. Zmiana ta potwierdza istniejącą praktykę, znajdującą oparcie w treści art. 786 KPC i § 187 rozporządzenia Ministra Sprawiedli-

[9] Uzasadnienie projektu ustawy: Sejm RP VI kadencji, druk sejmowy nr 4332, za: www.sejm.gov.pl, dostęp: 12.9.2015 r

wości z dnia 23.2.2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych.

W art. 743^1 § 4 KPC, który reguluje kwestię upadku zabezpieczenia zależnego od zajścia okoliczności w nim przewidzianych, dodano zd. 4 nakazujące odpowiednie stosowanie art. 754^1 § 3 KPC o stwierdzaniu przez sąd upadku zabezpieczenia.

Wprowadzono trzy zmiany w przepisie art. 746 KPC, który ma charakter normy prawa materialnego i reguluje w sposób szczególny odpowiedzialność uprawnionego za wyrządzenie obowiązanemu szkody wynikającej z wykonania zabezpieczenia.

Pierwsza zmiana polega na skorygowaniu brzmienia zd. 2 § 1 wskazującego termin dochodzenia przeciwko uprawnionemu roszczenia obowiązanego o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia. Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem tego przepisu roszczenie wygasało, jeżeli nie było dochodzone w ciągu roku od dnia powstania szkody. Trzeba przypomnieć, że omawiany przepis uzyskał to brzmienie mocą ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego z dnia 2.7.2004 r. – wcześniejsze sformułowanie art. 746 § 1 zd. 2 KPC wskazywało, że roszczenie wygasa, jeżeli dłużnik nie dochodził go sądownie w ciągu roku od chwili jego powstania. Powszechnie podnoszono, że taka zmieniona konstrukcja może pozbawić obowiązanego możliwości dochodzenia roszczenia odszkodowawczego, bowiem w razie dłuższego okresu wykonywania zabezpieczenia szkoda może powstać wcześniej niż w ciągu ostatniego roku poprzedzającego upadek zabezpieczenia. Wówczas w ogóle nie powstałoby roszczenie o odszkodowanie, bowiem w chwili, w której mogłoby ono powstać, upłynąłby już roczny termin, w wyniku czego roszczenie by wygasło. Nowelizacja z dnia 16.9.2011 r. przywróciła prawidłowe brzmienie zd. 2 art. 746 KPC, określając początek biegu rocznego terminu do dochodzenia roszczenia na dzień jego powstania.

Druga zmiana polega na uzupełnieniu art. 746 KPC o regulację zagadnienia, w jakim momencie powstaje roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia w przypadku, gdy orzeczenie zapadłe w sprawie zaskarżono skargą kasa-

cyjną. Dodano zatem § 1^1, zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej termin do dochodzenia roszczenia rozpoczyna się w dniu prawomocnego zakończenia postępowania wywołanego jej wniesieniem.

Z kolei trzecia zmiana dotyczy § 3 i jest spowodowana potrzebą korekty jego brzmienia związanej z dodaniem § 1^1.

Rozdział I. Zasady ogólne udzielenia zabezpieczenia

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz

1. Przesłanki udzielenia zabezpieczenia

1.1. Dopuszczalność żądania udzielenia zabezpieczenia – *case* nr 1

Wnioskodawca, będący zarazem wierzycielem, może w postępowaniu klauzulowym domagać się wydania zarządzenia tymczasowego przez nakazanie wpisu w księdze wieczystej zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości do czasu zakończenia postępowania klauzulowego (art. 730 i n. KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC).

Postanowienie SN z dnia 24.2.1999 r., III CKN 182/98, OSNC 1999, Nr 9, poz. 157, LEX nr 36471.

Postanowieniem z dnia 4.12.1997 r. Sąd Wojewódzki w W. na skutek apelacji uczestników R.C. i T.C. od wpisu w księdze wieczystej – uchylił dokonany przez Sąd Rejonowy w K. wpis w dziale III księgi wieczystej Kw nr (...) prowadzonej dla nieruchomości zabudowanej o powierzchni 37 200 m^2, położonej w Ś.Ś., „wzmianki o zakazie zbycia nieruchomości do czasu prawomocnego tytułu wykonawczego" i oddalił wniosek o wpis. Sąd Wojewódzki uznał, że podstawą wpisu w księdze wieczystej są akty notarialne, orzeczenia sądowe, decyzje administracyjne, a w niektórych wypadkach także inne dokumenty. Wnioskodawca – Wojewoda W. składając do sądu wniosek o wpisanie wzmianki w dziale III księgi wieczystej Kw nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w K.

dla nieruchomości zabudowanej, położonej w Ś.Ś., oznaczonej nr. działki 223/10, o powierzchni 37 200 m^2, o zakazie jej zbycia do czasu uzyskania prawomocnego tytułu wykonawczego, nie dołączył żadnych dokumentów, z których takie ograniczenie miałoby wynikać. Z tej też przyczyny Sąd Wojewódzki uchylił zaskarżony wpis i wniosek oddalił.

W kasacji Skarbu Państwa – Wojewody W. opartej na podstawie wymienionej w art. 393^1 pkt 1 KPC skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia i o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

W akcie notarialnym z dnia 23.3.1994 r., Rep. A nr 1663/1994, Syndyk Upadłego W. Przedsiębiorstwa Ceramiki Budowlanej Państwowego Przemysłu Terenowego zbył M.J., R.C., T.J. i T.R. m.in. grunt państwowy zabudowany, oddany w wieczyste użytkowanie Przedsiębiorstwu, oraz budynki i urządzenia stanowiące odrębną nieruchomość za kwotę 1 028 006 000 (przed denominacją) zł, w tym 3 071 994 000 zł na rzecz Skarbu Państwa. Ostatnią kwotę kupujący zobowiązali się zapłacić w ośmiu ratach rocznych wraz z należnymi odsetkami rocznymi w wysokości stopy oprocentowania kredytu bankowego refinansowanego, rozpoczynając zapłatę pierwszej raty do dnia 31.12.1994 r. i co do tego swojego obowiązku poddali się rygorowi egzekucji w myśl art. 777 pkt 4 KPC.

Według treści wniosku o wpis ostrzeżenia w księdze wieczystej Kw nr (...) Sądu Rejonowego w K. i dalszych pism procesowych nabywcy nieruchomości zamierzają ją zbyć i wnioskowana wzmianka ma stanowić ostrzeżenie do czasu uzyskania prawomocnego tytułu wykonawczego w celu wyegzekwowania określonej w akcie notarialnym należności. Słuszne jest stanowisko Sądu Wojewódzkiego, że uwzględnienie wniosku o wpis w księdze wieczystej „wzmianki o zakazie zbycia nieruchomości do czasu uzyskania prawomocnego tytułu wykonawczego" wymagało dołączenia do wniosku odpowiednich dokumentów. Pogląd ten ma uzasadnienie w art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, według którego podstawą wpisu ostrzeżenia jest nieprawomocne orzeczenie sądu albo zarządzenie tymczasowe sądu; do wydania zarządzenia tymczasowego

nie jest wymagane uprawdopodobnienie, że roszczenie jest zagrożone.

Nie można jednak odmówić słuszności stanowisku prezentowanemu w kasacji, że Sąd Wojewódzki nie mógł *a limine* uchylić wpisu wzmianki i oddalić wniosku; sąd ten powinien, stosownie do art. 48 ust. 2 u.k.w.h., wyznaczyć wnioskodawcy odpowiedni termin do usunięcia przeszkody, tj. przedłożenia dokumentów dających podstawę do wpisu w księdze wieczystej ostrzeżenia, a dopiero po bezskutecznym upływie tego terminu odmówić dokonania wpisu. Nasuwa się w związku z tym pytanie, jaki to dokument Wojewoda W. miałby przedłożyć sądowi. Wspomniano już, że toczy się postępowanie o uzyskanie tytułu wykonawczego, czyli postępowanie o nadanie aktowi notarialnemu z dnia 23.3.1994 r. klauzuli wykonalności przeciwko M.J., R.C., T.J., T.R. Postępowanie klauzulowe, stanowiące swoisty pomost pomiędzy postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem egzekucyjnym, w porównaniu do uregulowań dawnego KPC, jest obecnie w Kodeksie postępowania cywilnego rozbudowane i niekiedy może się przewlekać. W związku z tym wnioskodawca, będący zarazem wierzycielem, mógłby w postępowaniu klauzulowym domagać się wydania zarządzenia tymczasowego na podstawie art. 730 i n. KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC przez zakaz zbywania lub obciążania nieruchomości do czasu zakończenia postępowania klauzulowego. To zarządzenie tymczasowe sądu może stanowić podstawę wpisu w księdze wieczystej Kw nr (...), prowadzonej przez Sąd Rejonowy w K. żądanej wzmianki. Tak więc wnioskodawca, będący zarazem wierzycielem, może w postępowaniu klauzulowym domagać się wydania zarządzenia tymczasowego przez nakazanie wpisu w księdze wieczystej zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości do czasu zakończenia postępowania klauzulowego (art. 730 i n. KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC).

1. **W jakiej sprawie można złożyć wniosek o udzielenie zabezpieczenia? Omów kwestię jurysdykcji krajowej i zapisu na sąd polubowny w postępowaniu zabezpieczającym.**

2. **Kto ma legitymację procesową czynną do wystąpienia z wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia?**
3. **Kiedy można żądać udzielenia zabezpieczenia? Omów czasowy charakter ochrony prawnej powstałej na skutek udzielenia zabezpieczenia.**
4. **Na jakich przesłankach opiera się żądanie udzielenia zabezpieczenia roszczenia o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym?**

Ad 1. Zgodnie z treścią art. 730 § 1 KPC można żądać udzielenia zabezpieczenia w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd (powszechny) lub polubowny. Definicję sprawy cywilnej zawiera art. 1 KPC, wskazując, że są to sprawy ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego, prawa pracy, ubezpieczeń społecznych oraz inne, do których przepisy Kodeksu postępowania cywilnego stosuje się z mocy ustaw szczególnych (np. sprawy z zakresu prawa upadłościowego i naprawczego, Kodeksu handlowego).

Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym jest uregulowana w art. 1110^3 KPC, stanowiącym, że przepisy o podstawach jurysdykcji krajowej zawarte w tytule III i tytule IV stosuje się odpowiednio w postępowaniu zabezpieczającym. Umowa, o której mowa w art. 1105 § 1 KPC, jest jednak bezskuteczna, jeżeli wyłącza jurysdykcję sądów polskich jedynie w postępowaniu zabezpieczającym. Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym istnieje także wtedy, gdy zabezpieczenie może być wykonane w Rzeczypospolitej Polskiej lub wywołać skutek w Rzeczypospolitej Polskiej. Z formalnego punktu widzenia rozwiązanie przyjęte w art. 1110^3 KPC nie przyjmuje założenia, że jurysdykcja sądów polskich w sprawie głównej (rozstrzyganej w postępowaniu rozpoznawczym) obejmuje również postępowanie zabezpieczające w tej sprawie. Nie można więc mówić o jurysdykcji pochodnej w postępowaniu zabezpieczającym czy też o swego rodzaju jurysdykcyjnym łączniku *lex causae*. Jednakże, co słusznie podnosi się w literaturze[10], jurysdykcja krajowa w postępowaniu

[10] Tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 259.

zabezpieczającym jest ustalana na podstawie tych samych łączników, które wskazują jurysdykcję w postępowaniu rozpoznawczym w sprawie dotyczącej roszczenia, w stosunku do którego sąd ma udzielić zabezpieczenia, co w zasadzie prowadzi do analogicznych rezultatów.

Problematyczna jest kwestia możliwości udzielenia zabezpieczenia przy braku jurysdykcji krajowej. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, zgodnie z którym brak jurysdykcji krajowej nie stanowi przeszkody do rozpoznania wniosku o zabezpieczenie roszczenia i wydanie zarządzenia tymczasowego przez sąd polski[11]. W uzasadnieniu tego stanowiska wskazano, że przepisy nie przewidują w sposób wyraźny możliwości zabezpieczenia roszczenia przez sąd polski w sprawie, w której wyłączona jest jurysdykcja tego sądu dla postępowania rozpoznawczego, ale też takiej możliwości nie wykluczają. Ponadto m.in. powołano się na treść art. 1111 § 1 KPC (nadal obowiązującego), będącego pierwszym przepisem tytułu odnoszącego się do zwolnienia spod jurysdykcji krajowej, stanowiącym, że „nie mogą być pozywani przed sądy polskie". Odwołanie się do czynności procesowej polegającej na wniesieniu powództwa przeciwko wymienionym w tym przepisie cudzoziemcom wskazuje na posługiwanie się przez ustawodawcę nazwą „jurysdykcja krajowa" na oznaczenie postępowania zmierzającego do orzeczenia o istocie sprawy, a zatem tylko postępowania rozpoznawczego. Na takie rozumienie określenia „jurysdykcja krajowa" wskazuje obecnie także art. 1105 § 6 KPC w zw. z art. 1104 § 2 KPC, dający możliwość zgłoszenia zarzutu braku jurysdykcji krajowej ze względu na istnienie umowy o jurysdykcji sądów państwa obcego oraz umowy o zagraniczny sąd polubowny, przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy. Przepis ten dotyczy sytuacji, gdy postępowanie rozpoznawcze zostało już wszczęte, ale przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy strona zgłasza zarzut braku jurysdykcji krajowej. Reguła ta nie może być zastosowana w postępowaniu zabezpieczającym, gdyż w nim w ogóle nie podlega badaniu „istota sprawy". Sąd Najwyższy zwrócił również uwagę na to, że Kodeks postępowania

[11] Post. SN z dnia 18.2.1993 r., I CRN 6/93, OSNC 1993, Nr 11, poz. 204.

cywilnego wyraźnie reguluje możliwość zabezpieczenia dowodów przez sąd polski, jeżeli jest to potrzebne dla dochodzenia roszczenia za granicą (art. 1137 KPC). Zabezpieczenie dowodów pozostaje w ściślejszym związku z postępowaniem rozpoznawczym niż postępowanie służące zabezpieczeniu roszczenia. Wymieniona dopuszczalność zabezpieczenia dowodów przed sądem polskim, mimo wyłączenia jurysdykcji krajowej, świadczy pośrednio o dopuszczalności przeprowadzenia także postępowania o zabezpieczenie roszczenia mimo braku jurysdykcji krajowej. Brak wyraźnego uregulowania w części trzeciej KPC zabezpieczenia roszczenia wynika z faktu, że jest ono zbędne. Przesłanki tego zabezpieczenia określone są bowiem w art. 730 KPC i nie ulegają modyfikacji w sprawach z tzw. elementem zagranicznym. Zabezpieczenie dowodów zostało natomiast w art. 1137 KPC dopuszczone w szerszym zakresie niż w art. 310 KPC, co wymagało odrębnego uregulowania.

W przypadku jurysdykcji sądu powszechnego tylko ten sąd jest uprawniony do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Natomiast zgodnie z art. 1166 KPC poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego nie wyłącza możliwości zabezpieczenia przez sąd roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym. Przepis ten stosuje się także wtedy, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone. A zatem w obecnym stanie prawnym roszczenia dochodzone przed sądem polubownym mogą być zabezpieczane w dwojaki sposób.

Po pierwsze, zgodnie z art. 1181 KPC, możliwe jest zabezpieczenie roszczenia przez sąd polubowny na wniosek strony. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 730 KPC i art. 730^1 KPC, gdyż zawiera samodzielne przesłanki udzielenia zabezpieczenia: uprawdopodobnienie dochodzonego roszczenia poprzez zastosowanie takiego sposobu zabezpieczenia, który sąd polubowny uzna za właściwy ze względu na przedmiot sporu. Wydając takie postanowienie, sąd polubowny może uzależnić jego wykonanie od złożenia stosownego zabezpieczenia. Postanowienie sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego podlega wykonaniu po nadaniu mu klauzuli wyko-

nalności przez sąd państwowy, przy czym przepisy art. 1214 § 2 i 3 KPC oraz art. 1215 KPC stosuje się odpowiednio. Na wniosek sąd polubowny może zmienić lub uchylić postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia (*lex specialis* w stosunku do art. 742 KPC).

Po drugie możliwe jest zabezpieczenie takiego roszczenia przez sąd powszechny, który stosuje przepisy ogólne o udzieleniu zabezpieczenia (art. 730 i n. KPC). Tylko od strony zależy, czy wniosek w przedmiocie zabezpieczenia skieruje do sądu (powszechnego), czy też do sądu polubownego. W doktrynie przyjmuje się, że strony nie mogą wyłączyć zapisem kompetencji sądu powszechnego w zakresie zabezpieczania roszczeń[12]. Aby wyłączyć możliwość udzielenia przez sąd powszechny zabezpieczenia w sprawach, które mają być rozpoznane przez sąd polubowny, ustawodawca musiałby wyraźnie zastrzec, że strony mogą umownie wyłączyć taką kompetencję sądu. Takiego zastrzeżenia brak zarówno w art. 730 § 1 KPC, jak i w przepisach regulujących postępowanie przed sądem polubownym[13].

Nie stanowi przeszkody do rozpoznania wniosku o zabezpieczenie roszczenia okoliczność, że wierzyciel w terminie będzie żądał w pozwie rozpoznania sprawy w postępowaniu odrębnym[14].

Ad 2. Legitymację procesową do żądania udzielenia zabezpieczenia ma każda strona lub uczestnik postępowania (art. 730[1] § 1 KPC), a zatem również (w wyjątkowych sytuacjach) pozwany i każdy uczestnik postępowania nieprocesowego (nie tylko wnioskodawca), w tym także postępowania klauzulowego. W tym wypadku przyjmuje się, że uprawnionym do zgłoszenia wniosku o wydanie zarządzenia tymczasowego jest zarówno wierzyciel, jak i dłużnik[15]. Dla potrzeb postępowania zabezpieczającego stronę inicjującą postępowanie nazywa się uprawnionym, a stronę przeciwną lub innych uczestników postępowania – obowiązanymi. Może to być o tyle mylące, że w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia w sytuacji oddalenia wniosku

[12] M. Wójcik, tamże, komentarz do art. 1166 KPC.

[13] K. Zawiślak, *Przesłanki formalne postępowania zabezpieczającego w procedurze cywilnej,* PS 2002, Nr 3, s. 17.

[14] Post. SA w Łodzi z dnia 22.2.1995 r., I ACz 76/95, OSA 1995, Nr 6, poz. 4.

[15] J. Jagieła, *Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych*, NP 1991, Nr 1-3, s. 54.

nie ma podmiotu obowiązanego do jakiegokolwiek zachowania i podmiotu uprawnionego z racji udzielonego zabezpieczenia. W praktyce używa się zatem także określeń „wnioskodawca" i „uczestnik postępowania", gdyż postępowanie to nie ma charakteru spornego, nawet jeżeli dotyczy udzielenia zabezpieczenia roszczenia dochodzonego w trybie spornym (stosuje się w nim na podstawie art. 13 § 2 KPC jedynie odpowiednio przepisy o postępowaniu procesowym). Uprawnienie do żądania udzielenia zabezpieczenia przysługuje interwenientowi ubocznemu w warunkach wynikających z art. 79 KPC oraz tym podmiotom, których udział w sprawie jest dopuszczalny na zasadach ogólnych (np. prokuratorowi, rzecznikowi praw konsumenta, Rzecznikowi Praw Dziecka).

Samo posiadanie legitymacji do żądania udzielenia zabezpieczenia nie jest jednoznaczne z wykazaniem przesłanek merytorycznych udzielenia zabezpieczenia, tj. uprawdopodobnieniem roszczenia i interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Brak legitymacji do żądania udzielenia zabezpieczenia czyni bezprzedmiotowym rozważanie spełnienia jego przesłanek merytorycznych. Dla przykładu, gdy interwenient uboczny po stronie powodowej złoży wniosek o udzielenie zabezpieczenia roszczenia, a strona powodowa oświadczy, że o to nie wnosi, należy przyjąć, iż interwenient uboczny nie posiada legitymacji do złożenia takiego wniosku. Powstaje zagadnienie procesowe, czy taki wniosek należy oddalić, czy odrzucić jako niedopuszczalny. Wydaje się, że postanowienie o odrzuceniu jest trafniejsze, gdyż lepiej oddaje charakter sytuacji procesowej i wskazuje na brak rozważania przesłanek merytorycznych. Obydwa postanowienia będą zaskarżalne z uwagi na art. 741 KPC, a zatem wymagają uzasadnienia.

Ad 3. Żądanie udzielenia zabezpieczenia może być zgłoszone przed wszczęciem postępowania lub w jego toku (art. 730 § 2 zd. 1 KPC), generalnie do czasu uzyskania tytułu wykonawczego (*a contrario* art. 730 § 2 zd. 2 KPC). Po uzyskaniu tytułu wykonawczego udzielenie zabezpieczenia jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy ma ono na celu zabezpieczenie roszczenia o świadcze-

nie, którego termin spełnienia jeszcze nie nastąpił (art. 730 § 2 zd. 2 KPC).

Trzeba podkreślić, że nie w każdym przypadku będzie możliwe udzielenie zabezpieczenia przed wniesieniem pisma wszczynającego postępowanie rozpoznawcze. Dla przykładu, niedopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia w postaci nakazania wpisu do księgi wieczystej ostrzeżenia o toczącym się postępowaniu w odniesieniu do postępowania, które jeszcze się nie toczy[16]. Natomiast dopuszczalne jest złożenie wniosku o udzielenie zabezpieczenia po wydaniu nieprawomocnego wyroku rozstrzygającego co do istoty sporu. Warto zwrócić uwagę, że oddalenie powództwa przez sąd pierwszej instancji stanowi w zasadzie, *de maiori ad minus*, iż roszczenie nie jest uprawdopodobnione. Skoro bowiem po merytorycznym rozpoznaniu sprawy co do istoty i na podstawie całego materiału dowodowego sąd dochodzi do przekonania o bezzasadności powództwa, to tym bardziej nie można go uznać za uprawdopodobnione. Nie oznacza to jednak, że w każdej sprawie, w której powództwo zostało nieprawomocnie oddalone, późniejszy wniosek o udzielenie zabezpieczenia (wniesiony w tzw. postępowaniu międzyinstancyjnym lub w apelacyjnym) z założenia skazany jest na niepowodzenie. Możliwe są, aczkolwiek raczej wyjątkowo, przypadki prawdopodobieństwa roszczenia mimo negatywnego dla powoda rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji co do meritum sprawy – przede wszystkim wtedy, gdy apelacja odwołuje się do nowych faktów lub dowodów, których przedstawienie w postępowaniu pierwszoinstancyjnym nie było możliwe, tudzież w przypadkach oczywistej na pierwszy rzut oka wadliwości wyroku oddalającego powództwo (np. ewidentnego nierozpoznania istoty sprawy, oczywistego naruszenia prawa materialnego)[17].

Uzyskanie zabezpieczenia stwarza ochronę prawną o charakterze tymczasowym, przebiegającą w zasadzie równolegle z toczącym się postępowaniem sądowym i obejmującą czas tego postępowania. Według rozwiązania przyjętego w art. 754^1 § 1 i 2 KPC (zabezpieczenie roszczeń pieniężnych) i art. 757 zd. 1 KPC

[16] Post. SA w Krakowie z dnia 21.1.2013 r., I ACz 2134/12, LEX nr 1267317.
[17] Post. SO w Krakowie z dnia 5.8.2013 r., II CZ 1834/13, LEX nr 1565814.

(zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych) zasadą jest bowiem, że zabezpieczenie upada po upływie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu. W obu przypadkach sąd na wniosek obowiązanego wydaje zaskarżalne postanowienie stwierdzające upadek zabezpieczenia (art. 754^1 § 3 KPC i art. 757 zd. 2 KPC w zw. z art. 741 KPC).

Wyjątkiem od tej reguły może być przepis szczególny lub decyzja sądu rozpoznającego wniosek o udzielenie zabezpieczenia. Z powołanych przepisów nie wynika, aby możliwość orzekania przez sąd o terminie, na jaki udziela zabezpieczenia, była ograniczona wyłącznie do momentu wydawania postanowienia o zabezpieczeniu. Należy zatem przyjąć, że do chwili upadku zabezpieczenia sąd może rozpoznać wniosek o wydłużenie i skrócenie terminu upadku zabezpieczenia, a zapadłe w tym zakresie orzeczenie należałoby traktować jako zmianę postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia w trybie art. 742 KPC[18]. Reguła ta ma zastosowania do następcy prawnego obowiązanego, znanego w momencie powstania tytułu egzekucyjnego. Trzeba zwrócić uwagę na to, że w aktualnym stanie prawnym doszło do wzmocnienia pozycji obowiązanego, czego konsekwencją jest dla przykładu upadek z mocy prawa na podstawie art. 754^1 § 1 KPC hipoteki przymusowej, jako formy udzielenia zabezpieczenia roszczeniu pieniężnemu, przewidzianej w art. 747 pkt 2 KPC. Zgodnie z ogólnymi założeniami wynikającymi z art. 29 w zw. z art. 67 i 65 w zw. z art. 109 ust. 1 w zw. z art. 110 u.k.w.h.[19] instytucja hipoteki, stanowiącej ograniczone prawo rzeczowe, pozwala wierzycielowi dochodzić zaspokojenia swojej wierzytelności z przedmiotu bez względu na to, czyją własnością stał się ten przedmiot, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela przedmiotu. Przepisy te określają głównie skutki ustanowienia hipoteki, nie wykluczają jednak, że do hipoteki przymusowej, jako sposobu zabezpieczenia roszczenia, mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego regulujące postępowanie zabezpieczające, w tym kwestię kreowania i upadku hipoteki jako sposobu

[18] D. Zawistowski, Komentarz do art. 754^1 KPC, LEX/el. 2011.
[19] Dz.U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm.

udzielenia zabezpieczenia dochodzonemu roszczeniu pieniężnemu. Taki upadek może stanowić podstawę pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub w części na podstawie art. 840 § 1 KPC, gdyż przeczy zdarzeniu, na którym oparto wydanie klauzuli wykonalności[20].

W przypadku prawomocnego zwrotu pozwu albo odrzuceniu pozwu lub wniosku, oddalenia powództwa lub wniosku, albo umorzenia postępowania zabezpieczenie upada natychmiast (art. 744 § 1 KPC). Zabezpieczenie upada również, gdy zostało udzielone przed wszczęciem postępowania, jeżeli uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia lub też wystąpił o roszczenie inne niż to, które zostało zabezpieczone (art. 744 § 2 KPC). W obu przypadkach stosuje się odpowiednio art. 754^1 § 3 KPC.

Warto podkreślić, że udzielnie zabezpieczenia jest nakierowane na zapewnienie skutecznej realizacji w przyszłości tytułu egzekucyjnego, który może powstać w danej sprawie, ale nie prowadzi – pomijając wyjątki wprost przewidziane w ustawie – do zaspokojenia roszczenia, a ponadto nie może zniweczyć tytułu egzekucyjnego, który obejmuje obowiązek zapłaty, powstałego w innej sprawie lub w tej, np. w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym lub wyroku zaocznego. Może co najwyżej przełożyć się na sposób realizacji tytułu wykonawczego, który powstanie na bazie przedmiotowego tytułu egzekucyjnego[21].

Ad 4. Zgodnie z art. 10 ust. 2 u.k.w.h. do wydania zarządzenia tymczasowego nie jest wymagane uprawdopodobnienie, że powód ma interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. A zatem przepis ten stanowi odstępstwo od zasady ogólnej wyrażonej w art. 730^1 § 1 KPC. Konstrukcja taka wynika z faktu, że nad prywatnym interesem prawnym wnioskodawcy przeważa interes publiczny odnoszący się do wiarygodności rejestru publicznego, jakim są księgi wieczyste.

---

[20] Wyr. SA w Łodzi z dnia 4.12.2012 r., I ACa 905/12, OSA w Łodzi 2013, Nr 2.
[21] Wyr. SA w Łodzi z dnia 22.1.2014 r., I ACa 878/13, LEX nr 1428183.

1.2. Uprawdopodobnienie roszczenia – *case* nr 2

Przesłanka uprawdopodobnienia roszczenia wskazana w art. 730[1] § 1 KPC odnosi się do roszczenia będącego przedmiotem postępowania, a nie jakiegokolwiek innego roszczenia strony lub uczestnika postępowania, które można wywieść z okoliczności faktycznych, stanowiących podstawę faktyczną żądania w rozumieniu art. 187 § 1 pkt 2 KPC.

Postanowienie SA w Łodzi z dnia 3.2.2012 r., I ACz 135/12, OSA 2014, Nr 3, poz. 19.

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 22.12.2011 r. Sąd Okręgowy w Ł. w sprawie z powództwa M.G. i C.G. przeciwko Wspólnocie Mieszkaniowej Nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł. o uchylenie uchwały wspólnoty z dnia 4.10.2011 r. nr 6/2011, w przedmiocie wniosku powodów o udzielenie zabezpieczenia, uwzględnił wniosek i wstrzymał wykonanie uchwały nr 6/2011 Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł. do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie.

Rozstrzygnięcie to zapadło na podstawie następujących ustaleń faktycznych.

Powodowie wnieśli pozew o uchylenie uchwały wspólnoty z powołaniem się na jej nieważność – upatrują jej w fakcie likwidacji lokalu stanowiącego ich własność, bez ich zgody, oraz zaproponowania rażąco niskiej ceny wykupu lokalu w wysokości 1000 zł za 1 m^2. Uchwała została podjęta w drodze indywidualnego zbierania głosów. W uchwale została wyrażona zgoda na rozbiórkę budynków znajdujących się na nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł. Właścicielami lokali w tej nieruchomości są Gmina Ł. (udział 12880/13280) i C.G. (udział 400/13280). Powód odmówił udziału w głosowaniu w przedmiocie uchwały.

W świetle tych ustaleń Sąd *a quo* wskazał, że wniosek zasługuje na uwzględnienie na podstawie art. 730 § 1 KPC, ponieważ strona powodowa na tym etapie postępowania w sposób dostateczny uprawdopodobniła okoliczności uzasadniające udzielenie zabezpieczenia. W szczególności wskazano, że brak zabezpieczenia spowoduje, że w razie uzyskania przez powoda korzystnego rozstrzygnięcia uwzględniającego roszczenie, odwrócenie skut-

ków wykonania uchwały będzie niemożliwe, albowiem wykonanie uchwały będzie polegało na rozbiórce lokalu.

Zażalenie na orzeczenie wniosła obowiązana strona pozwana, która zarzuciła postanowieniu naruszenie: art. 730^1 § 2 KPC, polegające na błędnym uznaniu przez Sąd Okręgowy, że brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia, oraz art. 5 KC, gdyż powodowie czynią ze swojego prawa użytek sprzeczny z jego gospodarczo-społecznym przeznaczeniem. Skarżąca wniosła o zmianę orzeczenia i oddalenie wniosku.

Sąd Apelacyjny uznał, że zażalenie jest zasadne.

Zgodnie z treścią art. 730^1 § 1 KPC udzielenia zabezpieczenia może żądać każda strona lub uczestnik postępowania, jeżeli uprawdopodobni roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Przesłanka uprawdopodobnienia roszczenia wskazana w tym przepisie odnosi się do roszczenia będącego przedmiotem postępowania, a nie jakiegokolwiek innego roszczenia strony lub uczestnika postępowania, które można wywieść z okoliczności faktycznych, stanowiących podstawę faktyczną żądania w rozumieniu art. 187 § 1 pkt 2 KPC. W przedmiotowej sprawie M.G. i C.G. wnieśli o uchylenie uchwały pozwanej Wspólnoty z dnia 4.10.2011 r. nr 6/2011, która odnosiła się tylko i wyłącznie do kwestii wyrażenia zgody na rozbiórkę budynków znajdujących się na terenie nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł. Zaskarżona uchwała w żadnej mierze nie odnosi się do zagadnienia ceny wykupu samodzielnych nieruchomości lokalowych znajdujących się na terenie nieruchomości, a mimo to powodowie w uzasadnieniu swojego żądania jednoznacznie wskazali, że główną przyczyną kwestionowania uchwały jest niezadowolenie z proponowanej stawki wykupienia 1 m^2 powierzchni nieruchomości lokalowej. Stanowisko to zostało powtórzone w odpowiedzi na zażalenie. W zasadzie innych przyczyn wniesienia powództwa powodowie nie wskazali, poza ogólnym sformułowaniem, że dochodzi do „bezprawnej likwidacji nieruchomości".

Jak wynika z dokumentów załączonych do pozwu, powód nie wziął udziału w głosowaniu nad uchwałą, gdyż w ogóle od-

mówił złożenia podpisu, nie korzystając z możliwości zagłosowania przeciw uchwale. Natomiast M.G. nie jest właścicielem lokalu i członkiem pozwanej Wspólnoty, gdyż nie posiada żadnych udziałów w nieruchomości i nie była uprawniona do głosowania nad uchwałą. Wynika to wprost z treści uchwały, a innych dowodów powodowie nie wskazali. Oboje powodowie – co wynika z treści pozwu i innych pism procesowych M.G. i C.G. – nie zamieszkują na terenie nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł.

Wszystkie te okoliczności nie zostały dostrzeżone i rozważone przez Sąd pierwszej instancji, co doprowadziło do naruszenia art. 730^1 § 1 i 2 KPC. W przypadku powódki brak jest zarówno uprawdopodobnienia roszczenia, jak i interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, wobec prawdopodobnego braku legitymacji procesowej czynnej do zaskarżenia uchwały, co powinno skutkować oddaleniem wniosku *a limine.*

Natomiast powód nie wykazał obu koniecznych przesłanek z innych przyczyn. Przytoczona podstawa żądania w postaci „bezprawności likwidacji" jest zupełnie gołosłowna, a powód nie dostrzega tego, że właśnie głosowanie właścicieli – członków wspólnoty, w przedmiocie projektu uchwały, jest prawną formą podejmowania decyzji przez członków wspólnoty o wspólnocie. Okoliczność, że powód jest mniejszościowym właścicielem, nie zmienia zgodnego z prawem funkcjonowania wspólnoty. Natomiast kwestie związane z niezadowoleniem z proponowanej stawki wykupienia 1 m^2 powierzchni nieruchomości lokalowej nie są przedmiotem postępowania w tej sprawie, nawet jeżeli strona pozwana ustosunkowała się do nich merytorycznie w odpowiedzi na pozew. Niewątpliwie brak zabezpieczenia nie wpływa na sytuację życiową powodów, którzy nie zamieszkują na terenie spornej nieruchomości, ani też nie uniemożliwi powodowi dochodzenia w odpowiednim trybie ewentualnych roszczeń finansowych.

Z tych względów Sąd Apelacyjny uwzględnił zażalenie na podstawie art. 386 § 1 KPC w zw. z art. 397 § 2 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC.

1. **Jakie roszczenia mogą być przedmiotem wniosku o udzielenie zabezpieczenia?**

2. **Czy zmiana przedmiotowa powództwa powoduje upadek zabezpieczenia udzielonego poprzedniemu roszczeniu wnioskodawcy?**
3. **Jak należy rozumieć pojęcie „całość roszczenia" użyte w art. 744 § 2 KPC?**
4. **Na czym polega uprawdopodobnienie roszczenia?**
5. **Co jest przedmiotem postępowania w opisanym stanie faktycznym, a do jakiego roszczenia odnosi się uzasadnienie wniosku o udzielnie zabezpieczenia?**

Ad 1. Na gruncie art. 730^1 § 1 KPC pojęcie roszczenia może być interpretowane jako roszczenie w ujęciu materialnoprawnym lub też jako roszczenie procesowe, a więc poddane przez stronę pod osąd, skonkretyzowane żądanie wydania przez sąd określonego rozstrzygnięcia, oparte na wskazanych przez stronę faktach oraz zdarzeniach i podstawach prawnych, które mogą stanowić źródło stosunku cywilnoprawnego. Przy tym drugim ujęciu omawianego pojęcia zabezpieczeniu może podlegać każde żądanie, którego można dochodzić w postępowaniu sądowym[22]. Niezależnie od tych różnic pojęcie roszczenia użyte w powołanym przepisie należy rozumieć szeroko – jako każde uprawnienie objęte ochroną prawną, sytuację prawną danego podmiotu lub roszczenie procesowe będące przedmiotem postępowania cywilnego, w związku z którym zabezpieczenie orzeczono[23]. Jednakże zawsze roszczenie to musi być skonkretyzowane poprzez podanie jego podstawy faktycznej oraz ewentualnie podstawy prawnej.

Jeżeli wniosek o udzielenie zabezpieczenia jest składany w pozwie lub w toku postępowania, roszczenie takie jest już zindywidualizowane i wniosek może dotyczyć tylko i wyłącznie tego roszczenia, a nie innych roszczeń, które mogłyby ewentualnie zostać wywiedzione z okoliczności faktycznych podanych przez stronę powodową. W praktyce rzutuje to na redakcję sentencji postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, szczególnie w sprawach, w których nie dochodzi do kumulacji roszczeń, po-

[22] Post. SA we Wrocławiu z dnia 25.4.2012 r., I ACz 692/12, LEX nr 1135411.

[23] T. Ereciński, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego*, t. III, Warszawa 2009, s. 400.

przez używanie przez sądy ogólnych określeń „powództwo" lub „roszczenie". W przypadku wniosków o udzielenie zabezpieczenia wnoszonych przed wszczęciem właściwego postępowania konieczne jest bardzo precyzyjne sformułowanie roszczenia w samym wniosku oraz w sentencji postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia z uwagi na groźbę jego upadku w warunkach określonych w art. 744 § 2 KPC.

Wskazuje się, że wobec braku w art. 730 KPC odpowiednika § 2 tego przepisu sprzed nowelizacji z dnia 2.7.2004 r. – który normował zabezpieczenie roszczeń o przyszłe powtarzające się świadczenia w ten sposób, że w odniesieniu do takich roszczeń zabezpieczenie było możliwe tylko w przypadku, gdy roszczenie mogło być dochodzone, zanim stanie się wymagalne – obecnie nie ma w ogóle przeszkód do zabezpieczenia w toku postępowania lub przed jego wszczęciem wszelkich roszczeń niewymagalnych[24].

Przesłanką zabezpieczenia unormowanego w art. 730 KPC jest dochodzenie roszczenia, które po zakończeniu postępowania sądowego może być zaspokojone w drodze egzekucji, bądź – gdy takiej egzekucji nie podlega – zabezpieczenie roszczenia konieczne jest dla zapewnienia wykonalności orzeczenia[25]. W pierwszym przypadku do wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, z tym jednak, że postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia sąd nadaje klauzulę wykonalności z urzędu. W razie zbiegu zabezpieczenia udzielonego przez sąd i organ administracyjny przepisy art. 773 KPC i art. 774 KPC nie mają zastosowania, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 751 KPC (art. 743 § 1 KPC). W drugim przypadku, gdy postanowienie podlega wykonaniu w inny sposób, stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące tego sposobu. Podstawą przeprowadzenia postępowania jest wtedy postanowienie zaopatrzone z urzędu przez przewodniczącego we wzmiankę o wykonalności (art. 743 § 1 KPC).

Ad 2. Zmianę przedmiotową powództwa reguluje art. 193 KPC, stanowiąc w § 3, że jeżeli powód występuje z nowym roszczeniem

[24] A. Jakubecki, *Komentarz*, Warszawa 2012, komentarz do art. 730 KPC.
[25] Post. SA w Łodzi z dnia 27.4.1994 r., I ACz 283/94, PS-wkł. 1995, Nr 5, poz. 46.

zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, skutki przewidziane w artykule poprzedzającym rozpoczynają się z chwilą, w której roszczenie to powód zgłosił na rozprawie w obecności pozwanego, w innych zaś wypadkach – z chwilą doręczenia pozwanemu pisma zawierającego zmianę i odpowiadającego wymaganiom pozwu. A zatem zmiana powództwa może mieć dwojaki charakter: kumulacji roszczenia poprzez dodanie do dotychczasowego roszczenia nowego żądania oraz zamiany dotychczasowego żądania na inne. W pierwszym przypadku nie może być wątpliwości, że zabezpieczenie udzielone dotychczasowemu roszczeniu nie upada. Natomiast wątpliwości rodzi druga sytuacja, szczególnie zważywszy na niejednorodną praktykę sądów w zakresie podejmowanych decyzji procesowych co do zmiany przedmiotowej powództwa. Jeżeli pierwotne roszczenie zostaje cofnięte lub uznane za cofnięte, powinno dojść do umorzenia postępowania w tym zakresie ze wszystkimi tego konsekwencjami, w tym upadkiem zabezpieczenia zgodnie z art. 744 § 1 KPC. Jeżeli sąd uznaje, że nie ma podstaw do umorzenia postępowania i pobrania nowej opłaty od nowego roszczenia, to brakuje podstawy do przyjęcia, że doszło do upadku zabezpieczenia, gdyż art. 744 § 1 i 2 KPC nie przewiduje takiego skutku. Wydaje się, że jednak i w tej sytuacji powinno dojść do upadku zabezpieczania właśnie dlatego, że zostało ono udzielone innemu, skonkretyzowanemu roszczeniu, nawet jeżeli wynikającemu z niezmienionych okoliczności faktycznych, ale dodatkowo najpewniej mającemu inną podstawę prawną.

Ad 3. Przepis art. 744 § 2 KPC stanowi, że zabezpieczenie upada również, gdy zostało udzielone przed wszczęciem postępowania, jeżeli uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia, które zostało zabezpieczone. W judykaturze bywa wyrażany – bez bliższego uzasadnienia – pogląd[26], że jeżeli wnioskodawca nie wystąpił o całość roszczenia, to z mocy prawa udzielone mu zabezpieczenie upada w całości, gdyż dotyczy tytułu zabezpieczającego. Z kolei w doktrynie funkcjonuje zapatrywanie[27], że jeżeli uprawniony wystąpił o część roszcze-

[26] Post. SA w Poznaniu z dnia 27.4.2011 r., I ACz 535/11, LEX nr 898679.
[27] A. Jakubecki, tamże, komentarz do art. 744 KPC.

nia albo o inne roszczenie, pierwotne zabezpieczenie upada, co nie pozbawia uprawnionego możliwości ponownego żądania zabezpieczenia na zasadach ogólnych. W przepisach nie przewiduje się natomiast upadku zabezpieczenia z mocy prawa w razie ograniczenia lub zmiany roszczenia (ograniczenia lub zmiany powództwa) przez powoda (uprawnionego) w toku postępowania. W takim przypadku natomiast sąd na wniosek obowiązanego może uchylić lub zmienić postanowienie o zabezpieczeniu na podstawie art. 742 § 1 KPC.

Z tymi poglądami nie można zgodzić się bezwarunkowo. Po pierwsze argument, że upadek pierwotnego zabezpieczenia nie pozbawia uprawnionego możliwości ponownego zabezpieczenia na zasadach ogólnych, nie ma nic wspólnego z interpretacją art. 744 § 2 KPC i nie może mieć dla niej żadnego znaczenia. Zawsze w toku postępowania można wystąpić z nowym (lub pierwszym) wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia. Po drugie brak jest bezwarunkowych celowościowych podstaw do takiego różnicowania sytuacji uprawnionego co do upadku zabezpieczenia ze względu na moment wystąpienia z wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia. W przypadku zabezpieczenia udzielonego przed wszczęciem postępowania zabezpieczenie upada z mocy prawa zawsze i w każdej sytuacji, gdy uprawniony ograniczył żądanie pozwu w stosunku do wniosku o udzielenie zabezpieczenia, natomiast jeżeli zrobi to po wszczęciu postępowania, konieczny jest wniosek obowiązanego w trybie art. 742 § 1 KPC i sąd tylko może, a nie musi, uchylić lub ograniczyć udzielone zabezpieczenie. Przy czym jest zrozumiałe, że takie uregulowanie wynika z tego, aby uniknąć sytuacji uzyskiwania zabezpieczenia bez rzeczywistej chęci wytoczenia powództwa. Niewątpliwie jednak trzeba mieć świadomość, że nie zawsze ograniczenie żądania zawarte w pozwie w stosunku do wniosku o udzielenie zabezpieczenia jest wynikiem decyzji uprawnionego. Może być jedynie konieczną konsekwencją zachowania obowiązanego.

Tak będzie w przypadku zapłaty części zobowiązania przez obowiązanego pomiędzy udzieleniem zabezpieczenia a wniesieniem pozwu. Wniesienie ograniczonego powództwa pozbawi powoda zabezpieczenia, podczas gdy postawa pozwanego wskazuje,

że roszczenie nie tylko było i jest nadal uprawdopodobnione, ale nie jest nawet sporne. Brak ograniczenia powództwa narazi powoda na ryzyko częściowego oddalenia powództwa wraz z konsekwencjami finansowymi w postaci np. obowiązku zwrotu kosztów zastępstwa procesowego strony pozwanej w tej części oraz konieczność uiszczenia opłaty również od tej części pozwu. W takim stanie faktycznym sąd, kierując się względami celowościowymi udzielenia zabezpieczenia, powinien odmiennie interpretować pojęcie „całości roszczenia" użyte w omawianym przepisie[28].

Za dokonaniem wykładni celowościowej art. 744 § 2 KPC przemawia również stanowisko Sądu Najwyższego zaprezentowane w uchwale z dnia 28.4.2010 r.[29], w której Sąd ten stwierdził, że umorzenie postępowania na podstawie art. 182^1 § 1 KPC nie powoduje przewidzianego w art. 744 KPC upadku zabezpieczenia polegającego na obciążeniu nieruchomości hipoteką przymusową wpisaną do księgi wieczystej przed ogłoszeniem upadłości. Sąd Najwyższy ocenił, że sens rozwiązania przyjętego w art. 744 § 1 KPC jest oczywisty. Udzielone zabezpieczenie nie może trwać, gdy postępowanie, którego przedmiotem było zabezpieczone roszczenie, zostało prawomocnie zakończone w sposób negatywny dla uprawnionego. Automatyczny upadek zabezpieczenia następuje w takim wypadku niezależnie od tego, czy do zakończenia postępowania doszło z przyczyn procesowych (zwrot pozwu, umorzenie postępowania, odrzucenie pozwu), czy też merytorycznych (oddalenie powództwa), jednakże równocześnie nie można abstrahować od *ratio legis* art. 182^1 KPC, dodanego na podstawie art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 16.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[30]. Wprowadzenie tego przepisu podyktowane zostało – na co wskazuje uzasadnienie projektu powołanej ustawy – potrzebą uporządkowania skutków ogłoszenia upadłości podmiotu postępowania cywilnego ze względu na rodzaj upadłości. Wprowadzając nową podstawę umorzenia postępowania, określoną w art. 182^1 § 1 KPC, ustawodawca nie zsynchronizował tego

[28] Taki pogląd zaprezentował SA w Łodzi w post. z dnia 7.5.2015 r., I ACz 672/15, niepubl.
[29] III CZP 2/10, LEX nr 575794.
[30] Dz.U. Nr 235, poz. 1699.

przepisu z brzmieniem art. 744 § 1 KPC, obowiązującym – w swoim zasadniczym kształcie – od 1965 r., co powinno prowadzić do wniosku, że umorzenie postępowania na tej podstawie nie prowadzi automatycznie do upadku udzielonego zabezpieczenia. Przyjęcie odmiennego zapatrywania nie dałoby się pogodzić z regułą wyrażoną w art. 182^1 § 2 KPC, zgodnie z którą, w przypadku ponownego wytoczenia powództwa, zachowane zostają skutki, jakie ustawa wiąże z poprzednio wytoczonym powództwem.

Powyższe zagadnienie nabiera znaczenia praktycznego wobec pojawiania się możliwości składania przez obowiązanego wniosku o stwierdzenie upadku zabezpieczenia z mocy samego prawa w trybie art. 754^1 § 3 KPC w zw. z art. 744 § 3 KPC.

Ad 4. Wymóg uprawdopodobnienia roszczenia oznacza konieczność uprawdopodobnienia faktów, z których jest ono wywodzone. Uprawdopodobnienie dotyczy przy tym dwóch aspektów. Odnosi się ono do okoliczności faktycznych, na których opiera się roszczenie i które powinny być przedstawione, a ich istnienie prawdopodobne w świetle dowodów oferowanych przez uprawnionego, jak i do podstawy prawnej roszczenia, która powinna być również prawdopodobna[31].

Roszczenie, o którym mowa w art. 730^1 § 1 KPC, jest uprawdopodobnione, jeśli bez głębszego wnikania we wszystkie możliwe aspekty faktyczne i prawne sprawy istnieje na pierwszy rzut oka duża szansa, że w świetle przytoczonych przez wnioskodawcę twierdzeń faktycznych popartych dowodami lub środkami niebędącymi dowodami w rozumieniu KPC (np. pisemne oświadczenia świadków, prywatne ekspertyzy) przysługuje ono osobie uprawnionej. Podstawą takiego roszczenia może być np. czynność prawna, przepis ustawy czy akt administracyjny i podstawę tę uprawniony powinien wskazać[32]. W innym ujęciu można powiedzieć, że roszczenie jest uprawdopodobnione, jeżeli *prima facie* istnieje duże prawdopodobieństwo jego istnienia. Wymóg uprawdopodobnienia roszczenia wiąże się z koniecznością uprawdopodobnienia faktów, z których jest ono wywodzone. Należy przy tym

[31] Post. SA we Wrocławiu z dnia 8.2.2013 r., I ACz 181/13, LEX nr 1283522.
[32] Post. SA – zob. przypis 14.

zaznaczyć, iż uprawdopodobnienie nie przesądza udowodnienia mogącego być podstawą do pozytywnego rozstrzygnięcia co do meritum sprawy. Istotą postępowania zabezpieczającego jest bowiem to, że sąd dokonuje jedynie pobieżnej (wstępnej) analizy dostarczonego przez wnioskodawcę materiału dowodowego[33]. Jednakże dla ustalenia, czy roszczenie podlegające zabezpieczeniu jest prawdopodobne, konieczne jest dokonanie jego wstępnej oceny z punktu widzenia wchodzących w grę przepisów prawa materialnego. Nie będzie można uznać roszczenia za prawdopodobne, jeżeli – w świetle niebudzących wątpliwości przepisów prawa – przewidywać należy, racjonalnie oceniając stan rzeczy, że roszczenie to w procesie nie zostanie uwzględnione[34].

Przesłanka uprawdopodobnienia roszczenia wskazana w art. 730^1 § 1 KPC odnosi się do roszczenia będącego przedmiotem postępowania, a nie jakiegokolwiek innego (nawet prawdopodobnego) roszczenia strony lub uczestnika postępowania.

Ad 5. Przedmiotem postępowania w opisanym stanie faktycznym jest powództwo M.G. i C.G. o uchylenie uchwały pozwanej Wspólnoty z dnia 4.10.2011 r., nr 6/2011, która odnosiła się tylko i wyłącznie do kwestii wyrażenia zgody na rozbiórkę budynków znajdujących się na terenie nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł. Natomiast wniosek o udzielenie zabezpieczenia poprzez wstrzymanie wykonania uchwały nr 6/2011 Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł. do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie został uzasadniony tym, że powodowie są niezadowoleni z proponowanej stawki wykupienia 1 m^2 powierzchni nieruchomości lokalowej. W przedmiotowej sprawie nie zostało zgłoszone przez powodów żadne roszczenie o zapłatę równowartości lokalu znajdującego się w nieruchomości przy ul. S. nr (…) w Ł.

A zatem nie było możliwe uznanie za uprawdopodobnione roszczenia powodów ani w aspekcie okoliczności faktycznych (w ogóle nie odnoszą się do treści uchwały i warunków, w jakich ona zapadła), ani podstawy prawnej roszczenia (roszczenie o uchylenie uchwały wspólnoty a roszczenie o zapłatę).

---

[33] Post. SA we Wrocławiu z dnia 7.5.2012 r., I ACz 782/12, LEX nr 1164918.
[34] Post. SA w Poznaniu z dnia 16.1.2013 r., I ACz 2173/12, LEX nr 1271934.

1.3. Uprawdopodobnienie interesu prawnego – *case* nr 3

Najczęściej interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia określa się jako obiektywną w świetle obowiązujących przepisów, czyli wywołaną rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, potrzebę uzyskania orzeczenia sądowego odpowiedniej treści. W związku z tym, że celem zabezpieczenia jest udzielenie tymczasowej ochrony prawnej podmiotom potrzebującym, interes prawny istnieje w przypadku, gdy zachodzi potrzeba zapewnienia uprawnionemu „należytej ochrony prawnej", zanim uzyska on ochronę definitywną (ostateczną), czyli zanim zostanie osiągnięty cel postępowania w sprawie, w związku z którym następuje udzielenie zabezpieczenia. Z kolei „należyta ochrona prawna" polega na usunięciu naruszenia albo zagrożenia naruszenia praw uprawnionego.

Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 1.2.2013 r., I ACz 165/13, LEX nr 1271931.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił wniosek uprawnionej o udzielenie jej zabezpieczenia. W uzasadnieniu, wskazując na przesłanki przewidziane w art. 730^1 KPC, wyjaśnił, że uprawniona uprawdopodobniła swoje roszczenie, a nadto w sposób wyczerpujący wykazała, iż suma zabezpieczenia (315 474,37 zł) nie jest wyższa od dochodzonego roszczenia i przewidywanych kosztów postępowania. Uprawniona jednakże nie wykazała interesu prawnego w żądaniu udzielenia zabezpieczenia. Nie przedłożyła żadnych dokumentów, które przedstawiałyby w sposób kompleksowy obecną sytuację finansową spółki. Wykonanie prawa zastawu przez wierzyciela (...) sp. z o.o. ani rozwiązanie umowy pożyczki ze względu na to, że nieruchomość, która miała stanowić zabezpieczenie pożyczki, nie była wolna od wzmianek w zakresie praw i roszczeń osób trzecich, nie stanowi uprawdopodobnienia interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia.

Na postanowienie to zażalenie wniosła uprawniona, zarzucając mu naruszenie przepisu art. 730^1 § 1 i 2 KPC i w konsekwencji wnosząc o zmianę zaskarżonego postanowienia przez udzielenie uprawnionej zabezpieczenia roszczenia o zapłatę kwoty 293 578,37 zł jako nieuregulowanej dotąd ceny zakupionych przez

obowiązaną u uprawnionej produktów poligraficznych przez zajęcie rachunków bankowych obowiązanej, w tym rachunków o numerach (...), oraz przez zajęcie jej wierzytelności do wysokości kwoty 315 474,37 zł. W uzasadnieniu wskazała, że w okresie bezpośrednio poprzedzającym złożenie wniosku miała udzielić prezesowi zarządu obowiązanej prywatnej pożyczki w związku z kłopotami finansowymi spółki obowiązanej i że do udzielenia tej pożyczki nie doszło, ponieważ zabezpieczenia oferowane przez przyszłego pożyczkobiorcę okazały się być nieprzejrzyste. Uprawniona, poszukując możliwości przyszłego zaspokojenia, próbowała dowiedzieć się, jaki majątek obowiązanej mógłby jeszcze podlegać zajęciu i egzekucji, ale poszukiwania te pozwoliły jedynie na uzyskanie informacji o prawdopodobieństwie przysługiwania obowiązanej kilku wierzytelności o łącznej wartości do 120 000 zł oraz potwierdzenie wiedzy o zastawie na pozostałych ruchomościach obowiązanej na rzecz M.P. – wynajmującego obowiązanej lokale. Uprawniona nie jest w stanie udokumentować dokładnej sytuacji majątkowej obowiązanej. Posługiwanie się argumentacją Sądu sprawia, że instytucja zabezpieczenia w realiach gospodarczych staje się fikcją, o ile podmiot zagrożony upadłością sam nie rozpowszechni informacji o swojej złej sytuacji.

Sąd Apelacyjny uznał, że zażalenie jest zasadne.

Trudno zgodzić się z wyrażonym przez Sąd Okręgowy poglądem, że uprawniona nie miała interesu prawnego w uzyskaniu zabezpieczenia. Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia istnieje wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie. Pomimo zdefiniowania przez ustawodawcę powyższego wyrażenia nie sposób nie dostrzec faktu, iż samo pojęcie interesu prawnego wywołuje liczne wątpliwości interpretacyjne. Najczęściej interes ten określa się jako obiektywną w świetle obowiązujących przepisów, czyli wywołaną rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, potrzebę uzyskania orzeczenia sądowego odpowiedniej treści. W związku z tym, że celem zabezpieczenia jest udzielenie tymczasowej ochrony prawnej podmiotom potrzebującym, interes prawny ist-

nieje w przypadku, gdy zachodzi potrzeba zapewnienia uprawnionemu „należytej ochrony prawnej" zanim uzyska on ochronę definitywną (ostateczną), czyli zanim zostanie osiągnięty cel postępowania w sprawie, w związku z którym następuje udzielenie zabezpieczenia. Z kolei „należyta ochrona prawna" polega na usunięciu naruszenia albo zagrożenia naruszenia praw uprawnionego. W szczególności nie można zgodzić się z poglądem, że skoro uprawniona nie wykazała, aby obowiązana podejmowała jakiekolwiek czynności zmierzające do wyzbycia się posiadanego majątku, tj. ruchomości, wierzytelności czy nieruchomości, to nie ma ona interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Zbyt późno byłoby przyjmować, że interes jest zagrożony dopiero w momencie, gdy obowiązana podejmie działania mające na celu wyzbycie się majątku, względnie gdy ogłosi upadłość.

Uprawniona o takiej sytuacji może dowiedzieć się już po zrealizowaniu tych zamiarów. Zdaniem Sądu Apelacyjnego sąd rozpoznający wniosek o udzielenie zabezpieczenia powinien w tych przypadkach, w których istnieje obawa co do braku możliwości spełnienia w przyszłości, tj. po powstaniu tytułu wykonawczego świadczenia, uwzględnić wniosek o udzielenie zabezpieczenia. Innymi słowy istnienie takiej obawy nie musi być spowodowane wykazanym zamiarem zobowiązanego wyzbycia się majątku. Wystarczy tu wykazanie, że np. jedyny składnik majątku mogący służyć – w przypadku egzekucji – zaspokojeniu roszczenia może zostać przez dłużnika zbyty. Wystarczającym jest też wykazanie, że mienie dłużnika jest już zajmowane na poczet innych wierzytelności.

Nie można wprost odwoływać się do poglądów wyrażanych w ubiegłym wieku tak przez doktrynę, jak i judykaturę, że zagrożenie zaspokojenia wierzyciela musi być stwierdzone i wykazane w każdym wypadku przez konkretne czynności dłużnika (E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*. t. I, Warszawa 1994, s. 23; orzeczenie SN z dnia 9.9.1961 r., IV CZ 54/61, OSN 1963, Nr 6, poz. 114). Te słuszne poglądy w czasach, gdy doprowadzenie do zawarcia umowy notarialnej trwały miesiącami, a ogłoszenia w prasie dotyczące sprzedaży ruchomości dawały efekt po tygodniach, nie mogą być stosowane w chwili

obecnej gdy – m.in. dzięki procesom cyfryzacji – całkowicie zmieniły się te realia.

Nie można też nie zauważyć, że obecnie przy wyborze sposobu zabezpieczenia sąd powinien wyważyć interesy uprawnionego i obowiązanego w taki sposób, żeby zapewniając uprawnionemu należytą ochronę nie obciążać obowiązanego ponad potrzebę (art. 730^1 § 3 KPC). Chronione są zatem także interesy obowiązanego.

Nie biorąc powyższego pod uwagę i wychodząc z błędnego stanowiska Sąd pierwszej instancji w rzeczywistości nie rozpoznał istoty sprawy. Z tych względów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 4 KPC w zw. z art. 397 § 2 KPC uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał wniosek o udzielenie zabezpieczenia do ponownego rozpoznania Sądowi *a quo*.

1. **Na czym polega interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia?**
2. **Omów poszczególne funkcje postępowania zabezpieczającego.**
3. **W jaki sposób należy oceniać wykazanie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia?**
4. **Jak należy rozumieć interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia antycypacyjnego?**
5. **Czy wykazanie interesu prawnego jest zawsze przesłanką udzielenia zabezpieczenia?**

Ad 1. Ustawodawca wskazuje, że interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia istnieje wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie (art. 730^1 § 2 KPC). Wydaje się, że przy wykładni tego przepisu konieczne jest położenie nacisku na jego drugą część, a mianowicie „uniemożliwienie lub poważne utrudnienie osiągnięcia celu postępowania w sprawie", gdyż właśnie poprzez takie sformułowanie możliwe jest zrealizowanie wszystkich trzech funkcji nowoczesnego postępowania zabezpieczającego: konserwacyjnej, regulacyjnej oraz antycypacyjnej.

Ad 2. W piśmiennictwie powszechnie przyjmuje się trójpodział funkcji postępowania zabezpieczającego[35], choć granice pomiędzy tymi funkcjami są płynne i różnie ujmowane przez różnych autorów[36]. Po pierwsze przyjmuje się, że postanowienia zabezpieczające zmierzają do zapewnienia wykonalności orzeczenia co do istoty sprawy (zabezpieczenia konserwacyjne), po drugie zmierzają do uregulowania określonej sytuacji prawnej (zabezpieczenia zwane nowacyjnymi lub regulującymi) oraz, po trzecie, w pewnym zakresie służą zaspokojeniu samego roszczenia (zabezpieczenia antycypacyjne)[37]. Wydaje się trafne spostrzeżenie, że nie istnieją ścisłe granice pomiędzy zabezpieczeniem o charakterze regulacyjnym i antycypacyjnym, czego przykładem jest zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych[38]. Generalnie postępowanie zabezpieczające utraciło charakter klasycznego postępowania pomocniczego i stało się autonomiczną formą ochrony prawnej, której celem jest efektywność ochrony sądowej.

Ad 3. Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia powinien być oceniany przede wszystkim w kontekście skonkretyzowanego, dochodzonego przez powoda roszczenia, a nie abstrakcyjnie[39]. Ponadto musi się odwoływać do szerokiego rozumienia pojęcia interesu prawnego uwzględniającego stan zagrożenia, a nie tylko naruszenia interesu oraz mieć na uwadze dynamikę sytuacji faktycznej oraz procesowej, w której znajdują się wnioskodawca i obowiązany. Na koniec musi brać pod uwagę cel wszczętego postępowania rozpoznawczego oraz funkcję postępowania zabezpieczającego. W szczególności należy zgodzić się z poglądem wyrażonym w przedmiotowym stanie faktycznym przez sąd

---

[35] M.M. Cieśliński, *Charakter prawny postanowienia zabezpieczającego antycypacyjnego*, PS 2009, Nr 9, s. 66.

[36] W. Broniewicz i A. Jakubecki kwalifikują zabezpieczenia antycypacyjne do grupy zabezpieczeń nowacyjnych, które jednak antycypują przyszłe merytoryczne rozstrzygnięcie w sprawie – M.M. Cieśliński, tamże, s. 66.

[37] H. Mądrzak stoi na stanowisku, że należy mówić o funkcji zabezpieczającej, regulującej i zaspokajającej – *Charakter i zakres ochrony prawnej realizowany w trybie zarządzeń tymczasowych*, (w:) M. Sawczuk (red.), *Materiały międzynarodowego sympozjum prawa cywilnego sądowego,* Lublin 1997, s. 255.

[38] T. Ereciński, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego,* Warszawa 2006, s. 392.

[39] Post. SA we Wrocławiu z dnia 8.2.2013 r., I ACz 181/13, LEX nr 1283522.

odwoławczy, że brak wykazania przez uprawnionego tego, aby obowiązany podejmował jakiekolwiek czynności zmierzające do wyzbycia się posiadanego majątku, tj. ruchomości, wierzytelności czy nieruchomości, sam w sobie nie świadczy jeszcze o braku interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Zbyt późno byłoby przyjmować, że interes jest zagrożony dopiero w momencie, gdy obowiązany podejmie działania mające na celu wyzbycie się majątku lub gdy ogłosi upadłość. W takim przypadku nie tylko doszłoby do utrudnienia wykonania przyszłego orzeczenia co do istoty sprawy, ale również unicestwienia celu postępowania zabezpieczającego. Czym innym musi być rozumienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, a czym innym – zastosowanie sposobu udzielenia zabezpieczenia nieobciążającego obowiązanego ponad potrzebę (art. 730^1 § 3 KPC).

Trafnie wskazał Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, że rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia powinno uwzględniać nie tylko dyspozycję przepisu art. 730^1 § 3 KPC nakazującego uwzględnienie przy wyborze sposobu zabezpieczenia interesów stron w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę, ale i istotę naprowadzonego w powództwie roszczenia procesowego, determinującego zastosowanie w danej sprawie określonego sposobu zabezpieczenia bądź z katalogu tych, jakie zmierzają do zabezpieczenia roszczeń pieniężnych (art. 747 KPC), bądź też innych roszczeń majątkowych lub niemajątkowych (art. 755 KPC)[40].

Ad 4. Nowacyjne zabezpieczenie roszczeń może nie różnić się od treści rozstrzygnięcia sprawy (antycypacja przyszłego rozstrzygnięcia), o ile uprawniony wykaże, że bez takiego zabezpieczenia narażony będzie na szkodę albo inne niekorzystne skutki. Interes prawny wyraża się zatem w takiej sytuacji potrzebą uzyskania natychmiastowej ochrony prawnej w celu uchronienia uprawnionego przed szkodą lub innymi negatywnymi następstwami, które dotknęłyby go pomimo ostatecznego wygrania sprawy. W przy-

[40] Post. SA w Rzeszowie z dnia 24.5.2013 r., I ACz 302/13, LEX nr 1322662.

padku takiego wniosku celem udzielenia zabezpieczenia nie jest typowe zapewnienie wykonalności lub skuteczności przyszłego orzeczenia, ale udzielenie uprawnionemu niezbędnej ochrony już w toku toczącego się postępowania ze względu na cel, jaki ma zostać osiągnięty w wyniku ostatecznego rozstrzygnięcia o żądaniu wnioskodawcy[41].

Generalnie art. 731 KPC zawiera zakaz udzielenia zabezpieczenia zmierzającego do zaspokojenia roszczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wyjątkiem od powyższej reguły jest zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych o charakterze nowacyjnym. Konsekwencją tego rodzaju zabezpieczenia jest stworzenie nowej, prowizorycznej sytuacji trwającej aż do rozstrzygnięcia sprawy. Charakter taki ma np. przewidziane w art. 755 § 1 pkt 1 KPC unormowanie praw i obowiązków stron na czas postępowania. W takiej sytuacji zabezpieczenie polega często na tymczasowym udzieleniu wierzycielowi ochrony prawnej o treści tożsamej z ochroną, jaką ma mu zapewnić przyszłe orzeczenie rozpoznawane w postępowaniu głównym (zabezpieczenie antycypacyjne). W takim przypadku udzielenie zabezpieczenia tymczasowo zatem zaspokaja roszczenie podlegające zabezpieczeniu. Obowiązujący od dnia 3.5.2012 r. art. 755 § 2^1 KPC przewiduje wprost, że przepisu art. 731 KPC nie stosuje się, jeżeli zabezpieczenie jest konieczne dla odwrócenia grożącej szkody lub innych skutków niekorzystnych dla uprawnionego. Przed nadaniem powyższej zasadzie charakteru normatywnego pogląd o dopuszczalności nowacyjnego zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych w sposób nieodbiegający od zaspokojenia roszczenia powszechnie przyjmowany był tak w doktrynie, jak i orzecznictwie.

Ad 5. Przepis art. 730^1 § 1 i 2 KPC przewiduje zasadę udzielania zabezpieczenia wymagającą uprawdopodobnienia roszczenia i interesu prawnego. Ustawodawca przewidział wyjątki od tej zasady niewymagające wykazania interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Pierwszy został wskazany w *case* nr 1. Do innych należy art. 753 § 1 KPC stanowiący, że w sprawach o alimen-

[41] Post. SO w Gdańsku z dnia 13.1.2013 r., III CZ 42/13, POSAG 2013, Nr 2, poz. 112-119.

ty zabezpieczenie może polegać na zobowiązaniu obowiązanego do zapłaty uprawnionemu jednorazowo albo okresowo określonej sumy pieniężnej. W sprawach tych podstawą zabezpieczenia jest jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia. Przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie do roszczeń określonych w art. 753^1 § 1 pkt 1 i 2 KPC (art. 753^1 § 3 KPC), tj. roszczenia o rentę, sumę potrzebną na koszty leczenia, z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub utratę życia lub rozstrój zdrowia oraz o zmianę uprawnień objętych treścią dożywocia na dożywotnią rentę, a także wynagrodzenia za pracę. W literaturze przyjmuje się, że w tych sprawach działa domniemanie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia[42] lub ustawodawca świadomie zrezygnował z tej przesłanki udzielenia zabezpieczenia[43]. Przy przyjęciu domniemania należy mieć na uwadze to, że obowiązany ma prawo obalić to domniemanie poprzez wykazanie, że uprawniony posiada odpowiednie środki do czasu zakończenia merytorycznego postępowania w sprawie[44].

1.4. Skuteczność realizacji zabezpieczenia – *case* nr 4

Kwestia, czy postanowienie o zabezpieczeniu zostanie zrealizowane, dla oceny zasadności zabezpieczenia, w kontekście wystąpienia jego przesłanek, nie ma znaczenia.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 19.3.2012 r., I ACz 495/12, LEX nr 1129366.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w W. zabezpieczył roszczenie strony powodowej (...) spółki jawnej M.P. i synowie Zakład Pracy (...) w P. poprzez ustanowienie zakazu zbywania lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) w W. stanowiącego własność pozwanej K.B. W zażaleniu na powyższe postanowienie pozwana zarzucając, że nie jest już właścicielką lokalu, którego zabezpieczenie ma dotyczyć, wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

[42] D. Czajka, (w:) E. Wengerek, M. Romańskia (red.), *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wyd. uaktualnione, Warszawa 2009, s. 91.

[43] A. Jakubecki, *Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej*, Kraków 2000, s. 126.

[44] M.M. Cieśliński, tamże, s. 71.

Sąd Apelacyjny uznał, że zażalenie jest bezzasadne.

Zgodnie z art. 730^1 § 1 KPC udzielenia zabezpieczenia może żądać każda strona lub uczestnik postępowania, jeżeli uprawdopodobni roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Z kolei § 2 powołanego przepisu stanowi, że interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia istnieje wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie. Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął, że w niniejszej sprawie zostały uprawdopodobnione obie wymienione w art. 730^1 KPC przesłanki zabezpieczenia roszczenia.

Skarżąca w złożonym zażaleniu nie podważa zasadności stanowiska Sądu Okręgowego, twierdzi jedynie, że zaskarżone postanowienie nie będzie mogło być wykonane, gdyż przed jego doręczeniem skarżąca darowała lokal mieszkalny osobie trzeciej. Kwestia, czy postanowienie o zabezpieczeniu zostanie zrealizowane, dla oceny zasadności zabezpieczenia, w kontekście wystąpienia jego przesłanek, nie ma znaczenia. Z tego względu podniesione w zażaleniu zarzuty nie mogły prowadzić do uwzględnienia wniosków zażalenia, czego konsekwencją było jego oddalenie stosownie do art. 385 KPC w zw. z art. 397 § 2 KPC. O kosztach postępowania zażaleniowego orzeknie Sąd Okręgowy w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie stosownie do art. 745 § 1 KPC.

1. **Czy skuteczność realizacji wskazanego sposobu zabezpieczenia jest przesłanką udzielenia zabezpieczenia?**
2. **Jakie działania może podjąć uprawniony w przypadku, kiedy udzielone zabezpieczenie nie może być skutecznie zrealizowane?**

Ad 1. Żaden przepis Kodeksu postępowania cywilnego nie uzależnia udzielenia zabezpieczenia od oceny skuteczności realizacji wskazanego sposobu zabezpieczenia, a zatem kwestia, czy postanowienie o zabezpieczeniu zostanie zrealizowane czy też

nie, nie ma żadnego znaczenia. W szczególności sąd pierwszej instancji, badając wniosek o udzielenie zabezpieczenia, nie ustala, czy na wskazanym koncie bankowym istnieją jakiekolwiek wierzytelności, czy obowiązany nadal jest właścicielem nieruchomości, ruchomości lub rzeczywiście otrzymuje wynagrodzenie za pracę. Wszystkie te okoliczności nie mogą również stanowić skutecznego zarzutu zażalenia na postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, gdyż nie miały żadnego wpływu na treść zaskarżonego postanowienia uwzględniającego wniosek o udzieleniu zabezpieczenia. W takiej sytuacji procesowej niewątpliwie brak jest podstaw do wydawania decyzji w przedmiocie umorzenia postępowania zabezpieczającego.

Ad 2. Jeżeli udzielone zabezpieczenie nie może być skutecznie realizowane, uprawniony może wystąpić z kolejnym wnioskiem o udzielenie dalszego zabezpieczenia. Niewątpliwie wtedy okoliczność bezskuteczności już udzielonego zabezpieczenia będzie miała znaczenie dla oceny, czy dodatkowe zabezpieczenie nie będzie stanowiło obciążenia obowiązanego ponad potrzebę. Wydaje się, że przy braku zmiany stanu faktycznego w sprawie uprzednie przesądzenie o uprawdopodobnieniu roszczenia i interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia będzie wiążące przy rozpoznawaniu kolejnego wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

1.5. Wybór sposobu udzielenia zabezpieczenia – *case* nr 5

Sąd jest związany sposobem zabezpieczenia wskazanym przez uprawnionego we wniosku (art. 738 KPC). W wypadku gdy uprawniony żąda zabezpieczenia jedynie w sposób, który obciąża zobowiązanego ponad potrzebę, ochrona interesu obowiązanego wymaga, aby wniosek o udzielenie zabezpieczenia został przynajmniej w części oddalony (uprawniony może temu zapobiec poprzez przedstawienie we wniosku alternatywnych sposobów zabezpieczenia).

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 24.1.2013 r., I ACz 2179/12, LEX nr 1267324.

Postanowieniem z dnia 26.10.2012 r. Sąd Okręgowy w T. zabezpieczył roszczenie uprawnionego M.Z. (1) o zapłatę zachowku w kwocie 100 000 zł przysługującego mu wobec M.Z. (2) poprzez ustanowienie na rzecz uprawnionego hipoteki przymusowej do kwoty 70 000 zł na nieruchomości położonej w T. przy ul. (...), składającej się z działki nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w T. oraz poprzez ustanowienie hipoteki przymusowej do kwoty 30 000 zł na nieruchomości położonej w S. gmina K., składającej się z działki nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w L., a nadto wyznaczył M.Z. (1) dwutygodniowy termin do wniesienia powództwa o zapłatę zachowku w kwocie 100 000 zł przeciwko M.Z. (2). W uzasadnieniu postanowienia Sąd Okręgowy wskazał, że roszczenie uprawnionego o zachowek w kwocie 100 000 zł należy uznać za uprawdopodobnione, skoro jego dziadek Z.Z. w testamencie jedyną spadkobierczynią uczynił swoją żonę M.Z. (2), która w ten sposób stała się właścicielką nieruchomości położonych w T. i S., i jednocześnie wydziedziczył ojca uprawnionego. Zdaniem Sądu Okręgowego uprawniony uprawdopodobnił także swój interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia, albowiem wskazał, iż odziedziczone nieruchomości stanowią jedyne wartościowe składniki majątku obowiązanej, która nie pracuje i utrzymuje się z dochodów z czynszu najmu lokali użytkowych znajdujących w budynku przy ul. (...) w T.

Powyższe postanowienie zostało zaskarżone w całości zażaleniem przez obowiązaną, która podniosła zarzut naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 730^1 § 1 KPC, poprzez przyjęcie, że uprawniony należycie wykazał swój interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. W uzasadnieniu zażalenia obowiązana podniosła, że spadek po zmarłym Z.Z. został zabezpieczony przez sąd w trybie art. 635 KPC poprzez ustanowienie dozorcy nieruchomości i sąd zlecił komornikowi sądowemu sporządzenie spisu inwentarza spadku po zmarłym Z.Z. Zdaniem obowiązanej, uprawniony nie wykorzystał właściwej drogi do zabezpieczenia swego roszczenia, albowiem jeżeli uznawał ww. zabezpieczenia spadku za nieodpowiednie, to powinien wnioskować o ustanowienie

innych zabezpieczeń określonych w art. 636 KPC. Obowiązana wskazała również, że aktualnie nie może zbyć ani obciążyć nieruchomości spadkowych, albowiem postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku jeszcze się nie zakończyło, a ponadto ojciec uprawnionego nie oświadczył, czy uznaje zasadność wydziedziczenia, a dopiero takie oświadczenie pozwalałoby twierdzić, że roszczenie uprawnionego jest uprawdopodobnione.

Odnosząc się natomiast do kwestii możliwości zaspokojenia roszczenia, obowiązana podniosła, że jedna z nieruchomości spadkowych przynosi regularne dochody w postaci czynszów najmu lokali użytkowych w niej usytuowanych. Wprawdzie aktualnie czynsze te pobiera ustanowiony dozorca sądowy, jednakże docelowo przypadną one obowiązanej jako spadkobiercy i będą mogły zostać przeznaczone na spłatę zobowiązań wobec uprawnionego. Wartość każdej z nieruchomości spadkowych jest na tyle duża, że wystarczy na zaspokojenie całego roszczenia uprawnionego. Nie ma tym samym potrzeby, aby ustanawiać hipoteki na obydwu nieruchomościach. A zatem uprawniony zażądał zabezpieczeń ponad miarę.

W uzasadnieniu odpowiedzi na zażalenie uprawniony podniósł, że postanowienie Sądu Rejonowego w T. o stwierdzeniu nabycia spadku jest prawomocne. Z postanowienia tego wynika, że jedyną spadkobierczynią Z.Z. jest zobowiązana. Nie ulega tym samym wątpliwości, że ojciec uprawnionego nie kwestionował zasadności swego wydziedziczenia. Co się zaś tyczy interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, uprawniony podał, że o trudnej sytuacji materialnej obowiązanej świadczy treść jej wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, z którego wynika, że obowiązana z wykonywanej pracy uzyskuje dochód w kwocie 600 zł miesięcznie. Ponadto uprawniony wskazał, że zabezpieczenie roszczenia w trybie art. 730 i n. KPC oraz zabezpieczenie spadku w trybie art. 633 KPC to instytucje prawa procesowego służące odmiennym celom i jako takie nie mogą być traktowane zamiennie. Zaznaczył również, że prawomocne stwierdzenie nabycia spadku powoduje upadek zabezpieczenia spadku w trybie art. 633 KPC. Odnosząc się natomiast do kwestii nadmiernej uciążliwości zabezpieczenia, uprawniony wskazał, że wierzyciel

dysponujący tytułem wykonawczym może żądać ustanowienia hipotek przymusowych na dowolnych nieruchomościach dłużnika (art. 111^1 ust. 1 ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece). Brak jest tym samym podstaw do uznania, że obciążenie obydwu nieruchomości spadkowych jest nadmierne. Tym bardziej, że podział hipoteki przymusowej znacznie zwiększa prawdopodobieństwo skutecznego wyegzekwowania zabezpieczonego roszczenia.

Sąd Apelacyjny uznał zażalenie za częściowo uzasadnione.

Jak wynika z treści wpisów w działach drugich ksiąg wieczystych sprawa o stwierdzenie nabycia spadku została prawomocnie zakończona, w związku z czym bezprzedmiotowe stały się argumenty obowiązanej dotyczące niemożności zbycia czy też obciążenia przez nią nieruchomości spadkowych, a także wskazujące na to, iż ojciec uprawnionego nie oświadczył, czy kwestionuje swoje wydziedziczenie, oraz bezzasadne stały się zarzuty obowiązanej związane z faktem, iż spadek po zmarłym Z.Z. został zabezpieczony w trybie art. 633 KPC. Jak bowiem trafnie wskazuje uprawniony, instytucja zabezpieczenia roszczenia służy innym celom niż instytucja zabezpieczenia spadku. Ta pierwsza ma bowiem zagwarantować powodowi, że przyszłe orzeczenie sądowe zasądzające na jego rzecz określoną kwotę zostanie realne wykonane, gdyż w majątku pozwanego zostaną na ten cel zabezpieczone określone środki. Druga zaś jest stosowana w przypadku istnienia zagrożenia, że rzeczy i prawa wchodzące w skład spadku zostaną zniszczone, usunięte bądź zbyte przez osobę do tego niepowołaną, co zachodzi najczęściej w wypadku, gdy spadkobierca jest nieznany, nieobecny albo nieporadny. Powyższe porównanie nie pozostawia wątpliwości co do tego, że nie można mówić o jakiejkolwiek ekwiwalentności wymienionych środków ochrony prawnej.

Nie może też odnieść skutku zarzut obowiązanej dotyczący niewłaściwej oceny jej sytuacji majątkowej, tj. nieuwzględnienia faktu, iż jako spadkobierczyni Z.Z. jest ona uprawniona do pobierania czynszów najmu lokali użytkowych znajdujących się w budynku usytuowanym na jednej z nieruchomości spadkowych. Podnosząc ten argument obowiązana nie podaje bowiem, chociażby w przy-

bliżeniu kwot, jakie ma możliwość uzyskać miesięcznie z tytułu czynszu najmu wspomnianych lokali. Nie ulega przy tym wątpliwości, że obowiązana dysponuje wiedzą na temat wysokości czynszów, gdyż przed ustanowieniem dozorcy sądowego najprawdopodobniej sama je pobierała, a przynajmniej może informacje na ten temat uzyskać od wspomnianego dozorcy. Brak określenia wysokości wpływów z tytułu czynszu najmu nie pozwala stwierdzić, czy obowiązana istotnie ma możliwość zgromadzenia w krótkim czasie środków potrzebnych na zaspokojenia roszczeń z tytułu zachowku dla uprawnionego. Poza tym zauważyć należy, że nawet jeżeli taka możliwość jest realna, to obowiązana może doprowadzić do upadku zabezpieczenia poprzez wpłacenie na rachunek sądowy sumy zabezpieczenia (art. 742 § 1 KPC).

Za zasadny należy natomiast uznać zarzut obowiązanej dotyczący nadmiernej uciążliwości ustanowionego przez Sąd pierwszej instancji zabezpieczenia. W sytuacji gdy jedna z nieruchomości spadkowych jest warta na tyle dużo, aby w wyniku jej zbycia doszło do zaspokojenia całego roszczenia uprawnionego, nie istnieją bowiem żadne usprawiedliwione powody, dla których dochodzone roszczenie winno być rozdzielone na dwie hipoteki ustanowione na obydwu nieruchomościach spadkowych. Nie przekonuje przy tym argument uprawnionego, że skoro wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym może ustanowić hipotekę przymusową na dowolnych nieruchomościach dłużnika, to takie samo uprawienie winno przysługiwać również uprawnionemu w ramach postępowania zabezpieczającego. W pierwszej kolejności należy bowiem zauważyć, że wbrew stanowisku uprawnionego takie uprawnienie wierzyciela legitymującego się tytułem wykonawczym wcale nie wynika z regulacji art. 111^1 ust. 1 ustawy z dnia 6.7.1982 r. Przepis ten dotyczy bowiem szczególnej sytuacji ustanowienia łącznej hipoteki przymusowej i wyraża zasadę, że ustanowienie takiej hipoteki jest niedopuszczalne, chyba że dane nieruchomości są już obciążone hipoteką łączną albo stanowią własność dłużników solidarnych. Natomiast jeżeli wierzyciel legitymujący się tytułem wykonawczym chce ustanowić hipotekę przymusową na więcej niż jednej nieruchomości dłużnika, to musi w tym celu uzyskać dalszy tytuł wykonawczy, przy czym uzy-

skanie takiego tytułu jest uzależnione od wykazania istnienia potrzeby prowadzenia egzekucji z kilku składowych części majątku tego samego dłużnika (art. 793 KPC).

Nie ulega tym samym wątpliwości, że swoboda wierzyciela dysponującego tytułem wykonawczym, a więc osoby, której roszczenie jest w większości sytuacji pewne, w ustanowieniu hipotek przymusowych na nieruchomościach dłużnika jest poddana kontroli sądu. Tym bardziej uzasadnione jest zatem ustanowienie takiej kontroli w przypadku osoby dążącej dopiero do zabezpieczenia swojego roszczenia, które nie zostało jeszcze stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu. Wyrazem tej kontroli jest właśnie regulacja art. 730^1 § 3 KPC, zgodnie z którym sąd przy wyborze sposobu zabezpieczenia winien uwzględnić interesy stron w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę. Wskazać jednak należy, że stosowanie tej regulacji w przypadku zabezpieczenia roszczeń pieniężnych napotyka na istotne trudności, albowiem w przypadku takich roszczeń sąd jest związany sposobem zabezpieczenia wskazanym przez uprawnionego we wniosku (art. 738 KPC). Nie może zatem przyjąć, że ze względu na interes obowiązanego zabezpieczenie winno nastąpić w inny sposób niż chce tego uprawniony (np. w niniejszej sprawie zmienić wysokość hipoteki obciążającej jedną z nieruchomości spadkowych). Przyjąć w związku z tym trzeba, że w wypadku, gdy uprawniony żąda zabezpieczenia jedynie w sposób, który obciąża zobowiązanego ponad potrzebę, ochrona interesu obowiązanego wymaga, aby wniosek o udzielenie zabezpieczeniu został przynajmniej w części oddalony (uprawniony może temu zapobiec poprzez przedstawienie we wniosku alternatywnych sposobów zabezpieczenia).

W niniejszej sprawie uprawniony poprzez podział roszczenia na dwie hipoteki przymusowe domaga się w zasadzie ustanowienia dwóch rodzajów zabezpieczeń w sytuacji, gdy dla ochrony jego interesu wystarczające jest ustanowienie jednej hipoteki przymusowej w kwocie odpowiadającej wysokości dochodzonego roszczenia. Wzgląd na interesy obowiązanego wymaga zatem, aby wniosek o ustanowienie hipoteki przymusowej w kwocie do

30 000 zł, a więc w niższej kwocie na drugiej nieruchomości spadkowej, został oddalony.

1. **Omów granice rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia.**
2. **Omów kognicję sądu odwoławczego w postępowaniu zażaleniowym.**
3. **Jakimi przesłankami należy się kierować przy wyborze sposobu udzielenia zabezpieczenia?**

Ad 1. Sąd rozpoznaje wniosek o udzielenie zabezpieczenia w jego granicach, biorąc za podstawę orzeczenia materiał zebrany w sprawie (art. 738 KPC). W pismiennictwie przyjmuje się, że granice rozpoznania przez sąd wniosku o udzielenie zabezpieczenia wyznacza żądanie wniosku (co do sposobu zabezpieczenia oraz zabezpieczanego roszczenia) i wskazana w uzasadnieniu podstawa zabezpieczenia. Przy zabezpieczeniu roszczeń pieniężnych w grę wchodzą wyłącznie sposoby wymienione w art. 747 KPC, natomiast zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych może nastąpić w każdy sposób prawem, gdyż wyliczenie zawarte w art. 755 KPC jest tylko przykładowe[45]. Wskazanie we wniosku sposobu zabezpieczenia nieprzewidzianego w przepisach prawa powinno skutkować oddaleniem wniosku *a limine*[46]. Wątpliwości budzi sytuacja związania granicami wniosku w sprawach, w których zabezpieczenie może być udzielone z urzędu. Wydaje się, że jeżeli sąd nie podjął inicjatywy z urzędu, a strony lub uczestnicy postępowania składając wniosek wyznaczyli jego granice, to wątpliwe jest niezwiązanie sądu stanowiskiem zawartym we wniosku. Inaczej wygląda sytuacja, kiedy sąd działa z urzędu bez inicjatywy stron lub uczestników postępowania. Wtedy z zasady nie dochodzi w ogóle do zajęcia przez strony lub uczestników postępowania stanowiska wobec udzielonego sposobu zabezpieczenia wybranego przez sąd z urzędu. Na marginesie warto odnotować, że w wypadku podjęcia inicjatywy przez sąd z urzędu i wszczęciu wpadkowego postępowania o udzielenie zabezpie-

[45] A. Jakubecki, *Komentarz…*, komentarz do art. 738 KPC.
[46] Post. SA we Wrocławiu z dnia 19.4.2012 r., I ACz 685/12, LEX nr 1171390.

czenia ostateczna decyzja sądu o tym, że udzielenie zabezpieczenia jest zbędne, powinna prowadzić do wydania przez sąd postanowienia o umorzeniu postępowania zabezpieczającego, a nie do oddalenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

Przywołany art. 738 KPC wskazuje jako podstawę orzekania materiał zebrany w sprawie. Wydaje się, że chodzi tu o „cały" materiał zebrany w sprawie, a więc pochodzący nie tylko od wnioskodawcy (art. 736 § 1 pkt 2 KPC wymaga wskazania uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających wniosek). W zależności od tego, na jakim etapie postępowania w sprawie zostanie złożony wniosek o udzielenie zabezpieczenia, sąd będzie dysponował materiałem uboższym lub bogatszym. W pierwszej sytuacji procesowej wymaga to od sądu sporej ostrożności i wnikliwości w ocenie wniosku, natomiast w drugiej powinno prowadzić do wykorzystania całego materiału dowodowego, powodując w istocie orzekanie o wniosku nie tyle na płaszczyźnie uprawdopodobnienia roszczenia, ale wręcz jego udowodnienia. Przykładem takiej sytuacji jest rozpoznawanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia po wydaniu przez sąd pierwszej instancji nieprawomocnego wyroku oddalającego powództwo. Nie można jednak przyjąć, że zawsze wniosek taki będzie podlegał oddaleniu, gdyż dopuszczalny ustawodawca wymaga mimo wszystko dla udzielenia zabezpieczenia jedynie uprawdopodobnienia roszczenia.

Ad 2. Sąd odwoławczy, jako sąd *meriti* w aktualnym modelu postępowania apelacyjnego, niewątpliwe jest uprawniony do ponownego merytorycznego badania wniosku o udzielenie zabezpieczenia, nie będąc związanym zarzutami (o ile w ogóle zostaną sformułowane) zażalenia. A zatem sąd *ad quem* powinien ponownie ocenić legitymację do złożenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia, spełnienie przesłanek udzielania zabezpieczenia, ocenić wskazany wybór sposobu udzielenia zabezpieczenia i rozważyć, czy zabezpieczenie w sposób niedopuszczalny nie zmierza do zaspokojenia roszczenia. Orzeczenie sądu odwoławczego powinno uwzględniać stan faktyczny sprawy istniejący w momencie rozpoznawania zażalenia (zasada aktualności orzeczenia – art. 316 KPC w zw. z art. 391 § 1 KPC w zw. z art. 397 § 2

KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC). W przypadku gdy postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia wydane było przez sąd pierwszej instancji na wniosek (a nie z urzędu), zażalenie powinno zmierzać do zmiany postanowienia przez oddalenie wniosku o zabezpieczenie w całości lub do uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Gdyby zaskarżone postanowienie zostało podjęte przez sąd pierwszej instancji z urzędu, wniosek o jego uchylenie byłby właściwy, gdyż uchylenie pełni wówczas funkcję zmiany orzeczenia[47].

W przypadku złożenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia w toku postępowania apelacyjnego sąd drugiej instancji rozstrzyga o wniosku o udzielenie zabezpieczenia na zasadach ogólnych. Postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zabezpieczenia jest niezaskarżalne (*a contrario* art. 741 KPC). Aktualny mimo wszystko pozostaje pogląd Sądu Najwyższego, że postępowanie zabezpieczające – także wówczas, gdy dochodzi do wydania zarządzenia tymczasowego przed wszczęciem postępowania w sprawie – ma jedynie charakter pomocniczy i służebny. Z tego też względu od postanowienia odwoławczego w przedmiocie zarządzenia tymczasowego kasacja nie przysługuje. Tym bardziej nie może przysługiwać kasacja od postanowienia sądu drugiej instancji rozstrzygającego wniosek wierzyciela o zwrot wpłaconej kaucji (art. 746 § 3 KPC), gdyż orzeczenie sądowe rozstrzyga tu tylko kwestię incydentalną związaną z postępowaniem zabezpieczającym[48].

Ad 3. Rozpoznając wniosek o zabezpieczenie sąd bada, czy sposób zabezpieczenia wskazany we wniosku jest właściwy, a zatem czy dopuszczalne jest zabezpieczenie dochodzonego roszczenia w sposób wskazany przez uprawnionego, a ponadto czy sposób ten jest adekwatny, tzn. w należytym stopniu uwzględnia interesy obu stron. Jakkolwiek uprawdopodobnienie, w odróżnieniu od udowodnienia, jest łagodniejszym pod względem formalnym sposobem wykazania dochodzonego roszczenia, to jednak z twierdzeń pozwu *prima facie* powinno wynikać, że powód

[47] Post. SA w Rzeszowie z dnia 23.7.2010 r., I ACz 318/10, LEX nr 590554.
[48] Post. SN z dnia 21.7.1999 r., II CKN 523/99, LEX nr 607248.

ma rację[49]. Z uwagi na związanie sądu wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia nie można przyjąć, że ze względu na interes obowiązanego zabezpieczenie powinno nastąpić w inny sposób niż chce tego uprawniony (np. w niniejszej sprawie zmienić wysokość hipoteki obciążającej jedną z nieruchomości spadkowych). Ocena o nieadekwatności wskazanego sposobu zabezpieczenia musi w takiej sytuacji prowadzić co najmniej do częściowego oddalenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

Rozpatrując wniosek o udzielenie zabezpieczenia sąd powinien brać pod uwagę nie tylko przeciwstawne interesy stron tego postępowania wpadkowego, tj. uprawnionego i obowiązanego, ale również liczyć się z tym, że wybór określonego sposobu zabezpieczenia może naruszyć słuszne interesy osób trzecich, które z racji nieposiadania statusu strony postępowania zabezpieczającego nie będą mogły w żaden sposób przeciwdziałać temu naruszeniu, w szczególności poprzez złożenie odpowiedniego środka odwoławczego albo wniosku o zmianę lub uchylenie zabezpieczenia[50].

[49] Post. SA we Wrocławiu z dnia 23.1.2012 r., I ACz 82/12, LEX nr 1108797.
[50] Post. SA w Krakowie z dnia 14.2.2013 r., I ACz 66/13, LEX nr 1344118.

2. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia

2.1. Wstępne badanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia – *case* nr 6

W postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia stanowczo należy rozdzielić etap wstępnego badania wniosku pod kątem zachowania wymagań formalnych od etapu merytorycznego rozpoznania, do którego uprawniony jest wyłącznie sąd, a nie przewodniczący.

Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30.12.2008 r., I ACz 1001/08, OSAB 2008, Nr 4, poz. 36-38.

Zaskarżonym zarządzeniem z dnia 30.12.2008 r. Przewodniczący I Wydziału Cywilnego Sądu Okręgowego w B. na mocy art. 736 KPC w zw. z art. 738 KPC zwrócił wniosek M.J.C. o zabezpieczenie powództwa, ponieważ nie odpowiadał on wymaganiom przepisanym dla tego rodzaju pisma procesowego, tj. nie uprawdopodobniono okoliczności uzasadniających wnioski o zobowiązanie pozwanego M.C. do płacenia alimentów na rzecz małoletnich P., G. i K. C., oraz o pozbawienie pozwanego władzy rodzicielskiej nad tymi dziećmi.

W zażaleniu na powyższe postanowienie powódka zarzuciła mu naruszenie art. 736 § 1 pkt 2 KPC poprzez uznanie, że nie uprawdopodobniła okoliczności uzasadniających wymienione wnioski. Wskazując na powyższy zarzut wniosła o zmianę zaskarżonego zarządzenia i uwzględnienie wniosku o zabezpieczenie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego zarządzenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Apelacyjny ocenił, że zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

W myśl art. 736 § 1 KPC wniosek o udzielenie zabezpieczenia powinien odpowiadać wymaganiom przepisanym dla pisma procesowego, a nadto zawierać wskazania sposobu zabezpieczenia i uprawdopodobnienie okoliczności uzasadniających wniosek. W sprawach o alimenty podstawą zabezpieczenia jest jedynie uprawdopodobnienie roszczenia. W piśmiennictwie wskazuje się, że brak uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających wniosek ma miejsce tylko wtedy, gdy wniosek w ogóle takiego uprawdopodobnienia nie zawiera. Wówczas możliwy jest zwrot

wniosku. Odmiennie należy potraktować sytuację, gdy wniosek wskazuje na okoliczności lub środki zmierzające do uprawdopodobnienia tych okoliczności, ale uprawdopodobnienie to nie będzie wystarczające do udzielenia zabezpieczenia. Wtedy zachodzą podstawy do odmowy udzielenia zabezpieczenia (por. M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008).

Powyższy pogląd zasługuje na aprobatę, bowiem w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia stanowczo należy rozdzielić etap wstępnego badania wniosku pod kątem zachowania wymagań formalnych od etapu merytorycznego rozpoznania, do którego uprawniony jest wyłącznie sąd, a nie przewodniczący.

W niniejszej sprawie powódka M.J.C., wnosząc o zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych, wskazała, że zarabia około 600 zł miesięcznie oraz że pozostaje w faktycznej separacji z mężem na skutek wyprowadzenia się ze wspólnego mieszkania stron. Podniosła, że alimenty zasądzone na mocy wyroku Sądu Rejonowego w B. z dnia 20.10.2008 r. (V RC 524/08) nie zabezpieczają minimum egzystencji trojga małoletnich dzieci pozostających pod jej wyłączną opieką. Zdaniem Sądu Apelacyjnego powyższe twierdzenia w sposób oczywisty zmierzają do uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających wniosek o zabezpieczenie. Natomiast wyrażone w zaskarżonym zarządzeniu stanowisko, że powódka „nie uprawdopodobniła zwiększenia usprawiedliwionych potrzeb małoletnich dzieci", wkracza już w ocenę merytoryczną, której powinien dokonać sąd pierwszej instancji.

Wnosząc o wydanie postanowienia o pozbawieniu pozwanego władzy rodzicielskiej na czas trwania procesu powódka wskazała, że w postępowaniu karnym postawiono pozwanemu zarzut dokonania gwałtu na nieletniej. Zdaniem powódki, w obliczu tak nagannego zachowania jej małżonka zachodzi bezwzględna potrzeba orzeczenia o pozbawieniu go władzy rodzicielskiej nad własnymi dziećmi. Nie ulega wątpliwości, że powyższe stwierdzenie również zmierza do uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających wniosek. Stanowisko, iż żądanie pozbawienia władzy rodzicielskiej jest niedopuszczalne w świetle przepisów o zabezpieczeniu, również wykracza poza ocenę, do jakiej upraw-

niony jest przewodniczący z mocy art. 738 zd. 2 KPC. Dokonany zwrot wniosku był tym bardziej błędny, iż art. 755 § 1 pkt 4 KPC dopuszcza możliwość uregulowania na czas procesu sposobu roztoczenia pieczy nad małoletnimi dziećmi (…).

1. **Jakie warunki formalne musi spełniać wniosek o udzielenie zabezpieczenia?**
2. **Jaki sąd jest właściwy do udzielenia zabezpieczenia?**
3. **Czy zarządzenie o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia jest zaskarżalne?**
4. **Na jakim forum, w jakim składzie i w jakim terminie powinien być rozpoznany wniosek o udzielenie zabezpieczenia?**
5. **Czy i w jaki sposób dopuszczalna jest zmiana przedmiotowa wniosku o udzielenie zabezpieczenia?**

Ad 1. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia powinien odpowiadać wymaganiom przepisanym dla pisma procesowego, a ponadto zawierać: wskazanie sposobu zabezpieczenia, a w sprawach o roszczenie pieniężne także wskazanie sumy zabezpieczenia, oraz uprawdopodobnienie okoliczności uzasadniających wniosek. Jeżeli wniosek o udzielenie zabezpieczenia złożono przed wszczęciem postępowania, należy również zwięźle przedstawić przedmiot sprawy. Wskazana suma zabezpieczenia nie może być wyższa od dochodzonego roszczenia liczonego wraz z odsetkami do dnia wydania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia oraz z kosztami wykonania zabezpieczenia. Suma ta może obejmować także przewidywane koszty postępowania. Jeżeli w ramach zabezpieczenia obowiązany składa sumę zabezpieczenia, umieszcza się ją na rachunku depozytowym Ministra Finansów, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 736 KPC). Fakultatywnym składnikiem sumy zabezpieczenia – którą autor wniosku o zabezpieczenie jest obowiązany wskazać, ubiegając się o udzielenie zabezpieczenia roszczenia pieniężnego – są przewidywane koszty postępowania, w ramach którego zabezpieczenie ma być orzeczone. Takie określenie ustawowe tego składnika każe przyjmować, że w tym przypadku chodzi o kwotę, która potencjalnie

może być przyznana podmiotowi wygrywającemu spór, i to niezależnie od tego, czy zakończy się on po przeprowadzeniu postępowania nie tylko przed pierwszą, ale i drugą instancją[51].

Braki formalne wniosku jako pisma procesowego (w tym brak fiskalny, jeżeli wniosek podlega opłacie) podlegają usunięciu przez przewodniczącego na zasadzie art. 130 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC. Brak uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających wniosek ma miejsce tylko wtedy, gdy wniosek w ogóle takiego uprawdopodobnienia nie zawiera – stanowi to wówczas brak formalny wniosku podlegający usunięciu pod rygorem zwrotu wniosku. Nie jest wykluczone wskazanie przez uprawnionego dwóch lub więcej sposobów zabezpieczenia w sposób alternatywny lub ewentualny. Wówczas sąd, kierując się treścią art. 730^1 § 3 KPC, powinien zastosować taki sposób, który uprawnionemu zapewni należytą ochronę, a jednocześnie nie obciąża obowiązanego ponad potrzebę[52].

Ad 2. Zgodnie z art. 734 KPC do udzielenia zabezpieczenia właściwy jest sąd, do którego właściwości należy rozpoznanie sprawy w pierwszej instancji. Jeżeli nie można ustalić takiego sądu, właściwy jest sąd, w którego okręgu ma być wykonane postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, a z braku tej podstawy lub w przypadku, w którym postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia miałoby być wykonane w okręgach różnych sądów – sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia zgłoszony w toku postępowania rozpoznaje sąd tej instancji, w której toczy się postępowanie, z wyjątkiem przypadku, gdy sądem tym jest Sąd Najwyższy. Wtedy o zabezpieczeniu orzeka sąd pierwszej instancji.

Ad 3. Kwestia zaskarżalności zarządzenia o zwrocie wniosku jest jednym z bardziej dyskusyjnych zagadnień postępowania o udzielenie zabezpieczenia. Straciło ono na znaczeniu po wprowadzeniu od dnia 3.5.2012 r. zmiany polegającej na wykreśleniu z art. 738 KPC sformułowania „W razie stwierdzenia, że wniosek nie odpowiada wymogom formalnym przewidzianym w art. 736,

[51] Post. SA w Krakowie z dnia 4.9.2012 r., I ACz 1227/12, LEX nr 1216298.
[52] Post. SA we Wrocławiu z dnia 9.2.2012 r., I ACz 196/12, LEX nr 1216298.

przewodniczący zwraca wniosek bez wzywania wnioskodawcy do jego uzupełnienia". W aktualnym stanie prawnym zwrot wniosku może nastąpić dopiero po wdrożeniu postępowania naprawczego w trybie art. 130 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC, a zatem wnioskodawca uzyskuje najpierw możliwość dowiedzenia się o brakach złożonego wniosku oraz możliwość ich naprawienia, co było głównym argumentem przemawiającym za możliwością zaskarżenia zarządzenia o zwrocie wniosku w okresie do dnia 3.5.2012 r. Dyskusyjny jest pogląd o tym, że wniosek o udzielenie zabezpieczenia wszczyna odrębne pod względem strukturalnym postępowanie zabezpieczające (z czym można się zgodzić), a zatem właściwe jest stosowanie do niego przepisu szczególnego o zaskarżalności zarządzenia o zwrocie pozwu (wprost wskazanego przez ustawodawcę, jako wyjątek od reguły) i jego zaskarżalności na podstawie art. 394 § 1 pkt 1 KPC[53]. Rozszerzająca interpretacja art. 394 § 1 KPC prowadzi do przewlekłości postępowania i jest sprzeczna z ideą szybkiego przyznania tymczasowej ochrony prawnej.

Ad 4. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 735 KPC). Wydaje się, że przepis ten nie wyklucza możliwości skierowania wniosku o udzielenie zabezpieczenia na posiedzenie jawne (rozprawę) w każdej sytuacji, kiedy sąd oceni, że istnieje w sprawie taka potrzeba. Jedynym ograniczeniem może być wymóg czasowy rozpoznania wniosku niezwłocznie, co jednak powinno być oceniane indywidualnie.

W sprawie, którą rozpoznaje sąd w składzie trzyosobowym, w przypadku niecierpiącym zwłoki postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia może być wydane przez sąd w składzie jednego sędziego. Należy w pełni podzielić pogląd, że powyższy wyjątek musi być interpretowany zawężająco, a okoliczność, że zachodzi przypadek niecierpiący zwłoki, musi wykazać uprawniony[54]. Przypadek taki będzie miał miejsce, gdy brak zabezpie-

[53] A. Jakubecki, tamże.

[54] Post. SA w Łodzi z dnia 28.1.2011 r., I ACz 46/11, OSAŁ 2011, Nr 2, poz. 15, LEX nr 1112532.

czenia albo zwłoka w jego dokonaniu mogłaby narazić uprawnionego na szkodę. Z uwagi na konstrukcję tego przepisu należy uznać, że sąd w składzie jednoosobowym nie może oddalić wniosku o zabezpieczenie. W sytuacji gdy wniosek o zabezpieczenie, w ocenie sądu w składzie jednoosobowym, należałoby oddalić, konieczne jest przedstawienie takiego wniosku całemu składowi orzekającemu. Takie samo stanowisko prezentowane było w odniesieniu do art. 736 KPC, który obowiązywał do dnia 4.2.2005 r., a który stanowił, że w sprawach, które rozpoznaje sąd w składzie trzyosobowym, przewodniczący może w wypadku niecierpiącym zwłoki sam wydać zarządzenie tymczasowe[55]. Nieodpowiedni skład sądu powoduje nieważność postępowania w zakresie postępowania o udzielenie zabezpieczenia.

W razie uchylenia orzeczenia w przedmiocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia i przekazania tego wniosku do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie jest wymagana zmiana składu sądu pierwszej instancji przy kolejnym rozstrzyganiu tej kwestii[56].

Wniosek o udzielenie zabezpieczenia podlega rozpoznaniu niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie tygodnia od dnia jego wpłynięcia do sądu, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Jeżeli ustawa przewiduje rozpoznanie wniosku na rozprawie, należy ją wyznaczyć tak, aby mogła się odbyć w terminie miesięcznym od dnia wpłynięcia wniosku (art. 737 KPC). Terminy te mają charakter instrukcyjny, rozpoznanie wniosku z uchybieniem tym terminom stanowi naruszenie przepisów postępowania, ale nie powoduje nieważności postępowania, zazwyczaj również nie ma wpływu na treść rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

Ad 5. Nie budzi wątpliwości, że stosownie do treści art. 13 § 2 KPC przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w Kodeksie postępowania

[55] E. Wengerek, (w:) *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, wyd. 3, Warszawa 1998, s. 27-28; Z. Świeboda, (w:) *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wyd. 2, Warszawa 2003, s. 16-17.

[56] Uchw. SN z dnia 15.1.1992 r., III CZP 144/91, OSNC 1992, Nr 7-8, poz. 131.

cywilnego, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Zgodnie z ogólnie przyjętymi w prawie zasadami „odpowiedniego" stosowania przepisów niektóre z nich znajdują zastosowanie wprost, bez żadnych modyfikacji i zabiegów adaptacyjnych, inne tylko pośrednio, a więc z uwzględnieniem konstrukcji, istoty i odrębności postępowania, w którym są stosowane, a jeszcze inne nie będą mogły być wykorzystane w żadnym zakresie[57]. Przez pojęcie „przepisy o procesie" należy rozumieć wszelkie przepisy znajdujące się w księdze pierwszej *Proces* części pierwszej *Postępowanie rozpoznawcze* Kodeksu postępowania cywilnego (tj. art. 15-505[37] KPC). Jednocześnie nie budzi wątpliwości, że do „innych rodzajów postępowań"", o których mowa w art. 13 § 2 KPC, zalicza się m.in. postępowanie zabezpieczające, uregulowane w części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego (tj. art. 730--757 KPC).

Warunki przedmiotowej zmiany powództwa reguluje art. 193 KPC, w tym jego § 2^1, dodany ustawą z dnia 17.12.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[58], którego celem było przede wszystkim zagwarantowanie precyzyjnego określenia granic toczącego się postępowania. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia, jako pismo procesowe wszczynające postępowanie zabezpieczające, o czym była już mowa, pełni podobną funkcję jak pozew w procesowym postępowaniu rozpoznawczym. Konstatacja ta znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, przykładowo w uchwale z dnia 28.8.2008 r.[59]. Wydaje się zatem, że brak jest jakichkolwiek podstaw do odmowy zastosowania art. 193 § 2^1 KPC w stosunku do modyfikacji wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Oznacza to, że zmiana takiego wniosku – podobnie jak zmiana powództwa – może zostać dokonana jedynie w piśmie procesowym, a nie w sposób ustny na rozprawie. W takiej sytuacji znajdzie zastosowanie również zd. 2 art. 193 § 2^1 KPC, które stawia wymóg odpowiedniego stosowania art. 187 KPC z konieczną

[57] J. Gudowski, (w:) T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, *Postępowanie rozpoznawcze,* wyd. 4, Warszawa 2012.

[58] Dz.U. z 2010 r., Nr 7, poz. 45.

[59] III CZP 65/08, LEX nr 422207.

modyfikacją uwzględniającą odrębność wymogów formalnych wniosku o udzielenie zabezpieczenia uregulowanych w art. 736 § 1 KPC, który to przepis stanowi *lex specialis* w odniesieniu do przepisu kształtującego postać pozwu. Z uwagi na brzmienie art. 13 § 2 KPC *in fine* stwierdzić dodatkowo należy, iż wśród przepisów regulujących postępowanie zabezpieczające brak jest normy prawnej wyłączającej bezpośrednio lub chociażby pośrednio stosowanie w tym postępowaniu art. 193 § 2^1 KPC. Pogląd ten w pełni koresponduje z zasadą związania sądu treścią wniosku o udzielenie zabezpieczenia (który powinien być sformułowany jednoznacznie w sposób poddający się kontroli sądów obu instancji) i okolicznością, że wniosek o udzielenie zabezpieczenia odpowiada celom podobnym do celu dokładnego oznaczenia w pozwie dochodzonego roszczenia[60].

2.2. Ciężar dowodu w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia – *case* nr 7

Uprawdopodobnienie jest określane jako surogat dowodu zwolniony od ścisłych formalności dowodowych, co znajduje swój normatywny wyraz w treści art. 243 KPC. Uprawdopodobnienie nie daje zatem pewności co do prawdziwości twierdzeń o istnieniu konkretnego roszczenia, ale pozwala przyjąć, iż jest ono prawdopodobne. W postępowaniu zabezpieczającym strona nie musi więc udowodnić istnienia roszczenia, a sąd na tym etapie nie rozstrzyga sprawy merytorycznie.

Postanowienie SA w Lublinie z dnia 30.5.2011 r., I ACz 462/11, LEX nr 837767.

Postanowieniem z dnia 9.3.2011 r. Sąd Okręgowy w R.B.Ch. zobowiązał do usunięcia samej witryny internetowej – konta na portalu Facebook (...) z Internetu wraz z wszelkimi wpisami tam się znajdującymi do czasu prawomocnego rozpoznania sprawy. W uzasadnieniu postanowienia Sąd pierwszej instancji przytoczył treść art. 730 § 1 KPC, art. 731 KPC i art. 755 § 1 KPC wskazując,

[60] Post. SA w Lublinie z dnia 15.10.2013 r., I ACz 408/13, LEX nr 1402936.

że w niniejszej sprawie strona powodowa żąda usunięcia witryny internetowej – konta na portalu Facebook (...), co oznacza, że zabezpieczenie nie wyczerpuje całości żądania. Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że strona powodowa uprawdopodobniła zarówno istnienie po jej stronie roszczenia, jak i to, że brak zabezpieczenia utrudni lub uniemożliwi osiągnięcie celu postępowania. Zdaniem Sądu pierwszej instancji obecnie w czasach ogólnego dostępu do Internetu zamieszczanie informacji sugerujących nieuczciwe postępowania podmiotu gospodarczego może spowodować dla niego niepowetowane szkody. Wskazano, że powodowa Spółka również za pomocą Internetu prowadzi działalność gospodarczą na terenie całego kraju w zakresie turystyki. Dlatego swobodne wypowiadanie się pozwanego na portalu Facebook w zakresie opisanym w pozwie może spowodować utratę wizerunku powoda wśród potencjalnych klientów.

Powyższe postanowienie zaskarżył w całości pozwany, zarzucając, że udzielone zabezpieczenie zmierza do zaspokojenia roszczenia oraz zostało wydane bez uprawdopodobnienia naruszenia dóbr osobistych, gdyż zostało wydane na rzecz jednostki organizacyjnej, a nie na rzecz osoby fizycznej czy osoby prawnej, a materiał dowodowy załączony do pozwu dotyczy Spółki jawnej A., a nie osób fizycznych korzystających z ochrony z art. 24 KC, tj. wspólników I. i S. S. Wskazując na powyższe, pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

W odpowiedzi na zażalenie powódka wniosła o jego oddalenie oraz o zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny ocenił, że zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 730^1 § 1 KPC udzielenia zabezpieczenia może żądać każda strona lub uczestnik postępowania, jeżeli uprawdopodobni roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. W świetle przytoczonego przepisu, dla udzielenia zabezpieczenia wymagane jest – oprócz wykazania interesu w jego udzieleniu – uprawdopodobnienie roszczenia. W literaturze uprawdopodobnienie jest określane jako surogat dowodu zwolniony od ścisłych formalności dowodowych, co znajduje swój normatywny wyraz w treści art. 243 KPC. Uprawdopodobnienie

nie daje zatem pewności co do prawdziwości twierdzeń o istnieniu konkretnego roszczenia, ale pozwala przyjąć, iż jest ono prawdopodobne. W postępowaniu zabezpieczającym strona nie musi więc udowodnić istnienia roszczenia, a sąd na tym etapie nie rozstrzyga sprawy merytorycznie.

Nie jest zasadny podniesiony w zażaleniu zarzut, że powodowie nie uprawdopodobnili roszczenia, gdyż spółka jawna nie korzysta z ochrony dóbr osobistych. Zgodnie z treścią art. 23 KC dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Jak natomiast wynika z art. 43 KC przepisy o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych stosuje się odpowiednio do osób prawnych.

Pomimo że regulacja zawarta w art. 43 KC odnosi się do treści art. 24 KC, to jednak ma ścisły związek z art. 23 KC oraz art. 33^1 § 1 KC. Relacja do art. 23 KC w kontekście odpowiedniego stosowania przepisów polega na „wyborze" dóbr osobistych osób prawnych, które występują w przykładowym katalogu dóbr odnoszących się do osób fizycznych. Do kręgu dóbr osobistych osoby prawnej wchodzą dobra związane z jej identyfikacją (nazwa, firma) oraz dobre imię (sława, reputacja, autorytet) stanowiące odpowiednik czci osoby fizycznej. Dobra osobiste osób prawnych to wartości niemajątkowe, dzięki którym osoba ta może funkcjonować zgodnie ze swoim zakresem działania.

Z kolei poprzez art. 33^1 § 1 KC do ochrony dóbr osobistych podmiotów ustawowych (jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, którym przepis szczególny przyznaje zdolność prawną) stosuje się przepisy odnoszące się do takiej ochrony osób fizycznych. Nie rozstrzygając na obecnym etapie zasadności samego powództwa o ochronę dóbr osobistych, jakie zainicjowało niniejszą sprawę, należy stwierdzić, że roszczenie zostało uprawdopodobnione. Powódka wskazała dowody w postaci publikacji (wpisów), jakie ukazały się na portalu Facebook – na koncie prowadzonym przez pozwanego, gdzie powódka przed-

stawiana jest w niekorzystnym kontekście, sugestiach, jako firma nieuczciwa.

Wobec powyższego należy rozważyć, czy występuje także druga przesłanka konieczna do zabezpieczenia powództwa, tj. interes prawny w zabezpieczeniu, który istnieje wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie (art. 730^1 § 2 KPC).

Zdaniem Sądu odwoławczego powódka posiada interes prawny w żądaniu udzielenia zabezpieczenia, gdyż wpisy dotyczące tej samej problematyki ukazują się nadal na koncie prowadzonym przez pozwanego. Interes prawny – w tym wypadku uzyskanie niezwłocznej, choć tymczasowej, ochrony prawnej – polega na zapobieżeniu niekorzystnym skutkom kontynuowania w czasie procesu działalności naruszającej prawa i interesy innych osób. Kontynuowanie działań przez obowiązanego powoduje niekorzystne skutki dla uprawnionego polegające na utracie przez powodową Spółkę potencjalnych klientów. Bez uzyskania zabezpieczenia uprawniony będzie pozbawiony zaspokojenia w tym sensie, iż zakres naruszenia jego interesów, w aspekcie czasowym i w aspekcie rozmiaru szkody, po wydaniu prawomocnego wyroku zakazującego naruszeń będzie nieporównywalnie większy od zakresu naruszenia do czasu niezwłocznego zabezpieczenia roszczenia zakazowego.

Przy wyborze sposobu zabezpieczenia sąd uwzględni interesy stron lub uczestników postępowania w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę (art. 730 § 3 KPC). Wskazany przez powódkę sposób zabezpieczenia zmierza w istocie do zaspokojenia roszczenia. Powodowe biuro turystyczne domaga się w pozwie m.in. usunięcia konta na portalu Facebook (...) oraz zaniechania dalszego publikowania konta oraz zapłaty. Skoro jeszcze przed zakończeniem postępowania powodowa Spółka uzyskałaby nakaz usunięcia przedmiotowego konta, to w rzeczywistości doszłoby do zaspokojenia roszczenia.

Ponadto sposób zabezpieczenia przyjęty przez Sąd Okręgowy obciąża pozwanego ponad miarę, zwłaszcza że istnieje możliwość

dezaktywacji konta na portalu Facebook. W przypadku dezaktywacji konta z poziomu strony „ustawienia konta" profil osoby oraz wszystkie informacje z nim powiązane natychmiast znikają z portalu Facebook. Użytkownicy Facebooka nie mają możliwości wyszukania takiego konta w serwisie ani przeglądania danych użytkownika konta. Jeżeli w pewnym momencie użytkownik zechce wrócić do Facebooka, jego konto będzie wyglądało tak jak w chwili dezaktywacji, ponieważ zachowane zostają informacje profilowe. Zabezpieczenie w powyższy sposób nie było jednak możliwe z uwagi na związanie Sądu granicami wniosku o zabezpieczenie.

Natomiast po trwałym usunięciu konta nie ma możliwości wycofania tej czynności. Nie jest również możliwa ponowna aktywacja konta ani pobranie informacji bądź zawartości z nim związanych (...).

1. **Omów zagadnienie rozkładu ciężaru dowodu w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia.**
2. **Jakie środki dowodowe mogą być wykorzystywane w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia?**

Ad 1. Przepisy dotyczące postępowania zabezpieczającego nie tworzą odrębnych zasad dotyczących rozkładu ciężaru dowodu, a zatem w grę wchodzi rozkład ciężaru dowodu w rozumieniu art. 6 KC właściwy dla danego roszczenia w postępowaniu rozpoznawczym. Dotyczy to także domniemań faktycznych i prawnych przyjętych przez ustawodawcę w przepisach prawa materialnego. Dla przykładu wymagane w postępowaniu zabezpieczającym uprawdopodobnienie roszczenia z art. 24 KC nie dotyczy okoliczności uzasadniających bezprawność naruszenia dobra osobistego. Taka konstrukcja prawna stawia w trudnej sytuacji procesowej pozwanego dziennikarza (redakcję, wydawcę), na którego zostaje przerzucony ciężar uprawdopodobnienia legalności publikacji naruszającej dobra osobiste powoda[61].

Jedyna różnica w rozkładzie ciężaru dowodu pomiędzy postępowaniem rozpoznawczym a wpadkowym postępowaniem

[61] M.M. Cieśliński i I. Kondak, *Postanowienia zabezpieczające a wolność prasy,* PS 2000, Nr 3, s. 3.

zabezpieczającym sprowadza się do tego, że w tym ostatnim ustawodawca nie wymaga udowodnienia roszczenia i interesu prawnego, a tylko ich uprawdopodobnienia. Zgodnie bowiem z art. 243 KPC zachowanie szczegółowych przepisów o postępowaniu dowodowym nie jest konieczne, ilekroć ustawa przewiduje uprawdopodobnienie zamiast dowodu. Uprawdopodobnienie nie daje pewności co do istnienia konkretnego roszczenia, a jedynie prawdopodobieństwo jego istnienia.

Ad 2. Uprawniony powinien przytoczyć takie okoliczności, z których wynika, że roszczenie mu przysługuje. Okoliczności te powinien również uprawdopodobnić za pomocą wszelkich niesformalizowanych środków, takich jak dokumenty, pisemne oświadczenia osób trzecich itp.[62]. Katalog dostępnych środków niesformalizowanych nie jest zamknięty, może obejmować także sformalizowane środki dowodowe, jeżeli wniosek o udzielenie zabezpieczenia zostanie złożony na takim etapie postępowania rozpoznawczego, na którym środki te są już sądowi dostępne bez uszczerbku dla szybkości i sprawności przeprowadzenia postępowania wpadkowego.

[62] Post. SA w Poznaniu z dnia 22.4.2013 r., I ACz 467/13, LEX nr 1331103.

3. Wniosek o zmianę lub uchylenie zabezpieczenia oraz złożenie sumy zabezpieczenia – *case* nr 8

Zasadność żądania dłużnika uchylenia lub zmiany prawomocnego orzeczenia tymczasowego, opartego na twierdzeniu, że odpadła lub zmieniła się przyczyna zabezpieczenia, uwarunkowana jest wykazaniem zmian, jakie nastąpiły w stanie faktycznym sprawy stanowiącym podstawę wydania zarządzenia tymczasowego.

Postanowienie SN z dnia 23.8.1989 r., II CZ 135/89, LEX nr 8982.

Postanowieniem z dnia 22.12.1988 r. Sąd Wojewódzki zabezpieczył powództwo przez: a) zajęcie wierzytelności pozwanego I. spółki z o.o. w Ł. znajdujących się na jego wskazanym tamże koncie do wysokości 15 700 000 zł, b) zajęcie ruchomości należących do wymienionego poznanego i znajdujących się w jego siedzibie w Ł.

Z powołaniem się na przepis art. 742 § 1 KPC pozwana spółka wnosiła o rozszerzenie zajęcia na znajdujące się na terenie użytkowanym przez stronę pozwaną w T. i stanowiące jej własność ruchomości, do wysokości 15 700 000 zł.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Wojewódzki w S. uchylił powyżej przytoczone zarządzenie tymczasowe w zakresie dotyczącym zajęcia wierzytelności pozwanego ulokowanych na jego koncie do wysokości 15 700 000 zł (pkt a), a nadto rozszerzył zajęcie ruchomości pozwanej orzeczone w tymże postanowieniu z dnia 22.12.1988 r. (pkt 6) na znajdujące się na terenie użytkowanym przez pozwanego w T. domki campingowe typu „B." wraz z ich wyposażeniem do wysokości 15 700 000 zł.

W złożonym zażaleniu strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 742 KPC i wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przewidziany w art. 742 KPC wniosek o uchylenie lub zmianę prawomocnego zarządzenia tymczasowego stanowi szczególny – przysługujący wyłącznie dłużnikowi – środek prawny umożliwiający wzruszenie prawomocnego zarządzenia tymczasowego. Zgodnie z przytoczonym przepisem art. 742 § 1 KPC prawomocne

zarządzenie tymczasowe podlega uchyleniu lub zmianie, gdy odpadła lub zmieniła się przyczyna zabezpieczenia albo gdy dłużnik złożył do depozytu sądowego sumę wystarczającą do zabezpieczenia. W złożonym wniosku o zmianę zarządzenia tymczasowego pozwany przytoczył, że wnioskowane przez niego rozszerzone zajęcie ruchomości w pełni zabezpiecza dochodzone roszczenie. Podniósł także, że dotychczasowe zabezpieczenie przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym jest dla niego zbyt uciążliwe z uwagi na prowadzoną działalność gospodarczą.

W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd orzekający przytoczył, że pozwany po wydaniu i uprawomocnieniu się zarządzenia tymczasowego zapłacił powodowemu Przedsiębiorstwu 8 200 000 zł, a zatem odpadła co do tej kwoty przyczyna zabezpieczenia. Nadto, z powołaniem się na art. 743 zd. 1 KPC i art. 799 § 1 zd. 2 KPC, Sąd wyraził zapatrywanie, że skoro zasadnym jest stanowisko strony pozwanej o uciążliwości dotychczasowego zabezpieczenia przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym, to istnieją podstawy do uchylenia w całości zarządzenia tymczasowego o zajęciu wierzytelności i zmiany zakresu zabezpieczenia odnośnie ruchomości.

Poglądu tego nie można podzielić. Skuteczność omawianego wniosku dłużnika uwarunkowana jest upadkiem (w całości, częściowo) lub zmianą przyczyny zabezpieczenia. Chodzi zatem o takie zmiany, które nie istniały w stanie faktycznym stanowiącym podstawę wydania zarządzenia tymczasowego. Podstawy takiej nie może stanowić odmienna ocena okoliczności istniejących w dacie ferowania tego orzeczenia. Skoro w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia nie zostały ustalone i przytoczone zmienione okoliczności w stosunku do poprzednio istniejących w aspekcie niedogodności czy uciążliwości dla strony pozwanej, to dokonana w tych warunkach zmiana sposobu zabezpieczenia roszczeń stanowi niedopuszczalną – w świetle art. 742 § 1 KPC – weryfikację wyrażonej uprzednio przez Sąd orzekający oceny. Natomiast przytoczony przepis, podobnie jak art. 359 KPC, dopuszcza możliwość wydania nowego postanowienia tylko na skutek zmian okoliczności sprawy i w zakresie, w jakim uległy zmianie okoliczności faktyczne sprawy. Nietrafnym jest także odwołanie się do przepisu

art. 743 zd. 1 KPC, bowiem dotyczy on wykonania zarządzeń tymczasowych i odpowiedniego w tym zakresie stosowania przepisów KPC o postępowaniu egzekucyjnym (…).

Niewątpliwie zapłata części należności mogłaby wywołać zmianę dokonanego zabezpieczenia przez stosowne ograniczenie, co do wysokości, zajęcia konta bankowego pozwanego. Jednakże Sąd orzekający ustalając, że odpadła przyczyna zabezpieczenia odnośnie 8 200 000 zł, utrzymał na niezmienionym, odnośnie wysokości, poziomie dokonane zabezpieczenie, tj. do kwoty 15 700 000 zł. Pominięte zaś zostały, w aspekcie ich znaczenia w świetle art. 742 § 1 KPC, twierdzenia strony pozwanej o prowadzeniu innych – poza turystyczną – działalności gospodarczych i możliwości adekwatnego do nowego stanu ukształtowania zabezpieczenia.

Ze względu na konieczność uzupełnienia materiału nie zachodzą podstawy do zmiany orzeczenia i wydania ostatecznego rozstrzygnięcia. Dlatego zaskarżone orzeczenie podlegało uchyleniu (art. 383 § 1 KPC i art. 397 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC).

1. **Jakie środki prawne zostały uregulowane w art. 742 § 1 i 2 KPC? Jakie są między nimi różnice?**
2. **Kto jest uprawniony do złożenia wniosku z wykorzystaniem powyższych środków prawnych?**
3. **Jak należy interpretować pojęcie „żądania w każdym czasie" uchylenia lub zmiany zabezpieczenia?**

Ad 1. Przepis art. 742 KPC w praktyce wymiaru sprawiedliwości jest dość powszechnie wiązany tylko i wyłącznie z wnioskiem obowiązanego o uchylenie lub zmianę prawomocnego postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, podczas gdy przepis ten przewiduje w istocie cztery różne środki prawne tworzące zupełnie odmienne sytuacje procesowe.

Po pierwsze obowiązany może w każdym czasie złożyć wniosek o uchylenie zabezpieczenia, jeżeli odpadnie przyczyna zabezpieczenia. Obowiązek wykazania, że do tego doszło, spoczywa na obowiązanym, a udzielenie zabezpieczenia nie może mieć charakteru ogólnikowego. Wydaje się, że odpadnięcie przyczyny zabez-

pieczenia może wynikać z kwestii związanych zarówno z uprawdopodobnieniem roszczenia, jak i uprawdopodobnieniem interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Decyzja w przedmiocie wniosku należy do sądu, a wydanie postanowienia w przedmiocie takiego wniosku (zarówno uwzględniającej wniosek, jak i oddalającej go) wymaga przeprowadzenia rozprawy. Wniesienie zażalenia na postanowienie uchylające orzeczenie o udzieleniu zabezpieczenia wstrzymuje wykonanie postanowienia (art. 742 § 2 i 3 KPC). *A contrario* nieprawomocne postanowienie o oddaleniu wniosku o uchylenie zabezpieczenia nie wywołuje żadnych skutków dla udzielonego zabezpieczenia. Od wniosku o uchylenie (zmianę) postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia roszczenia niemajątkowego pobiera się opłatę stałą w kwocie 40 zł (art. 68 pkt 2 u.k.s.c.), a od analogicznego wniosku dotyczącego roszczenia majątkowego – opłatę stałą w kwocie 100 zł (art. 69 pkt 2 u.k.s.c.).

Po drugie obowiązany może w każdym czasie złożyć wniosek o zmianę zabezpieczenia, jeżeli zmieni się jego przyczyna. W art. 492 § 1 KPC ustawodawca posługuje się pojęciem „zmiany" prawomocnego postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, natomiast w § 2 tego przepisu wskazuje na „ograniczenie" zabezpieczenia, aby ponownie w § 3 posłużyć się określeniem „zmiana". Wydaje się, że zmiana jest pojęciem szerszym niż ograniczenie, ale każde ograniczenie na pewno będzie zmianą. Wniosek obowiązanego o zmianę (ograniczenie) może wynikać z tego, że dotychczasowy sposób zabezpieczenia stał się nadmiernie uciążliwy dla dłużnika, a inny sposób zapewnia wierzycielowi należytą ochronę, ale w tej samej skali, co zapewne będzie najbliższe pojęciu „zmiany" udzielonego zabezpieczenia, ale bez jego ograniczenia. Ograniczeniem będzie natomiast wniosek o zmniejszenie ilości zastosowanych jednocześnie sposobów zabezpieczenia, np. zmiana sposobu zabezpieczenia poprzez zajęcie wierzytelności i zajęcie ruchomości na pozostawienie tylko zajęcia ruchomości (tych samych). Obowiązek wykazania, że doszło do zmiany przyczyny udzielenia zabezpieczenia, spoczywa na obowiązanym i nie może mieć ono charakteru ogólnikowego. Decyzja w przedmiocie wniosku należy do sądu, a wydanie postanowienia w przedmiocie

takiego wniosku (zarówno uwzględniającej wniosek, jak i oddalającej go) wymaga przeprowadzenia rozprawy. Wniesienie zażalenia na postanowienie zmieniające orzeczenie o udzieleniu zabezpieczenia wstrzymuje wykonanie postanowienia (art. 742 § 2 i 3 KPC). Podobnie *a contrario* nieprawomocne postanowienie o oddaleniu wniosku o uchylenie zabezpieczenia nie wywołuje żadnych skutków dla udzielonego zabezpieczenia.

Od zmiany zabezpieczenia przewidzianej w tym przepisie należy odróżnić orzekanie o ograniczeniu zabezpieczenia na podstawie art. 492 § 2 KPC. W tym wypadku sąd orzeka według swojego uznania, nie kierując się tylko kwestią zmiany przyczyny udzielenia zabezpieczenia[63].

Uchylenie lub zmiana postanowienia o zabezpieczeniu może nastąpić także podczas zawieszenia postępowania[64].

Po trzecie obowiązany może złożyć na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumę zabezpieczenia żądaną przez uprawnionego we wniosku o udzielenie zabezpieczenia (art. 742 § 1 zd. 2 i 3 KPC). Jak słusznie się zauważa[65], czynność ta stanowi w istocie zaoferowanie innego sposobu zabezpieczenia przez dłużnika. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy już doszło do udzielenia zabezpieczenia, nie może nastąpić przed lub zamiast udzielenia zabezpieczenia zgodnie z wnioskiem uprawnionego. W tym przypadku zabezpieczenie upada *ex lege*, a sąd na wniosek obowiązanego wydaje postanowienie stwierdzające upadek zabezpieczenia (art. 742 § 1 zd. 3 KPC w zw. z art. 754^1 § 3 KPC), a zatem nie mają zastosowania regulacje art. 742 § 2 i 3 KPC. Upadek zabezpieczenia oznacza zniweczenie bezpośrednich skutków postanowienia o zabezpieczeniu. Przyjmuje się jednak, że nie powoduje sam przez się umorzenia postępowania egzekucyjnego toczącego się na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Dla umorzenia egzekucji niezbędne jest przedstawienie orzeczenia pozbawiającego postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wykonalności (art. 825 pkt 2 KPC). Za orzeczenie takie należy uważać postanowienie sądu stwierdzające upadek zabezpieczenia prze-

[63] Post. SA w Rzeszowie z dnia 28.3.2014 r., I ACz 85/14, LEX nr 1451757.
[64] Uchw. SN z dnia 16.10.1972 r., III CZP 67/72, OSP 1973, Nr 5, poz. 87.
[65] A. Jakubecki, tamże, komentarz do art. 742 KPC.

widziane w art. 754^1 § 3 KPC. Do tego właśnie przepisu odsyła art. 744 § 3 KPC. Wprawdzie stwierdzenie upadku zabezpieczenia nie jest, ściśle rzecz biorąc, orzeczeniem „pozbawiającym wykonalności" postanowienie o zabezpieczeniu, ale przecież art. 825 KPC stosuje się tylko odpowiednio.

Po czwarte literalne rozumienie art. 742 § 1 i 4 KPC może prowadzić do rozróżnienia jeszcze jednej sytuacji, a mianowicie złożenia przez obowiązanego na rachunek depozytowy Ministra Finansów „sumy wystarczającej do zabezpieczenia". Jak słusznie podnosi się w literaturze[66], różnica pomiędzy obydwoma przypadkami polega na tym, że w sytuacji objętej hipotezą art. 742 § 4 KPC chodzi o złożenie sumy, która w ocenie obowiązanego wystarcza do zabezpieczenia, przy czym nie jest to suma określona przez uprawnionego we wniosku o zabezpieczenie i dlatego zagadnienie dalszego trwania zabezpieczenia pozostawia się decyzji sądu, nie następuje upadek zabezpieczenia *ex lege,* postanowienie nie wymaga przeprowadzenia rozprawy, a wniesienie zażalenia przez uprawnionego nie wstrzymuje wykonania decyzji sądu (*a contrario* art. 742 § 2 i 3 KPC). W rzeczywistości jest to kwalifikowana sytuacja złożenia przez obowiązanego wniosku o uchylenie udzielonego zabezpieczenia, ale popartego argumentem w postaci złożenia sumy wystarczającej – w ocenie obowiązanego – na zabezpieczenie roszczeń uprawnionego.

Ad 2. Środki prawne przewidziane w art. 742 KPC mogą być złożone tylko i wyłącznie przez obowiązanego. Wniosek wierzyciela o zwiększenie zakresu zabezpieczenia już uzyskanego należy traktować jako wniosek o dodatkowe zabezpieczenie. Postanowienie w tej ostatniej kwestii może być wydane na zasadach ogólnych. Podkreślenia wymaga także i to, że uprawniony nie może nawet złożyć wniosku o stwierdzenie upadku zabezpieczenia, gdyż art. 754^1 § 3 KPC zastrzega to uprawnienie jedynie dla obowiązanego.

---

[66] A. Jakubecki – zob. przypis 55.

Ad 3. Mimo sformułowania użytego w art. 742 § 1 KPC wskazującego, że obowiązany w każdym czasie może żądać uchylenia lub zmiany prawomocnego postanowienia, którym udzielono zabezpieczenia, należy przyjąć, że nie ma to zastosowania w sytuacji, kiedy doszło do upadku zabezpieczenia z mocy prawa przed wydaniem decyzji w przedmiocie złożonego wniosku. Postępowanie w przedmiocie takiego wniosku powinno zostać umorzone na podstawie art. 355 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC wobec tego, że wydanie postanowienia stało się zbędne. Skutek upadku zabezpieczenia z mocy prawa następuje wcześniej niż ewentualny skutek możliwy do osiągnięcia po rozpoznaniu wniosku o uchylenie lub zmianę zabezpieczenia

Analogiczna sytuacja zachodzi w przypadku wniesienia zażalenia na postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia po upadku zabezpieczenia z mocy prawa. Postępowanie zażaleniowe powinno zostać umorzone na podstawie art. 355 § 1 KPC w zw. z art. 391 § 2 KPC w zw. z art. 397 § 2 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC[67].

[67] Post. SA we Wrocławiu z dnia 21.5.2012 r., I ACz 906/12, LEX nr 1171337.

4. Koszty postępowania o udzielenie zabezpieczenia – *case* nr 9

Jeżeli nie dochodzi do wytoczenia powództwa dlatego, że obowiązany zaspokoił roszczenie uprawnionego, zwrot kosztów postępowania zabezpieczającego należy się uprawnionemu, przy czym o kosztach tych orzeka sąd na wniosek uprawnionego złożony w terminie przewidzianym w art. 745 § 2 zd. 2 KPC.

Postanowienie SN z dnia 14.2.2013 r., II CZ 162/12, LEX nr 1314401.

Postanowieniem z dnia 20.12.2011 r. Sąd Okręgowy w G. udzielił S.N. zabezpieczenia jego roszczeniu o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną w ten sposób, że zakazał obowiązanemu W.J. zbywania i obciążania stanowiącej jego własność nieruchomości w postaci działki gruntu o powierzchni 0,3 ha położonej w S. przy ul. W. 10, mającej urządzoną księgę wieczystą nr (...), prowadzoną przez Sąd Rejonowy w G. Ponadto Sąd Okręgowy wyznaczył uprawnionemu termin dwóch tygodni do wytoczenia przeciwko obowiązanemu powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną oraz orzekł o kosztach postępowania należnych wnioskodawcy od obowiązanego. Na skutek zażalenia obowiązanego Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 30.4.2012 r. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że wniosek o udzielenie zabezpieczenia oddalił oraz uchylił zaskarżone postanowienie w części zakreślającej termin na wniesienie powództwa i orzekającej o kosztach postępowania. Nadto zasądził od wnioskodawcy na rzecz obowiązanego kwotę 1847 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego.

Z uzasadnienia postanowienia wynika, że o reformatoryjnej treści rozstrzygnięcia zadecydowała zmiana okoliczności zaistniała po wydaniu zaskarżonego postanowienia. Wnioskodawca zamierzał wystąpić ze skargą pauliańską przeciwko obowiązanemu jako nabywcy nieruchomości uprzednio stanowiącej własność dłużniczki wnioskodawcy. Tymczasem, po wydaniu zaskarżonego postanowienia, wierzytelność, dla której zaspokojenia wnioskodawca zamierzał wszcząć egzekucję z darowanej obowiązanemu nieruchomości, została zaspokojona. Stan taki, uwzględniony przez Sąd odwoławczy zgodnie z art. 316 KPC, prowadził, zdaniem

tego Sądu, do wniosku, że zabezpieczone zaskarżonym postanowieniem roszczenie wnioskodawcy utraciło, w rozumieniu art. 730^1 KPC, przymiot roszczenia uwiarygodnionego, a tym samym odpadła ustawowa przesłanka udzielenia zabezpieczenia.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego, w części orzekającej o kosztach postępowania zażaleniowego, zaskarżył wnioskodawca. Zarzucił naruszenie art. 130^2 § 1 KPC, art. 108 § 1 KPC w zw. z art. 98 § 3 KPC, art. 744 § 1 i 2 KPC, art. 745 § 1 KPC oraz art. 102 KPC w zw. z art. 745 § 2 KPC. We wnioskach skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie zmiany zaskarżonego postanowienia przez oddalenie wniosku obowiązanego o zasądzenie kosztów postępowania. Żalący wniósł również o zasądzenie od obowiązanego na jego rzecz kosztów postępowania zażaleniowego przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

W zażaleniu wnioskodawca wykazał, że nie wszczął skutecznie procesu o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, wobec zaspokojenia wierzytelności, ochrony której zamierzał domagać się powództwem. Złożony przez wnioskodawcę, w terminie zakreślonym w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia, pozew został prawomocnie zwrócony przed datą orzekania przez sąd odwoławczy, wobec zaniechania uiszczenia należnej opłaty, z podanej przyczyny. Prawomocny zwrot pozwu skutkuje upadkiem zabezpieczenia (art. 744 § 1 KPC w zw. z art. 733 KPC), a to z kolei oznacza, że orzekając w sprawie Sąd odwoławczy rozstrzygał o zabezpieczeniu, które już upadło.

Mimo upadku zabezpieczenia, co z kolei pozbawiało Sąd odwoławczy podstaw do merytorycznego rozstrzygania o zażaleniu, nie można pominąć, że niewytoczenie powództwa z powodu uzyskania zaspokojenia czyniło wnioskodawcę uprawnionym do żądania od obowiązanego kosztów postępowania zabezpieczającego. To, wynikające dla wnioskodawcy z uregulowania art. 745 § 2 zd. 2 KPC, uprawnienie nie zostało zrealizowane. Wyjaśnić należy, że o kosztach postępowania zabezpieczającego, w myśl art. 745 § 1 KPC, sąd rozstrzyga w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Oznacza to, że w postanowieniu udzielającym zabez-

pieczenia Sąd pierwszej instancji nie powinien był rozstrzygać o kosztach tego postępowania. Jeżeli natomiast nie dochodzi do wytoczenia powództwa, art. 745 § 1 KPC pozostaje niezrealizowana, a sposób rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zabezpieczającego reguluje § 2 tego artykułu. Jeżeli nie dochodzi do wytoczenia powództwa dlatego że, jak w sprawie niniejszej, obowiązany zaspokoił roszczenie uprawnionego, zwrot kosztów postępowania zabezpieczającego należy się uprawnionemu, przy czym o kosztach tych orzeka sąd na wniosek uprawnionego złożony w terminie przewidzianym w art. 745 § 2 zd. 2 KPC.

W sprawie niniejszej wnioskodawca co prawda nie złożył wniosku o przyznanie mu kosztów postępowania zabezpieczającego, nie można jednak wykluczyć, że dostrzeżenie przez Sąd odwoławczy tej regulacji mogłoby skłonić ten Sąd do zaniechania ingerowania w rozstrzygnięcie o kosztach postępowania orzeczonych przez sąd pierwszej instancji. Sąd Najwyższy nie jest jednak uprawniony do badania i rozważania możliwych postaci rozstrzygnięcia o kosztach, które w zaistniałej sytuacji noszą cechę kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego. Oceniając natomiast zasadność zaskarżonego postanowienia Sąd Najwyższy wskazuje, że zaspokojenie przez dłużnika roszczenia przed wytoczeniem sprawy nie pozwala wnioskodawcy traktować jako strony przegrywającej postępowanie zabezpieczające. Wbrew poglądowi Sądu odwoławczego wnioskodawca nie miał obowiązku cofnięcia wniosku o udzielnie zabezpieczenia; od takiego obowiązku zwalniał wnioskodawcę upadek zabezpieczenia, cofnięcie bowiem wniosku o udzielenie zabezpieczenia, które, udzielone, z mocy prawa już upadło, byłoby czynnością procesową bezprzedmiotową. Na sądzie natomiast spoczywał obowiązek dostrzeżenia stanu upadku zabezpieczenia oraz obowiązek, przy braku wniosku wnioskodawcy złożonego na podstawie art. 745 § 2 zd. 2 KPC w terminie w tym przepisie wskazanym, jedynie umorzenia postępowania zażaleniowego.

Z przedstawionych przeto przyczyn Sąd Najwyższy zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że nie obciążył wnioskodawcy kosztami postępowania zażaleniowego oraz zasądził od W.J. na rzecz S.N. kwotę 157 zł tytułem zwrotu kosztów w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym.

1. **Kiedy co do zasady sąd rozstrzyga o kosztach postępowania zabezpieczającego?**
2. **Kiedy sąd co do zasady rozstrzyga o kosztach postępowania zażaleniowego, jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia zostało wydane przed wszczęciem postępowania w sprawie, a uprawniony nie dotrzymał terminu do wytoczenia powództwa?**
3. **Kiedy sąd rozstrzyga o kosztach postępowania zażaleniowego, jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia zostało wydane przed wszczęciem postępowania w sprawie, a uprawniony nie dotrzymał terminu do wytoczenia powództwa z tej przyczyny, że doszło do zaspokojenia roszczenia?**
4. **Czy prawidłowo Sąd Najwyższy orzekł o kosztach postępowania zażaleniowego przed Sądem Najwyższym?**

Ad 1. Zgodnie z art. 745 § 1 KPC sąd rozstrzyga o kosztach postępowania zabezpieczającego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie bez względu na to, czy wniosek o udzielenie zabezpieczenia został złożony w toku postępowania rozpoznawczego, czy przed wszczęciem postępowania w sprawie, pod warunkiem że postępowanie zostało wszczęte w wyznaczonym terminie. Dotyczy to zarówno rozstrzygania o wniosku o udzielenie zabezpieczenia przez sąd pierwszej instancji, jak i sąd drugiej instancji. Wynika to co do zasady z incydentalnego charakteru tego postępowania względem postępowania rozpoznawczego. Rozliczenie kosztów następuje według zasad ogólnych (art. 98 i n. KPC) bez względu na to, jaki był ostateczny wynik samego postępowania zabezpieczającego (jak w tej sprawie, gdzie najpierw doszło do udzielenia zabezpieczenia, a następnie do oddalenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia – powstaje wtedy szczególna sytuacja, ale mimo wszystko zostaje zachowana kognicja sądu rozpoznającego sprawę co do istoty)[68].

[68] Post. SN z dnia 17.4.2013 r., V CZ 105/12, LEX nr 1341714. Pewne rozbieżności judykatury dotyczące wykładni art. 745 § 1 KPC związane są ze zróżnicowanymi stanami faktycznymi (post. SN: z dnia 5.2.2010 r., II CZ 2/10, niepubl.; z dnia 24.11.2010 r., II CZ 126/10, niepubl.; z dnia 13.10.2011 r., V CZ 77/11, niepubl. z dnia 22.2.2012 r., IV CZ 131/11, niepubl; z dnia 10.10.2012 r., I CZ 94/12, niepubl.).

Będzie to dotyczyło również sytuacji, w której przed wytoczeniem powództwa powód złożył wniosek o udzielenie zabezpieczenia, wniosek został prawomocnie oddalony, następnie został wniesiony pozew o to samo roszczenie i ostatecznie doszło do prawomocnego uwzględnienia powództwa. Należy przyjąć, że koszty postępowania zabezpieczającego (również za drugą instancję) będą kosztami niezbędnymi do celowego dochodzenia praw powoda w rozumieniu art. 98 § 1 KPC. Z kolei prawomocne oddalenie powództwa, w wypadku poniesienia kosztów postępowania zabezpieczającego przez stronę pozwaną (np. kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym), spowoduje możliwość żądania przez pozwanego zwrotu kosztów postępowania zabezpieczającego jako kosztów niezbędnych do celowej obrony w rozumieniu tego samego przepisu.

Ad 2. Jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia zostało wydane przed wszczęciem postępowania w sprawie, a uprawniony nie dotrzymał terminu do wytoczenia powództwa, zabezpieczenie upada z mocy prawa, a obowiązany co do zasady może w terminie dwóch tygodni złożyć wniosek o przyznanie mu kosztów (art. 745 § 2 zd. 1 KPC). W tej wyjątkowej sytuacji możliwe jest wydanie samodzielnego rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zabezpieczającego.

Jeżeli wniosek o udzielenie zabezpieczenia został oddalony, a wnioskodawca nie wystąpił w ogóle z powództwem, którego wniosek dotyczył, sąd nie będzie orzekał o kosztach postępowania, chyba że uczestnik postępowania poniósł takie koszty i wtedy może wystąpić z wnioskiem na podstawie art. 745 § 2 zd. 1 KPC.

Ad 3. Jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia zostało wydane przed wszczęciem postępowania w sprawie, a uprawniony nie dotrzymał terminu do wytoczenia powództwa, ale tylko i wyłącznie z tej przyczyny, że doszło do zaspokojenia roszczenia, zabezpieczenie upada z mocy prawa, ale uprawnienie do zwrotu kosztów postępowania zabezpieczającego nabywa uprawniony, a nie obowiązany. Uprawniony może w terminie dwóch tygodni złożyć wniosek o przyznanie mu kosztów (art. 745 § 2 zd. 2 KPC).

Zaspokojenie przez dłużnika roszczenia przed wytoczeniem sprawy nie pozwala traktować wnioskodawcy jako strony przegrywającej postępowanie zabezpieczające, gdyż w istocie doszło do wygrania przez niego sprawy w rozumieniu art. 98 KPC.

Ad 4. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że merytoryczne rozpoznanie złożonego w sprawie zażalenia nastąpiło przez Sąd Najwyższy w oparciu o art. 394^1 § 1 pkt 2 KPC w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją, która weszła w życie z dniem 3.5.2012 r.. Zgodnie z tą nowelizacją na podstawie art. 9 pkt 6 ustawy z dnia 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[69] przepis ten miał nadal zastosowanie w sprawie z uwagi na datę orzeczenia sądu drugiej instancji (30.4.2012 r.). Do postępowania tego stosowało się odpowiednio przepisy o zażaleniu, a w zakresie postępowania zabezpieczającego jako *lex specialis* art. 745 § 1 KPC, co oznacza, że Sąd Najwyższy nie powinien był rozstrzygać o kosztach postępowania zażaleniowego toczącego się przed nim, a orzec, że koszty te zostaną zaspokojone w trybie art. 745 § 2 zd. 2 KPC w terminie w tym przepisie wskazanym, po złożeniu stosownego wniosku.

[69] Dz.U. Nr 233, poz. 1381.

5. Odpowiedzialność uprawnionego za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia – *case* nr 10

Wykładnia art. 746 KPC w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804) uwzględniająca funkcje i cele tego przepisu, uzasadnia stwierdzenie, że bieg rocznego terminu prekluzyjnego wskazanego w art. 746 KPC nie rozpoczynał się wcześniej niż w dniu powstania roszczenia w przypadku przesłanki istniejącej.

Wyrok SN z dnia 19.7.2012 r., II CSK 715/11, LEX nr 1341666.

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem wstępnym z dnia 19.1.2011 r. uznał za usprawiedliwione, co do zasady, roszczenie o zapłatę wniesione przez stronę powodową T. sp. z o.o. w P. przeciwko C. w K. Sąd ten ustalił, że w grudniu 2001 r. pomiędzy stroną powodową i spółką z o.o. E. zostało zawarte porozumienie handlowe, w którym ustalono, że E. jest wyłącznym dystrybutorem towarów oferowanych przez stronę powodową na terenie Polski. W końcu 2004 r. strona powodowa prowadziła ze spółką E. rozmowy na temat sprzedaży w 2005 r. wielkanocnych zajączków czekoladowych. Postanowieniem z dnia 17.1.2005 r. Sąd Okręgowy w W., uwzględniając wniosek strony pozwanej, wydał postanowienie o zabezpieczeniu powództwa, w którym zakazał stronie powodowej wprowadzania do obrotu, oferowania i reklamowania wyrobu czekoladowego w formie „zajączka T." podobnego do „zajączka L." chronionego wspólnotowym znakiem towarowym, nakazał zajęcie u strony powodowej gotowych wyrobów oraz klisz drukarskich, matryc i form niezbędnych do produkcji „zajączka T.". Zażalenie strony powodowej na to postanowienie zostało oddalone. W oparciu o postanowienie o zabezpieczeniu komornik sądowy w dniu 1.2.2005 r. zajął ponad 50 000 „zajączków T.", formy do ich produkcji oraz folię aluminiową srebrną i złotą. Zajęte przez komornika wyroby czekoladowe i inne materiały służące do ich produkcji uległy przeterminowaniu i w październiku 2006 r. zostały przekazane firmie V. do zniszczenia i utylizacji.

Wyrokiem z dnia 22.9.2005 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo strony pozwanej, a jej apelacja została oddalona

przez Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6.7.2006 r. Na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 13.4.2007 r. uchylił ten wyrok. Po ponownym rozpoznaniu apelacji Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok, uwzględniając powództwo, od tego wyroku strona powodowa złożyła skargę kasacyjną. Na jej wniosek Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 22.1.2008 r. wstrzymał wykonanie zaskarżonego wyroku. Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 15.6.2009 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i oddalił apelację strony pozwanej.

Po zabezpieczeniu powództwa strony pozwanej spółka E. nie kupowała „zajączków T." i wycofała ten towar z ofert składanych u swoich klientów. W latach 2006-2009 sprzedaż innych produktów strony powodowej wzrastała. W sezonie wielkanocnym 2010 r. spółka E. sprzedała około 450 000 „zajączków T.". Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu strony pozwanej o wygaśnięciu roszczenia strony powodowej, dochodzonego na podstawie art. 746 KPC, z uwagi na upływ rocznego terminu zawitego przewidzianego w tym przepisie. W jego ocenie bieg tego terminu, wbrew literalnemu brzmieniu tego przepisu, rozpoczyna się od dnia powstania roszczenia, a nie od dnia wyrządzenia szkody na skutek wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Sąd Okręgowy uznał, że w przypadku obliczania tego terminu po prawomocnym oddaleniu powództwa przez sąd drugiej instancji i wniesieniu skargi kasacyjnej bieg terminu do dochodzenia odszkodowania powinien być powiązany z definitywnym zakończeniem sporu w sprawie, w której dokonano zabezpieczenia. Sąd pierwszej instancji przyjął, że ostatecznie dopiero wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.10.2008 r. przesądził o zasadności roszczenia strony powodowej. Strona powodowa złożyła pozew w dniu 2.10.2009 r., a zatem przed upływem terminu określonego w art. 746 KPC. Strona powodowa wykazała również, że na skutek wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia doznała szkody, co było wystarczające dla uwzględnienia powództwa, co do zasady.

Apelacja strony pozwanej została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego, który podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji. Uznał także za trafne stanowisko Sądu Okręgowego,

że przy wykładni art. 746 § 1 zd. 2 KPC nie można ograniczyć się do reguł wykładni językowej, gdyż w sposób oczywisty prowadzi ona do nieracjonalnych konsekwencji. Nie można bowiem zaakceptować oceny, że roszczenie może wygasnąć przed jego powstaniem. Oceniając, czy strona powodowa zachowała termin roczny biegnący od dnia oddalenia powództwa, podzielił także stanowisko Sądu Okręgowego, że termin ten, w przypadku wniesienia skargi kasacyjnej, powinien być liczony od chwili definitywnego zakończenia sporu, z uwzględnieniem wyniku postępowania kasacyjnego (…). O istnieniu roszczenia strony powodowej przesądził zaś dopiero drugi wyrok Sądu Najwyższego.

Skarga kasacyjna strony pozwanej została oparta na obu podstawach określonych w art. 398^3 § 1 KPC. Zarzucono w niej błędną wykładnię art. 746 KPC oraz naruszenie art. 363 § 1 KPC w zw. z art. 398^1 § 1 KPC i art. 328 § 2 KPC. W oparciu o te zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa, ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Nieuzasadniony był zarzut naruszenia art. 328 § 1 KPC poprzez brak wskazania przez Sąd Apelacyjny przepisu uzasadniającego odmienne liczenie biegu terminu zawitego określonego w art. 746 KPC niż od dnia powstania szkody. Sąd Apelacyjny wskazał wyraźnie, że oceniając zachowanie przez stronę powodową terminu do dochodzenia odszkodowania zastosował wyłącznie art. 746 KPC, odstępując jedynie od wykładni językowej tego przepisu. Uznał, że termin ten rozpoczyna bieg od dnia powstania roszczenia mimo innego brzmienia przepisu. Nie miał zatem podstaw do wskazywania innych przepisów uzasadniających odmienny sposób określenia biegu rocznego terminu prekluzyjnego niż wynikający z treści art. 746 KPC. Skarżący zarzucił natomiast zasadnie naruszenie art. 363 § 1 KPC podnosząc, że Sąd Apelacyjny błędnie ocenił pojęcie prawomocnego oddalenia powództwa jako jednej z przesłanek roszczenia odszkodowawczego wskazanych w art. 746 KPC. Nie ulega bowiem wątpliwości, że wyrok sądu drugiej instancji oddalający apelację od wyroku oddalającego powództwo korzysta z cechy prawomocności

niezależnie od wniesienia skargi kasacyjnej od tego wyroku. Wynikająca z omawianego przepisu przesłanka roszczenia w postaci oddalenia powództwa lub wniosku w postępowaniu nieprocesowym odnosi się zaś do cechy prawomocności takich orzeczeń. Konstrukcja tego przepisu – w brzmieniu obowiązującym przed dniem 3.5.2012 r. – nie pozwala przyjąć, aby wymagał on, wbrew ocenie Sądu Apelacyjnego, żeby prawomocność orzeczenia miała charakter „ostateczny" i w przypadku wniesienia skargi kasacyjnej od wyroku sądu drugiej instancji termin roczny ulegał wydłużeniu i rozpoczynał bieg dopiero po zakończeniu postępowania kasacyjnego. Tego rodzaju odstępstwo od ogólnej zasady biegu rocznego terminu zawitego określonego w art. 746 KPC wprowadziła dopiero ustawa z dnia 16.9.2011 r. Dodany przez nią art. 746 § 1^1 KPC nie miał jednak zastosowania w rozstrzyganej sprawie. W stanie prawnym obowiązującym do dnia 3.5.2012 r. wniesienie skargi kasacyjnej od prawomocnego wyroku oddalającego powództwo nie miało wpływu na bieg terminu prekluzyjnego wskazanego w art. 746 KPC. Dla jego zachowania konieczne było wytoczenie powództwa przed jego upływem, a wniesienie skargi kasacyjnej od wyroku, którego treść uzasadniała wytoczenie powództwa, uzasadniałoby zawieszenie postępowania w sprawie o zasądzenie odszkodowania. Uwzględniając powyższe za uzasadnione, należało uznać także zarzut błędnej wykładni art. 746 KPC odnoszący się do rozumienia pojęcia oddalenia powództwa użytego w tym przepisie.

Częściowo uzasadniony był zarzut błędnej wykładni art. 746 KPC w części dotyczącej oceny rodzaju zdarzenia decydującego o rozpoczęciu biegu terminu zawitego do dochodzenia odszkodowania. Sąd Apelacyjny uznał, wbrew treści tego przepisu, że bieg rocznego terminu prekluzyjnego nie jest związany z datą powstania szkody na skutek wykonania postanowienia o zabezpieczeniu i rozpoczyna się od chwili powstania roszczenia. Wobec jednoznacznej treści przepisu tego poglądu nie może zaakceptować. Jego przyjęcie oznaczałoby, że w żadnym przypadku bieg terminu do dochodzenia odszkodowania nie mógłby się rozpocząć w dniu powstania szkody. Tymczasem szkoda związana z wykonaniem postanowienia o zabezpieczeniu roszczenia

może powstać także po zaistnieniu zdarzenia uzasadniającego powstanie roszczenia odszkodowawczego. W tym przypadku powołane przez Sąd Apelacyjny argumenty na rzecz wykładni celowościowej i funkcjonalnej art. 746 KPC, uzasadniające odstąpienie od jego ścisłej wykładni, traciłyby na znaczeniu. Nie oznacza to jednak, że skarżący zasadnie zakwestionował możliwość sięgnięcia do wykładni celowościowej i funkcjonalnej art. 746 KPC mimo niebudzącej wątpliwości treści tego przepisu. Sąd Apelacyjny uznał zasadnie, że ograniczenie się wyłącznie do wykładni językowej art. 746 KPC mogłoby prowadzić do niemożliwych do zaakceptowania konsekwencji. W niektórych bowiem przypadkach roszczenie odszkodowawcze mogłoby w istocie wygasać przed jego powstaniem (przed zaistnieniem przesłanki decydującej o powstaniu roszczenia). Za takim stanowiskiem przemawia także dokonana na mocy ustawy z dnia 16.9.2011 r. nowelizacja art. 746 KPC, podyktowana jego wadliwą redakcją. Wykładnia art. 746 KPC w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 2.7.2004 r. – mającym zastosowanie w rozstrzyganej sprawie – uwzględniająca funkcje i cele tego przepisu, uzasadnia stwierdzenie, że bieg rocznego terminu prekluzyjnego wskazanego w art. 746 KPC nie rozpoczynał się wcześniej niż w dniu powstania roszczenia w przypadku przesłanki istniejącej (w rozpoznawanej sprawie nie rozpoczynał biegu przed uprawomocnieniem się wyroku oddalającego powództwo). Uwzględniając powyższe, należało przyjąć, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu i skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398^{14} KPC (…).

1. **Jaki jest cel uzależnienia wykonania zabezpieczenia od złożenia kaucji przez uprawnionego?**
2. **Kto i na podstawie jakich przesłanek decyduje o uzależnieniu wykonania zabezpieczenia od złożenia kaucji przez uprawnionego?**
3. **W jaki sposób jest wykonywane zabezpieczenie uzależnione od złożenia kaucji przez uprawnionego?**
4. **Kiedy powstaje roszczenie obowiązanego o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia?**

Ad 1. Wykonanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia sąd może uzależnić od złożenia przez uprawnionego kaucji na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego powstałych w wyniku wykonania postanowienia o zabezpieczeniu. Z kaucji tej będzie przysługiwało obowiązanemu pierwszeństwo zaspokojenia przed innymi należnościami zaraz po kosztach egzekucyjnych. Przepisu tego nie stosuje się, gdy uprawnionym jest Skarb Państwa oraz w wypadku zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych, o rentę, a także należności pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika (art. 739 § 1 i 2 KPC). Kaucja na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego jest niewątpliwie środkiem ochrony interesów obowiązanego. Jak trafnie się podnosi[70], konieczność złożenia kaucji powinna skłonić wnioskodawcę do rozważenia, czy żądany sposób zabezpieczenia jest adekwatny do okoliczności, i uświadomić mu konsekwencje lekkomyślnego złożenia wniosku o zabezpieczenie. Wysokość kaucji powinna umożliwiać zaspokojenie wszelkich uszczerbków majątkowych poniesionych przez obowiązanego wskutek zabezpieczenia roszczenia uprawnionego. Instytucja ta ma równoważyć interesy obu stron, co jest szczególnie istotne przy zabezpieczeniach typu ustalającego czy nowacyjnego oraz w stosunkach pomiędzy przedsiębiorcami.

Ad 2. O uzależnieniu wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia od złożenia kaucji decyduje sąd, działając w tym zakresie na wniosek obowiązanego lub z urzędu. Działanie sądu z urzędu jest istotne zwłaszcza w przypadkach, w których wydanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia następuje bez zajęcia stanowiska przez obowiązanego wobec złożonego wniosku o udzielenie zabezpieczenia. W takim przypadku w braku orzeczenia o kaucji obowiązany może wnosić o nałożenie tego obowiązku w zażaleniu albo w odrębnym piśmie procesowym.

O wysokości kaucji powinna decydować wysokość przedmiotu sporu i w konsekwencji suma zabezpieczenia, sposób udzielonego zabezpieczenia, kondycja finansowa uprawnionego, wielkość

[70] A. Jakubecki, *Komentarz…,* komentarz do art. 739 KPC.

potencjalnej szkody możliwej do poniesienia przez obowiązanego. Jeżeli w terminie miesiąca od rozpoczęcia biegu terminu, o którym mowa w art. 746 § 1 lub 1^1 KPC, obowiązany nie wytoczył powództwa, sąd zwraca uprawnionemu, na jego wniosek, kaucję złożoną na zabezpieczenie roszczenia.

Ad 3. Orzekając w postanowieniu o obowiązku złożenia kaucji Sąd nie wyznacza uprawnionemu żadnego terminu do jej uiszczenia. Jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji, do wykonania tego postanowienia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, z tym jednak, że sąd nadaje postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia klauzulę wykonalności z urzędu. Jeżeli z uwagi na swą treść postanowienie podlega wykonaniu w inny sposób, stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące tego sposobu. Podstawą przeprowadzenia postępowania jest wtedy postanowienie zaopatrzone z urzędu przez przewodniczącego we wzmiankę o wykonalności.

Gdy wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu zostało uzależnione od złożenia przez uprawnionego kaucji na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego powstałych w wyniku wykonania postanowienia o zabezpieczeniu, sąd nadaje mu klauzulę wykonalności albo przewodniczący zaopatruje je we wzmiankę o wykonalności, po wykazaniu przez uprawnionego faktu złożeniu kaucji (art. 743 § 1-3 KPC). Wydaje się, że dopóki taki dowód nie zostanie przeprowadzony, sąd nie nada klauzuli wykonalności lub nie uczyni wzmianki o wykonalności.

Ad 4. Roszczenie obowiązanego o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia w stanie prawnym obowiązującym do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 16.9.2011 r. nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego od dnia 3.5.2012 r., wygasało na skutek upływu rocznego terminu zawitego wskazanego w art. 746 KPC. Termin ten nie rozpoczynał się wcześniej niż w dniu powstania roszczenia w przypadku przesłanki istniejącej (w rozpoznawanej sprawie nie rozpoczynał biegu przed uprawomocnieniem się wyroku oddalającego powództwo). Wykładania

taka uwzględniała funkcje i cele roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia.

Od dnia 3.5.2012 r. znowelizowany art. 746 KPC stanowi, że jeżeli uprawniony nie wniósł pisma wszczynającego postępowanie w wyznaczonym terminie albo cofnął pozew lub wniosek, jak również gdy pozew lub wniosek zwrócono albo odrzucono, albo powództwo bądź wniosek oddalono lub postępowanie umorzono, a także w przypadkach wskazanych w art. 744 § 2 KPC, obowiązanemu przysługuje przeciwko uprawnionemu roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia. Roszczenie wygasa, jeżeli nie będzie dochodzone w ciągu roku od dnia jego powstania. W przypadku wniesienia skargi kasacyjnej termin, o którym mowa, rozpoczyna bieg w dniu prawomocnego zakończenia postępowania wywołanego jej wniesieniem.

Rozdział II. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz

1. Zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności, lub innego prawa majątkowego (art. 747 pkt 1 KPC)

1.1. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych poprzez zajęcie oznaczonych ruchomości będących we władaniu osoby trzeciej – *case* nr 1

Jeżeli w tytule wykonawczym zaznaczono, że na zabezpieczenie roszczeń pieniężnych wierzyciela należy zająć oznaczone ruchomości będące we władaniu wskazanej w nim osoby trzeciej (art. 739 KPC i art. 747 pkt 1 KPC), to komornik – zajmując je mimo sprzeciwu tej osoby i zaprzeczenia przez nią własności dłużnika (art. 743 KPC, art. 845 KPC) – nie narusza przepisów prawa egzekucyjnego. Osoba trzecia więc może bronić swych – przez tę czynność naruszonych – praw podmiotowych tylko w drodze powództwa o zwolnienie zajętych przedmiotów od egzekucji (art. 841 KPC).

Uchwała SN z dnia 13.02.1981 r., III CZP 71/80, OSNCP 1981, Nr 8. poz. 143, OSPiKA 1981, Nr 12, poz. 220.

Przy wykonywaniu postanowienia, którym zabezpieczono roszczenie pieniężne wierzyciela (pozwanego) do dłużnika przez zajęcie detali do ciągnika złożonych w zakładzie ślusarskim osób trzecich

(powodów), wymienione oprzyrządowanie – mimo sprzeciwu tych powodów – zajął komornik w dniu 29.5.1980 r. Powództwo o zwolnienie zajętych przedmiotów od egzekucji Sąd Rejonowy zaskarżonym wyrokiem jednak oddalił, powołując się na to, że wadliwą czynność komornika – taką czynnością bowiem było zajęcie ruchomości mimo sprzeciwu władających nimi osób trzecich – mogą te osoby zwalczać tylko w drodze skargi na czynności komornika lub wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego.

1. **Jakimi środkami prawnymi można zwalczać wadliwe czynności egzekucyjne?**
2. **Czy zajęcie ruchomości mimo sprzeciwu osoby trzeciej powinno być w każdej sytuacji uznane za wadliwą czynność egzekucyjną?**
3. **W jakich przypadkach osoba trzecia może na podstawie wniosku, o jakim mowa w art. 825 pkt 3 KPC, spowodować zwolnienie od egzekucji zajętych u niej ruchomości?**
4. **Czy w analizowanym stanie faktycznym postępowanie komornika było prawidłowe? Czy powodom służy skarga na czynności komornika?**

Ad 1. Wadliwe czynności egzekucyjne może blokować osoba nimi dotknięta tylko w drodze dostosowanej do tego skargi na czynności komornika (art. 767 KPC) lub w razie zaistnienia przesłanki z punktu 3 art. 825 KPC – przez złożenie wniosku o umorzenie postępowania.

Ad 2. Ruchomości pozostające we władaniu osoby trzeciej można zająć tylko wówczas, gdy osoba ta wyraża zgodę na ich zajęcie albo przyznaje, że stanowią one własność dłużnika (art. 845 § 2 zd. 1 KPC). Nie oznacza to jednak, że – pomijając tu odstępstwa od tej zasady przewidziane w przepisach szczególnych – zajęcie ruchomości mimo sprzeciwu tej osoby powinno być w każdej sytuacji uznane za wadliwą czynność egzekucyjną. W postanowieniu zawierającym zarządzenie tymczasowe (obecnie: postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia) może przecież sąd – określając zakres uprawnienia wierzyciela i obowiązek dłużnika

realizowany w egzekucji – nakazać jednocześnie komornikowi dokonanie konkretnej czynności egzekucyjnej w sposób wskazany w wykonywanym zarządzeniu tymczasowym (obecnie: postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia). Okoliczność, że taki nakaz wiąże wykonawczy organ egzekucyjny, prowadzi do wniosku, iż zakaz, o jakim mowa w powołanym już zd. 1 § 2 art. 845 KPC, nie stwarza przeszkody w skierowaniu egzekucji do ruchomości pozostającej we władaniu osoby trzeciej, gdy w realizowanym tytule wykonawczym polecono komornikowi zająć rzeczy u tej osoby. Oznacza to, że, zajmując te nieruchomości wbrew wyraźnemu sprzeciwowi osoby trzeciej, komornik – w takiej sytuacji – nie narusza przepisu art. 845 § 2 zd. 1 KPC.

Ad 3. Osoba trzecia więc może na podstawie wniosku, o jakim mowa w art. 825 pkt 3 KPC, spowodować zwolnienie od egzekucji ruchomości u niej zajętych tylko wtedy, gdy tego zajęcia dokonano w toku egzekucji prowadzonej w sposób oczywiście sprzeczny z treścią tytułu wykonawczego.

Ad 4. Zajmując mimo sprzeciwu powodów i zaprzeczenia dłużnika własność dłużnika (oprzyrządowanie do ciągnika, złożone w warsztacie ślusarskim powodów) komornik nie przekroczył granic wyznaczonych mu do tego w realizowanym zabezpieczeniu powództwa, skoro tytuł wykonawczy obejmował wyraźny nakaz skierowania egzekucji do tych rzeczy pozostających w ich władaniu. W tej sytuacji powodowie mogli bronić swych praw tylko w drodze powództwa przewidzianego w art. 841 KPC.

1.2. Dopuszczalność zabezpieczenia żądania wspólnika rozwiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zajęcie konta bankowego i ruchomości należących do spółki – *case* nr 2

Nie jest dopuszczalne zabezpieczenie żądania wspólnika rozwiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 263 pkt 1 KH) przez zajęcie konta bankowego i ruchomości należących do tej spółki.

Uchwała SN z dnia 9.10.1991 r., III CZP 93/91, OSP 1992, Nr 10, poz. 213.

Powodowie, członkowie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością działającej pod firmą: Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „P." w Ł. wystąpili przeciwko tej Spółce z powództwem o jej rozwiązanie na tej przede wszystkim podstawie, że prowadzona przez zarząd działalność ma godzić w interes Spółki i jednocześnie sprzyjać interesowi wspólnika R.L.H., obywatela USA, posiadającego 65 udziałów i obejmującego 50,78% kapitału zakładowego. R.L.H., obecny prezes zarządu Spółki, przystąpił do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego po stronie pozwanej.

Powodowie złożyli wniosek o zabezpieczenie powództwa przez zajęcie ruchomości Spółki oraz jej konta w Banku P. SA w Ł. opiewającego na kwotę 8 339 427 zł, który Sąd Wojewódzki uwzględnił postanowieniem z dnia 14.2.1991 r. Z uzasadnienia tego orzeczenia wynika, że Sąd miał na uwadze uprawdopodobnienie przez powodów, iż zarząd Spółki zamierza dokonać sprzedaży należących do niej maszyn szwalniczych i innych, samochodu osobowego i towarów handlowych, i wyrobów gotowych oraz zadysponować gotówką, co, gdyby nastąpiło, mogłoby pozbawić powodów zaspokojenia.

1. **Jaka jest istota żądania wspólnika rozwiązania przez sąd spółki z ograniczoną odpowiedzialnością?**
2. **Czy przedmiot procesu o rozwiązanie spółki obejmuje roszczenia powoda odnoszące się do jego udziału w ostatecznych dochodach spółki lub jej majątku?**
3. **Czy w opisanym stanie faktycznym brak zabezpieczenia mógłby pozbawić wierzyciela zaspokojenia w rozumieniu art. 730 KPC?**
4. **Czy pogląd zaprezentowany w cytowanym orzeczeniu Sądu Najwyższego został zaaprobowany w doktrynie?**

Ad 1. Istota żądania wspólnika rozwiązania przez sąd spółki i opartego na art. 263 pkt 1 KH polega na dążeniu do postawienia spółki w stan likwidacji ze względu na zagubienie celu lub inną ważną przyczynę, przy czym samo orzeczenie sądowe rozwiązujące spółkę nie powoduje jeszcze jej ustania, lecz dochodzi wówczas do przeprowadzenia likwidacji (por. art. 264 § 1 KH i n.).

W postępowaniu likwidacyjnym – w pierwszej kolejności – zamyka się bieżące interesy spółki, następuje ściąganie wierzytelności oraz wykonywanie zaciągniętych przez spółkę zobowiązań i spienięża się majątek spółki (art. 271 § 1 KH). Z kolei wypłata zysków oraz podział majątku pomiędzy wspólników następuje dopiero po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wierzycieli (art. 265 § 4 KH i art. 275 § 1 KH).

Ad 2. Przedmiot procesu o rozwiązanie spółki nie obejmuje – poza samym żądaniem – innych roszczeń powoda odnoszących się do jego udziału w ostatecznych dochodach spółki lub jej majątku. Dzieje się tak z samej istoty rzeczy wskazującej na to, że w okresie procesu wspólnik nie ma jeszcze roszczenia o wypłatę lub przyznanie na własność części majątku spółki z przyjętego przez wspólników podziału, gdyż sprawa takich roszczeń może stać się aktualna dopiero w toku postępowania likwidacyjnego.

Ad 3. W sprawie o rozwiązanie spółki nie zachodzi sytuacja, iż brak zabezpieczenia mógłby pozbawić wierzyciela zaspokojenia. Po zaspokojeniu bowiem polega na postawieniu spółki w stan likwidacji, do czego nie jest potrzebne wydanie przez sąd tymczasowego zarządzenia. Ponadto zajęcie mienia spółki dla zaspokojenia przyszłych roszczeń wspólnika uniemożliwi „wykonanie" wyroku, gdyż przeprowadzenie postępowania likwidacyjnego w warunkach zajęcia konta bankowego i ruchomości spółki nie jest wykonalne. Poza tym zajęcie takie paraliżuje działalność spółki już w okresie procesu.

Ad 4. W krytycznej glosie do tego orzeczenia J. Frąckowiak[71] przyjął, że można zabezpieczyć majątek spółki, aby w ten sposób umożliwić spółce sprawną bieżącą działalność, zapobiegając jednocześnie niebezpiecznemu dla interesów wspólników nadmiernemu wyzbywaniu się majątku przez spółkę. Zdaniem A. Kidyby[72] wspólnik lub wspólnicy żądający rozwiązania spółki z o.o., w trybie art. 271 pkt 1 KSH (odpowiednik art. 263 KH), mogą uzyskać

[71] PS 1994, Nr 3, s. 81.
[72] *Komentarz do Kodeksu spółek handlowych do art. 271*, LEX.

zabezpieczenie takiego powództwa na podstawie regulacji zawartej w art. 730 KSH, poprzez zajęcie majątku spółki. Takie zajęcie powinno zostać ustanowione na czas do momentu skutecznego powołania likwidatora przez sąd decydujący o rozwiązaniu spółki. Istnieje możliwość, aby zależnie od konkretnej sytuacji zabezpieczenie obejmowało cały majątek spółki lub jego część.

Z kolei Jerzy Paweł Naworski[73] zgodził się z Sądem Najwyższym, że przedmiot procesu o rozwiązanie spółki nie obejmuje – poza samym żądaniem – innych roszczeń powoda odnoszących się do jego udziału w ostatecznych dochodach spółki lub jej majątku. Dzieje się tak z samej istoty rzeczy wskazującej na to, że w czasie procesu wspólnik nie ma jeszcze roszczenia o wypłatę lub przyznania na własność części majątku spółki z przyjętego przez wspólników podziału, gdyż sprawa takich roszczeń może stać się aktualna dopiero w toku postępowania likwidacyjnego. W przypadku uwzględnienia powództwa rozstrzygnięcie sądu nie dotyczy majątku spółki. Przenosząc te rozważania na grunt postępowania zabezpieczającego, zdaniem J.P. Naworskiego Sąd Najwyższy zauważył celnie, że zaspokojenie polega na postawieniu spółki w stan likwidacji, do czego nie jest potrzebne wydanie przez sąd zarządzenia tymczasowego (obecnie: udzielenie zabezpieczenia).

1.3. Dopuszczalność zabezpieczenia powództwa przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym upadłego w sprawie przeciwko syndykowi – *case* nr 3

W sprawie przeciwko syndykowi masy upadłości niedopuszczalne jest zabezpieczenie powództwa przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym upadłego.

Uchwała SN z dnia 23.1.2004 r., III PZP 18/03, OSNP 2004, Nr 10, poz. 166.

Powodowie K.K., E.D. i Z.S. wnieśli o zasądzenie od syndyka masy upadłości Wielobranżowego Przedsiębiorstwa Budowlano-Usługowego „P." spółki z o.o. w W. należności z tytułu umów

[73] Tamże.

o pracę. Powodowie byli członkami zarządu spółki i dochodzili wierzytelności powstałych po ogłoszeniu jej upadłości.

Postanowieniem z dnia 15.7.2003 r. (...) Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w T. zabezpieczył powództwo przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym syndyka na łączną kwotę 207 263,00 zł. Sąd Okręgowy ustalił, że syndyk masy upadłości rozwiązał z powodami umowy o pracę z dniem 23.10.2002 r., z powołaniem się na art. 7a ustawy z dnia 28.12.1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r., Nr 112, poz. 980 ze zm.). Syndyk wydał powodom świadectwa pracy zawierające informacje o liczbie dni niewykorzystanych urlopów wypoczynkowych oraz dotyczące odszkodowań za okres wypowiedzenia i odpraw pieniężnych. W styczniu 2003 r. syndyk odmówił jednak wypłaty tych świadczeń powodom, kwestionując ważność umów o pracę. Uwzględniając wniosek powodów o zabezpieczenie powództwa, Sąd Okręgowy uznał, że niezabezpieczenie może pozbawić ich zaspokojenia roszczeń, które nie zostały ujęte na liście wierzytelności upadłego. Sąd uznał, że żaden przepis nie zabrania zabezpieczenia powództwa po ogłoszeniu upadłości dłużnika.

1. **Jakie przepisy dotyczące upadłości będą miały zastosowanie w stanie faktycznym sprawy?**
2. **Czy na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm.) dopuszczalna była egzekucja wierzytelności wchodzącej w skład masy upadłości?**
3. **Czy na podstawie przepisów ustawy z dnia 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) dopuszczalna jest egzekucja wierzytelności wchodzącej w skład masy upadłości?**

Ad 1. W sprawie mają zastosowanie przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24.10.1934 r. – Prawo

upadłościowe, w szczególności art. 63 § 1, chociaż w dacie wydania postanowienia przez sąd pierwszej instancji obowiązywała już ustawa z dnia 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze. Jednak według art. 536 tej ustawy w sprawach, w których ogłoszono upadłość przed dniem wejścia jej w życie, stosuje się przepisy dotychczasowe.

Ad 2. Po ogłoszeniu upadłości niedopuszczalna jest egzekucja wierzytelności wchodzącej w skład masy upadłości, co wynika z art. 204 i 205 pr. up. i napr.[74]. Przepis z art. 204 § 1 pkt 1 pr. up. i napr. wyraźnie zalicza do tej uprzywilejowanej kategorii należności za pracę (należności ze stosunku pracy). Jeżeli więc syndyk dokonuje czynności prowadzących do powstania wierzytelności ze stosunku pracy, to są one zaliczone do należności podlegających zaspokojeniu w pierwszej kolejności. Należności za pracę są zaliczone do pierwszej kategorii i podlegają zaspokojeniu w miarę wpływu pieniędzy do masy, a dopiero później w drodze podziału. Art. 205 pr. up. i napr. wyraźnie więc dotyczy sposobu zaspokojenia tych należności, co w powiązaniu z istotą postępowania upadłościowego prowadzi do wniosku, że wyłączone jest odrębne postępowanie egzekucyjne dotyczące tych należności. Zajęcie wierzytelności pieniężnej na rachunku bankowym upadłego nie miało znaczenia w postępowaniu upadłościowym.

Ad 3. W nowym Prawie upadłościowym wyraźnie uregulowano też wpływ ogłoszenia upadłości na postępowania sądowe. W razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, z dniem ogłoszenia upadłości postępowania zabezpieczające i egzekucyjne – prowadzone przeciwko upadłemu w celu zaspokojenia należności, które z mocy prawa są objęte układem – ulegają zawieszeniu z mocy prawa. Sumy uzyskane w zawieszonych postępowaniach organ egzekucyjny z urzędu przekazuje do masy upadłości. Natomiast w razie ogłoszenia upadłości obejmującej li-

[74] Uchw. SN z dnia 18.4.2000 r., III CZP 3/00, OSNC 2000, Nr 11, poz. 196; PPH 2002, Nr 2, s. 22, z glosą R. Pabisa, a zwłaszcza wyr. SN z dnia 21.5.2002 r., III RN 67/01, OSNP 2003, Nr 6, poz. 139; M. Pod. 2003, Nr 2, s. 46, z glosą R. Pabisa oraz orzecznictwo i poglądy doktryny wskazane w jego uzasadnieniu.

kwidację majątku upadłego postępowanie egzekucyjne wszczęte przeciwko upadłemu przed ogłoszeniem jego upadłości ulega zawieszeniu z mocy prawa z datą ogłoszenia upadłości. Postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 146 ust. 1 pr. up. i napr.). W czasie postępowania upadłościowego niedopuszczalne jest wszczęcie postępowań egzekucyjnych z masy upadłości przeciwko upadłemu.

2. Obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową (art. 747 pkt 2 KPC)

2.1. Powiązanie wpisu, treści i losów hipoteki przymusowej z postanowieniem zabezpieczającym stanowiącym podstawę jej wpisu – *case* nr 4

Cechy postanowienia zabezpieczającego – polegające na ograniczeniu jego funkcji do ochrony konkretnego, określonego procesowo, roszczenia, powiązania zakresu zabezpieczenia z wysokością dochodzonego w postępowaniu sądowym roszczenia, nadto uzależnienie trwania zabezpieczenia od zachowań obowiązanego w trakcie trwania postępowania sądowego oraz treści rozstrzygnięć zapadłych w sprawie, w której udzielono zabezpieczenia – mające odpowiednie zastosowanie poprzez art. 492 § 1 KPC z modyfikacjami wynikającymi z art. 110[1] u.k.w.h. do nieprawomocnego nakazu zapłaty – uzasadniają ścisłe powiązanie wpisu, treści i losów hipoteki przymusowej z postanowieniem zabezpieczającym stanowiącym podstawę jej wpisu. Hipoteka przymusowa, której podstawę wpisu stanowią tytuły wymienione w art. 110 u.k.w.h., zabezpieczają bowiem wierzytelności, których istnienie jedynie uprawdopodobniono w chwili wydania tych tytułów, a nie stwierdzono ich istnienie, jak ma to miejsce w odniesieniu do wierzytelności objętych tytułami wykonawczymi, o których mowa w art. 109 ust. 1 u.k.w.h. Wyklucza to dopuszczalność wpisu jednej hipoteki przymusowej na podstawie kilku nieprawomocnych nakazów zapłaty, powstałej z zsumowania wierzytelności pieniężnych zasądzonych na ich podstawie od tego samego dłużnika.

Postanowienie SN z dnia 22.11.2013 r., III CSK 326/12, LEX nr 1431016.

Wnioskodawca F. spółka z o.o. w Ł. wniósł o wpisanie hipoteki przymusowej łącznej na kwotę 128 964,35 zł na swoją rzecz w działach IV ksiąg wieczystych: (...) oraz (...), wskazując jako podstawę wpisu nakazy zapłaty z dnia 28.3.2011 r. wydane w postępowaniu nakazowym w sprawie o sygn. akt VI GNc (...)/11 do (...)/11 przeciwko B.K.

Referendarz sądowy przy Sądzie Rejonowym w O. oddalił wniosek z tej przyczyny, że księgi wieczyste obejmują nieruchomości stanowiące współwłasność J. i B. K. na prawach wspólności małżeńskiej, natomiast tytuły egzekucyjne nie zostały zapatrzone w klauzule wykonalności przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim. W skardze na orzeczenie referendarza wnioskodawca wniósł o dokonanie wpisu hipoteki przymusowej łącznej w działach IV ksiąg wieczystych: (...). Postanowieniem z dnia 29.11.2011 r. Sąd Rejonowy w O. oddalił wniosek. Wskazał, że łączne obciążenie hipoteką przymusową jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy nieruchomości są już obciążone inną hipoteką łączną albo stanowią własność dłużników solidarnych. W księdze wieczystej (...) jako właściciele figurują B.K. i J.K. po 1/2 części każde, a w dziale IV tej księgi wieczystej wpisana jest hipoteka umowna zwykła. W księgach wieczystych (...) jako właściciele ujawnieni są małżonkowie B. i J. K. na prawach wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej w całości. Z tych przyczyn nie było podstaw do dokonania wpisów zgodnie z wnioskiem. Poza tym dokumenty mające stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej zostały przedłożone w nieodpowiedniej formie. Apelacja wnioskodawcy wniesiona od postanowienia sądu pierwszej instancji została oddalona postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 12.4.2012 r. W ocenie sądu drugiej instancji z samej treści wniosku wynika niedopuszczalność wpisania hipoteki. Wnioskodawca zliczył bowiem wszystkie należności wynikające z całego szeregu nakazów zapłaty załączonych do wniosku, oczekując wpisania jednej hipoteki, co jest zabiegiem niedopuszczalnym. Jedna hipoteka może zabezpieczać kilka wierzytelności jedynie na podstawie umowy, co wynika wprost z art. 68^1 ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 707). Ponadto każdy ze złożonych nakazów zapłaty ma swój samodzielny byt prawny i różne mogą być jego przyszłe losy. Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wniósł wnioskodawca, który zaskarżył je w całości, opierając ją na pierwszej podstawie kasacyjnej, w ramach której zarzucił naruszenie art. 109 ust. 1 u.k.w.h. Wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez dokonanie w działach IV ksiąg wieczy-

stych (...) prowadzonych przez Sąd Rejonowy w O. wpisu hipoteki przymusowej łącznej w kwocie 128 964,35 zł na swoją rzecz na podstawie nakazów zapłaty z dnia 28.3.2011 r., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

1. **Jaka jest istota sporu w tej sprawie?**
2. **Jakie nowe regulacje dotyczące hipoteki zabezpieczającej wiele wierzytelności z różnych stosunków prawnych przysługujących temu samemu wierzycielowi zostały przewidziane w ustawie z dnia 26.6.2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw[75], która weszła w życie dnia 20.2.2011 r.?**
3. **Jaka jest regulacja w sytuacji, gdy chodzi o zabezpieczenie kilku wierzytelności przysługujących temu samemu wierzycielowi i wynikających z tego samego stosunku prawnego?**
4. **Jak to zagadnienie było regulowane przed dniem wejścia w życie wymienionej ustawy nowelizującej ustawę o księgach wieczystych i hipotece?**
5. **Czy do wykonalności nieprawomocnego nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym niezbędne jest nadanie mu klauzuli wykonalności?**
6. **Czy nieprawomocny nakaz zapłaty obejmujący obowiązek zapłaty świadczenia pieniężnego stanowi podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości pozwanego w razie złożenia takiego wniosku przez uprawnionego?**
7. **Czy hipoteka przymusowa jako przewidziana w art. 747 pkt 2 KPC forma zabezpieczenia roszczeń pieniężnych może służyć zabezpieczeniu kilku roszczeń? A jeżeli tak, to jakie muszą być spełnione warunki?**

Ad 1. Istota sprawy dotyczy możliwości wpisania jednej hipoteki przymusowej dla zabezpieczenia wierzytelności wynikających z kilku odrębnych tytułów w postaci nieprawomocnych

[75] Dz.U. Nr 131, poz. 1075.

nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym wydanych z powództwa wnioskodawcy (w sprawie o wpis) przeciwko tej samej pozwanej (współwłaścicielce nieruchomości), które miały zostać obciążone hipoteką.

Ad 2. Zgodnie z art. 68^1 ust. 1 u.k.w.h. hipoteka umowna może także zabezpieczać kilka wierzytelności z różnych stosunków prawnych przysługujących temu samemu wierzycielowi. W umowie ustanawiającej hipotekę należy określić stosunki prawne oraz wynikające z nich wierzytelności objęte zabezpieczeniem. Przepis ten ma zastosowanie do hipoteki umownej dla zabezpieczenia kilku wierzytelności wynikających z różnych stosunków prawnych przy zachowaniu tożsamości wierzyciela hipotecznego. Ponadto w art. 68^2 ust. 1 u.k.w.h. przewidziano możliwość zabezpieczenia hipoteką kilku wierzytelności przysługujących różnym podmiotom, a służącym sfinansowaniu tego samego przedsięwzięcia. Istotą tego rodzaju hipoteki w odniesieniu do tej, o której mowa w art. 68^1 ust. 1 u.k.w.h., jest, że nie występuje tu tożsamość wierzyciela.

Ad 3. Możliwość ustanowienia hipoteki zabezpieczającej kilka wierzytelności przysługujących temu samemu wierzycielowi wynikających z tego samego stosunku prawnego można wyprowadzić z art. 94 u.k.w.h., zgodnie z którym wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką pociąga za sobą wygaśnięcie hipoteki, chyba że z danego stosunku prawnego mogą powstać w przyszłości kolejne wierzytelności podlegające zabezpieczeniu. Za możliwością ustanowienia takiej hipoteki przemawia również argument *a maiori ad minus*. Skoro, zgodnie z art. 68^1 ust. u.k.w.h., hipoteka umowna może także zabezpieczać klika wierzytelności z różnych stosunków prawnych przysługujących temu samemu wierzycielowi, to tym bardziej może zabezpieczać klika wierzytelności wynikających z tego samego stosunku prawnego przysługujących temu samemu wierzycielowi.

Ad 4. Przed dniem wejścia w życie wymienionej ustawy nowelizującej ustawę o księgach wieczystych i hipotece jej przepisy

stanowiły, że hipoteka może zabezpieczać wyłącznie oznaczoną wierzytelność wynikającą z określonego stosunku prawnego (art. 65 ust. 1 u.k.w.h.). Nie było więc przepisu, który, tak jak obecnie, przewidywałby możliwość ustanowienia jednej hipoteki umownej dla zabezpieczenia kilku wierzytelności. Takiego rozwiązania nie przewidywały również przepisy ustawy dotyczące hipoteki przymusowej. Mimo to przed wejściem w życie z dniem 20.2.2011 r. przepisów nowelizujących ustawę o księgach wieczystych i hipotece w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że art. 109 u.k.w.h. nie jest przeszkodą do wpisu jednej hipoteki przymusowej dla zabezpieczenia wierzytelności wynikających z kilku tytułów wykonawczych[76].

Ad 5. Zgodnie z art. 492 § 1 KPC nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia i jest wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności. Nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym jest więc zrównany z postanowieniem o udzieleniu zabezpieczenia, z tą różnicą, że zgodnie z art. 743 § 1 KPC nie ma potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności, jeżeli podlega on wykonaniu w drodze egzekucji.

Ad 6. Nakaz zapłaty obejmujący obowiązek zapłaty świadczenia pieniężnego – który, zgodnie z art. 747 pkt 2 KPC, może być zabezpieczony przez obciążenie nieruchomości hipoteką przymusową – stanowi podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości pozwanego w razie złożenia takiego wniosku przez uprawnionego[77]. Nieprawomocny nakaz zapłaty stanowiący podstawę wpisu hipoteki przymusowej nie jest tytułem wykonawczym, o którym mowa w art. 109 ust. 1 u.k.w.h., lecz tytułem zrównanym w skutkach prawnych z postanowieniem sądu o udzieleniu zabezpieczenia, wymienionym w art. 110 u.k.w.h.. Złożenie wniosku o wpis hipoteki przymusowej na podstawie nieprawomocnego nakazu zapłaty spełnia wymagania określone w art. 492 § 2 KPC.

---

[76] Post. SN: z dnia 2.7.2004 r., II CK 421/03; z dnia 9.12.2009 r., IV CSK 224/09; z dnia 17.3.2011 r., IV CSK 312/10, niepubl.

[77] Uchw. SN z dnia 2.12.2003 r., III CZP 92/03, OSNC 2005, Nr 2, poz. 22; post. SN z dnia 28.1.1999 r., I CKN 977/97, OSNC 1999, Nr 7-8, poz. 137.

Ad 7. Postanowienie zabezpieczające służy ochronie ściśle sprecyzowanego co do wysokości roszczenia – wynikającego z bliżej określonego w piśmie inicjującym postępowanie sądowe lub w treści wniosku o zabezpieczenie stosunku prawnego – dochodzonego przez uprawnionego. Hipoteka przymusowa jako przewidziana w art. 747 pkt 2 KPC forma zabezpieczenia roszczeń pieniężnych służy zabezpieczeniu tylko ściśle określonego we wniosku o zabezpieczenie roszczenia pieniężnego dochodzonego przez uprawnionego. Nie ma przeszkód, aby postanowienie zabezpieczające w formie hipoteki przymusowej zabezpieczało więcej roszczeń pieniężnych, o ile są one albo mają być dochodzone w przyszłości jedynym pozwem.

2.2. Nieprawomocny wyrok sądu pierwszej instancji jako tytuł zabezpieczenia – *case* nr 5

1. Do wyroku sądu pierwszej instancji zasądzającego świadczenie pieniężne, wydanego w sprawie gospodarczej pod rządami stanu prawnego poprzedzającego wejście w życie ustawy z dnia 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381), zastosowanie znajdzie art. 479^{19a} KPC. Wyrok taki stanowi więc nadal tytuł zabezpieczenia, podlegający wykonaniu bądź według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, bądź przepisów odnoszących się do innego wybranego sposobu zabezpieczenia.

2. Wyrok sądu pierwszej instancji, który wywołał skutki określone w art. 479^{19a} KPC, może – także po dniu 3.5.2012 r. – stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej.

3. W sytuacji gdy podstawę wpisu stanowi orzeczenie sądowe, sąd wieczystoksięgowy nie może dokonywać kontroli merytorycznej orzeczenia, w tym także postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia i orzeczenia z nim zrównanego. Może jedynie badać, czy orzeczenie takie zawiera wszystkie dane konieczne do dokonania wpisu i czy „z przyczyn technicznych" nadaje się do wpisu.

Postanowienie SN z dnia 2.5.2014 r., IV CSK 524/13, LEX nr 1488907.

Sąd Rejonowy w S. w dniu 3.12.2012 r. uwzględnił wniosek K. SA w P. o wpisanie w księdze wieczystej (...) 53654/4, prowadzonej dla nieruchomości położonej w miejscowości C., stanowiącej własność C.&C. SA w W., hipoteki przymusowej na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 14.8.2012 r., sygn. akt (...) 320/11.

Na skutek apelacji uczestnika Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 27.2.2013 r. uchylił wpis i wniosek oddalił. Sąd drugiej instancji podkreślił, że zgodnie z art. 479^{19a} KPC wyrok wydany przez sąd pierwszej instancji w sprawie gospodarczej o roszczenie pieniężne stanowił tytuł zabezpieczenia, jednak przepis ten obowiązywał do dnia 3.5.2012 r. Według zasady intertemporalnej zawartej w art. 9 ustawy z dnia 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699) dotychczasowe przepisy należało stosować tylko w postępowaniach wszczętych przed dniem wejścia w życie ww. ustawy nowelizacyjnej, tymczasem wniosek o wpis został złożony już po dniu 3.5.2012 r. Ograniczony zakres kognicji sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym wykluczał prowadzenie postępowania dowodowego zmierzającego do wyjaśnienia, czy orzeczeniu wydanemu przez sąd gospodarczy nadal przysługuje przymiot tytułu zabezpieczenia. Od powyższego orzeczenia skargę kasacyjną złożył wnioskodawca, który wskazał na podstawę naruszenia przepisów postępowania: art. 626^{2} KPC w zw. z art. 626^{8} KPC oraz art. 479^{19a} KPC w zw. z art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

1. **Czy przepisy Kodeksu postępowania cywilnego przed dniem 3.5.2012 r. przewidywały możliwości wpisania hipoteki przymusowej dla zabezpieczenia wierzytelności wynikającej z nieprawomocnego wyroku zasądzającego świadczenie pieniężne, wydanego w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych?**

2. **Czy po dniu 3.5.2012 r. wyrok sądu pierwszej instancji, który wywołał skutki określone w art. 479^{19a} KPC, może stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej?**
3. **W jakim postępowaniu podlega wykonaniu postanowienie sądu o zabezpieczeniu roszczenia w sprawie cywilnej przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową?**
4. **Jak przedstawia się kognicja sądu wieczystoksięgowego w zależności od tego, czy podstawą wpisu jest wniosek wraz z załączonymi dokumentami, czy też orzeczenie sądowe?**

Ad 1. Przepis art. 479^{19a} KPC, dodany przez art. 1 pkt 30 ustawy z dnia 19.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, przewidywał, że w sprawach o roszczenia pieniężne albo świadczenia innych rzeczy zamiennych wyrok sądu pierwszej instancji z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności. Wnosząc o dokonanie zabezpieczenia, powód był obowiązany wskazać sposób zabezpieczenia (art. 492 § 2 KPC stosowany odpowiednio w zw. z art. 479^{19a} KPC). Jakkolwiek swobodę uprawnionego ograniczał art. 747 KPC, to niewątpliwie jedną z dopuszczalnych form zabezpieczenia roszczeń pieniężnych było obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową (art. 747 pkt 2 KPC). Nieprawomocny wyrok, zasądzający świadczenie pieniężne w sprawie gospodarczej, został zatem zrównany z postanowieniem o udzieleniu zabezpieczenia, a jako dokument wymieniony w art. 110 pkt 1 u.k.w.h. mógł być podstawą wpisu hipoteki przymusowej w razie złożenia takiego wniosku przez uprawnionego. Od innych tytułów zabezpieczających różniło go jedynie to, że do jego wykonania nie było konieczne nadanie orzeczeniu klauzuli wykonalności. Wykonalność ta, podobnie jak w przypadku nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, wynikała wprost z ustawy i nie wymagała odrębnego potwierdzenia[78].

[78] Uchw. SN z dnia 2.12.2003 r., III CZP 92/03, OSNC 2005, Nr 2, poz. 22; post. SN z dnia 22.11.2013 r., III CSK 326/12, LEX nr 1431016.

Ad 2. Przepis art. 479^{19a} KPC został uchylony przez cytowaną ustawę z dnia 16.9.2011 r. Zgodnie z art. 9 ust. 1 tej ustawy ma ona, poza wyjątkami, zastosowanie do postępowań wszczętych po dniu jej wejścia w życie. Przyjęcie przez ustawodawcę zasady kontynuacji oznacza, że reżim prawny w sprawach gospodarczych wszczętych przed dniem 3.5.2012 r. wyznaczają przepisy rozdziału I działu IVa Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu sprzed wejścia w życie nowelizacji. Zakres rozważanego upoważnienia do dalszego stosowania dawnych norm nie został przy tym ograniczony czasowo do zakończenia określonego etapu postępowania, nie wprowadzono wyłączenia obejmującego określone instytucje i nie ingerowano w treść poszczególnych regulacji, z ich modyfikacją w okresie przejściowym. Uzasadnia to wniosek, że do wyroku sądu pierwszej instancji zasądzającego świadczenie pieniężne, wydanego w sprawie gospodarczej pod rządami stanu prawnego poprzedzającego wejście w życie ustawy nowelizującej, zastosowanie znajdzie art. 479^{19a} KPC. Wyrok taki stanowi więc nadal tytuł zabezpieczenia podlegający wykonaniu bądź według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, bądź odnoszących się do innego wybranego sposobu zabezpieczenia. Tak więc wyrok sądu pierwszej instancji, który wywołał skutki określone w art. 479^{19a} KPC, może – także po dniu 3.5.2012 r. – stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej.

Ad 3. Postanowienie sądu o zabezpieczeniu roszczenia w sprawie cywilnej przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową podlega wykonaniu przez sąd w postępowaniu wieczystoksięgowym. W omawianym przypadku postępowanie to pełni funkcję pomocniczą, realizując cel postępowania zabezpieczającego, którym jest natychmiastowe udzielnie uprawnionemu ochrony prawnej, skutecznej do momentu zakończenia postępowania (art. 744 KPC) czy uchylenia lub zmiany zabezpieczenia (art. 742 § 1 KPC).

Ad 4. Kognicja sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym jest ograniczona, co dotyczy sądów obu instancji: pierwszej – przy wpisie, i drugiej – przy rozpoznawaniu apelacji od wpisu. Zawę-

żony zakres postępowania oznacza, że sądy te mogą czynić ustalenia wyłącznie na podstawie analizy treści wniosku i dołączonych do niego dokumentów, a także badać stan rzeczy ujawniony w księdze wieczystej w chwili złożenia wniosku[79]. Tym samym za przekraczające granice kognicji sądu wieczystoksięgowego uważa się prowadzenie postępowania dowodowego z wykorzystaniem wszelkich środków dowodowych przewidzianych przez Kodeks postępowania cywilnego[80]. Wyjątek stanowi jedynie dokument przedłożony przez wnioskodawcę jako dowód istnienia materialnoprawnej podstawy wpisu w księdze wieczystej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jest ugruntowany pogląd, że czynność prawna stanowiąca podstawę wpisu powinna być badana nie tylko pod względem formalnym, ale także pod względem jej skuteczności materialnej[81]. Sąd wieczystoksięgowy wyjaśnia zatem znaczenie oświadczeń woli wyrażonych w dokumentach mających stanowić podstawę wpisu oraz bada, czy i jaki skutek dana czynność mogła wywołać.

Inaczej jest, kiedy podstawę wpisu stanowi orzeczenie sądowe. Sąd wieczystoksięgowy nie może bowiem dokonywać kontroli merytorycznej orzeczenia, w tym także postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia i orzeczenia z nim zrównanego. Może jedynie – jak wyjaśniono w judykaturze – badać, czy orzeczenie takie zawiera wszystkie dane konieczne do dokonania wpisu i czy „z przyczyn technicznych" nadaje się do wpisu[82].

---

[79] Uchw. SN (7) z dnia 16.12.2009 r., III CZP 80/09, OSNC 2010, Nr 6, poz. 84.

[80] Post. SN z dnia 27.4.2001 r., III CKN 354/00, OSNC 2001, Nr 12, poz. 183.

[81] Orz. SN: z dnia 25.2.1963 r., III CR 177/62, OSNCP 1964, Nr 2, poz. 36; z dnia 18.11.1971 r., III CRN 338/71, OSNCP 1972, Nr 6, poz. 110; z dnia 1.11.1995 r., III CZP 158/95, OSNC 1995, Nr 4, poz. 47; z dnia 30.10.2013 r., II CSK 67/13, LEX nr 1408677.

[82] Uchw. SN: z dnia 4.7.1986 r., III CZP 35/86, OSNC 1987, Nr 7, poz. 90; z dnia 28.8.1991 r., Nr 7, poz. 90; z dnia 28.8.1991 r., III CZP 71/91, OSNCP 1992, Nr 3, poz. 47; post. SN: z dnia 17.7. 2008 r., II CSK 115/08, LEX nr 548808; z dnia 22.1.2010 r., V CSK 230/09, LEX nr 688051.

Rozdział III. Zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz

1. Zabezpieczenie roszczenia z zakresu własności przemysłowej

1.1. Opinia prywatna sporządzona na zlecenie wnioskodawcy jako sposób uprawdopodobnienia roszczenia o ochronę praw z patentu – *case* nr 1

Złożenie przez uprawnionego ekspertyzy prywatnej stanowi uprawdopodobnienie roszczenia w rozumieniu art. 730 KPC. Postępowanie zabezpieczające jest bowiem postępowaniem przyspieszonym i względnie odformalizowanym, w związku z tym nie wymaga powołania przez wnioskodawcę dowodu z opinii biegłego w ścisłym rozumieniu przepisów postępowania cywilnego.

Postanowienie SA w Łodzi z dnia 16.5.2012 r., I ACa 642/12, niepubl.

Postanowieniem z dnia 5.12.2011 r. Sąd Okręgowy w Ł.:

1. udzielił I.W.I. B.V. z siedzibą w Baarn Holandia zabezpieczenia roszczenia o zaniechanie naruszenia patentu europejskiego na wynalazek nr EP 1 462 775 przeciwko H.S. przez zakazanie naruszania patentu europejskiego na wynalazek nr EP 1 462 775 poprzez nakazanie H.S. prowadzącej działalność gospodarczą pod nazwą (…) zaniechania naruszeń patentu EP 1 462 775 poprzez zakazanie produkcji, dostawy, oferowania (w szczególności

poprzez uczestniczenie w przetargach) i sprzedaży lodowisk, które zawierają moduł chłodzący dla przenośnego lodowiska wyposażony w:

– zasilający przewód rozciągający się w kierunku poprzecznym i odprowadzający przewód rozgałęźny oraz

– pewną liczbę podłużnych rur, które rozciągają się poprzecznie do tych przewodów rozgałęźnych i mogą być połączone na pierwszym końcu z przewodem rozgałęźnym, przy czym dwie podłużne rury są w każdym przypadku połączone ze sobą na drugim końcu w sposób umożliwiający przepływ płynu za pomocą złącza tak, że powstaje droga przepływu płynu od zasilającego przewodu rozgałęźnego do odprowadzającego przewodu rozgałęźnego poprzez te dwie połączone podłużne rury,

– który zawiera co najmniej dwa podzespoły, każdy z zasilającym przewodem rozgałęźnym i odprowadzającym przewodem rozgałęźnym, oraz pewną liczbę podłużnych rur połączonych z nimi,

– w którym każda podłużna rura ma co najmniej dwie sztywne sekcje rurowe, które są połączone ze sobą poprzez element złączny tak, że są one płynoszczelne,

– w którym przez poruszenie elementów złącznych pierwszą serię równoległych sekcji rurowych można ustawić w położeniu transportowym w stosunku do drugiej serii równoległych sekcji rurowych połączonych z nimi, w którym to położeniu transportowym te dwie serie sekcji rurowych znajdują się pod pewnym kątem względem siebie albo są usytuowane jedna na drugiej, oraz można je ustawić w położeniu roboczym, w którym te dwie serie sekcji rurowych rozciągają się we wzajemnym przedłużeniu, oraz

– w którym pierwszy i drugi podzespół można ustawić w położeniu roboczym obok siebie tak, że przewody rozgałęźne zasilający i odprowadzający tych podzespołów rozciągają się we wzajemnym przedłużeniu w kierunku poprzecznym, oraz

– w którym przewody rozgałęźne zasilający i odprowadzający tych dwóch podzespołów są wyposażone w element złączny z utworzeniem płynoszczelnego połączenia pomiędzy odpowiednimi przewodami rozgałęźnymi zasilającym i odprowadzającym pierwszego i drugiego podzespołu;

2. wyznaczył I.W.I. B.V. z siedzibą w B. Holandia termin 14 dni od doręczenia przedmiotowego postanowienia opatrzonego klauzulą wykonalności na wytoczenie powództwa o roszczenie opisane w punkcie 1 sentencji przeciwko H.S. prowadzącej działalność pod nazwą (…) – pod rygorem upadku zabezpieczenia.

W ocenie Sądu Okręgowego w rozpoznawanej sprawie wskazane przesłanki zasadności zabezpieczenia roszczeń zostały przez wnioskodawcę spełnione. Wnioskodawca wnosił o zabezpieczenie roszczeń przysługujących mu na podstawie art. 287 ust. 1 ustawy z dnia 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2003 r., Nr 119, poz. 1117 ze zm.). Wnioskodawca opracował innowacyjny system przenośnych lodowisk, na który przysługuje mu na terenie Polski prawo wyłączne z patentu europejskiego na wynalazek nr EP 1 462 775. Wzmianka o złożeniu tłumaczenia patentu na język polski została opublikowana w Wiadomościach Urzędu Patentowego nr 08/2009 w dniu 31.8.2009 r. Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 14.3.2003 r. o dokonywaniu europejskich zgłoszeń patentowych oraz skutkach patentu europejskiego w RP (Dz.U. z 2003 r., Nr 65, poz. 598) przez uzyskanie patentu europejskiego, w którym Rzeczpospolita wskazana została jako kraj ochrony, nabywa się te same prawa, jakie przyznaje patent udzielony na podstawie ustawy o ochronie własności przemysłowej. Zgodnie z art. 64 Konwencji o udzielaniu patentów europejskich (Dz.U. z 2004 r., Nr 79, poz. 737 ze zm.) wzmianka o udzieleniu patentu została opublikowana przez Europejski Urząd Patentowy w dniu 3.6.2009 r. Od tego dnia ważne jest prawo z patentu w krajach, w których dokonano rejestracji, w tym także i w Polsce. Zgodnie z treścią przepisu art. 63 ustawy o ochronie własności przemysłowej przez uzyskanie patentu nabywa się prawo wyłącznego korzystania z wynalazku w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze RP. Zakres przedmiotowy patentu określają zastrzeżenia patentowe zawarte w opisie patentowym. Sąd pierwszej instancji wskazał, że z dokumentów załączonych do wniosku, w tym z korespondencji pomiędzy stronami niniejszego postępowania wynika, iż H.S. produkuje i wprowadza do obrotu lodowiska z modułem o konstrukcji analogicznej do opatentowanej przez wnioskodawcę. Dostarczyła tego rodzaju

lodowisko do gminy M.Z treści załączonej do wniosku opinii prywatnej biegłego dr. inż. A.R. wynika, iż w instalacji lodowiska przenośnego zainstalowanego przez firmę H.S. zostały zrealizowane wszystkie cechy techniczne wynalazku chronionego patentem PL/EP 1 462 775 wymienione w zastrzeżeniu patentowym nr 1. Zdaniem Sądu Okręgowego okoliczności powyższe przemawiają za uprawdopodobnieniem roszczenia wnioskodawcy o naruszenie praw z patentu. Obowiązana podjęła także próbę wzruszenia decyzji o udzieleniu patentu, występując z wnioskiem do Urzędu Patentowego o unieważnienie patentu. Decyzjami z dnia 27.7.2011 r. Urząd Patentowy RP oddalił dwa wnioski H.S. o unieważnienie patentu (załączniki nr 4 i 5 do wniosku). Skierowane do obowiązanej przez wnioskodawcę w dniu 6.11.2009 r. wezwanie do zaprzestania naruszeń prawa z patentu nie zostały przez obowiązaną zaakceptowane. W odpowiedzi na to wezwanie H.S. zakwestionowała patent i wystąpiła z wnioskiem o jego unieważnienie. Przytoczone okoliczności świadczą, w ocenie Sądu Okręgowego, o uprawdopodobnieniu przez wnioskodawcę, iż H.S. narusza prawa z patentu. Wprowadza bowiem do obrotu lodowiska o konstrukcji modułu chłodzącego identycznej jak objęta ochroną patentową. Podjęła także działania (prawnie nieskuteczne) zmierzające do unieważnienia patentu. Okoliczności powyższe świadczą, w ocenie Sądu Okręgowego, także o uprawdopodobnieniu przez wnioskodawcę interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. W rozpoznawanej sprawie istnieje sytuacja, w której brak stosownego zabezpieczenia może spowodować, że przez czas trwania ewentualnego procesu na rynku będą funkcjonowały produkty naruszające patent uprawnionego.

Sąd pierwszej instancji wyraził pogląd, że w przypadku roszczeń niepieniężnych z tytułu naruszenia patentu, a zwłaszcza roszczeń o zaniechanie, interes prawny wyraża się w konieczności zapobieżenia niekorzystnym skutkom podjęcia w trakcie procesu działalności naruszającej prawo. Dodatkowo Sąd ten zaznaczył, iż usunięcie skutków naruszenia prawa uprawnionego patentu *ex post* nigdy nie jest w pełni możliwe, bowiem trwającego dłuższy czas stanu naruszenia praw i interesów innego przedsiębiorcy już nie jest w stanie cofnąć, gdyż może on spowodować sytuację

nieodwracalną, np. wskutek powstania nowych przyzwyczajeń klientów. Rozpoznając zgłoszony wniosek w zakresie sposobu zabezpieczenia Sąd pierwszej instancji nie znalazł podstaw do uznania, iż zachodzi w sprawie sytuacja, w której przyjęte sposoby zabezpieczenia będą obciążać obowiązaną ponad miarę.

W zażaleniu obowiązana zarzuciła naruszenie prawa procesowego, a mianowicie: art. 738 KPC w zw. z art. 736 KPC poprzez rozpoznanie sprawy pomimo braków formalnych wniosku o udzielenie zabezpieczenia, art. 738 KPC przez nierozpoznanie sprawy w oparciu o materiał zebrany w sprawie, art. 730^1 KPC przez przyjęcie, że istnieje podstawa udzielenia zabezpieczenia, art. 730^1 § 3 KPC poprzez określenie sposobu zabezpieczenia w sposób nieadekwatny do treści roszczenia i okoliczności faktycznych oraz nadmiernie obciążający obowiązanego.

1. **Czy zgłoszony przez uprawnionego wniosek o udzielenie zabezpieczenia wskazywał sposób zabezpieczenia w rozumieniu art. 736 KPC w zw. z art. 728 KPC?**
2. **Czy złożenie przez uprawnionego ekspertyzy prywatnej może stanowić uprawdopodobnienie roszczenia w rozumieniu art. 730 KPC?**
3. **Czy w stanie faktycznym sprawy wnioskodawca wykazał istnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia?**

Ad 1. Zgłoszony przez uprawnionego wniosek o udzielenie zabezpieczenia wskazywał sposób zabezpieczenia w rozumieniu art. 736 KPC w zw. z art. 728 KPC. We wniosku uprawniony wymienił wszystkie cechy modułu chłodzącego będącego przedmiotem patentu europejskiego nr EP/PL 1 462 775. Ponadto nawiązanie do konkretnego patentu eliminuje wszelkie wątpliwości co do zakresu i sposobu zabezpieczenia. Wymienione w zaskarżonym postanowieniu cechy urządzenia pokrywają się całkowicie z treścią zastrzeżeń patentowych wyznaczających zakres przedmiotowy patentu.

Ad 2. Nie ulega wątpliwości, że w świetle przepisu art. 278 KPC opinią biegłego jest wyłącznie opinia sporządzona przez osobę

wyznaczoną przez sąd[83]. Dowodem w postępowaniu nie może być natomiast opinia rzeczoznawcy sporządzona na polecenie strony i złożona do akt sądowych. Prywatne ekspertyzy opracowywane na zlecenie stron, przed lub w toku postępowania, należy więc traktować, w razie ich przyjęcia przez sąd orzekający, jako wyjaśnienie stanowiące poparcie, z uwzględnieniem wiadomości specjalnych, stanowiska stron[84]. Składając wniosek o udzielenie zabezpieczenia, wnioskodawca nie jest zobowiązany do udowodnienia zasadności swojego roszczenia, a tylko do jego uprawdopodobnienia. Uprawdopodobnienie roszczenia w postępowaniu zabezpieczającym, przy uwzględnieniu treści art. 243 KPC, należy rozumieć w ten sposób, że uprawniony powinien przedstawić i należycie uzasadnić twierdzenia, które stanowią podstawę dochodzonego roszczenia. Złożenie przez uprawnionego ekspertyzy prywatnej stanowi uprawdopodobnienie roszczenia w rozumieniu art. 730 KPC. Postępowanie zabezpieczające jest bowiem postępowaniem przyspieszonym i względnie odformalizowanym, w związku z czym nie wymaga powołania przez wnioskodawcę dowodu z opinii biegłego w ścisłym rozumieniu przepisów postępowania cywilnego. Dlatego nie można zgodzić się z poglądem, że opinia prywatna sporządzona na zlecenie wnioskodawców nie uprawdopodobnia roszczenia[85].

Ad 3. Sąd Okręgowy trafnie uznał, że bez zabezpieczenia prawo wyłączne uprawnionej może być w dalszym ciągu naruszane, co może spowodować nieodwracalne skutki, m.in. zachwiać pozycją rynkową uprawnionej, pomniejszyć rolę udzielonego patentu. Nie ma przy tym znaczenia okoliczność, że przenośne lodowiska nie są produktami masowymi, a ich obrót odbywa się przede wszystkim w ramach zamówień publicznych. Z dokumentów załączonych do akt sprawy wynika, że obowiązana i podmioty z nią współpracujące biorą udział w przetargach, a pozwana oferuje urządzenia zawierające wszystkie cechy techniczne opatentowanego urządzenia uprawnionej.

---

[83] Uzasadnienie wyr. SN z dnia 10.12.1998 r., I CKN 922/97, LEX nr 50754.

[84] Wyr. SN: z dnia 20.1.1989 r., II CR 310/88, LEX nr 8940; z dnia 8.6.2001 r., I PKN 468/00, OSNP 2003, Nr 8, poz. 197; z dnia 12.4.2002 r., I CKN 92/00, LEX nr 53932.

[85] Post. SA w Białymstoku z dnia 16.9.2009 r., I ACz 739/09, LEX nr 517363.

1.2. Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia w sprawie o zaniechanie posługiwania się znakiem towarowym – *case* nr 2

Zabezpieczenie roszczenia o zaniechanie naruszeń prawa co do swej treści może nie różnić się od merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, o ile uprawniony wykaże, że bez takiego zabezpieczenia narażony będzie na szkodę lub inne niekorzystne skutki. Jest to szczególny przejaw interesu prawnego w uzyskaniu zabezpieczenia.

Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 30.10.2012 r., I ACz 1878/12, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 11.9.2012 r. Sąd Okręgowy w P. zabezpieczył roszczenie A.D. o zaniechanie dalszego posługiwania się nazwą i znakiem towarowym słowno-graficznym (...) w obrocie handlowym poprzez nakazanie pozwanej J.J. zamieszkałej w S.: zaprzestania posługiwania się znakiem towarowym słowno-graficznym oraz nazwą (...) w obrocie handlowym, usunięcia nazwy i znaku towarowego (...) z budynku prowadzonego przez nią biura w P. przy ul (...), wyrejestrowania domeny internetowej (...). Sąd Okręgowy uznał, że powódka spełniła przesłanki konieczne na podstawie art. 730^1 § 1 i 2 KPC do udzielenia zabezpieczenia. Zdaniem Sądu pierwszej instancji powódka uprawdopodobniła swoje roszczenie. Dla wykazania przysługiwania jej praw ochronnych na znak towarowy słowno-graficzny, którego ochrony się domaga, przedłożyła świadectwo ochronne nr (...), z którego wynika, że ochrona została udzielona od dnia 25.5.2009 r. Zaświadczenie z ewidencji działalności gospodarczej oraz wydruk ze strony internetowej wskazują, że powódka prowadzi działalność gospodarczą od 2008 r. i posługuje się nazwą (...). Jednocześnie wnioskodawczyni uprawdopodobniła, że pozwana w prowadzonej działalności gospodarczej używa jej chronionego znaku towarowego. Potwierdzają to zdjęcia budynku, w którym prowadzi działalność gospodarczą, oraz wydruki z jej strony internetowej, na której również umieszczony jest przedmiotowy znak. Słowny element znaku powódki jest również używany przez pozwaną w oznaczeniu adresu jej strony internetowej. Pozwana w odpowiedzi z dnia 9.5.2012 r. na wezwanie o zaniechanie

używania znaku towarowego przyznała, że posługuje się zarówno znakiem, jak i nazwą (...). Zawarta w dniu 16.10.2010 r. z powódką umowa stałego pośredniczenia w zawieraniu umów sprzedaży biletów nie upoważniła pozwanej do wykorzystania znaku towarowego powódki. Mogła ona jedynie używać materiałów reklamowych czy też informacyjnych dostarczanych przez A.D. (§ 3 umowy). Sąd pierwszej instancji podkreślił, że pobieżna analiza oznaczeń używanych przez strony prowadzi do wniosku, że są one niemal identyczne, zarówno w elemencie słownym, jak również graficznym. W ocenie Sądu Okręgowego powódka ma również interes prawny w domaganiu się zabezpieczenia. Wskazano, że nie przesądzając o wyniku postępowania, opisane w pozwie dwa przypadki pomyłki dotyczącej firm powódki i pozwanej jako następstwo używania przez pozwaną znaku towarowego powódki, dla potrzeb postępowania zabezpieczającego są wystarczające do uprawdopodobnienia, że istnieje ryzyko pomyłki i uznania przez osoby trzecie, że przedsiębiorstwa powódki i pozwanej są ze sobą organizacyjnie powiązane, a nawet że są różnymi oddziałami tego samego przedsiębiorstwa. Zdaniem Sądu pierwszej instancji jest to o tyle istotne, że pozwana oznaczenia zbieżnego ze znakiem powódki używa w tej samej rodzajowo działalności gospodarczej – autobusowych usługach transportowych. Pozwana wprawdzie na stronie internetowej oprócz znaku zbieżnego ze znakiem pozwanej umieściła oznaczenie biura podróży, jednakże brak jest jednoznacznych wskazań, że znaku tego używa tylko w zakresie działalności obejmującej sprzedaż wycieczek, a nie biletów autobusowych. Niemalże identyczne są adresy stron internetowych powódki i pozwanej [(...) – pozwana i (...) – powódka], co powodować może również ryzyko pomyłki i zapoznania się przez osoby trzecie z ofertą pozwanej w błędnym przeświadczeniu, że znajdują się na stronie internetowej powódki. Działania pozwanej mogłyby być utożsamiane z powódką, a w konsekwencji narazić ją na ewentualną utratę zaufania wśród swoich klientów, a także utratę ewentualnych zysków. Przy wyborze sposobu zabezpieczenia Sąd Okręgowy uwzględnił interesy obu stron.

W zażaleniu na powyższe postanowienie pozwana podniosła zarzut naruszenia art. 730^1 § 1, 2 i 3 KPC przez błędne uznanie,

że powódka uprawdopodobniła roszczenie i istnienie interesu prawnego w dokonaniu zabezpieczenia, oraz art. 730 KPC poprzez przyjęcie, że udzielone zabezpieczenie nie zmierza do zaspokojenia roszczenia. Skarżąca wskazała, że usunięcie nazwy i znaku towarowego przez nią z budynku nie jest możliwe, gdyż nie stanowi jej własności. Natomiast wyrejestrowanie domeny pociąga za sobą znaczne nakłady finansowe i nieodwracalne skutki, prowadząc do zaspokojenia roszczenia. Domena ta jest własnością powódki. Pozwana podała, że posługiwanie się przez nią znakiem towarowym i nazwą B.R. w obrocie służy wyłącznie prawidłowemu świadczeniu usług związanych z wykonaniem umowy pośrednictwa i nie pozostaje w stosunku konkurencji. Z tych względów domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia.

1. **Czy w stanie faktycznym sprawy powódka uprawdopodobniła swoje roszczenie?**
2. **W jaki sposób można wykazać interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia roszczenia o zaniechanie naruszeń prawa, które co do swej treści nie różni się od merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy?**

Ad 1. Nie ma wątpliwości, że powódka uprawdopodobniła swoje roszczenie w rozumieniu art. 730^1 KPC. Przedłożyła świadectwo ochronne znaku towarowego, zaświadczenie z ewidencji działalności gospodarczej oraz wydruk swojej strony internetowej dokumentujące fakt prowadzenia działalności gospodarczej od 2008 r. i posługiwania się nazwą (...). Powódka wystarczająco uwiarygodniła fakty, w oparciu o które występuje z roszczeniem określonym w ustawie – Prawo własności przemysłowej (art. 153 ust. 1 i art. 296 § 1) oraz art. 5 i 18 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Z twierdzeń zawartych w pozwie wynika, że pozwana w prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej używa nazwy i chronionego znaku towarowego powódki.

Ad 2. Zabezpieczenie roszczenia o zaniechanie naruszeń prawa co do swej treści może nie różnić się od merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, o ile uprawniony wykaże, że bez takiego

zabezpieczenia narażony będzie na szkodę lub inne niekorzystne skutki. Jest to szczególny przejaw interesu prawnego w uzyskaniu zabezpieczenia. Okoliczność ta powinna być uprawdopodobniona. W przedmiotowej sprawie powódka uprawdopodobniła, że bez zabezpieczenia cel postępowania, jakim jest potrzeba zapewnienia należytej ochrony jej praw, nie mógłby zostać w pełni zrealizowany. Uwiarygodniła, że kontynuowanie bezprawnej działalności przez pozwaną może narazić ją na szkodę lub wywołać inne niekorzystne następstwa, np. utratę renomy.

2. Zabezpieczenie roszczeń o ochronę dóbr osobistych

2.1. Przesłanki zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji w sprawach o ochronę dóbr osobistych – *case* nr 3

Art. 755 § 2 ustawy z dnia 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) jest niezgodny z art. 14 oraz art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP przez to, że nie określa ram czasowych na zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych.

Wyrok TK z dnia 9.11.2010 r., K 13/07, OTK-A 2010, Nr 9, poz. 98, Dz.U. z 2010 r., Nr 217, poz. 1435.

Pismem z dnia 27.2.2007 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o stwierdzenie, że art. 755 § 2 ustawy z dnia 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.; dalej: KPC) w brzmieniu nadanym mu przez ustawę z dnia 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804) jest niezgodny z art. 14 oraz art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Kwestionowany przepis ustanowił przesłanki materialnoprawnej podstawy do udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji w wypadku wniesienia wniosku o zabezpieczenie powództw o ochronę dóbr osobistych. W uzasadnieniu Rzecznik Praw Obywatelskich przypomniał, że udzielenia zabezpieczenia można żądać w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd (art. 730 § 1 KPC), który może udzielić zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania lub w jego toku (art. 730 § 2 zd. 1 KPC). Wymagane do udzielenia zabezpieczenia jest uprawdopodobnienie, przez podmiot o nie wnioskujący, danego roszczenia oraz interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 735 KPC). W wyniku dokonanej przez Rzecznika analizy przepisów dotyczących zabezpieczenia w postępowaniu o ochronę dóbr osobistych stwierdził on, że sąd, przed wszczęciem takiego postępowania (lub też w jego toku), w odpowiedzi

na wniosek powoda o udzielenie zabezpieczenia roszczenia przez orzeczenie zakazu publikacji na temat jego osoby, rozpatruje taki wniosek na posiedzeniu niejawnym, badając, czy istnieją przesłanki zasadności zabezpieczenia (tj. czy strona uprawdopodobniła roszczenie, czy ma interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia oraz czy zakazowi publikacji sprzeciwia się ważny interes publiczny). Rzecznik podkreślił przy tym, że w opisywanym wypadku sąd analizuje „jedynie pobieżnie dostarczony przez wnioskodawcę materiał dowodowy". Nie ma przez to możliwości, zdaniem Rzecznika, uzyskania „absolutnej pewności" o zasadności roszczenia o ochronę dóbr osobistych (m.in. w wyniku tego, że na tym etapie postępowania jest wykluczony udział pozwanego, który nie ma możliwości przedstawić sądowi swoich argumentów w obronie spornej publikacji). W konsekwencji – w świetle twierdzeń Rzecznika Praw Obywatelskich – w trybie art. 755 § 2 KPC zakazuje się publikacji na czas trwania postępowania sądowego o określonych osobach, których działalność z racji ich roli i sprawowanych w społeczeństwie funkcji znajduje się w centrum zainteresowania opinii publicznej. Przez to takie rozstrzygnięcie, znajdujące swą podstawę prawną w kwestionowanym przepisie, stanowi ingerencję w konstytucyjne prawo wolności słowa i godzi w ustrojową zasadę wolności prasy. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich kwestionowany art. 755 § 2 KPC nie różnicuje dopuszczalności ingerencji w sferę życia prywatnego od ingerencji w sferę życia publicznego oraz nie uwzględnia społecznej roli prasy i podmiotowego prawa innych jednostek do otrzymywania informacji np. o wydarzeniach i osobach publicznych. Stąd też kwestionowana konstrukcja prawna nie jest niezbędna, gdyż stanowi zbyt wysoki koszt realizacji chronionego celu kosztem innej konstytucyjnej wartości. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich nowa konstrukcja wspomnianego powyżej przepisu wprowadza jako regułę zasadę zakazu publikacji, a jako wyjątek – zasadę pełnej akceptacji konstytucyjnej wolności. Postanowienie art. 755 § 2 KPC stanowi nieproporcjonalne ograniczenie wolności słowa, gdyż powoduje, że sfera wolności wypowiedzi, której istotą jest nie tylko obowiązek władz powstrzymania się od ingerencji, lecz także zapewnienie warunków swobodnego korzystania

z niej (tzw. pozytywny obowiązek państwa), przekształcona zostaje w praktyce w prawo reglamentowane, gdzie regułą staje się ograniczanie konstytucyjnej wolności, natomiast wyjątkiem – jej pełna akceptacja. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich ustawodawca nie wziął pod uwagę, że podstawową rolą prasy jest działanie w szeroko rozumianym interesie publicznym i polega ona na informowaniu opinii publicznej o aktualnych sprawach, doniosłych z punktu widzenia obywatela i społeczeństwa obywatelskiego. Tymczasem zasadą powinno być domniemanie, że każdej publikacji prasowej, w centrum której znajduje się osoba publiczna i jej aktywności (z wyłączeniem pewnych zakresów prywatności), przyświeca działanie właśnie w interesie publicznym, a orzeczenie sądowe o zakazie publikacji winno być stosowane powściągliwie i tylko w wyjątkowych sytuacjach.

1. **W jaki sposób sąd badający zasadność wniosku o udzielenie zabezpieczenia w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu w postaci zakazu publikacji powinien rozważyć interes osoby, której dobra osobiste zostały naruszone, oraz interes publiczny?**
2. **Jak należy rozumieć pojęcie „interes publiczny”?**
3. **Z jakich przyczyn Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepis art. 755 § 2 KPC jest sprzeczny z Konstytucją RP?**
4. **W jaki sposób ustawodawca ukształtował przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, aby wyeliminować wady regulacji dotyczącej zakazu publikacji?**

Ad 1. Na podstawie art. 755 § 2 KPC sąd rozważający zasadność zastosowania zabezpieczenia powództwa w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu w postaci zakazu publikacji zobowiązany jest zestawić ze sobą interes publiczny oraz interesy osoby, której dobra zostały naruszone, a nie interesów stron tego postępowania. Oznacza to, że nowelizując Kodeks postępowania cwilnego w rozważanym zakresie ustawodawca jeszcze dobitniej – w porównaniu z ogólnymi przepisami o zabezpieczeniu – zaakcentował konieczność uwzględnienia misji środków społecznego przekazu. Znowelizowane przepisy o zabezpieczeniu

akcentują specyfikę postępowań w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu. W ramach tych ostatnich postępowań w procesie ważenia interesów w każdym ogólnym postępowaniu zabezpieczającym powództwo o ochronę dóbr osobistych, naruszone przez kogokolwiek, podkreślono wagę niezwykle doniosłych z punktu widzenia Konstytucji RP dóbr, w obronie których występuje naruszyciel. Oznacza to zwrócenie uwagi sądom na dodatkowe okoliczności, wynikające ze szczególnej misji środków społecznego przekazu. W związku z powyższym art. 755 § 2 KPC w brzmieniu nadanym mu ustawą z dnia 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wyłącza dopuszczalność orzekania przez sąd w trybie zabezpieczenia zakazu publikacji, jeżeli takiemu zabezpieczeniu sprzeciwia się ważny interes publiczny. Dopuszczalność zastosowania zabezpieczenia w formie zakazu publikacji wynika z założenia, że publikacja naruszająca dobra osobiste przeważnie pociąga za sobą dotkliwe, zazwyczaj nieodwracalne skutki dla uprawnionego.

Ad 2. „Interes publiczny" jest pojęciem niedookreślonym – jego funkcja w procesie stosowania prawa sprowadza się do elementu decydującego o możliwości reagowania na te sytuacje faktyczne doniosłe prawnie, społecznie i gospodarczo, które nie mieszczą się w ramach oceny typowych jednostkowych stanów faktycznych. Jeżeli przyjmujemy, że typowa regulacja prawna, aksjologicznie i prakseologicznie uzasadniona przez ustawodawcę, odnosi się do stypizowanych sytuacji jednostkowych, których integralnym elementem jest „interes jednostkowy" (oczywiście w rzeczywistości bardzo zróżnicowany, np. interes osoby fizycznej, rodziny, grupy społecznej, gminy, czy też interes wyrażany w kategoriach przedmiotowych – środowiska, kultury narodowej, dziedzictwa), to „interes publiczny" nie tylko wykracza poza wymiar jednostkowy, lecz w swoisty sposób dopełnia go, nadając właściwy kierunek słusznego i prawidłowego rozstrzygnięcia.

Ad 3. Skorelowanie stosowania zabezpieczenia z rozstrzygnięciem zasadniczym w sprawach przeciwko środkom

społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych sprawia, że zakaz publikacji może obowiązywać przez wiele lat, co może prowadzić do wypaczenia istoty tego postępowania. Tymczasem w wypadkach, w których chodzi o ochronę godności człowieka jako najwyższej wartości, niezbędne jest jak najpilniejsze rozstrzygnięcie sprawy. Z tego względu, w ocenie Trybunału Konstytucyjnego, niezbędne jest czasowe ograniczenie stosowania zakazu publikacji przez wprowadzenie istotnych gwarancji prawnych szybkiego załatwiania spraw przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, w których zastosowane zostało to zabezpieczenie. Zadaniem ustawodawcy jest takie ukształtowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, aby wyeliminować przewlekłość niniejszego postępowania.

Ad 4. Ustawodawca wprowadził zmianę przepisu art. 755 § 2 KPC. Udzielając zabezpieczenia, sąd ma obowiązek określić czas trwania zakazu, przy czym okres ten nie może być dłuższy niż rok. Z art. 755 § 2 KPC wynika, że w przypadku, gdy merytoryczne postępowanie w sprawie jest w toku, uprawniony może przed upływem okresu, na który orzeczono zakaz publikacji, żądać dalszego zabezpieczenia. Orzekając o dalszym zabezpieczeniu sąd powinien wziąć pod uwagę, czy nie sprzeciwia się temu ważny interes społeczny, oraz ponownie określić czas trwania zabezpieczenia, nie dłuższy niż rok. Dalsze zabezpieczenie jest zatem w istocie nowym zabezpieczeniem roszczenia, a nie przedłużeniem okresu obowiązywania poprzedniego postanowienia o zabezpieczeniu. Jeżeli uprawniony zażądał dalszego zabezpieczenia, zakaz publikacji orzeczony w poprzednim postanowieniu o zabezpieczeniu pozostaje w mocy do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku o dalsze zabezpieczenie. W razie oddalenia takiego wniosku pierwotnie orzeczone zabezpieczenie upada dopiero w dniu uprawomocnienia się postanowienia o oddaleniu, choćby nastąpiło to już po upływie czasu trwania zabezpieczenia wskazanego w postanowieniu sądu. W razie uwzględnienia wniosku o dalsze zabezpieczenie pierwotne zabezpieczenie zostaje zastąpione nowym.

2.2. Zakaz publikacji w serwisie internetowym jako zabezpieczenie roszczenia o ochronę dóbr osobistych osoby prawnej – *case* nr 4

Choć zakaz publikacji winien być rozumiany szeroko i dotyczy wszelkich środków masowego przekazu, a więc także publikacji w sieci Internet, jednakże ów środek należy wiązać z rozpowszechnianiem pewnego utworu, opracowania, tekstu. Nie znajduje uzasadnienia rozszerzanie tego zakazu na komentarze internautów formułowane *ad hoc*, będące wyrazem subiektywnej oceny ich autorów na temat określonych zjawisk czy zachowań.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 8.2.2013 r., I ACz 181/13, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił wniosek (...) Spółki z o o. we W. o udzielenie zabezpieczenia roszczenia o ochronę dóbr osobistych przez zobowiązanie uczestnika postępowania do uniemożliwienia publikowania w serwisie (...) wszelkich informacji dotyczących wnioskodawcy, a także osób go reprezentujących lub z nim współpracujących do czasu wydania orzeczenia w sprawie, zobowiązanie uczestnika postępowania do uniemożliwienia osobom trzecim dostępu do publikowania w tym serwisie wszelkich informacji dotyczących wnioskodawcy, a także osób go reprezentujących i z nim współpracujących, jak również przez zobowiązanie (...) jako instytutu prowadzącego rejestr (...) do niezwłocznego zablokowania dostępu do treści umieszczonych na stronie, do której kieruje domena (...), oraz zobowiązanie administratora serwera, na którym utrzymywany jest serwis (...), do niezwłocznego zablokowania publicznego dostępu do plików zawierających informacje dotyczące wnioskodawcy, a także osób go reprezentujących i z nim współpracujących – w przypadku niewywiązania się uczestnika ze zobowiązania nałożonego przez Sąd. W ocenie Sądu pierwszej instancji wnioskodawca nie uprawdopodobnił interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, bowiem nie przestawił dowodów, które świadczyłyby, iż publikowane na tej stronie komentarze odbijały się negatywnie na interesach finansowych spółki. Nadto, zdaniem tego Sądu, zabezpieczenie w żądanym zakresie sprzeciwiałoby się

ważnemu interesowi publicznemu, jest ono nieproporcjonalne w demokratycznym społeczeństwie ze względu na ochronę wolności wypowiedzi.

Zaskarżając powyższe orzeczenie wnioskodawca wniósł o jego zmianę i udzielenie zabezpieczenia zgodnie z wnioskiem. W uzasadnieniu podjął polemikę z oceną Sądu pierwszej instancji co do oceny interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia oraz wskazywał, iż uwłaczające i obraźliwe wypowiedzi nie zasługują na ochronę.

1. **Czy wnioskodawca prawidłowo sformułował roszczenie, którego zabezpieczenia się domagał?**
2. **Czy nieprzychylne wypowiedzi internautów, które, zdaniem wnioskodawcy, stanowiły naruszenie dóbr osobistych, dotyczyły Spółki?**
3. **Kto w stanie faktycznym sprawy jest bezpośrednim naruszycielem dóbr osobistych?**
4. **Jak należy ocenić rozważania Sądu Okręgowego dotyczące zakazu publikacji w kontekście art. 755 § 2 KPC?**

Ad 1. W rozpoznawanej sprawie powód wskazał wyłącznie, że zamierza wystąpić z roszczeniem niemajątkowym o zaprzestanie naruszeń dóbr osobistych wnioskodawcy m.in. przez uniemożliwienie publikowania informacji dotyczących wnioskodawcy w serwisie (...) oraz zobowiązanie uczestnika postępowania do uniemożliwienia osobom trzecim dostępu do informacji na temat wnioskodawcy w tym serwisie. Z uwagi na treść art. 24 KC oznaczenie takie jest niewystarczające, nie spełnia wymogu sprecyzowania roszczenia, którego ochrony domaga się uprawniony, a w konsekwencji tych braków wniosek ten nie mógł zostać uwzględniony. Zgodnie z art. 24 KC ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków. Żądanie podjęcia działań mających na celu usunięcie skutków naruszenia musi pozostawać w związku z samym naru-

szeniem. W sprawie o naruszenie dóbr osobistych ustawodawca nakłada na powoda obowiązek wykazania faktu naruszenia jego dóbr osobistych przez pozwanego, a więc po pierwsze wskazania niepochlebnej opinii, po wtóre wykazania, iż pochodzi ona od pozwanego. Tymczasem w niniejszej sprawie wnioskodawca jedynie w uzasadnieniu przytacza niektóre z wpisów, które jakoby mają naruszać jego dobra osobiste.

Ad 2. Niepochlebne opinie w tych wypowiedziach kierowane są wobec bliżej niesprecyzowanej osoby rekrutującej pracowników dla wnioskodawcy, której jednak nie można utożsamiać z wnioskodawcą. Wnioskodawcą jest bowiem osoba prawna, której dobra osobiste podlegają ochronie na tej samej zasadzie co dobra osobiste osób fizycznych (art. 43 KC). Nie można jednak, jak wydaje się wnioskodawcy, utożsamiać naruszenia dóbr osobistych osoby prawnej z obraźliwymi wypowiedziami pod adresem jej pracowników czy nawet osób ją reprezentujących.

Ad 3. Bezpośrednimi naruszycielami dóbr osobistych wnioskodawcy są użytkownicy serwisu (...), zaś w świetle przepisów ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną na administratorze spoczywa obowiązek usuwania wpisów naruszających dobra osobiste osób trzecich, gdy uzyska o tym fakcie wiedzę. Z powyższego wynika, że po pierwsze wpis naruszający dobra osobiste musi być skonkretyzowany i obiektywnie naruszający dobra osobiste. Nie można, jak chce tego wnioskodawca, zablokować dostępu do wszelkich niepochlebnych wpisów na jego temat, a tym bardziej nie można zakazać umieszczania nowych wpisów w myśl założenia, iż będą one z całą pewnością niepochlebne. Ponadto obowiązki administratora sprowadzają się jedynie do wymogu zablokowania dostępu do takiego wpisu (co tylko potocznie rozumiane jest jako ich usunięcie).

Nie można zatem – zarówno w świetle regulacji ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, jak i przepisów o ochronie dóbr osobistych – żądać „uniemożliwienia publikowania opinii" czy „uniemożliwienia osobom trzecim dostępu do publiko-

wanych opinii". Tak sformułowane żądanie nie służy ochronie naruszonych dóbr osobistych.

Ad 4. Stanowisko Sądu Okręgowego jest błędne. Choć zakaz publikacji powinien być rozumiany szeroko i dotyczy wszelkich środków masowego przekazu, a więc także publikacji w sieci Internet, jednakże ów środek należy wiązać z rozpowszechnianiem pewnego utworu, opracowania, tekstu. Nie znajduje uzasadnienia rozszerzanie tego zakazu na komentarze internautów formułowane *ad hoc*, będące wyrazem subiektywnej oceny ich autorów na temat określonych zjawisk czy zachowań. Niezależnie od tego nietrafne są zarzuty zażalenia wskazujące na oparcie się przez Sąd pierwszej instancji na przepisie uchylonym orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego. Jakkolwiek, zgodnie z tym orzeczeniem, w dniu 20.2.2012 r. przepis § 2 art. 755 KPC utracił moc, to jednak zgodnie z ustawą z dnia 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie dnia 3.5.2012 r., wszedł w życie ten przepis w nowym brzmieniu i tym samym mógł być stosowany przez sąd *meriti.*

3. Zabezpieczenie roszczeń z zakresu praw autorskich – *case* nr 5

Zasada proporcjonalności wyrażona w art. 8 dyrektywy 2004/48/WE inkorporowana również w art. 80 ust. 1 pkt 3 prawa autorskiego oznacza, że o udzieleniu informacji oraz zakresie objętych nią danych, w szczególności danych osobowych, sąd orzeka z uwzględnieniem wagi oraz skali naruszenia autorskich praw majątkowych twórcy, przede wszystkim przez pryzmat działania osób naruszających to prawo, w celach zarobkowych.

Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 7.2.2013 r., I ACz 114/13, LEX nr 1305929.

Postanowieniem z dnia 27.12.2012 r. Sąd Okręgowy w B. oddalił wniosek V.L. z siedzibą w L., złożony w trybie art. 80 ustawy z dnia 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631 z późn. zm. – dalej powoływana jako pr .aut.), o zabezpieczenie dowodów i zobowiązanie dostawcy usług internetowych [E.N.S., (...) s.c. w B.] do udzielenia informacji w zakresie danych osobowych (imię, nazwisko, adres zamieszkania) (...) o ustalonym przez wnioskodawcę numerze IP komputerów, z których, za pomocą internetowych aplikacji *peer to peer*, udostępniono utwory audiowizualne, do których majątkowe prawa autorskie przysługują wnioskodawcy. Sąd Okręgowy zważył, że art. 80 ust. 1 pkt 3 lit. c pr. aut., regulujący tzw. roszczenia informacyjne, jest rezultatem implementacji do krajowego porządku prawnego dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29.4.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej [Dz.U. UE L (...) – dalej powoływana jako dyrektywa 2004/48/WE]. Prawo do informacji służące ochronie praw własności intelektualnej uregulowane zostało w art. 8 dyrektywy 2004/48/WE, zgodnie z którym Państwa Członkowskie zapewniają, że, w kontekście postępowania sądowego dotyczącego naruszenia prawa własności intelektualnej oraz w odpowiedzi na uzasadnione i proporcjonalne żądanie powoda, właściwe organy sądowe mogą nakazać przedstawienie wskazanych

w dyrektywie informacji. Sąd Okręgowy podkreślił następnie, że wniosek o dostęp do informacji wymaga co najmniej uprawdopodobnienia naruszenia autorskiego prawa majątkowego [powołał się przy tym na pogląd wyrażony w: J. Barta, R. Markiewicz (red.)], komentarz do art. 80 pr. aut., LEX 2011.04.30; a także na post. SA w Krakowie z dnia 12.2.1996 r., I ACz 68/96, LEX nr 62563). Przesłanka ta, zdaniem Sądu Okręgowego, nie została spełniona, bowiem wnioskodawca, poza podaniem tytułów filmów i 8 numerów IP, do których dopasował datę naruszenia praw autorskich, nie wykazał, że pliki te zostały rozpowszechnione w rozumieniu art. 116 pr. aut., tj. że użytkownicy Sieci, za pomocą oprogramowania typu *peer to peer*, udostępnili utwory w Internecie. W konsekwencji uznając, że wniosek V.L. nie dotyczy (uprawdopodobnionych) działań naruszających autorskie prawa majątkowe twórcy, Sąd go oddalił.

W zażaleniu na to postanowienie wnioskodawca zarzucił Sądowi Okręgowemu:

1) błędne przyjęcie, że udostępnianie utworów przez programy typu *peer to peer* może nie mieć na celu rozpowszechniania tych utworów i tym samym że nie nastąpiło naruszenie praw autorskich wnioskodawcy,

2) naruszenie art. 228 § 1 KPC poprzez jego niezastosowanie i niewzięcie pod uwagę faktów powszechnie znanych, dotyczących sposobu funkcjonowania oprogramowania typu *peer to peer*, które pociąga za sobą rozpowszechnianie utworów,

3) naruszenie art. 245 KPC poprzez pominięcie oświadczenia z dnia 6.11.2012 r.,

4) naruszenie art. 116 pr. aut. poprzez jego zastosowanie.

Z uwagi na powyższe V.L. domagał się zmiany zaskarżonego postanowienia i orzeczenia zgodnie z wnioskiem.

1. **Jakie są przesłanki roszczenia informacyjnego wymienionego w art. 80 ust. 1 pkt 3 lit. c pr. aut.?**
2. **Czy w stanie faktycznym sprawy uprawdopodobniono okoliczności związane z niedozwolonym wykorzystywaniem (rozpowszechnianiem) utworów audiowizualnych wskazanych we wniosku?**

3. Czy zakres żądanych informacji uzasadniał uwzględnienie wniosku?

Ad 1. Jak w przypadku każdego środka o charakterze tymczasowym, warunkiem zastosowania art. 80 ust. 1 pkt 3 lit. c pr. aut. jest uprawdopodobnienie roszczenia (naruszenia praw autorskich) oraz interesu prawnego w uzyskaniu informacji (wniosek z art. 80 ust. 1 *in fine*).

Uprawdopodobnienie roszczenia wymaga w pierwszej kolejności wykazania, że wnioskujący legitymuje się prawami autorskimi do utworu. W tym zakresie „na korzyść" podmiotu poszukującego ochrony prawnej przemawia domniemanie zawarte w art. 15 pr. aut., zgodnie z którym zakłada się, że producentem lub wydawcą jest osoba, której nazwisko lub nazwę uwidoczniono w tym charakterze na przedmiotach, na których utwór utrwalono, albo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu. Przepis ten implementuje regułę domniemania autorstwa lub własności określoną w art. 5 dyrektywy 2004/48/WE, zgodnie z którym do celów jej stosowania umieszczenie nazwiska twórcy na utworze w sposób zwyczajowo przyjęty wystarcza, w przypadku braku dowodu przeciwnego, do uznania podmiotu za twórcę utworu i w konsekwencji uprawnia go do wszczynania postępowania w sprawie naruszenia.

Ad 2. W modelu komunikacji *peer to peer*, w odróżnieniu od standardowej relacji klient – serwer, komputery użytkowników tworzących sieć *peer to peer* pełnią jednocześnie rolę serwera i klienta. Każdy z użytkowników posiada zainstalowane na swoim komputerze oprogramowanie, które umożliwia pobieranie danych (w szczególności plików muzycznych i audiowizualnych) z udostępnionej części twardego dysku innego użytkownika. Korzystanie z sieci *peer to peer* polega na tym, że dany użytkownik nie tylko pobiera utwór z Internetu (ze zbioru plików znajdujących się/ściągniętych na komputerach innych użytkowników), ale równocześnie udostępnia innym użytkownikom sieci pliki znajdujące się na własnym dysku (por. np. M.B., A.O., *P2P w świetle*

prawa autorskiego, Zabezpieczenia (...), www.zabezpieczenia.com.pl/publicystyka, dostęp: 27.9.2015). Co do zasady przyjmuje się, iż w momencie pobierania pliku z Internetu przy pomocy programu *peer to peer* następuje jednoczesne udostępnienie (umożliwienie pobrania) tego pliku oraz własnych zasobów innym użytkownikom – działanie takie nie wpisuje się w ramy dozwolonego użytku osobistego, o którym mowa w art. 23 pr. aut. Trzeba jednak podkreślić, że z samej obecności plików (utworów) w zasobach użytkownika sieci typu *peer to peer* nie można wyprowadzać automatycznie wniosku co do jego rozpowszechnienia (udostępnienia) w rozumieniu przepisów prawa autorskiego. Istnieje bowiem techniczna możliwość zablokowania przez użytkownika dostępu do zasobów na własnym dysku, która skutkuje tym, że w momencie samego ściągania plików przez system *peer to peer* dochodzi do jednoczesnego udostępnienia wyłącznie pakietów – fragmentów ściąganego utworu niepozwalających na jego odtworzenie. Po wtóre udostępnienie zasobów użytkownika sieci *peer to peer* wymaga uruchomienia odpowiedniego programu komputerowego pozwalającego działać w tym systemie. Na gruncie niniejszej sprawy udostępnienie utworów w sposób wykraczający poza dozwolony użytek własny zostało uprawdopodobnione. Z załączonego do wniosku wykazu użytkowników usług internetowych świadczonych przez (...) s.c. wynika, że pozyskali oni za pomocą sieci *peer to peer* (korzystając z przeznaczonych do obsługi tego typu sieci programów ěTorrent i BitComet) filmy, których producentem jest wnioskodawca. Z kolei z oświadczenia podmiotu zajmującego się dokumentowaniem i zabezpieczeniem adresów IP uczestników wymiany plików w sieci *peer to peer* wynika, że filmy wyszczególnione w tabeli załączonej do wniosku zostały faktycznie udostępnione innym użytkownikom. W rezultacie za uprawdopodobnioną należało uznać okoliczność naruszenia praw autorskich wnioskodawcy do wskazanych utworów audiowizualnych.

Ad 3. Zakres informacji, które mogą zostać ujawnione na podstawie art. 80 ust. 1 pkt 3 lit. c pr. aut., obejmuje informacje o pochodzeniu, sieciach dystrybucji, ilości i cenie towarów lub usług

naruszających autorskie prawa majątkowe. Informacje o sieciach dystrybucji, o których mowa w art. 80 ust. 1 pkt 3 pr. aut., obejmują, co do zasady, dane o podmiotach (ich nazwy i adresy) rozpowszechniających w sposób niedozwolony utwory chronione prawem autorskim i przez to naruszających autorskie prawa majątkowe twórców. Udzielenie informacji służącej ochronie praw własności intelektualnej warunkowane jest, na gruncie art. 8 dyrektywy 2004/48/WE, proporcjonalnością żądania. W zasadzie proporcjonalności wyraża się idea podejmowania tylko takich działań, które są niezbędne i konieczne dla osiągnięcia określonego celu, oraz takich, które są adekwatne w danych okolicznościach, tj. w jak najmniejszym stopniu ograniczają prawa innych podmiotów. W punkcie 14 dyrektywy prawodawca wspólnotowy wskazał wyraźnie, że środki przewidziane m.in. w art. 8 ust. 1 dyrektywy wymagają stosowania tylko w stosunku do działań prowadzonych w skali handlowej. Na gruncie art. 8 ust. 1 i 2 dyrektywy 2004/48/WE udzielenie informacji w przedmiocie danych osobowych potencjalnego naruszyciela praw autorskich jest proporcjonalne w sytuacji, gdy naruszenie praw dokonane jest bezpośrednio w celach handlowych. Zasada proporcjonalności wyrażona w art. 8 dyrektywy 2004/48/WE inkorporowana jest również w art. 80 ust. 1 pkt 3 pr. aut., co oznacza, że o udzieleniu informacji oraz zakresie objętych nią danych, w szczególności danych osobowych, sąd orzeka z uwzględnieniem wagi oraz skali naruszenia autorskich praw majątkowych twórcy, przede wszystkim przez pryzmat działania osób naruszających to prawo w celach zarobkowych. W rozpoznawanej sprawie wnioskodawca nie wykazał, że żądanie udostępnienia danych osobowych poszczególnych (...) pozostawało w zgodzie z omawianą zasadą. Przede wszystkim na podstawie przedstawionych materiałów nie można przyjąć, że poszczególni użytkownicy udostępniali utwory audiowizualne w celach handlowych. Po wtóre z załączonego zestawienia wynika, że mamy do czynienia z ośmioma różnymi użytkownikami, którzy w ramach korzystania z sieci *peer to peer u*dostępnili jedynie po jednym filmie, w związku z czym zakres uprawdopodobnionych naruszeń praw autorskich wnioskodawcy nie jest znaczny.

4. Zabezpieczenie roszczeń o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności – *case* nr 6

Wobec uchylenia art. 834 § 4 KPC nie istnieje obecnie regulacja szczególna dotycząca zabezpieczenia powództw przeciwegzekucyjnych. Oznacza to brak ograniczeń co do sposobu ich zabezpieczenia, poza ogólnymi zasadami wynikającymi z art. 755 § 1 i art. 730[1] § 3 KPC.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 21.6.2012 r., I ACz 993/12, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy udzielił zabezpieczenia przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego pod sygn. akt KM 2164/11 przez komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w J. A.P. przeciwko powodom z wniosku pozwanego Banku (...) w J., a to na podstawie tytułu wykonawczego w postaci bankowego tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności nadaną przez Sąd Rejonowy w J. w dniu 19.7.2011 r. sygn. akt I Co 892/11 – do czasu prawomocnego zakończenia niniejszego postępowania z powództwa przeciwegzekucyjnego powodów. Według nich jest ono konieczne, gdyż zadłużenie wobec pozwanego Banku zostało przez nich spłacone, z tym dalszym skutkiem, że prowadzenie egzekucji narazi ich na szkodę.

W zażaleniu na to postanowienie, wnosząc o jego zmianę przez oddalenie wniosku, pozwany Bank zarzucił bezpodstawne przyjęcie, że roszczenie powodów jest wiarygodne.

1. **Jakie są sposoby zabezpieczenia powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności?**
2. **Czy w okolicznościach faktycznych sprawy powodowie uprawdopodobnili roszczenie?**

Ad 1. Wobec uchylenia art. 834 § 4 KPC nie istnieje obecnie regulacja szczególna dotycząca zabezpieczenia powództw przeciwegzekucyjnych. Należy przyjąć, że oznacza to brak ograniczeń co do sposobu ich zabezpieczenia, poza ogólnymi zasadami wynikającymi z art. 755 § 1 i art. 730[1] § 3 KPC. Jednakże w prakty-

ce najczęściej stosowanym sposobem pozostaje zabezpieczenie powództwa przeciwegzekucyjnego przez zawieszenie toczącego się postępowania egzekucyjnego, zgodnie z treścią art. 755 § 1 pkt 3 KPC.

Ad 2. Powodowie przyznali, że jeszcze w 2010 r. mieli zaległości wobec pozwanego Banku związane z umową kredytową nr (...). W dniu 5.8.2010 r. dokonali jednak pełnego i ostatecznego rozliczenia ww. umowy, wpłacając – za dowodem wpłaty – kwotę 2971,94 zł, przez co ich zobowiązanie z tej umowy wygasło. Pozwany sprzeciwia się nadawaniu takiego znaczenia owej wpłacie, twierdząc w zażaleniu, iż powodowie nadal zalegają wobec niego z tejże umowy z zapłatą kwoty przez niego egzekwowanej – 167 696,74 zł. Według pozwanego „stanowisko sądu nie jest trafne i nie odpowiada stanowi faktycznemu wynikającemu z akt sprawy". Tymczasem akta te pozwalają jedynie wstępnie uznać wersję powodów za uprawdopodobnioną, co nie będzie ich zwalniało z przedłożenia dowodów wpłaty na poczet ustalonej przez Sąd Okręgowy kwoty ich zadłużenia z wyżej wymienionej umowy kredytowej.

Nie ma wobec tego wątpliwości, że powodowie uprawdopodobnili roszczenie w rozumieniu art. 730^1 KPC.

5. Zabezpieczenia roszczenia o upoważnienie do wykonania zastępczego – *case* nr 7

Istotą zastępczego wykonania jest podjęcie przez wierzyciela czynności zmierzających do wykonania zobowiązania zgodnie z jego treścią. W tym też przejawia się cel postępowania, którego przedmiotem będzie zgłoszone przez wnioskodawców roszczenie. Sama zaś kwestia uzyskania od obowiązanego zwrotu kosztów przeprowadzonych prac nie stanowi przedmiotu tego postępowania. Dopiero z chwilą wykonania przez wierzyciela czynności, do jakich został umocowany przez sąd, zobowiązanie dłużnika do spełnienia świadczenia zamienia się w obowiązek zwrotu kosztów poniesionych przez wierzyciela.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 3.9.2012 r., I ACz 1198/12, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Uprawnieni złożyli wniosek o udzielenie zabezpieczenia roszczenia niepieniężnego przed wszczęciem postępowania o upoważnienie ich (na zasadzie art. 480 KC) do wykonania zastępczego na koszt obowiązanego, polegającego na usunięciu usterek w zakresie fundamentów i podpiwniczenia, konstrukcji, stolarki okiennej i drzwiowej, dachu oraz elewacji o łącznej wartości 388 374,27 zł na nieruchomości wspólnej, położonej przy ul. (...) w K., zabudowanej budynkami mieszkalnymi nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...), oraz na nieruchomości stanowiącej współwłasność wnioskodawców, położonej w K. przy ul. (...), utworzonej z działki nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...), ewentualnie – w razie uznania przez Sąd, że brak jest przesłanek do upoważniania do wykonania zastępczego – o usunięcie wad przez obowiązanego w opisanym wyżej zakresie. We wniosku wskazano, że zabezpieczenie miałoby polegać na ustanowieniu wobec obowiązanego zakazu zbywania udziału, wynoszącego (...) części we współwłasności nieruchomości, położonej przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy dla (...) prowadzi księgę wieczystą nr (...). Sąd Okręgowy w K. Wydział I Cywilny, postanowieniem z dnia 5.4.2012 r., sygn. akt I Co 134/12, uwzględnił wniosek o udzielenie zabezpieczenia roszczenia przed wszczęciem postępowania i wyznaczył wnioskodawcom dwutygodniowy

termin do wytoczenia powództwa. Sąd Okręgowy uznał, że w przedmiotowej sprawie uprawnieni uprawdopodobnili istnienie roszczenia oraz istnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Sąd pierwszej instancji argumentował, że wnioskodawcy załączonymi dokumentami uprawdopodobnili roszczenie, przedstawiając wykaz usterek, jak również kosztorys koniecznych prac sporządzony przez inspektora nadzoru budowlanego. W ocenie Sądu Okręgowego wnioskodawcy uprawdopodobnili także istnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, skoro współwłasność przedmiotowej nieruchomości jest jedynym znanym majątkiem obowiązanego, a jego wyzbycie lub obciążenie może spowodować, że uzyskanie środków na pokrycie wydatków będzie niemożliwe.

Powyższe postanowienie w całości zaskarżyła obowiązana, zarzucając naruszenie art. 730 1 § 1 w zw. z § 2 KPC poprzez udzielenie zabezpieczenia pomimo braku uprawdopodobnienia roszczenia oraz interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, a nadto art. 740 § 1 KPC poprzez niedoręczenie odpisu postanowienia obowiązanemu.

Podnosząc powyższe zarzuty skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez oddalenie wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

1. **Czy powództwo, którego zabezpieczenia domagali się uprawnieni, zostało prawidłowo skonstruowane?**
2. **Jakie roszczenie obejmuje powództwo zmierzające do uzyskania umocowania do wykonania zastępczego?**
3. **Czy wskazany przez uprawnionych sposób zabezpieczenia jest adekwatny do roszczenia, jakie uprawnieni zamierzają skierować przeciwko obowiązanemu?**

Ad 1. Uprawnieni wadliwie skonstruowali przyszłe powództwo jako powództwo z roszczeniem ewentualnym, skoro konstrukcja taka wymaga, żeby zarówno roszczenie główne, jak i roszczenie ewentualne pozostawały ze sobą w związku (roszczenie ewentualne wchodzi w miejsce roszczenia głównego, gdy uwzględnienie tego pierwszego z przyczyn prawnych czy

faktycznych nie jest możliwe). W niniejszej sprawie zaś uprawnienie do wykonania zastępczego i roszczenie o spełnienie świadczenia wzajemnie się wyłączają[86]. W przypadku konstrukcji powództwa z roszczeniem „ewentualnym" sąd rozpoznaje żądanie „ewentualne" i orzeka o nim dopiero po oddaleniu głównego żądania pozwu. Ocena zatem zasadności roszczenia ewentualnego możliwa jest dopiero po stwierdzeniu przez sąd, iż brak jest podstaw do uwzględnienia roszczenia głównego. W takiej zaś sytuacji przyjęcie, że uprawnieni uprawdopodobnili roszczenie zasadnicze, prowadzi do wniosku, że roszczenie ewentualne w ogóle nie podlega ocenie pod kątem spełnienia przesłanek art. 730 1 § 1 KPC.

Ad 2. Uprawnieni zamierzają wytoczyć powództwo oparte na art. 480 KC, tj. będą się domagali umocowania przez sąd do tzw. wykonania zastępczego na koszt obowiązanego. W obowiązującym stanie prawnym upoważnienie do zastępczego wykonania czynności na koszt dłużnika wierzyciel może uzyskać bądź w postępowaniu rozpoznawczym (art. 480 KC), bądź też w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1049 § 1 KPC), a w obu tych przypadkach orzeczenie sądu będzie stanowiło umocowanie wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika i nic ponadto. Treścią wyroku, jaki zostanie wydany w wyniku uwzględnienia powództwa opartego na przepisie art. 480 KC, będzie możliwość doprowadzenia własnym działaniem do wykonania zobowiązania. Powództwo zmierzające do uzyskania umocowania do wykonania zastępczego bez wątpienia obejmuje roszczenie o charakterze niepieniężnym.

Ad 3. Z uwagi na niepieniężny charakter roszczenia zabezpieczenie wniosku powinno nastąpić według zasady określonej w art. 755 KPC. Zabezpieczenie roszczenia niepieniężnego może nastąpić w każdy sposób, jaki stosownie do okoliczności będzie odpowiedni, tj. w sposób, jaki z jednej strony zapewni uprawnionemu należytą ochronę prawną, a z drugiej nie obciąży

[86] Z. Radwański, *Glosa do wyroku SN z dnia 16.1.1991 r., I CR 776/90,* OSP 1992, Nr 5, poz. 108.

obowiązanego ponad potrzebę (art. 730[1] § 3 KPC). W powołanym przepisie ustawodawca przykładowo wskazał, iż możliwe do wykorzystania są sposoby przewidziane dla zabezpieczeń pieniężnych oraz sposoby wskazane w punktach 1-5, co nie wyklucza możliwości zastosowania innych nieznanych kodeksowi sposobów, jakie sąd uzna za odpowiednie. W tak nakreślonych ramach sąd może wybrać każdą stosowną formę zabezpieczenia. Swoboda w tym wyborze ulega jednak ograniczeniu bądź to z wyraźnego przepisu ustawy, bądź z zasad ogólnych. W niniejszej sprawie zastosowanie sposobu zabezpieczenia przewidzianego w art. 755 § 1 pkt 2 KPC nie może mieć miejsca, gdyż wskazany w powyższym przepisie zakaz ma dotyczyć wyłącznie przedmiotów lub praw objętych postępowaniem. Niniejsze postępowanie nie dotyczy zaś udziałów obowiązanego w prawie własności nieruchomości. Wskazany przez uprawnionych sposób zabezpieczenia nie zmierza do zapewnienia ochrony roszczeniu, z którym zamierzają oni wystąpić przeciwko obowiązanej spółce, ale *de facto* jego celem jest zabezpieczenie roszczenia, które może powstać dopiero w przyszłości. Istotą zastępczego wykonania jest podjęcie przez wierzyciela czynności zmierzających do wykonania zobowiązania zgodnie z jego treścią. W tym też przejawia się cel postępowania, którego przedmiotem będzie roszczenie zgłoszone przez wnioskodawców. Sama zaś kwestia uzyskania od obowiązanego zwrotu kosztów przeprowadzonych prac nie stanowi przedmiotu tego postępowania. Dopiero z chwilą wykonania przez wierzyciela czynności, do jakich został umocowany przez sąd, zobowiązanie dłużnika do spełnienia świadczenia zamienia się w obowiązek zwrotu kosztów poniesionych przez wierzyciela. Przedmiot procesu nie obejmuje – poza samym żądaniem – innych roszczeń uprawnionych w stosunku do podmiotu obowiązanego. Dopiero wierzyciel, który w postępowaniu sądowym otrzymał upoważnienie do wykonania czynności na koszt dłużnika, może na podstawie art. 1049 § 1 KPC żądać przyznania mu przez sąd sumy potrzebnej do wykonania tej czynności[87].

[87] Uchw. SN z dnia 10.5.1989 r., III CZP 36/89, OSNC 1990, Nr 4-5, poz. 56.

6. Zabezpieczenia roszczenia o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały organów spółki kapitałowej – *case* nr 8

Dopuszczalne jest zabezpieczenie roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zawieszenie postępowania rejestrowego dotyczącego wpisu zmian na podstawie tej uchwały.

Uchwała SN z dnia 21.7.2010 r., III CZP 49/10, OSNC 2011, Nr 1, poz. 7.

Postanowieniem z dnia 17.2.2010 r. Sąd Okręgowy w O. zabezpieczył – przed wszczęciem postępowania – roszczenie R.A. o stwierdzenie nieważności uchwał wspólników „P.R.D." spółki z o.o. w E. o odwołaniu go z rady nadzorczej i powołaniu w jego miejsce J.W., m.in. przez zawieszenie postępowania rejestrowego dotyczącego wpisu zmian wynikających z tych uchwał, i wyznaczył wnioskodawcy dwutygodniowy termin do wytoczenia powództwa. Uznał, że wnioskodawca wykazał przesłanki zabezpieczenia przewidziane w art. 7301 KPC i jako podstawę sposobu udzielonego zabezpieczenia powołał art. 755 § 1 KPC.

Przy rozpoznawaniu zażalenia „P.R.D.", spółki z o.o. w E. powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, które Sąd Apelacyjny w B. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozpoznania. Zagadnienie to wiąże się z art. 252 § 2 KSH, według którego do powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników stosuje się odpowiednio art. 249 § 2 KSH, który przewiduje, że zaskarżenie uchwały wspólników nie wstrzymuje postępowania rejestrowego; sąd rejestrowy może jednak zawiesić postępowanie po przeprowadzeniu rozprawy. Sąd Apelacyjny powołał się na dwa poglądy wyrażone w literaturze. Według jednego regulacja przewidziana w art. 249 § 2 KSH oznacza, że wyłącznie właściwym do zawieszenia postępowania rejestrowego jest sąd rejestrowy, co wyklucza dopuszczalność udzielenia przez sąd właściwy do rozpoznania roszczenia o uchylenie uchwały wspólników zabezpieczenia tego roszczenia przez zawieszenie postępowania rejestrowego. Według drugiego poglądu sąd „procesowy" może udzielić zabezpieczenia

roszczenia o uchylenie uchwały wspólników o skutku analogicznym do zawieszenia postępowania rejestrowego, np. może orzec o zabezpieczeniu roszczenia przez wstrzymanie wykonania uchwały wspólników. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, że wskazana w art. 249 § 2 KSH w zw. z art. 252 § 2 KSH możliwość zawieszenia postępowania rejestrowego przez sąd rejestrowy wyłącza dopuszczalność zawieszenia tego postępowania przez inny sąd, nie oznacza niemożliwości zabezpieczenia przez sąd „procesowy" roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników w inny sposób.

1. **Jak należy rozumieć pojęcie „postępowanie wykonawcze" w rozumieniu art. 755 § 1 pkt 3 KPC?**
2. **Czy zawieszenie postępowania zmierzającego do dokonania wpisu uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, powodującej zmianę danych podlegających wpisowi do rejestru (np. nazwisk i imion członków rady nadzorczej – art. 168 w zw. z art. 166 § 1 pkt 6 KSH) lub kreującej zdarzenia podlegające takiemu wpisowi, jest wpisanie tych zmian lub zdarzeń do rejestru (postępowania rejestrowego) może być sposobem udzielenia zabezpieczenia na podstawie art. 755 KPC?**
3. **Czy okoliczność, że stosownie do art. 252 § 2 KSH w zw. z art. 249 § 2 KSH postępowanie rejestrowe może zawiesić sąd rejestrowy, wyłącza dopuszczalność zabezpieczenia roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zawieszenie postępowania rejestrowego?**
4. **Czy skutek decyzji sądu właściwego do zabezpieczenia roszczenia i sądu rejestrowego (art. 252 § 2 KSH w zw. z art. 249 § 2 KSH) jest taki sam?**
5. **Czy pogląd o dopuszczalności zabezpieczenia roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zawieszenie postępowania rejestrowego dotyczącego wpisu zmian na podstawie tej uchwały został zaaprobowany w doktrynie?**

Ad 1. W przykładowym katalogu sposobów zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych zawartym w art. 755 § 1 KPC nie jest wymienione zawieszenie postępowania rejestrowego, jednakże w punkcie 3 tego przepisu wymienia się zawieszenie egzekucji lub postępowania wykonawczego. Brak bliższego określenia, co oznacza „postępowanie wykonawcze" w rozumieniu tego przepisu, prowadzi do przyjęcia, że chodzi o każde postępowanie zmierzające do wykonania orzeczenia lub decyzji, których istnienie, ważność lub skuteczność są przedmiotem postępowania w sprawie, w której udzielone zostało zabezpieczenie.

Ad 2. Sposobem wykonania uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powodującej zmianę danych podlegających wpisowi do rejestru (np. nazwisk i imion członków rady nadzorczej – art. 168 w zw. z art. 166 § 1 pkt 6 KSH) lub kreującej zdarzenia podlegające takiemu wpisowi jest wpisanie tych zmian lub zdarzeń do rejestru. W świetle art. 755 § 1 pkt 3 KPC zawieszenie postępowania zmierzającego do dokonania takiego wpisu (postępowania rejestrowego) może więc być sposobem udzielenia zabezpieczenia. Należy też zwrócić uwagę, że ustawa wprost dopuszcza możliwość udzielenia zabezpieczenia roszczenia niepieniężnego przez zawieszenie egzekucji, pomimo że na podstawie przepisów postępowania egzekucyjnego do zawieszenia tego postępowania uprawniony jest organ egzekucyjny (art. 818-821 KPC).

Ad 3. Okoliczność, że stosownie do art. 252 § 2 KSH w zw. z art. 249 § 2 KSH postępowanie rejestrowe może zawiesić sąd rejestrowy, nie wyłącza dopuszczalności zabezpieczenia roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zawieszenie postępowania rejestrowego. Jakkolwiek skutek decyzji sądu właściwego do zabezpieczenia roszczenia i sądu rejestrowego jest taki sam (zawieszenie postępowania rejestrowego prowadzącego do wpisania do rejestru zmian wynikających z uchwały wspólników), ale jest on konsekwencją różnych funkcji, jakie pełni zabezpieczenie roszczenia w postępowaniu rozpoznawczym oraz wstrzymanie

postępowania – przez jego zawieszenie – prowadzonego przez sąd rejestrowy. W postępowaniu zabezpieczającym dla udzielenia zabezpieczenia – bez względu na sposób zabezpieczenia – istotne jest uprawdopodobnienie roszczenia i istnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia (art. 730^1 § 1 KPC). Zawieszenie postępowania rejestrowego przez sąd rejestrowy jest wyrazem realizacji obowiązku tego sądu dbałości o to, żeby dane wpisane do rejestru były prawdziwe[88]. Nie dopuszcza także do wpisywania danych formalnie podlegających wpisaniu, ale które ze względu na zaistniałe okoliczności będą, w ocenie sądu rejestrowego, musiały zostać wykreślone. W każdym z tych wypadków zawieszenie postępowania rejestrowego dokonywane jest przez inny sąd i w wyniku innego postępowania.

Ad 4. Skutek decyzji sądu właściwego do zabezpieczenia roszczenia i sądu rejestrowego jest taki sam (zawieszenie postępowania rejestrowego prowadzącego do wpisania do rejestru zmian wynikających z uchwały wspólników), ale jest on konsekwencją różnych funkcji, jakie pełni zabezpieczenie roszczenia w postępowaniu rozpoznawczym oraz wstrzymanie postępowania – przez jego zawieszenie – prowadzonego przez sąd rejestrowy. W postępowaniu zabezpieczającym dla udzielenia zabezpieczenia – bez względu na sposób zabezpieczenia – istotne jest uprawdopodobnienie roszczenia i istnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia (art. 730^1 § 1 KPC). Zawieszenie postępowania rejestrowego przez sąd rejestrowy jest wyrazem realizacji obowiązku tego sądu dbałości o to, żeby dane wpisane do rejestru były prawdziwe (art. 17 ust. 1 ustawy o KRS). Nie dopuszcza także do wpisywania danych formalnie podlegających wpisaniu, ale które ze względu na zaistniałe okoliczności będą w ocenie sądu rejestrowego musiały zostać wykreślone. W każdym z tych wypadków zawieszenie postępowania rejestrowego dokonywane jest przez inny sąd i w wyniku innego postępowania.

Zabezpieczenie roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez

[88] Art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 20.8.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn.: Dz.U. z 2007 r., Nr 168, poz. 1186 ze zm.).

zawieszenie postępowania rejestrowego może nastąpić tylko na wniosek strony w takiej sprawie (art. 730^1 § 1 KPC) i należy ono do sądu okręgowego właściwego miejscowo w takiej sprawie (art. 17 pkt 4^2 KPC). Zawieszenia postępowania rejestrowego na podstawie art. 252 § 2 KSH w zw. z art. 249 § 2 KSH dokonuje właściwy sąd rejestrowy (sąd rejonowy prowadzący rejestr dla danej spółki; art. 694^2 KPC). W pierwszym wypadku zawieszenie postępowania rejestrowego może nastąpić na posiedzeniu niejawnym (art. 735 KPC), natomiast w drugim – po przeprowadzeniu rozprawy (art. 252 § 2 KSH w zw. z art. 249 § 2 KSH).

Zabezpieczenie roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zawieszenie postępowania rejestrowego dotyczącego wpisu zmian na podstawie tej uchwały może nastąpić, jak wskazano, jeszcze przed wszczęciem postępowania w sprawie o stwierdzenie nieważności uchwały. Natomiast zawieszenie postępowania rejestrowego na podstawie art. 252 § 2 KSH w zw. z art. 249 § 2 KSH może nastąpić dopiero po zaskarżeniu uchwały wspólników, co wynika ze zd. 2 w zw. ze zd. 1 art. 249 § 2 KSH. Zatem w sprawie, w której przedstawione zostało rozstrzygane zagadnienie prawne, w chwili wydawania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia przez zawieszenie postępowania rejestrowego sąd rejestrowy nie był uprawniony do zawieszenia tego postępowania. Chociażby więc tylko z tego powodu nie mogło być mowy o niedopuszczalności udzielenia zabezpieczenia przez zawieszenie postępowania rejestrowego ze względu na wyłączającą tę możliwość kompetencję sądu rejestrowego.

Ad 5. W glosach do tego orzeczenia wskazywano, że przeciwko dopuszczalności zawieszenia postępowania rejestrowego tytułem zabezpieczenia roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przemawia przede wszystkim wzgląd na niedopuszczalność zawieszenia postępowania rozpoznawczego przez sąd inny niż orzekający. Brakuje zaś uzasadnionych powodów, by postępowanie rejestrowe klasyfikować jako „postępowanie wykonawcze" w rozumieniu art. 755 § 1 pkt 3 KPC. Pojęcie to jest terminem języka

prawnego, jednak w Kodeksie postępowania cywilnego pojawia się rzadko – poza wspomnianym art. 755 § 1 pkt 3 KPC jedynie w art. 578^1 § 1 KPC, regulującym instytucję przymusowego odebrania osoby pozostającej pod władzą rodzicielską. Zdaniem autorów krytycznych glos stanowisko Sądu Najwyższego, odnoszące pojęcie „postępowanie wykonawcze" do aktów innych niż orzeczenia sądowe (uchwały organów spółek), wychodzi poza dotychczasowe rozumienie tego pojęcia w doktrynie procesu cywilnego, nie odnosząc się w uzasadnieniu uchwały do wyżej przytoczonych wskazań doktryny i nie wyjaśniając przyczyn odejścia od przyjmowanego przez nią rozumienia pojęcia „postępowanie wykonawcze". Zdaniem autorów krytycznych glos Sąd Najwyższy zupełnie pominął również wspomnianą wyżej okoliczność, że zwrot „postępowanie wykonawcze" został przez ustawodawcę użyty w jeszcze jednym miejscu w Kodeksie postępowania cywilnego, a mianowicie w art. 578^1 KPC, oraz fakt, iż art. 578^1 KPC został wprowadzony do Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 2.7.2004 r., tj. tą samą, którą pojęcie „postępowania wykonawczego" zostało wprowadzone do art. 755 § 1 pkt 3 KPC. Powyższe przemawia za tym, że pojęcie „postępowania wykonawczego" należy rozumieć jednolicie jako postępowanie związane z wykonaniem orzeczeń w sprawach rodzinnych i opiekuńczych (m.in. odebranie dziecka, sprawy dotyczące sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej, wykonywania kontaktów z dzieckiem). Kolejność, w jakiej ustawodawca posłużył się pojęciami zastosowanymi w art. 755 § 1 pkt 3 KPC, również nie jest bez znaczenia. Najpierw mianowicie występuje termin „egzekucja", a dopiero potem „postępowanie wykonawcze". Glosatorzy zaprezentowali stanowisko, że tak szerokie, jak w glosowanej uchwale, rozumienie pojęcia „postępowanie wykonawcze" rodzi również nieprzewidziane, a co za tym idzie niepożądane skutki. Jeśli bowiem uznaje się, że postępowanie o wpis lub wykreślenie członka rady nadzorczej spółki jest postępowaniem wykonawczym wobec „orzeczenia lub decyzji", za jakie uznaje się uchwałę o powołaniu lub odwołaniu tegoż członka, to trudno nie uznać za postępowanie wykonawcze np. postępowania rozpoznawczego o zapłatę, w której dający pożyczkę dochodzi jej zwrotu. Jest to przecież

postępowanie, którego przedmiotem jest roszczenie o wykonanie zobowiązania przez biorącego pożyczkę. Wobec tego odniesienie pojęcia „postępowania wykonawczego" do aktów innych niż orzeczenia sądowe budzi zasadniczy sprzeciw już chociażby przez wzgląd na wykładnię gramatyczną.

Nadto zawieszenie postępowania rejestrowego tytułem zabezpieczenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie służy efektywnej realizacji celu postępowania w tej sprawie, w rozumieniu art. 730^1 § 2 KPC, w związku z czym wątpliwe jest w takiej sytuacji istnienie przesłanki zabezpieczenia w postaci interesu prawnego w zabezpieczeniu[89].

[89] M. Godlewski, M. Marcysiak, *Glosy do uchwały SN z dnia 21.7.2010 r., III CZP 49/10*, dostęp: 26.9.2015.

7. Zabezpieczenie roszczeń z zakresu prawa geologicznego i górniczego – *case* nr 9

Nowacyjne zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych co do swej treści może nie różnić się od merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, o ile uprawniony uprawdopodobni, że bez takiego zabezpieczenia narażony będzie na szkodę albo inne niekorzystne skutki. Konieczność odwrócenia szkody lub innych niekorzystnych dla uprawnionego skutków jest szczególnym przejawem interesu prawnego w uzyskaniu zabezpieczenia.

Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 6.5.2013 r., ACz 766/13, LEX nr 1313388.

Sąd Okręgowy udzielił na czas toczącego się postępowania zabezpieczenia poprzez zezwolenie powódce na zajęcie części nieruchomości stanowiącej własność pozwanej, położonej w W.S., Gminie K. [posiadającej urządzoną w Sądzie Rejonowym w K. księgę wieczystą nr (...)] o powierzchni około 3,85 ha położonej w pasie o długości 600 m i szerokości 53 m wzdłuż północnej granicy działki, w odległości około 21 m od tej granicy w pasie o długości 361 m i szerokości 35 m, w odległości od zachodniej granicy działki od 18,5 m od strony północnej do 125 m od strony południowej – wydzielonych w części północno-zachodniej nieruchomości oznaczonej numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni całkowitej 41,5562 ha – pod budowę urządzeń hydrogeologicznych, hydrotechnicznych i elektrycznych związanych z budową systemu studni odwadniających bariery zewnętrznej O/J. P. II w terminie od 22.2.2013 r., a w pozostałym zakresie wniosek powódki oddalił.

W uzasadnieniu wskazał, że roszczenie powódki oparte jest na art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 9.6.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. Nr 163, poz. 981 – dalej: p.g.g.). Z załączonego do pozwu materiału dowodowego, a zwłaszcza dokumentów w postaci koncesji nr (...) zmienionej decyzją Ministra Ochrony Środowiska z dnia 8.6.1998 r. (…), części szczegółowej Planu (...) Odkrywki (...) dotyczącej okresu od 1.01.2012 do 31.12.2014 r. (…) wraz z zatwierdzającą go decyzją Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w P. z dnia 30.11.2011 r. (…) i mapą sytuacyjną (66),

wypisu i wyrysu z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów na obszarze Gminy i Miasta K. (…), uchwały nr (...) Rady Miejskiej w K. (…), uzasadnienia konieczności zajęcia nieruchomości pod eksploatację (…), odpisu księgi wieczystej nr (...), opisu i mapy ewidencyjnej (…), korespondencji związanej z wykupem nieruchomości – wynika, że roszczenie powódki jest wiarygodne. Przedmiotowa nieruchomość oznaczona nr ewidencyjnym działki (...) stanowiąca własność pozwanego, zgodnie z powyżej wymienionymi dokumentami, przeznaczona jest na teren i obszar górniczy, pod eksploatację pod budowę infrastruktur odwadniającej począwszy od lutego 2013 r. do dnia 31.12.2020 r., a w pozostałej części pod eksploatację węgla brunatnego począwszy od dnia 1.1.2014 r. do dnia 31.12.2020 r. Część tej działki o obszarze 3,85 ha niezbędna jest od lutego 2013 r. do wykonania infrastruktury odwadniającej, w następstwie czego pozostała część działki zostanie zajęta pod eksploatację od ok. stycznia 2014 r. Przedmiotowa nieruchomość znajduje się na terenie eksploatowanego już – na podstawie uzyskanej przez powódkę koncesji – złoża (...), obejmującego teren odkrywki J. II B. Na terenie ww. złoża prowadzone są prace wydobywcze i zbliżają się one do granic nieruchomości pozwanej. Na części przedmiotowej nieruchomości pozwanej, tj. na powierzchni 3,85 ha, zaplanowano w I kwartale 2013 r. roboty hydrogeologiczne, hydrotechniczne i elektryczne związane z budową systemu studni odwadniających bariery zewnętrznej O/J.P. II B (…). Po spełnieniu warunków hydrologicznych i geologicznych planowane jest rozpoczęcie prac przygotowawczych na przedpolu pod eksploatację węgla w I kwartale 2014 r. Nie budzi wątpliwości, że zaniechanie eksploatacji – przy braku możliwości wejścia i zajęcia nieruchomości pozwanego – z uwagi na stan zaawansowania prac projektowych oraz koszty związane z budową już istniejącej infrastruktury odwadniającej i elektrycznej w północno-wschodniej części wyrobiska pociągnęłoby za sobą ogromne straty finansowe dla powódki. Powódka straciłaby bezpowrotnie około 2632 tys. Mg węgla, co przy średniej cenie ok. 64,93 zł za Mg czyni stratę 170 947 000 zł. W tej sytuacji należy uznać, że powódka wykazała, że przysługuje jej względem pozwanej roszczenie o ograni-

czenie prawa własności w stopniu wystarczającym do udzielenia zabezpieczenia oraz uprawdopodobniła interes prawny w udzieleniu tego zabezpieczenia. Nadto w świetle okoliczności niniejszej sprawy – w ocenie Sądu – udzielenie zabezpieczenia nie pozostaje w sprzeczności z uregulowaniem wynikającym z art. 731 KPC wobec istnienia wyjątków od reguły, że zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia. Takim wyjątkiem jest art. 98 p.g.g., w którym przewiduje się, że w celu natychmiastowego zapobiegania szkodzie lub jej dalszym skutkom sąd może nakazać podjęcie koniecznych czynności, a jeżeli obowiązek ten obciąża powoda, sąd może nakazać przedsiębiorcy niezwłoczne wypłacenie niezbędnej kwoty pieniężnej. Dokonane zabezpieczenie nie obciąża też pozwanej ponad miarę. Dotyczy bowiem gruntów rolniczych wydzierżawianych do niedawna przez pozwaną, za zajęcie których – w miejsce dotychczas otrzymywanego czynszu dzierżawnego – pozwanej przysługuje od powódki odpowiednie wynagrodzenie.

Na postanowienie to zażalenie wniosła pozwana zarzucając mu naruszenie art. 731 KPC.

W konsekwencji wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia, oddalenie wniosku o zabezpieczenie i zasądzenie na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm prawem przepisanych. W uzasadnieniu wskazała, że treść żądania objętego wnioskiem o zabezpieczenie jest tożsama z jednym z dwóch żądań pozwu. Zgodnie zaś z przepisem prawnym zawartym w art. 731 KPC: „Zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia". Zdaniem pozwanej A.N.R. wskazany przez Sąd przepis zawarty w art. 98 p.g.g. nie stanowi owego wyjątku od zasady wskazanej wyżej.

1. **Czy Sąd Okręgowy trafnie powołał przepis art. 98 ustawy z dnia 4.2.1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze?**
2. **Czy w stanie faktycznym sprawy jest podstawa do udzielenia zabezpieczenia w sposób określony we wniosku?**

Ad 1. Sąd Okręgowy wadliwie wskazał art. 98 ustawy z dnia 4.2.1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze w sytuacji, gdy ten akt

prawny uchylony został przez ustawę – Prawo geologiczne i górnicze z dnia 9.6.2011 r. Przepis ten stanowiący, iż w celu natychmiastowego zapobiegania szkodzie lub jej dalszym skutkom sąd może nakazać podjęcie koniecznych czynności, stosując przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu zabezpieczającym, służyć miał zapobieganiu lub minimalizowaniu szkód górniczych wskutek eksploatacji złóż. Dotyczy zatem szkód wywołanych przez ruch zakładu górniczego, nie zaś potencjalnych szkód po stronie zakładu górniczego. Przepis ten jest częścią szerszej regulacji dotyczącej szkód górniczych. Nie ma zatem znaczenia, że ma on swój odpowiednik w nowej ustawie – w jednakowo brzmiącym art. 152, umieszczonym w dziale *Odpowiedzialność za szkody* – skoro traktuje on również o szkodach wywołanych przez ruch przedsiębiorstwa górniczego.

Ad 2. Przyjęty sposób zabezpieczenia ma bowiem podstawę w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie zabezpieczające. Przepis art. 755 § 1 KPC wskazuje na otwarty katalog możliwych sposobów zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych, rezygnując z enumeratywnego ich wyliczenia. Na szczególną uwagę zasługuje sposób zabezpieczenia wskazany w § 1 pkt 1 omawianego przepisu, w którym dozwolono zabezpieczenie poprzez unormowanie praw i obowiązków stron na czas trwania postępowania. Przepis ten stanowi podstawę stosowania tzw. nowacyjnych zabezpieczeń polegających na stworzeniu nowego, prowizorycznego stanu prawnego. W zakresie, w jakim przepisy dopuszczają nowacyjne zabezpieczenie roszczenia niepieniężnego, zezwalano w doktrynie na odstępstwo od zasady, iż zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia (art. 731 KPC), chociaż ten sposób zabezpieczenia niewątpliwie prowadzi do udzielenia wierzycielowi ochrony prawnej, antycypując przyszłe orzeczenie. Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 16.9.2011 r. definitywnie przesądziła powyższą kwestię, wprowadzając do art. 755 nowy § 2^1. Z przepisu tego wynika, że art. 731 KPC nie stosuje się, jeżeli zabezpieczenie jest konieczne do odwrócenia grożącej szkody lub innych niekorzystnych dla uprawnionego skutków. Zatem nowacyjne za-

bezpieczenie roszczeń niepieniężnych co do swej treści może nie różnić się od merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, o ile uprawniony uprawdopodobni, że bez takiego zabezpieczenia narażony będzie na szkodę albo inne niekorzystne skutki. Konieczność odwrócenia szkody lub innych niekorzystnych dla uprawnionego skutków jest szczególnym przejawem interesu prawnego w uzyskaniu zabezpieczenia. Możliwe było zatem udzielenie zabezpieczenia roszczenia z art. 18 p.g.g. o ograniczenie prawa własności nieruchomości poprzez udostępnienie przedsiębiorcy górniczemu możliwości korzystania z nieruchomości powódki poprzez zezwolenie jej (na czas trwania procesu) na zajęcie pod eksploatację węgla brunatnego oznaczonej części działki od dnia 22.2.2013 r.

CZĘŚĆ II

Postępowanie egzekucyjne

Wprowadzenie

Postępowanie egzekucyjne jest częścią każdego porządku prawnego. Bez możliwości przymusowego wykonania wyroku żaden system prawny nie będzie pełny. Nie zawsze bowiem będzie można liczyć, że zobowiązany treścią wyroku czy innej decyzji szeroko pojętej władzy publicznej będzie chciał dobrowolnie wykonać nałożony na niego obowiązek. Sądowe postępowanie egzekucyjne służy właśnie temu celowi. Normy prawa cywilnego realizowane są w postępowaniu cywilnym. To w nim po ustaleniu stanu faktycznego sąd dokonuje subsumpcji, której efektem jest wydanie orzeczenia o określonej treści. Na uczestnika postępowania cywilnego zostaje nałożony obowiązek określonego zachowania się, czyli świadczenia. Może ono polegać na daniu pieniędzy lub innej rzeczy (*dare*), wykonaniu określonej czynności (*facere*), zaniechaniu pewnego zachowania lub nieprzeszkadzaniu czynności innego uczestnika postępowania (*pati*). Samo jednak wydanie orzeczenia nie prowadzi automatycznie do zrealizowania normy prawa materialnego. Stanie się to dopiero po wykonaniu obowiązku nałożonego orzeczeniem[90]. Temu celowi służy postępowanie egzekucyjne. Bez egzekucji nie będzie możliwa realizacja normy w tych sytuacjach, w których zobowiązany odpowiednim orzeczeniem nie zdecydowałby się wykonać nałożonych na niego obowiązków dobrowolnie. Egzekucja nie musi być bowiem konieczna jak kara w postępowaniu karnym. Dłużnik może uniknąć egzekucji i związanych z nią konsekwencji, jeżeli

[90] Wyjątkiem jest wyrok zobowiązujący do złożenia określonego oświadczenia woli. W tym przypadku urzeczywistnienie się normy prawa materialnego następuje przez samo wydanie (uprawomocnienie się) orzeczenia zgodnie z treścią art. 64 KC, według którego prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie.

zdecyduje się spełnić dobrowolnie świadczenie. W tym miejscu należy rozróżnić pojęcia postępowania egzekucyjnego i egzekucji. Postępowanie egzekucyjne wszczyna wniosek wierzyciela o jego przeprowadzenie. Moment jego złożenia rozpoczyna postępowanie egzekucyjne, ale jeszcze nie samą egzekucję. Tą bowiem inicjuje pierwsza czynność organu egzekucyjnego podjęta w ramach postępowania egzekucyjnego, a jest nią najczęściej zawiadomienie dłużnika o rozpoczęcie egzekucji (art. 805 KPC). W niektórych przypadkach wszczęcie postępowania egzekucyjnego (czyli złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji) nie prowadzi do wszczęcia samej egzekucji. Przykładem może być chociażby nieuzupełnienie braków formalnych wniosku czy też jego niedopuszczalność.

Podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy[91]. Ogólnie rzecz ujmując jest to akt wydany przez powołane do tego organy państwowe, które stwierdzają istnienie obowiązku określonego zachowania się (zapłaty, świadczenia, powstrzymania się od pewnego zachowania). Tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności. W nauce prawa wskazuje się trzy warunki niezbędne do wszczęcia egzekucji, czyli istnienie ważnego tytułu egzekucyjnego podlegającego egzekucji sądowej, nadanie temu tytułowi klauzuli wykonalności i wspomniany już wniosek wierzyciela o wszczęcie egzekucji lub przeprowadzenie egzekucji z urzędu. Tytułem egzekucyjnym jest dokument urzędowy stwierdzający istnienie i zakres nadającego się do egzekucji roszczenia wierzyciela i jednocześnie istnienie oraz zakres obowiązku prawnego dłużnika. Tytuły egzekucyjne powstają zazwyczaj w postępowania cywilnym. Należą do nich orzeczenia sądu prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, ugody zawarte przed sądem, orzeczenia referendarza sądowego. Tytuły egzekucyjne mogą powstać także poza postępowaniem sądowym. Typowym przykładem jest akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji. Tytuł wykonawczy musi zostać dołączony do wniosku o wszczęcie egzekucji (art. 797 § 1 KPC), bowiem jest aktem o zasadniczym znacze-

[91] Od takiej reguły unormowanej w art. 776 KPC istnieją przewidziane prawem wyjątki.

niu dla jej toku – określa jej granice podmiotowe i przedmiotowe. Wskazuje więc wierzyciela, dłużnika oraz obowiązek podlegający egzekucji. W niektórych przypadkach może także wskazywać dalsze jej ograniczenia, np. zastrzegać dłużnikowi prawo powoływania się w toku egzekucji na odpowiedzialność ograniczoną do określonych przedmiotów lub do wysokości ich wartości, przy czym zastrzeżenie takie może zostać dokonane w treści samego tytułu egzekucyjnego (art. 319 KPC) lub klauzuli wykonalności (art. 792 KPC).

Egzekucja jest przymusowym wykonaniem obowiązku nałożonego na dłużnika. Często wiąże się ze stosowaniem przewidzianych przez prawo środków przymusu i silną ingerencją w sferę wolności oraz praw człowieka i obywatela (nietykalność, wolność osobista, nienaruszalność mieszkania, prawo własności, wolność gospodarcza itp.). Dlatego jej prowadzenie powierzono organom państwowym, przymus jest bowiem atrybutem władzy państwowej[92]. Do prowadzenia egzekucji powołane są organy egzekucyjne. Zgodnie z art. 759 § 1 KPC czynności egzekucyjne są wykonywane przez komorników z wyjątkiem czynności zastrzeżonych dla sądów.

Z podobnych powodów (stosowanie przymusu i ingerencja w sferę praw konstytucyjnie chronionych) przebieg postępowania egzekucyjnego został szczegółowo unormowany. Aby wyeliminować dowolność przy ingerencji we wskazane prawa i stosowaniu przymusu, ustawodawca szczegółowo uregulował przesłanki wszczęcia egzekucji oraz jej przebieg. Zapewnił w ten sposób dłużnikowi ochronę przed nieuzasadnioną egzekucją. Działanie samych organów egzekucyjnych poddał kontroli sądu, przewidując różne jej formy. Najpopularniejszą z nich jest skarga na czynności komornika. Przysługuje ona nie tylko na działanie komornika, ale także na jego zaniechanie, a krąg osób uprawnionych do wystąpienia z tą skargą określono stosunkowo szeroko. Inną formą takiego nadzoru jest możliwość wydawania komor-

[92] W początkowych fazach państwowości normy prawa materialnego były realizowane w drodze samopomocy mającej często charakter zemsty. W miarę rozwoju państwowości praktykę tę ograniczano na rzecz postępowania egzekucyjnego prowadzonego pod nadzorem władzy państwowej aż do jej całkowitego wyeliminowania.

nikowi przez sąd z urzędu zarządzeń zmierzających do należytego wykonania egzekucji oraz usuwania spostrzeżonych uchybień (art. 759 § 2 KPC).

W postępowaniu egzekucyjnym – z uwagi na jego wskazany wyżej charakter – podstawowe znaczenie mają zasady dyspozycyjności oraz formalizmu postępowania. Egzekucja służy zaspokojeniu wierzyciela, dlatego też jej zainicjowanie musi zasadniczo pozostawać w jego dyspozycji. Zasadą więc będzie wszczęcie egzekucji na wniosek. Dotyczy to nie tylko samej egzekucji, ale także wcześniejszego postępowania o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności. Wyjątki od zasady dyspozycyjności podyktowane są ważnymi względami społecznymi, jak np. ochrona tych wierzycieli, w przypadku których możliwa jest egzekucja z urzędu (wierzyciele uprawnieni do świadczeń alimentacyjnych). Do wierzyciela więc, co do zasady, należy decyzja o samym wszczęciu egzekucji oraz jej zakresie. To on we wniosku określa świadczenie, które ma być spełnione (oczywiście musi ono mieć pokrycie w treści tytułu wykonawczego), a także sposób egzekucji. Takim wnioskiem wierzyciela organ egzekucyjny jest związany i nie może egzekwować świadczeń oraz sposobów egzekucji innych niż określone we wniosku. Także niektóre dalsze czynności egzekucyjne pozostawione są woli wierzyciela. Dotyczy to wystąpienia o ustanowienie kuratora dla dłużnika, którego miejsce pobytu nie jest znane (art. 802 KPC), opisu i oszacowania (art. 942 KPC) czy drugiej licytacji ruchomości (art. 875 § 1 KPC) i nieruchomości (art. 983 KPC). Wierzyciel może także doprowadzić do zawieszenia postępowania lub jego zakończenia przez umorzenie. Formalizm postępowania egzekucyjnego polega na określeniu przez prawo formy, miejsca i czasu dokonywania czynności przez podmioty tego postępowania[93].

Egzekucja sądowa nie jest jednolita. Jej rodzaje odpowiadają rodzajom określonego zachowania się, do którego może zostać zobowiązany dłużnik, a więc daniu pieniędzy lub rzeczy (*dare*), wykonaniu określonej czynności (*facere*) czy zaniechaniu pewnej czynności lub nieprzeszkadzaniu czynności wierzyciela (*pati*). Tak

[93] Szerzej S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 63 i n.

więc można wyróżnić egzekucję świadczeń pieniężnych (art. 844-1040 KPC), egzekucję świadczeń niepieniężnych (art. 1041-1059 KPC) i egzekucję w celu zniesienia współwłasności nieruchomości w drodze sprzedaży publicznej (art. 1066-1071 KPC). Egzekucja świadczeń pieniężnych ze względu na sposób jej prowadzenia dzieli się na:

1) egzekucję z ruchomości (art. 844-879 KPC),
2) egzekucję z wynagrodzenia za pracę (art. 880-888 KPC),
3) egzekucję z rachunków bankowych (art. 889-894 KPC),
4) egzekucję z innych wierzytelności (art. 895-908 KPC),
5) egzekucję z innych praw majątkowych (art. 909-912 KPC),
6) egzekucje z nieruchomości (art. 921-1003 KPC),
7) egzekucję z ułamkowej części nieruchomości (art. 1004-1013 KPC),
8) egzekucję z użytkowania wieczystego (art. 1004-1013 KPC),
9) uproszczoną egzekucję z nieruchomości (art. 1013^{1}-1013^{6} KPC),
10) egzekucję ze statków morskich (art. 1014-1022^{4} KPC).

W ramach egzekucji świadczeń niepieniężnych można wyróżnić egzekucję:

1) wydania rzeczy ruchomej (art. 1014 KPC),
2) wydania nieruchomości, statku lub opróżnienia pomieszczenia (art. 1046 KPC),
3) wykonania czynności zastępowalnej (art. 1049 KPC),
4) wykonania czynności niezastępowalnej (art. 1050 KPC),
5) zaniechania wykonywania czynności lub nieprzeszkadzania czynności wierzyciela (art. 1051 KPC).

Sposobami egzekucji świadczeń niepieniężnych są: odebranie przedmiotu świadczenia dłużnikowi i wydanie go wierzycielowi, spełnienie świadczenia przez wierzyciela na koszt dłużnika, zastosowanie wobec dłużnika środków przymusu w postaci grzywny i aresztu.

Systematyka części drugiej jest zgodna z powyższym rozróżnieniem, a zarazem systematyką części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego. W rozdziale pierwszym przedstawiono ogólne zasady postępowania egzekucyjnego. Zawarto w nim omówie-

nie orzeczeń dotyczących tytułów wykonawczych i klauzuli wykonalności, zakresu czynności egzekucyjnych wykonywanych przez komorników i czynności nadzorczych sądu, środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym, kosztów tego postępowania i środków merytorycznej obrony przed egzekucją. Drugi rozdział dotyczy egzekucji świadczeń pieniężnych. Na przykładach z orzecznictwa przedstawiono w nim zagadnienia uczestników postępowania egzekucyjnego, zajęcia, opisu i oszacowania, przybicia i przysądzenia oraz, z uwagi na ograniczoną objętość opracowania, orzeczenia dotyczące kilku sposobów egzekucji. Rozdział trzeci poświęcono w całości zagadnieniom podziału sumy uzyskanej z egzekucji, a w rozdziale czwartym zawarto zagadnienia dotyczące egzekucji świadczeń niepieniężnych.

Rozdział I. Zasady ogólne postępowania egzekucyjnego

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz

1. Podstawa egzekucji

1.1. Tytuł egzekucyjny i klauzula wykonalności – *case* nr 1

1. Tytułem wykonawczym w rozumieniu art. 776 i art. 797 KPC jest wyłącznie jego oryginał.

2. Egzekucja wszczęta w wyniku wniosku, do którego nie dołączono tytułu wykonawczego, jest egzekucją pozbawioną podstawy, tym niemniej podjęte w jej trakcie czynności pozostają w mocy i zachowują skuteczność aż do chwili prawomocnego umorzenia postępowania egzekucyjnego.

3. Okoliczność, że stan posiadania powstały na skutek naruszenia jest zgodny z prawem (art. 344 § 1 zd. 2 KC), podlega badaniu tylko w postępowaniu rozpoznawczym.

Postanowienie SN z dnia 12.6.1996 r., III CZP 61/96, OSNC 1996, Nr 10, poz. 132.

Wyrokiem z dnia 30.6.1995 r. Sąd Rejonowy w E. – uwzględniając powództwo posesoryjne I. i F. małżonków R. – nakazał pozwanym T. i A. małżonkom O. przywrócenie powodom posiadania strychu znajdującego się w budynku mieszkalnym przez przywrócenie dotychczasowego wejścia na ten strych i zakazał pozwanym podobnych naruszeń w przyszłości.

Postanowieniem z dnia 17.1.1996 r. Sąd Rejonowy w E. jako sąd egzekucyjny na podstawie art. 825 pkt 3 KPC umorzył postępowa-

nie egzekucyjne wszczęte na skutek wniosku powodów, w którym domagali się zakreślenia pozwanym-dłużnikom terminu 14 dni do wykonania czynności określonych w wyroku, a na wypadek bezskutecznego upływu tego terminu – upoważnienia ich do wykonania tych czynności na koszt dłużników. Sąd uznał, że wykonanie obowiązku wynikającego z tytułu wykonawczego jest niemożliwe. Na skutek zmian własnościowych, które zaszły po wydaniu tytułu egzekucyjnego, tj. zawarcia umowy sprzedaży lokali, egzekucja jest w rzeczywistości skierowana nie przeciwko dłużnikom, a W.P., która na części spornej, stanowiącej poprzednio wejście na strych, zbudowała łazienkę. W konsekwencji egzekucja wszczęta przez wierzycieli prowadzi do ingerencji w prawa sprzeciwiającej się osoby trzeciej i pozostaje w kolizji z nowym stanem prawnym.

Rozpoznając zażalenie wierzycieli, Sąd Wojewódzki w S. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w postanowieniu z dnia 27.6.1996 r. formułując następujące zagadnienie prawne przedstawione Sądowu Najwyższemu do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 § 1 KPC:

„Czy poprzez wykładnię celowościową treści art. 344 § 1 KC możliwe jest usankcjonowanie powstałego wskutek czynności prawnej stanu prawnego posiadania odmiennego od stanu posiadania określonego w wyroku nakazującym przywrócenie posiadania?”.

1. **Wskaż definicję tytułu wykonawczego i jego rolę w postępowaniu egzekucyjnym.**
2. **Jakie przepisy powinien zastosować komornik sądowy w przypadku niedołączenia przez wierzyciela do wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego oryginału tytułu wykonawczego?**
3. **Czy organ egzekucyjny jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym?**

Ad 1. Pojęcie tytułu wykonawczego definiuje art. 776 KPC. Jest nim tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Tytuł egzekucyjny jest dokumentem urzędowym stwierdza-

jącym istnienie i zakres nadającego się do egzekucji roszczenia wierzyciela i jednocześnie istnienie oraz zakres odpowiadającego mu obowiązku dłużnika. Rodzaje dokumentów będących tytułami egzekucyjnymi określa art. 777 KPC.

Zgodnie z art. 776 KPC podstawę egzekucji stanowi tytuł wykonawczy, którym jest tytuł egzekucyjny (art. 777 KPC) zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 781 KPC). Tę zasadę rozwija art. 797 KPC nakazujący dołączyć tytuł wykonawczy do wniosku lub żądania przeprowadzenia egzekucji z urzędu (por. w odniesieniu do poleceń egzekucyjnych § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu prowadzenia egzekucji grzywien, kar pieniężnych, opłat sądowych i kosztów sądowych z dnia 9.3.2006 r.[94]). Tytułem wykonawczym jest wyłącznie jego oryginał, w związku z czym dołączenie do wniosku odpisu (wyciągu, kopii, kserokopii, reprodukcji itp.) tytułu wykonawczego nie spełnia wymagań stawianych przez art. 797 KPC. W konsekwencji należy przyjąć, że egzekucja wszczęta na podstawie wniosku, do którego nie dołączono tytułu wykonawczego lub dołączono tylko jego odwzorowanie, jest egzekucją bezpodstawną i jako taka podlega umorzeniu (argument *a minori ad maius* z art. 825 pkt 2 KPC).

Ad 2. W razie stwierdzenia braków formalnych wniosku, w tym niezłożenia tytułu wykonawczego, komornik powinien wezwać wierzyciela do uzupełnienia braków formalnych wniosku. W wezwaniu wniosku takim komornik powinien wskazać, jakiego rodzaju braki wierzyciel powinien uzupełnić, i zakreślić termin na ich uzupełnienie, pod rygorem zwrotu wniosku. Niedołączenie tytułu udaremnienia wszczęcie postępowania egzekucyjnego i – jako brak formalny wniosku – zobowiązuje organ egzekucyjny do podjęcia czynności w trybie art. 130 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC.

W rozpoznawanej sprawie do wniosku egzekucyjnego dołączony został nie oryginał tytułu wykonawczego, lecz jego kserograficzna odbitka i fakt ten nie został dostrzeżony przez sądy obu instancji. W efekcie nie wezwano wierzycieli do usunięcia tego

[94] Dz.U. Nr 42, poz. 288.

oczywistego braku formalnego, a postępowanie egzekucyjne uzyskało swój bieg mimo zasadniczych ku temu przeszkód.

Ad 3. Granica między postępowaniem rozpoznawczym i wykonawczym jest wyraźna i nienaruszalna, a wytyczają ją przepisy art. 803 i 804 KPC. Organ egzekucyjny związany jest treścią tytułu wykonawczego, w związku z czym – poza zupełnie wyjątkowymi wypadkami uregulowanymi w przepisach szczegółowych (np. art. 825 pkt 2 KPC) – ani nie może badać jego zasadności lub wymagalności, ani też dokonywać jakiekolwiek modyfikacji określonego w nim zakresu ochrony prawnej udzielonej w postępowaniu rozpoznawczym[95]. Do oceny zasadności i wymagalności egzekwowanego obowiązku kompetentny jest jedynie sąd w postępowaniu rozpoznawczym. Jeżeli w wyniku zdarzenia zaistniałego po wydaniu tytułu egzekucyjnego obowiązek objęty tytułem wykonawczym przestał być aktualny, okoliczność tę i jej wpływ na wykonalność tytułu wykonawczego może badać jedynie sąd w drodze procesu na podstawie art. 840 KPC.

Tytuł wykonawczy określa zarówno podmiotowe, jak i przedmiotowe granice prowadzenia egzekucji i sąd egzekucyjny nie może ingerować w treść tytułu wykonawczego i prowadzić dowodów wiodących do ustaleń odmiennych niż te, które przyjął sąd orzekający, wydając wyrok.

1.2. Postępowanie klauzulowe

1.2.1. Nadanie klauzuli wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu – *case* nr 2

Dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się egzekucji świadczeń alimentacyjnych; sąd może oddalić wniosek o nadanie takiemu aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności, jeżeli z jego treści oraz oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji w sposób oczywisty wynika, że zostało złożone w celu obejścia prawa.

[95] Uzasadnienie uchw. SN z dnia 23.2.1995 r., III CZP 11/95, OSP 1995, Nr 9, poz. 197.

Uchwała SN z dnia 4.12.2013 r., III CZP 85/13, OSNC 2014, Nr 3, poz. 28.

W akcie notarialnym dłużnik poddał się egzekucji zaległych za 11 lat alimentów należnych żonie i dwóm córkom w kwocie 3 mln zł, zobowiązując się wypłacić tę kwotę w terminie 7 dni od sporządzenia aktu notarialnego oraz alimentów bieżących w kwocie 30 000 zł miesięcznie. W związku z niewykonaniem zobowiązania żona dłużnika następnego dnia po upływie terminu wskazanego w akcie notarialnym złożyła wniosek o nadanie klauzuli wykonalności temu aktowi notarialnemu, stanowiącemu tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 4 KPC.

Sąd Okręgowy w W., rozpoznając zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego oddalające wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, powziął wątpliwość i w postanowieniu z dnia 5.9.2013 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne:

„Czy jest dopuszczalne nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się w trybie art. 777 § 1 pkt 4 KPC egzekucji, co do świadczeń alimentacyjnych?”

1. **Czy ze względu na charakter świadczeń alimentacyjnych istnieje prawna możliwość poddania się egzekucji tych świadczeń w akcie notarialnym?**
2. **Jaka jest specyfika postępowania klauzulowego?**
3. **Czy w razie wątpliwości, że tytuł egzekucyjny uzyskano w celu obejścia prawa, możliwe jest odstąpienie od zasady, zgodnie z którą w postępowaniu klauzulowym nie bada się merytorycznych podstaw obowiązku stwierdzonego w tytule egzekucyjnym? Przedstaw argumentację Sądu Najwyższego.**

Ad 1. Tytuł egzekucyjny w postaci aktu notarialnego może obejmować każdy obowiązek o charakterze cywilnoprawnym, odnośnie do którego jest dopuszczalna droga sądowa oraz droga egzekucji sądowej. Przepis art. 777 § 1 pkt 4 KPC nie zawie-

ra żadnych ograniczeń co do katalogu zdarzeń, które mogą być źródłem zobowiązania, i może więc dotyczyć każdego obowiązku świadczenia polegającego na zapłacie sumy pieniężnej lub wydaniu rzeczy, także obowiązku polegającego na spełnianiu świadczeń alimentacyjnych (argument *lege non distinguente*). Należy jedynie zastrzec, że obowiązek ten powinien być objęty ochroną prawną udzielaną w postępowaniu cywilnym z tego względu, że akt notarialny jest tytułem egzekucyjnym, który po zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności stanowi podstawę egzekucji sądowej (art. 776 KPC w zw. z art. 777 KPC).

Za wyłączeniem obowiązku alimentacyjnego z grupy świadczeń, co do których można poddać się egzekucji, nie przemawia natura prawna stosunku alimentacyjnego. Wprawdzie treść obowiązku wynikającego ze stosunku alimentacyjnego określa ustawa, w której przewidziano, że zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego (art. 135 § 1 KRO), jednak nie ma przeszkód, aby obowiązek świadczenia został skonkretyzowany w umowie, ugodzie sądowej albo w orzeczeniu sądowym (argument z art. 138 KRO). A możliwość żądania zmiany orzeczenia lub umowy (art. 138 KRO) jest konstrukcją prawną, którą prawodawca posługuje się w odniesieniu do stosunków prawnych mających charakter trwały (ciągły), czego przykładem jest art. 907 § 2 KC.

Ad 2. W postępowaniu klauzulowym sąd dokonuje oceny spełnienia wymogów wynikających z przepisów w zakresie nadania klauzuli wykonalności. W postępowaniu tym sąd nie bada kwestii merytorycznych związanych z istnieniem obowiązku świadczenia[96]. Pogląd ten został potwierdzony przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7.3.2008 r., III CZP 155/07[97], stwierdzającej, że w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji, nie jest

[96] Orz. SN: z dnia 31.1.1938 r., III C 457/37, PPC 1938, Nr 13-14-15, s. 465; z dnia 21.7.1972 r., II CR 193/72, OSNCP 1973, Nr 4, poz. 68; z dnia 24.8.1973 r., II PZ 34/73; z dnia 17.4.1985 r., III CZP 14/85, OSNCP 1985, Nr 12, poz. 192; z dnia 16.3.2006 r., III CZP 4/06, Biul. SN 2006, Nr 3, s. 7.

[97] OSNC 2009, Nr 3, poz. 42.

dopuszczalna ocena ważności czynności prawnej. Za takim stanowiskiem przemawia przede wszystkim treść art. 783 § 1 KPC, zgodnie z którym klauzula wykonalności obejmuje stwierdzenie, że tytuł uprawnia do egzekucji, a w razie potrzeby oznacza jej zakres. W związku z tym inne kwestie nie powinny być przedmiotem badania w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, w szczególności nie należy rozstrzygać, czy czynność prawna, z której wynika obowiązek świadczenia stwierdzony w tytule egzekucyjnym, może zostać uznana za zgodną z prawem lub z zasadami współżycia społecznego.

Przedstawiony pogląd wspierają racje natury funkcjonalnej, odwołujące się do struktury postępowania cywilnego. W jego ramach nadanie klauzuli wykonalności następuje w postępowaniu o charakterze pomocniczym, w którym ustalone zostają podstawy wszczęcia właściwego postępowania egzekucyjnego. Skoro tylko postępowanie rozpoznawcze jest w pełni przystosowane do rozpatrywania spraw cywilnych, co do ich istoty, to wyłącznie w ramach tego postępowania może być przeprowadzona prawna ocena obowiązku stwierdzonego w akcie notarialnym. Postępowanie takie może zostać wszczęte wskutek powództwa o ustalenie (art. 189 KPC), o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności (art. 840 § 1 pkt 1 lub 2 KPC) albo o naprawienie szkody lub zwrot bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia).

Ad 3. Ze względu na przyjętą w art. 1025 KPC zasadę uprzywilejowania należności alimentacyjnych dłużnicy alimentacyjni coraz częściej dobrowolnie poddają się egzekucji w akcie notarialnym, który, będąc tytułem egzekucyjnym, po uzyskaniu klauzuli wykonalności przedstawiony zostaje do wykonania wyłącznie w celu pozbawienia możliwości zaspokojenia innych wierzycieli.

Mając świadomość istnienia tego typu zagrożeń, w piśmiennictwie poddano pod rozwagę możliwość powoływania się w postępowaniu klauzulowym – w wyjątkowych przypadkach – na swego rodzaju klauzulę porządku publicznego[98]. Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na nieuwzględnienie wniosku o nadanie

[98] Glosa do uchw. SN z dnia 7.3.2008 r., Rejent 2010, Nr 2.

klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, który został wykreowany wyłącznie w celu obejścia prawa, co jest możliwe do stwierdzenia *prima facie,* na podstawie samej treści zobowiązania przyjętego w takim akcie.

Ustawodawca nie przewidział możliwości weryfikowania wniosku o nadanie klauzuli wykonalności w płaszczyźnie naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego, nie budzi jednak wątpliwości, że zasady te, jako że obejmują katalog najbardziej rudymentarnych i esencjonalnych reguł całego systemu prawnego, a także poszczególnych jego gałęzi, powinny być uwzględniane w każdym stadium postępowania cywilnego, a więc także na etapie postępowania klauzulowego, zwłaszcza w sytuacjach, gdy dochodzi do ich demonstracyjnego i jaskrawego pogwałcenia.

Notarialny tytuł egzekucyjny – podobnie jak BTE, a także ugoda sądowa – nie ma charakteru jurysdykcyjnego, powstaje bowiem nie wskutek sądowego rozstrzygnięcia, lecz z woli stron stosunku prawnego. Za przekonujący należy uznać pogląd, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji jest jednostronną czynnością materialnoprawną, nie zaś procesową. Ważność i skuteczność tego oświadczenia podlega ocenie z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, natomiast wykreowany takim oświadczeniem skutek procesowy w postaci notarialnego tytułu egzekucyjnego ocenić należy według prawa procesowego. Dostrzegając w tym tylko zakresie pewne analogie w odniesieniu do ugody sądowej, nie powinna budzić zastrzeżeń możliwość odwołania się – w postępowaniu wywołanym wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu – do przesłanki obejścia prawa, przewidzianej w art. 203 § 4 KPC w zw. z art. 223 § 2 KPC.

Akt notarialny powstaje w postępowaniu notarialnym prowadzonym przez notariusza, który działa jako osoba zaufania publicznego i ma obowiązek wykonywać powierzone mu zadania zgodnie z prawem oraz kierować się zasadami godności, honoru i uczciwości, a przy dokonywaniu swych czynności powinien czuwać nad należytym zabezpieczeniem praw i słusznych interesów stron oraz innych osób, dla których podejmowana czynność może

powodować skutki prawne[99]. Z tych względów czynności notarialne polegające na sporządzaniu tytułów egzekucyjnych nie wymagają w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności weryfikacji od strony merytorycznej, a prewencyjna kontrola czynności podejmowanych przez organ ochrony prawnej, jakim jest notariusz, byłoby rozwiązaniem asystemowym.

Tezę o możliwości oddalenia wniosku o nadanie notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności SN ograniczył do sytuacji zupełnie wyjątkowej, gdy nie zachodzi potrzeba dokonywania jakichkolwiek ustaleń sądowych, dla stwierdzenia, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji złożone zostało w celu obejścia prawa, a jedynym celem uruchomienia postępowania klauzulowego byłaby legitymizacja przez sąd fikcji prawnej, a więc celu niegodziwego, służącego obejściu prawa albo godzącego w podstawowe zasady porządku prawnego. Tylko w takich sytuacjach brak zgody sądu na powstanie tytułu wykonawczego znajduje usprawiedliwienie.

W sprawie konieczne jest dokonanie oceny, czy w polskiej rzeczywistości złożenie oświadczenia o poddaniu się egzekucji alimentów zaległych za 11 lat w wysokości 3 mln zł, a więc w znacznej części przedawnionych, płatnych w bardzo krótkim, kilkudniowym terminie, a na przyszłość w kwocie po 30 000 zł miesięcznie, stanowi podstawę do stwierdzenia, że wykreowanie takiego tytułu służyć miało wyłącznie obejściu prawa, które miałby legitymizować sąd. Potrzeba ochrony interesu prawnego osoby trzeciej może wystąpić w przypadku konkurencji egzekwowanych należności i konieczności zastosowania zasady pierwszeństwa zaspokojenia należności alimentacyjnych (art. 1025 § 1 pkt 2 KPC). W wypadku gdy egzekucja należności alimentacyjnych uniemożliwia zaspokojenie wierzytelności innego wierzyciela, może on w drodze powództwa przeciwko osobie, na której rzecz egzekwowane są należności alimentacyjne, żądać ustalenia na podstawie art. 527 i n. KC, że przysługuje mu prawo zaspokojenia swej wierzytelności przed egzekwowanymi należnościami

[99] Art. 2 § 1, art. 15 § 1 oraz art. 80 § 2 ustawy z dnia 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz.U. z 2012 r., poz. 788 ze zm.).

alimentacyjnymi[100]. Wierzyciel odsunięty od zaspokojenia może także korzystać – w ramach podstawienia w prawa dłużnika egzekwowanego (art. 887 § 1 KPC w zw. z art. 902 KPC i art. 909 KPC) – z powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności albo z powództwa o zmianę tytułu obejmującego obowiązek alimentacyjny bądź stwierdzenie, że obowiązek ten wygasł.

1.2.2. Klauzula wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika – *case* nr 3

W sprawie o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 787 KPC) nie jest dopuszczalne stosowanie domniemania faktycznego przy ustalaniu, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała za zgodą małżonka dłużnika.

Uchwała SN z dnia 18.3.2011 r., III CZP 117/10, M. Praw. 2011, Nr 9, s. 458.

Sąd Okręgowy w K., po rozpoznaniu wniosku „C.-B." S.A. w B., postanowieniem z dnia 12.4.2010 r. nadał prawomocnemu nakazowi zapłaty tego Sądu z dnia 8.7.2009 r., wydanemu przeciwko M.K., klauzulę wykonalności także przeciwko jego małżonce B.K. z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową.

Ustalono, że od dnia 20.6.1981 r. B.K. pozostaje w związku małżeńskim z dłużnikiem M.K., z tym że w dniu 13.12.2005 r. małżonkowie zawarli umowę o ustanowieniu rozdzielności majątkowej. Wierzytelność objęta nakazem zapłaty powstała w okresie od kwietnia 2008 r. do marca 2009 r., w wyniku zakupu przez dłużnika wyrobów stalowych od spółki „GPM H." sp. z o.o. w K., z którą łączyła go umowa o współpracy w zakresie sprzedaży i dostawy, zawarta w dniu 26.1.2007 r. Umowę tę podpisała B.K., legitymująca się udzielonym jej przez dłużnika w dniu 12.1.2006 r. pełnomocnictwem do dokonywania wszelkich czynności związanych z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, w tym

[100] Uchw. SN (7) z dnia 11.10.1980 r., III CZP 37/80, OSNCP 1981, Nr 4, poz. 48; z dnia 17.6.2010 r., III CZP 41/10, OSNC 2011, Nr 1, poz. 5; wyr. z dnia 14.11.2008 r., V CSK 163/08.

do zawierania umów handlowych, ubezpieczeniowych i bankowych. Na podstawie umowy przelewu z dnia 23.4.2009 r. „C.-B." S.A. w B. nabyła od spółki „GPM H." sp. z o.o. w K. wierzytelność przysługującą jej w stosunku do M.K.

Sąd Okręgowy uznał, że fakt pozostawania w związku małżeńskim z dłużnikiem stanowi wystarczającą przesłankę do nadania nakazowi zapłaty klauzuli wykonalności przeciwko B.K., a zawarcie przez małżonków umowy o ustanowieniu rozdzielności majątkowej stwarza jedynie dla małżonka dłużnika możliwość obrony w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 787 i 787^2 KPC).

W zażaleniu B.K. zarzuciła Sądowi Okręgowemu nieuwzględnienie, że art. 787 KPC wymaga udowodnienia, a nie jedynie uprawdopodobnienia, iż stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika, a ogólne pełnomocnictwo udzielone przez dłużnika nie stanowi wystarczającego dowodu wyrażenia przez nią zgody na czynności, jakich dokonywał z wierzycielem, oraz że nie wyrażała zgody na zaciąganie przez dłużnika zobowiązań.

Przy rozpoznawaniu zażalenia B.K. Sąd Apelacyjny w K. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w postanowieniu z dnia 27.10.2010 r., formułując następujące zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 § 1 KPC:

„Czy wykazanie dokumentem urzędowym lub prywatnym zgody małżonka dłużnika, o którym mowa jest w art. 787 KPC, może polegać na posłużeniu się domniemaniem faktycznym co do ustalenia faktu zgody na podstawie treści tego dokumentu?"

1. **Wskaż podstawę prawną odpowiedzialności z majątku wspólnego.**
2. **Omów wymagania, jakim powinien czynić zadość dokument, o którym mowa w art. 787 KPC.**
3. **Jakie argumenty przemawiają za postawioną tezą, że nie jest dopuszczalne posłużenie się domniemaniem faktycznym ustanowionym w art. 231 KPC przy ustalaniu w postępowaniu klauzulowym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała za zgodą małżonka dłużnika?**

Ad 1. Istnienie wspólności małżeńskiej wymaga, aby w określonych wypadkach małżonek ponosił odpowiedzialność za zobowiązania zaciągnięte przez współmałżonka. Procesową realizację rozwiązań zawartych w art. 41 KRO zapewnia m.in. art. 787 KPC, zgodnie z którym tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika.

Ad 2. W orzecznictwie SN nie była dotąd przedmiotem rozważań kwestia wymagań, jakim powinien czynić zadość dokument, o którym mowa w art. 787 KPC. Przykładowo wskazywano cechy, jakim powinien odpowiadać dokument urzędowy, aby można go było uznać za podstawę nadania klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko następcy prawnemu. Uznano, że dokumentem takim może być orzeczenie sędziego komisarza zatwierdzające plan podziału funduszów masy upadłości, w którym sprzecznie z przepisami prawa przyznano wierzycielom wierzytelności przypadające upadłemu wobec osób trzecich[101], odpis wyroku, z którego części wstępnej wynika następstwo prawne po stronie dłużnika[102]. Konieczność wykazania zgody małżonka dłużnika dokumentem urzędowym lub prywatnym, o której mowa w art. 787 KPC, nie jest w doktrynie postrzegana jednolicie – dominuje stanowisko, że art. 787 KPC odnosi wymaganie wykazania zgody małżonka dłużnika dokumentem zarówno do treści, jak i formy dokumentu. Innymi słowy, zgoda małżonka powinna wynikać z treści dokumentu, a nie z zeznań świadków czy oświadczeń wierzyciela. Podkreśla się, że dokument prywatny, w którym wierzyciel stwierdza, że małżonek wyraził zgodę na czynność prawną dłużnika, nie może być uznany za wiarygodny, ponieważ nie udowadnia on faktu wyrażenia zgody. Powinien to być zatem dokument wystawiony przez małżonka dłużnika.

[101] Uchw. SN z dnia 7.2.1997 r., III CZP 125/96, OSNC 1997, Nr 5, poz. 51.
[102] Wyr. SN z dnia 9.5.2002 r., II CKN 803/00, OSNC 2003, Nr 9, poz. 119.

Ad 3. Postępowanie klauzulowe zalicza się do grupy postępowań pomocniczych, toczących się poza ramami sprawy głównej i tylko w celu jej uzupełnienia. Stanowi ono stadium pośrednie między postępowaniem rozpoznawczym a wykonawczym[103]. Na formalny charakter postępowania klauzulowego wskazał SN w uzasadnieniu uchwały z dnia 19.3.2009 r., III CZP 5/09, stwierdzając, że w postępowaniu toczącym się w wyniku złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności na rzecz następcy prawnego (art. 788 § 1 KPC) sąd bada jedynie treść (osnowę) dołączonych do wniosku dokumentów urzędowych lub prywatnych z podpisem urzędowo poświadczonym, aby stwierdzić, czy na podstawie treści dokumentu można ustalić przejście uprawnień i obowiązków. Ma ono zatem charakter jedynie formalny, wyłączona jest natomiast kontrola merytoryczna, czy przejście takie istotnie nastąpiło[104]. Przed nadaniem klauzuli wykonalności sąd kontroluje spełnienie określonych wymagań, m.in. czy istnieją dokumenty potwierdzające określone zdarzenie, nie wnikając w to, czy i jaki wywarło ono skutek z punktu widzenia przepisów prawa materialnego.

Wynikający z art. 787 KPC nakaz wykazania zgody małżonka dłużnika dokumentem wyłącza możliwość jej dowodzenia takimi środkami dowodowymi jak zeznania świadków lub przesłuchanie stron. W doktrynie z pewną ostrożnością dopuszcza się stosowanie przez sąd w postępowaniu klauzulowym faktów notorycznych i faktów przyznanych.

Zgodnie z art. 231 KPC sąd może uznać za ustalone fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów (domniemanie faktyczne). Fakt domniemany nie wymaga zatem ani twierdzenia, ani dowodzenia, natomiast wymagają tego fakty składające się na podstawę domniemania. W takim wypadku sąd ma swobodę wnioskowania na podstawie całokształtu ujawnionych okoliczności, z tym że musi ono być poprawne z punktu widzenia zasad logiki. Natura domniemań faktycznych łączących element

---

[103] Post. SN z dnia 11.8.2005 r., III CNP 4/05, OSNC 2006, Nr 1, poz. 16; uchw. SN z dnia 25.10.2006 r., III CZP 74/06, OSNC 2007, Nr 6, poz. 90.

[104] OSNC 2010, Nr 1, poz. 3.

dyskrecjonalny i ocenny nie harmonizuje z formalnym charakterem postępowania klauzulowego, a obowiązujące w postępowaniu klauzulowym ograniczenia dowodowe pełnią dwie istotne funkcje: zapobiegają przekształceniu tego postępowania w postępowanie rozpoznawcze i chronią dłużnika, który w postępowaniu klauzulowym nie korzysta z prawa wysłuchania.

Przeciwko dopuszczalności posługiwania się w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności domniemaniem faktycznym przemawiają także dyrektywy wykładni językowej i systemowej. Wypada zauważyć, że w art. 787 KPC i art. 788 KPC jest mowa o „wykazaniu" zgody małżonka lub następstwa prawnego dokumentem, natomiast przepisy art. 786 § 1 KPC i art. 786^2 KPC, a także pośrednio art. 786^1 KPC, stanowią o „dostarczeniu dowodu" określonego zdarzenia w formie dokumentu urzędowego lub prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. W tym drugim wypadku odwoływanie się do domniemań faktycznych koliduje nie tylko z charakterem postępowania klauzulowego, lecz także z wyraźnym brzmieniem przepisu. Postępowanie klauzulowe oparte na art. 787 KPC stanowi uproszczoną formę uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika i pozwala uniknąć konieczności pozywania równocześnie dłużnika i jego małżonka, wobec czego rygorystyczne wymagania dowodowe są w pełni usprawiedliwione. Wierzyciel, który nie dysponuje dokumentami, ale może wykazać fakt udzielenia zgody innymi dowodami, nie jest pozbawiony możliwości wytoczenia powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika.

2. Czynności egzekucyjne komorników i czynności nadzorcze sądu – *case* nr 4

Sąd może na podstawie art. 759 § 2 KPC z urzędu zmienić prawomocne postanowienie komornika, którym wadliwie ustalono wysokość opłaty egzekucyjnej.

Uchwała SN z dnia 19.4.2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 58.

Sąd Rejonowy w G.W., w ramach wykonywanych funkcji nadzoru judykacyjnego nad działalnością komornika, postanowieniem z dnia 24.4.2006 r. wydanym na podstawie art. 759 § 2 KPC zmienił prawomocne postanowienia komornika Rewiru III działającego przy tymże Sądzie w przedmiocie kosztów egzekucyjnych wydane w kilkudziesięciu sprawach, przez obniżenie ustalonych w nich opłat egzekucyjnych.

Rozpoznając zażalenie komornika Sąd Okręgowy w G.W. powziął wątpliwość i postanowieniem z dnia 21.11.2006 r. przedstawił do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy następujące zagadnienie prawne:

„Czy w trybie art. 759 § 2 KPC dopuszczalna jest zmiana przez sąd prawomocnego postanowienia komornika sądowego w przedmiocie orzeczenia o kosztach postępowania egzekucyjnego w celu usunięcia spostrzeżonych uchybień?”

1. **Jaki jest cel i funkcja nadzoru judykacyjnego w trybie art. 759 § 2 KPC?**
2. **Wskaż argumenty Sądu Najwyższego wskazujące na prymat zasady legalności działania komornika przed zasadą *vigilantibus iura scripta sunt* (obowiązku strony dbałości o swoje sprawy).**

Ad 1. Podstawowym celem i funkcją nadzoru judykacyjnego sprawowanego przez sąd z urzędu na podstawie art. 759 § 2 KPC jest zapewnienie legalizmu w działaniach komornika, który, jako funkcjonariusz publiczny[105], jest uprawniony do stosowania prze-

[105] Art. 1 ustawy z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r., Nr 167, poz. 1191).

widzianych w ustawie środków przymusu w celu zapewnienia wykonania orzeczeń sądowych. Formuła przepisu art. 759 § 2 KPC jest na tyle pojemna i ogólna, że samo jej brzmienie nie wyłącza możliwości podjęcia przez sąd z urzędu ingerencji w treść prawomocnego postanowienia komornika.

Ad 2. Kwestia, czy sąd może z urzędu zmieniać lub uchylać prawomocne orzeczenia komornika, była sporna już w doktrynie przedwojennej. Sprawowana przez sąd na podstawie przepisu art. 759 § 2 KPC kontrola legalności działania komornika jest szczególnie uzasadniona w odniesieniu do postanowienia o ustaleniu opłaty egzekucyjnej, w którym przesądza o wysokości należnego mu wynagrodzenia za dokonane czynności egzekucyjne. Jest to zatem, przewidziany w ustawie ze względów pragmatycznych, wyjątek od zasady niedopuszczalności orzekania w kwestii dotykającej własnego interesu. Nie wolno bowiem tolerować sytuacji, w której komornik dokonuje błędnej wykładni przepisów o kosztach na swoją korzyść i ze szkodą dla stron, a następnie broni się przed poddaniem tej kwestii nadzorowi sądu zarzutem prawomocności swojego postanowienia.

Nietrafne są zresztą inne argumenty przytaczane za tym stanowiskiem. W szczególności nie przekonuje to, że strony postępowania mogą, korzystając z przyznanych im w ustawie instrumentów prawnych, same skutecznie zadbać o prawidłowy tok i legalność czynności komornika, ponieważ zapatrywanie to ma charakter raczej teoretyczny i nie uwzględnia należycie realiów. Trudno jest też zgodzić się ze stwierdzeniem, że możliwość podważania przez sąd z urzędu prawomocnych orzeczeń komornika o kosztach godziłaby w porządek prawny oparty na respektowaniu prawomocnych rozstrzygnięć.

Zasada związania prawomocnymi orzeczeniami dotyczy orzeczeń sądowych i nie można jej automatycznie stosować do postanowień komornika. Gdyby przyjąć, że sąd może ingerować z urzędu w treść orzeczenia komornika tylko do czasu jego uprawomocnienia się, to przepis art. 759 § 2 KPC byłby w dużej mierze przepisem martwym i bezprzedmiotowym, gdyż na ogół sąd dowiaduje się o uchybieniu komornika już po upływie przewi-

dzianego w art. 764 § 4 KPC terminu do zakwestionowania wadliwej czynności skargą. Przeciwko takiemu ograniczeniu kompetencji sądu przemawia pośrednio treść art. 767 KPC[106].

[106] Dodanego przez art. 1 pkt 110 ustawy nowelizującej z dnia 2.7.2004 r. (Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

3. Czynności w postępowaniu egzekucyjnym

3.1. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego – *case* nr 5

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela po zakończeniu przetargu i wstrzymaniu przez sąd wydania postanowienia co do udzielenia przybicia stanowi przeszkodę do wydania postanowienia o udzieleniu przybicia.

Uchwała SN z dnia 25.11.2010 r., III CZP 89/10, OSNC 2011, Nr 6, poz. 67.

Sąd Rejonowy w O. postanowieniem z dnia 8.3.2010 r. udzielił przybicia prawa własności nieruchomości w sytuacji, gdy po zamknięciu przetargu, a przed wydaniem postanowienia o przybiciu na wniosek wierzyciela postępowanie egzekucyjne zostało zawieszone. Sąd Okręgowy w O. rozpoznając zażalenie powziął wątpliwość i postanowieniem z dnia 24.6.2010 r. przedstawił do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy następujące zagadnienie prawne:

„Czy zawieszenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela po zakończeniu przetargu i postanowieniu sądu, wydanym w trybie art. 988 § 2 KPC, o wstrzymaniu wydania postanowienia co do udzielenia przybicia, stanowi przeszkodę w wydaniu postanowienia o udzieleniu przybicia na rzecz licytanta, który zaoferował najwyższą cenę?”

1. **Omów problematykę zasady dyspozycyjności w postępowaniu egzekucyjnym.**
2. **Czy zasada dyspozycyjności podlega ograniczeniom w egzekucji z nieruchomości?**

Ad 1. Zasada dyspozycyjności (rozporządzalności) realizowana jest w postępowaniu egzekucyjnym w większym stopniu niż w postępowaniu rozpoznawczym. Zgodnie z tą zasadą możliwość rozporządzania przedmiotem postępowania oraz środkami prawnymi w postępowaniu przysługuje podmiotom, których sfery prawnej dotyczy postępowanie. Silna dyspozycyjność postępowania egzekucyjnego pozostaje w związku z zasadniczym celem egzekucji, którym jest zaspokojenie roszczeń wierzyciela. Wobec

tego wierzyciel jest dysponentem tego postępowania. Istotnym przejawem zasady dyspozycyjności jest decyzja wierzyciela o zawieszeniu oraz o zakończeniu postępowania egzekucyjnego przez jego umorzenie. Wykładnia językowa art. 820 zd. 1 KPC prowadzi do wniosku, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela jest obligatoryjne i nie podlega kontroli ze strony organu egzekucyjnego. Odmowa zawieszenia postępowania mogłaby być potraktowana jako działanie bezprawne.

Ad 2. Wierzyciel zatem jest uprawniony do żądania zawieszenia postępowania na każdym etapie egzekucji, w tym egzekucji z nieruchomości. Momentem granicznym dla uwzględnienia tego jego żądania jest, jak wskazał SN w postanowieniu z dnia 22.10.2004 r., II CK 96/04[107], wydanie postanowienia o udzieleniu przybicia. Z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu w sposób pewny zostaje określony nabywca nieruchomości (art. 990 KPC i 967 KPC), który uzyskuje prawo do przysądzenia własności po wykonaniu warunków licytacyjnych, czyli po złożeniu na rachunek depozytowy sądu ceny nabycia z potrąceniem rękojmi złożonej w gotówce. Stanowisko, że po wydaniu postanowienia o udzieleniu przybicia wniosek wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie może być uwzględniony, prowadzi do ograniczenia zasady dyspozycyjności.

Brak jest podstaw do dalszego ograniczenia tej zasady. Dopiero przybicie, a nie zamknięcie przetargu jest aktem procesowym decydującym w dalszym przebiegu egzekucji o przeniesieniu własności nieruchomości na rzecz nabywcy egzekucyjnego stosownie do art. 995 KPC. Ponadto przybicie stanowi stwierdzenie, że przetarg został przeprowadzony zgodnie z prawem i dopóki nie zostanie wydane postanowienie o przybiciu, licytant, który zaofiarował najwyższą cenę, nie ma pewności, iż uzyska status nabywcy.

Przepisy prawa egzekucyjnego nie regulują ogólnych następstw zawieszenia postępowania egzekucyjnego. W sytuacji, gdy po zamknięciu przetargu, a przed wydaniem postanowienia o przybiciu (art. 987 KPC), sąd na wniosek wierzyciela

[107] OSNC 2005, Nr 10, poz. 178.

(art. 820 KPC) zawiesił postępowanie egzekucyjne, znajduje zastosowanie art. 179 § 3 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC. Artykuł 179 § 3 KPC jest przepisem bezwzględnie obowiązującym. Żadne przepisy o egzekucji z nieruchomości nie modyfikują przewidzianej tym przepisem regulacji, w szczególności przepisy o licytacji bądź przybiciu prawa własności nieruchomości. Zastosowanie tego przepisu oznacza, że w okresie zawieszenia postępowania organ egzekucyjny nie może podjąć żadnych czynności egzekucyjnych. W okresie zawieszenia postępowania nie mogą być dokonywane dalsze czynności egzekucyjne ani w stosunku do dłużnika, ani w stosunku do wierzyciela, chociażby wynikały z pozostających w mocy czynności egzekucyjnych, a zatem sąd nie jest władny podejmować czynności egzekucyjnych o charakterze orzekającym i wydawać postanowienia o przybiciu.

Nie jest uprawniona sugestia, że licytantowi przysługuje na licytacji roszczenie (prawo), które powinno być zrealizowane pomimo zawieszenia postępowania. Licytant, który zaofiarował najwyższą cenę, ma prawo do udzielenia mu przybicia, jednakże nie jest to prawo, które może być realizowane bezwzględnie, niezależnie od sytuacji procesowej powstałej przed, w trakcie bądź po zamknięciu przetargu, a przed wydaniem postanowienia o przybiciu. Wystarczy przywołać chociażby art. 991 KPC, który reguluje podstawy odmowy przybicia. Na koniec, stosownie do art. 991 § 2 *in principio* KPC, sąd odmówi przybicia, jeżeli postępowanie podlegało umorzeniu lub zawieszeniu. Wykładnia językowa tego przepisu (określenie „podlegało") prowadzi do wniosku, że przepis ten należy odnosić tylko do takich przypadków, w których mimo istnienia podstaw zawieszenia lub umorzenia postępowania zawieszenie lub umorzenie nie stało się jeszcze faktem procesowym dokonanym.

3.2. Umorzenie postępowania egzekucyjnego przy egzekucji świadczeń alimentacyjnych z nieruchomości – *case* nr 6

Artykuł 823 KPC ma zastosowanie także do egzekucji świadczeń alimentacyjnych prowadzonej z nieruchomości.

Uchwała SN z dnia 18.7.2012 r., III CZP 38/12, OSNC 2013, Nr 2, poz. 16.

Komornik przy Sądzie Rejonowym w Ch. postanowieniem z dnia 23.4.2009 r., na wniosek wierzycielki, zawiesił postępowanie egzekucyjne z nieruchomości i ruchomości. Do dnia 9.11.2010 r., tj. do czasu zawiadomienia przez komornika wierzycielki o umorzeniu z mocy prawa egzekucji z nieruchomości, na podstawie art. 823 KPC, wierzycielka nie dokonała żadnej czynności, nie wniosła o podjęcie zawieszonego postępowania. Sąd Rejonowy w Ch. postanowieniem z dnia 2.9.2011 r. oddalił skargę wierzycielki wniesioną na czynność komornika.

Sąd Okręgowy w Sz. rozpoznając zażalenie wierzycielki powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w postanowieniu z dnia 13.3.2012 r., i przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne:

„Czy możliwe jest umorzenie z mocy samego prawa egzekucji z nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym alimentów w przypadku braku złożenia przez wierzyciela w przeciągu roku wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania co do nieruchomości dłużnika?”

1. **Omów zagadnienie umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa (art. 823 KPC).**
2. **W jakim zakresie w postępowaniu egzekucyjnym świadczeń alimentacyjnych ograniczono działanie zasady dyspozycyjności na rzecz działania komornika z urzędu?**
3. **Wskaż, jakie argumenty przemawiają za tezą, iż art. 823 KPC ma zastosowanie także do egzekucji świadczeń alimentacyjnych prowadzonej z nieruchomości.**

Ad 1. Zgodnie z art. 823 KPC postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy samego prawa, jeżeli wierzyciel w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania. Termin ten biegnie od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej, a w razie zawieszenia postępowania – od ustania przyczyny zawieszenia. Celem tego przepisu jest ochrona dłużnika przed zbędnym ograniczaniem go w rozporządzaniu przedmiotem objętym egzekucją. Postępowanie egzekucyjne, jako wkraczające

w sferę majątkową dłużnika i wyłączające lub istotnie modyfikujące możliwości rozporządzania jego mieniem, powinno być przeprowadzone w określonym czasie niezbędnym do zaspokojenia interesu wierzyciela. Powołany przepis zmierza więc do zdyscyplinowania wierzyciela do aktywnego udziału w postępowaniu egzekucyjnym i zaniechanie określonych czynności egzekucyjnych w okresie roku uzasadnia wniosek, że wierzyciel nie jest zainteresowany kontynuowaniem postępowania egzekucyjnego, czego konsekwencją jest umorzenie tego postępowania z mocy prawa.

Art. 823 KPC nie ma zastosowania do postępowań egzekucyjnych wszczynanych z urzędu lub na wniosek uprawnionego organu[108], wierzyciel bowiem nie powinien ponosić ujemnych skutków zaniechania podjęcia właściwych czynności przez organy uprawnione do wszczęcia i prowadzenia egzekucji z urzędu. Z tych samych względów art. 823 KPC nie ma zastosowania do egzekucji świadczeń alimentacyjnych wszczętych z urzędu (por. art. 1085 KPC). Wyłączenie zastosowania tego przepisu przewidziane w art. 1086 § 5 zd. 2 KPC odnosi się jedynie do egzekucji świadczeń alimentacyjnych wszczynanych na wniosek wierzyciela.

Ad 2. We wniosku o wszczęcie egzekucji wierzyciel powinien wskazać świadczenie, które ma być spełnione, oraz sposób egzekucji (art. 797 § 1 KPC), może też zlecić komornikowi poszukiwanie za wynagrodzeniem majątku dłużnika (art. 797^1 KPC) oraz zobowiązania dłużnika do złożenia wykazu majątku (art. 913 § 1 KPC). Częściowo odmienne zasady zawarte są w przepisach dotyczących egzekucji świadczeń alimentacyjnych (art. 1081-1088 KPC). Zgodnie z art. 1081 § 1 KPC wierzyciel, kierując wniosek o wszczęcie egzekucji, nie ma obowiązku wskazywać sposobu egzekucji ani majątku dłużnika, z którego ma być prowadzona. Uważa się, że wniosek dotyczy wszystkich dopuszczalnych sposobów egzekucji, z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości, a według art. 1086 § 1 i 3 KPC komornik z urzędu prowadzi dochodzenie w celu ustalenia zarobków i stanu majątkowego dłużnika także

[108] Art. 796 § 2 i 3 KPC.

przy pomocy organów policji, może także złożyć wniosek do sądu o nakazanie dłużnikowi wyjawienia majątku.

A zatem w postępowaniu egzekucyjnym świadczeń alimentacyjnych znacznie ograniczono działanie zasady dyspozycyjności na rzecz działania komornika jako organu egzekucyjnego z urzędu. Zasada dyspozycyjności została natomiast zachowana w odniesieniu do egzekucji tych świadczeń prowadzonej z nieruchomości; jej wszczęcie może nastąpić tylko na wniosek wierzyciela, również podjęcie innych czynności w tym postępowaniu, np. dokonanie opisu i oszacowania (art. 942 KPC), a także wyznaczenie licytacji (art. 983 KPC), wymaga wniosku wierzyciela.

Ad 3. Art. 823 KPC ma zastosowanie do postępowań egzekucyjnych, których wszczęcie i prowadzenie jest uzależnione od czynności wierzyciela, a nie ma zastosowania do postępowań egzekucyjnych, w których wyłączono bądź znacznie ograniczono działanie zasady dyspozycyjności na rzecz działania organu egzekucyjnego z urzędu. Argument ten uzasadnia interpretację zwężającą wyłączenia zastosowania art. 823 KPC, przewidzianego w art. 1086 § 5 zd. 2 KPC, tylko do tych sposobów egzekucji świadczeń alimentacyjnych, w których znacznie ograniczono zasadę dyspozycyjności, z pominięciem egzekucji z nieruchomości. Wyłączenie zastosowania art. 823 KPC także w odniesieniu do egzekucji świadczeń alimentacyjnych prowadzonej z nieruchomości nie harmonizowałoby z przepisami uzależniającymi wszczęcie i przebieg postępowania o egzekucję świadczeń alimentacyjnych z nieruchomości od woli i aktywności samego wierzyciela.

W art. 1086 § 1 i 3 KPC uregulowano szczególne obowiązki komornika polegające na podejmowaniu czynności zmierzających do odnalezienia majątku dłużnika umożliwiającego egzekucję świadczeń alimentacyjnych. Obowiązki te należy ściśle wiązać ze wszystkimi dopuszczalnymi sposobami egzekucji, według których komornik może prowadzić egzekucję świadczeń alimentacyjnych, z wyłączeniem egzekucji z nieruchomości (art. 1081 § 1 KPC). Konieczność podjęcia tych czynności przez komornika nie zachodzi w razie złożenia przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji świadczeń alimentacyjnych z nieruchomości, gdyż we wnio-

sku tym należy wskazać nieruchomość, z której ma być przeprowadzona egzekucja (art. 923 KPC). Obowiązku wskazania przez wierzyciela alimentacyjnego we wniosku o wszczęcie egzekucji z nieruchomości konkretnej nieruchomości dłużnika nie wyłącza żaden z przepisów szczególnych regulujących egzekucję świadczeń alimentacyjnych. Z tych względów uzasadniony jest wniosek, że art. 1086 § 5 zd. 2 KPC jest funkcjonalnie powiązany z pozostałą częścią regulacji zawartej w art. 1086 KPC, dotyczy więc egzekucji świadczeń alimentacyjnych prowadzonej przez komornika wszelkimi sposobami i z każdego składnika majątku dłużnika, który uda mu się ustalić, z wyłączeniem egzekucji z nieruchomości.

Za przyjęciem, że wyłączenie zastosowania art. 823 KPC przewidziane w art. 1086 § 5 zd. 2 KPC nie obejmuje egzekucji świadczeń alimentacyjnych z nieruchomości, przekonuje także systematyka przepisu zawartego w art. 1086 § 5 zd. 2 KPC ulokowanego w jednostce redakcyjnej regulującej szczególne obowiązki komornika związane z poszukiwaniem majątku dłużnika, z którego może on prowadzić egzekucję. Gdyby przepis ten miał odnosić się do wszystkich sposobów egzekucji, z pewnością zostałby zamieszczony w odrębnej jednostce redakcyjnej.

Zgodnie z art. 1086 § 5 zd. 1 KPC bezskuteczność egzekucji nie stanowi podstawy do umorzenia postępowania. Wyłączenie umorzenia postępowania z powodu bezskuteczności egzekucji, przewidziane w art. 1086 § 1 zd. 1 KPC, podyktowane jest tym, że mimo jej bezskuteczności komornik jest zobowiązany do dalszego poszukiwania majątku dłużnika i prowadzenia z niego egzekucji wszelkimi dostępnymi sposobami, o których mowa w art. 1081 § 1 KPC, z wyłączeniem egzekucji z nieruchomości.

Za takim stanowiskiem przemawia także wzgląd na szczególnie dotkliwe skutki prawne, jakie dotykają dłużnika w razie wszczęcia egzekucji z nieruchomości, składnika majątku służącego do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych dłużnika, którego pozostaje w niewspółmiernej relacji do wartości egzekwowanego świadczenia alimentacyjnego, co jest sprzeczne z art. 799 § 1 KPC, który ma zastosowanie także do wierzyciela alimentacyjnego. Prowadziłoby to do zbyt daleko idącego ograniczenia dłuż-

nika w prawie do korzystania i rozporządzania nieruchomością w sytuacji, gdy według innych, wskazanych wcześniej przepisów, z pozostałych składników majątku dłużnika komornik jest zobowiązany do prowadzenia egzekucji mimo bierności wierzyciela. Ponadto przepisy dotyczące egzekucji z nieruchomości (por. art. 1024 § 1 pkt 3 KPC i art. 1025 § 1 pkt 2 KPC w zw. z art. 1036 § 1 pkt 1 KPC) zawierają mechanizmy zapewniające zaspokojenie należności wierzyciela alimentacyjnego nawet wówczas, gdy nie prowadził on egzekucji z nieruchomości, i w wystarczającym stopniu zapewniają ochronę interesu wierzyciela alimentacyjnego w razie jego bierności po wszczęciu postępowania egzekucyjnego z nieruchomości.

4. Środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym

4.1. Skarga na czynności komornika

4.1.1. Dopuszczalność skargi, wymogi formalne oraz podmioty legitymowane do jej wniesienia – *case* nr 7

1. Skarga na czynność (zaniechanie czynności) komornika, przysługująca do sądu rejonowego (art. 767 § 1 KPC), jest innym, w ujęciu art. 363 § 1 KPC, niedewolutywnym środkiem zaskarżenia.

2. Sąd rejonowy, rozpoznający skargę na czynność komornika, działa jako sąd pierwszej instancji.

Postanowienie SN z dnia 21.5.2010 r., III CZP 28/10, OSNC 2011, Nr 1, poz. 10.

Postanowienie o oddaleniu wniosku dłużnika o umorzenie postępowania egzekucyjnego zaskarżone skargą na czynność komornika zostało doręczone dłużnikowi w dniu 17.12.2009 r. Skarga na czynność komornika sądowego została złożona w dniu 23.12.2009 r. do Sądu Rejonowego dla Wr.-K. we Wr., który na podstawie zarządzenia przewodniczącego przekazał ją w dniu 30.12.2009 r. Sądowi Rejonowemu dla Wr.-Ś. we Wr. jako właściwemu.

Sąd Rejonowy dla Wr.-Ś. rozpoznając skargę na czynność komornika przyjął, że działa jako sąd drugiej instancji, mógł więc na podstawie art. 390 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC postanowieniem z dnia 12.1.2010 r. przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:

„Czy tygodniowy termin, liczony od zawiadomienia strony o czynności komornika sądowego, do złożenia do sądu skargi na czynność komornika sądowego jest zachowany, jeżeli przed upływem tygodnia od zawiadomienia strony o czynności komornika sądowego skarga została złożona do sądu rejonowego niewłaściwego do jej rozpoznania, a następnie przekazana przez ten sąd do właściwego sądu rejonowego już po upływie tygodnia od zawiadomienia strony o czynności komornika sądowego?”

1. **Do jakiego rodzaju środków zaskarżenia należy zaliczyć skargę na czynności komornika?**

2. Czy rozpoznający skargę na czynności komornika sąd rejonowy działa jako sąd pierwszej czy drugiej instancji?

Ad 1. W postępowaniu egzekucyjnym czynności organów sądowych, czyli sądu oraz komornika, zaskarżane są różnymi środkami zaskarżenia. Czynności sądu jako organu egzekucyjnego podlegają zaskarżeniu zwyczajnym (odwoławczym) środkiem zaskarżenia, jakim jest zażalenie (art. 767^4 KPC), natomiast czynności komornika podlegają zaskarżeniu wyłącznie skargą przewidzianą w art. 767 § 1 KPC. Szczególny charakter skargi polega na tym, że do jej rozpoznania właściwy jest sąd rejonowy, przy którym komornik działa, oraz że jest to środek zaskarżenia przysługujący, co do zasady, na wszelkie czynności i zaniechania komornika, a więc czynności o charakterze zarówno orzeczniczym (np. postanowienie o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego), jak i wykonawczym (np. zajęcie ruchomości).

Normując zwyczajne środki zaskarżenia, Kodeks postępowania cywilnego operuje pojęciem „środki odwoławcze" i obejmuje nim apelację i zażalenie. Środki te przysługują od orzeczeń nieprawomocnych. Charakteryzują się zarówno suspensywnością, polegającą na wstrzymaniu uprawomocnienia się orzeczenia (zarządzenia), jak i dewolutywnością, powodują bowiem przeniesienie sprawy do sądu wyższej instancji (z wyjątkiem wypadku przewidzianego w art. 395 § 2 KPC). Środkom odwoławczym w tym rozumieniu przeciwstawiono w kodeksie „inne środki zaskarżenia", które także przysługują od orzeczeń nieprawomocnych (art. 363 § 1 *in fine* KPC), nie mają jednak cechy dewolutywności; postępowanie wywołane ich wniesieniem toczy się dalej przed tym samym sądem albo przed sądem pierwszej instancji sprawującym kontrolę procesową nad organem innym niż sąd, który wydał zaskarżone orzeczenie albo dokonał lub zaniechał określonej czynności.

Respektując ten podział, należy zatem stwierdzić, że skarga na czynność komornika, przysługująca do sądu rejonowego, jest innym, w ujęciu art. 363 § 1 KPC, niedewolutywnym środkiem zaskarżenia. Na taką kwalifikację skargi na czynność

komornika jako szczególnego środka zaskarżenia SN wskazywał wielokrotnie[109].

Ad 2. Sporadyczne wypowiedzi dopatrujące się w działaniu sądu rejonowego rozpoznającego skargę wykonywania funkcji sądu drugiej instancji rozpoznającego zażalenie należy uznać za odosobnione i pozbawione uzasadnienia. Zaprzecza im art. 767^4 KPC, z którego wprost wynika, że sąd rozpoznający skargę na czynność komornika jest sądem pierwszej instancji, a dopiero jego postanowienia – wskazane w ustawie – podlegają zaskarżeniu do sądu drugiej instancji w drodze zażalenia. Należy ponadto podnieść, że jeśli ustawodawca chce, aby sąd rozpoznający szczególny środek zaskarżenia orzekał jako sąd drugiej instancji, stosując odpowiednio przepisy o zażaleniu, wyraźnie o tym stanowi (np. art. 398^{23} § 2 KPC). Pogląd, według którego sąd rozpoznający skargę na czynność komornika działa jako sąd drugiej instancji, jest niemożliwy do zaakceptowania także z tego względu, że w przypadku odrzucenia skargi zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi rozstrzygałby sąd okręgowy jako sąd trzeciej instancji. Takie rozwiązanie byłoby sprzeczne z istotą obowiązującego systemu środków zaskarżenia oraz instancyjności postępowania cywilnego.

4.1.2. Spóźniona skarga na czynności komornika wskazująca na uchybienia uzasadniające wydanie komornikowi zarządzenia zmierzającego do zapewnienia należytego wykonania egzekucji – *case* nr 8

Jeżeli sąd uzna, że skarga na czynności komornika wskazuje na uchybienia uzasadniające podjęcie działań na podstawie art. 759 § 2 KPC, nie odrzuca jej z przyczyn określonych w art. 767^3 KPC.

Uchwała SN z dnia 23.5.2012 r., III CZP 11/12, OSNC 2012, Nr 10, poz. 118.

[109] Uchw. z dnia 6.9.1994 r., III CZP 101/94, OSNC 1995, Nr 2, poz. 24; z dnia 9.6.1999 r., III CZP 16/99, OSNC 1999, Nr 12, poz. 202; z dnia 28.11.2008 r., III CZP 107/08, OSNC 2009, Nr 10, poz. 139.

Dłużnik A.W. wniósł skargę na czynność komornika przy Sądzie Rejonowym w O., przekraczając jednak termin do jej wniesienia. W tej sytuacji Sąd Okręgowy w O. postanowieniem z dnia 6.9.2011 r. skargę odrzucił na podstawie art. 767^3 KPC jako wniesioną po upływie ustawowego terminu ustanowionego w art. 767 § 4 KPC i zawiesił postępowanie egzekucyjne do czasu prawomocnego zakończenia postępowania skargowego, a ponadto – na podstawie art. 759 § 2 KPC – zobowiązał komornika do wstrzymania postępowania egzekucyjnego oraz wezwania wierzyciela do złożenia w terminie 7 dni prawidłowego tytułu wykonawczego.

Rozpoznając zażalenie wierzyciela, Sąd Okręgowy w K. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionym do rozstrzygnięcia zagadnieniu prawnym. „Czy podlega odrzuceniu spóźniona skarga na czynności komornika, w oparciu o którą sąd uzna, że zachodzi podstawa do podjęcia czynności na podstawie art. 759 § 2 KPC?”

1. **Wskaż dotychczasowe poglądy Sądu Najwyższego dotyczące nadzoru judykacyjnego z urzędu w przypadku wniesienia skargi na czynności komornika po upływie ustawowego terminu.**
2. **Jakie argumenty przemawiają za tezą, że skarga na czynności komornika wskazująca na uchybienia uzasadniające podjęcie działań na podstawie art. 759 § 2 KPC nie podlega odrzuceniu z przyczyn określonych w art. 767^3 KPC?**

Ad 1. W orzecznictwie SN – przed wejściem w życie art. 767^3 KPC – przyjmowano, że skarga na czynności komornika, wniesiona po upływie terminu lub której braków nie usunięto w terminie, podlega odrzuceniu[110]. Mimo braku wyraźnej regulacji ustawowej, odwołując się do analogii, SN zaakcentował przynależność skargi na czynności komornika do środków zaskarżenia oraz potrzebę poddania decyzji sądu rejonowego kontroli instancyjnej, jak również specjalną funkcję skargi jako narzędzia nadzoru sprawowanego przez sąd w trybie art. 759 § 2 KPC oraz

[110] Uchw. SN z dnia 6.9.1994 r., III CZP 101/94, OSNC 1995, Nr 2, poz. 24; z dnia 26.1.1999 r., III CZP 58/98, OSNC 1999, Nr 6, poz. 107.

art. 3 ustawy z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji[111]. Przyjęcie, że skarga wniesiona po terminie lub dotknięta brakami podlega zwrotowi, osłabiałoby jej znaczenie jurysdykcyjne i nadzorcze, a nawet delatorskie, gdyż – zwrócona – nie mogłaby wywołać żadnych skutków wiązanych z jej wniesieniem (art. 130 § 2 KPC). Poza tym decyzja sądu rejonowego uchylałaby się spod kontroli sądu wyższej instancji, gdyż zarządzenie o zwrocie skargi nie podlegałoby zaskarżeniu zażaleniem.

Ad 2. Dążąc do umocnienia funkcji i skuteczności skargi, ustawodawca z dniem 5.2.2005 r. wprowadził przepis art. 767^3 KPC, który stał się wyraźną normatywną podstawą jej odrzucenia, jeżeli została wniesiona po terminie albo nie uzupełniono w terminie jej braków. Przesłanki odrzucenia skargi zostały poszerzone w noweli do Kodeksu postępowania cywilnego zawartej w ustawie z dnia 16.9.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[112].

W obu wersjach omawianego przepisu użyto spójnika złożonego „chyba że", znamionującego wprowadzenie relacji warunkowej oznaczającej, że zdanie podrzędne wprowadza wyjątek od zasady ustanowionej w zdaniu nadrzędnym. Nie budzi wątpliwości, że sąd odrzuca skargę z przyczyn określonych w art. 767^3 *in principio* KPC tylko wtedy, gdy nie zachodzą powody do podjęcia czynności na podstawie art. 759 § 2 KPC; jeżeli uzna, że powody te występują, odrzucenie skargi jest niedopuszczalne.

Wyniki wykładni językowej są zatem jednoznaczne i jakkolwiek odstąpienie od nich nie jest wyłączone, zwłaszcza na rzecz wskazań wypływających z wykładni funkcjonalnej lub celowościowej, to jednak w rozważanym wypadku brak jest do tego podstaw. W piśmiennictwie i judykaturze przyjmuje się powszechnie, że odejście od wyników wykładni językowej jest uzasadnione tylko wtedy, gdy prowadzi ona do absurdu albo do rażąco niesprawiedliwych lub irracjonalnych konsekwencji. Za odstąpieniem od wykładni językowej może przemawiać także sprzeczność jej wyników z podstawowymi założeniami systemu prawnego albo

[111] Dz.U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376.
[112] Dz.U. Nr 233, poz. 1381.

niemożność jej akceptacji ze względów moralnych lub społecznych[113]. W piśmiennictwie podkreśla się, że stanowienie jasnych reguł postępowania, jednoznaczne ich odczytywanie i bezwzględne przestrzeganie stanowi podstawowy element prawidłowo rozumianej tzw. sprawiedliwości proceduralnej.

Z treści art. 767^3 KPC wynika, że jeżeli skarga podlegałaby odrzuceniu, ale zawiera elementy stanowiące postawę do podjęcia czynności przewidzianych w art. 759 § 2 KPC, to tracąc swą funkcję jurysdykcyjną, a więc środka zaskarżenia, zachowuje moc środka inicjującego czynności w ramach nadzoru judykacyjnego. Wówczas skarga pozbawiona cech środka zaskarżenia unormowanego w art. 767 KPC podlega konwersji; przekształca się w środek o charakterze pozajurysdykcyjnym, stając się – ze skutkiem wstecznym, od chwili wniesienia – skierowanym przez stronę do sądu zawiadomieniem o uzasadnionej potrzebie wydania komornikowi odpowiednich zarządzeń[114]. Wobec tej konwersji orzekanie o odrzuceniu skargi, po utracie przez nią jej cech i funkcji, jest więc – ze względu na brak substratu – bezzasadne, a nawet niemożliwe.

4.1.3. Skuteczność skargi na czynność komornika wniesionej do sądu niewłaściwego miejscowo – *case* nr 9

Skarga na czynność komornika wniesiona do sądu niewłaściwego miejscowo podlega przekazaniu sądowi właściwemu postanowieniem (art. 200 § 1 KPC); skargę wniesioną do sądu niewłaściwego miejscowo przed upływem przepisanego terminu uważa się za wniesioną z zachowaniem terminu.

Uchwała SN z dnia 5.11.2014 r., III CZP 73/14, Biul. SN 2014, Nr 11.

Postanowieniem z dnia 21.1.2014 r. Sąd Rejonowy w W. odrzucił skargę wierzycielki na czynność komornika wobec stwierdzenia, że została wniesiona z uchybieniem terminu tygodniowego

[113] Uzasadnienie uchw. pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 14.10.2004 r., III CZP37/04, OSNC 2005, Nr 3, poz. 42; uchw. SN z dnia 20.7.2005 r., I KZP 18/05, OSNKW 2005, Nr 9, poz. 74; wyr. SN z dnia 21.7.2004 r., V CK 21/04, OSNC 2005, Nr 7-8, poz. 137; z dnia 18.1.2008 r., V CSK 351/07, OSNC 2009, Nr 3, poz. 44, lub z dnia 8.5.1998 r., I CKN 664/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 7.

[114] Art. 3 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 29.6.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji.

wynikającego z art. 767 § 4 KPC. Wskazał, że wierzycielka skargę na czynność komornika wniosła do Sądu Rejonowego w G., który, uznając się za niewłaściwy do jej rozpoznania, zarządzeniem przewodniczącego przekazał ją do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w W. Biorąc jednak pod uwagę, że do tego Sądu jako sądu właściwego skarga wpłynęła z uchybieniem wymaganego ustawą terminu, podlegała odrzuceniu.

Rozpoznając zażalenie wierzycielki Sąd Okręgowy w W. powziął wątpliwość prawną, którą w formie zagadnień prawnych przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w trybie art. 391 § 1 KPC:

„1. Czy przekazanie sądowi właściwemu skargi na czynności komornika wniesionej do sądu niewłaściwego miejscowo powinno nastąpić w formie postanowienia sądu czy zarządzenia przewodniczącego?

2. Czy w przypadku przekazania skargi postanowieniem sądu do oceny zachowania terminu do jej wniesienia (art. 767 § 4 KPC) znajduje zastosowanie art. 200 § 3 KPC?”

1. **Jaka jest właściwość sądu rozstrzygającego skargę na czynności komornika sądowego?**
2. **Omów zagadnienie dopuszczalności stosowania art. 200 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC w postępowaniu egzekucyjnym w razie wniesienia skargi na czynności komornika do organu niewłaściwego.**
3. **Jaki skutek wywoła skarga na czynności komornika wniesiona do niewłaściwego sądu?**

Ad 1. Zgodnie z art. 767 § 1 KPC skarga na czynności komornika przysługuje do sądu rejonowego, przy czym sądem właściwym do jej rozpoznania jest sąd, przy którym działa komornik. Jeżeli zaś do prowadzenia egzekucji został wybrany komornik poza właściwością ogólną, skargę rozpoznaje sąd, który byłby właściwy według ogólnych zasad. Przytoczony przepis reguluje właściwość sądu rozstrzygającego skargę i to zarówno w aspekcie właściwości miejscowej, jak i funkcjonalnej, a także termin jej wniesienia.

Ad 2. Zagadnienie dopuszczalności stosowania art. 200 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC w postępowaniu egzekucyjnym, również w razie wniesienia skargi na czynności komornika jako środka zaskarżenia do organu niewłaściwego, nie jest nowe. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 21.5.2010 r., III CZP 28/10[115], SN, odnosząc się do właściwości funkcjonalnej sądu rozstrzygającego skargę na czynność komornika, wyraził pogląd o niestosowaniu tego przepisu i z odwołaniem się m.in. do uchwały z dnia 28.11.1987 r., III CZP 33/87[116], wskazał, jako czynność właściwą, zarządzenie przewodniczącego, co było długoletnią praktyką sądową. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 15.5.2013 r., III CZP 91/12[117], SN stwierdził, że sąd niewłaściwy, do którego skierowano zażalenie, przekazuje je do rozpoznania sądowi właściwemu na podstawie odpowiednio zastosowanego art. 200 § 1 KPC (w zw. z art. 391 § 1 KPC i art. 397 § 2 KPC).

Przepis art. 200 KPC stanowi o przekazaniu sprawy sądowi właściwemu i można rozważać, czy postępowanie ze skargi na czynność komornika jest sprawą, w szczególności w takim znaczeniu, jaki temu pojęciu przypisał SN w uchwale z dnia 5.6.2008 r., III CZP 142/07[118]. Pojęcie sprawy w Kodeksie postępowania cywilnego miewa różny zakres, nie ma przeszkody dla skorzystania z tej podstawy prawnej przy przekazaniu sądowi nie tylko sprawy, ale również niejako jej części. Postępowanie ze skargi na czynności komornika, choć jest elementem postępowania egzekucyjnego, toczy się przed sądem, który rozpoznając skargę sprawuje wymiar sprawiedliwości, nie działa jako organ egzekucyjny. Skargę na czynność komornika wnieść może nie tylko dłużnik i wierzyciel, ale każdy, kogo prawa zostały naruszone wskutek czynności komornika lub jej niedokonania, a wówczas dla osoby trzeciej postępowanie skargowe stanowić będzie sprawę.

Ad 3. Ustawowe pojęcie „wniesienia" skargi do sądu wykładać należy w powiązaniu z wynikającym z ustawy wskazaniem sądu,

[115] OSNC 2011, Nr 1, poz. 1.
[116] OSNC 1988, Nr 6, poz. 73.
[117] OSNC 2013, Nr 10, poz. 112.
[118] OSNC 2008, Nr 11, poz. 122.

który tę skargę rozpoznaje. Adresatem skargi uczynić należy sąd, który jest właściwy do jej rozpoznania. Jeżeli więc wnoszący skargę jej adresatem uczyni sąd niewłaściwy, tj. wskaże sąd niewłaściwy jako sąd, który skargę tę powinien rozpoznać, i tak zredagowana skarga zostanie skierowana do tego sądu z zachowaniem terminu wynikającego z art. 767 § 4 KPC, a sąd ten przekaże ją do sądu właściwego, wówczas skargę tę uważać należy za wniesioną z zachowaniem terminu. Wykluczyć należy zachowanie terminu wówczas, gdy skarga skierowana do sądu niewłaściwego zostanie wniesiona przed upływem przepisanego terminu do jakiegokolwiek sądu.

4.1.4. Wysłuchanie stron w toku postępowania egzekucyjnego – *case* nr 10

Jakkolwiek przepis art. 766 KPC zezwala sądowi rozpoznającemu sprawy egzekucyjne na wyznaczenie rozprawy lub wysłuchanie stron na posiedzeniu w przypadku, gdy stwierdzi taką „potrzebę", tym niemniej sytuacje takie mają charakter wyjątkowy i są powodowane najczęściej koniecznością wyjaśnienia wątpliwości rysujących się na tle stanu faktycznego przedstawionego we wniosku przez wierzyciela.

Postanowienie SA w Katowicach z dnia 18.3.2013 r., V ACz 168/13.

Zaskarżonym postanowieniem nadano na rzecz pozwanego klauzulę wykonalności wyrokowi Sądu Okręgowego w G. z dnia 8.12.2010 r. oraz wyrokowi Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 30.6.2011 r. w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego i obciążono powoda kosztami postępowania klauzulowego.

W zażaleniu powód wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia, wezwanie go na posiedzenie i umorzenie postępowania egzekucyjnego w sprawie. Skarżący zarzucił, że klauzula wykonalności została nadana z naruszeniem jego uprawnień procesowych, gdyż Sąd orzekał na posiedzeniu niejawnym, o terminie którego skarżący nie został poinformowany, a postanowienie z dnia 4.4.2012 r. nie zostało mu nawet doręczone. Z tego wzglę-

du powód nie miał możliwości efektywnego udziału w postępowaniu klauzulowym, co skutkowało naruszeniem jego prawa do jawnego i sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 6 EKPCz). Jednocześnie pełnomocnik powoda sprecyzował uchybienia zaakcentowane w osobistym zażaleniu powoda, zarzucając rozstrzygnięciu Sądu pierwszej instancji naruszenie m.in.:

– przepisu art. 357 § 2 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC poprzez ich niezastosowanie i niedoręczenie dłużnikowi zaskarżonego postanowienia,

– przepisu art. 795 § 2 KPC poprzez błędne przyjęcie, że wskazany przepis wyłącza stosowanie art. 357 § 2 KPC w postępowaniu klauzulowym.

Uchybienia procesowe skutkowały w ocenie pełnomocnika powoda naruszeniem art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4.11.1950 r.[119] poprzez niezachowanie standardów rzetelnego procesu i pozbawienie go prawa do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy. W konsekwencji pełnomocnik powoda wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości, wyznaczenie na podstawie art. 766 KPC rozprawy celem rozpoznania niniejszego zażalenia i orzeczenie o kosztach postępowania.

1. **Jaki jest sposób rozpoznawania spraw egzekucyjnych?**
2. **Czy do doręczeń postanowień co do nadania klauzuli wykonalności ma zastosowanie przepis art. 357 § 2 KPC?**
3. **Czy rozpoznanie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności na posiedzeniu niejawnym skutkowało naruszeniem prawa strony do jawnego i sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 6 EKPCz)?**

Ad 1. Reguła rozpoznawania spraw na rozprawie podlega znacznemu ograniczeniu w postępowaniu egzekucyjnym, gdzie zasadą staje się załatwianie spraw na posiedzeniu niejawnym (art. 766 KPC). Obowiązek wyznaczenia rozprawy wynika wszakże z art. 768 oraz art. 794 KPC, a obowiązek wysłuchania w sprawach

[119] Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

klauzulowych przewiduje art. 789[1] KPC. Jakkolwiek art. 766 KPC zezwala sądowi rozpoznającemu sprawy egzekucyjne na wyznaczenie rozprawy lub wysłuchanie stron na posiedzeniu w przypadku, gdy stwierdzi taką „potrzebę", niemniej sytuacje takie mają charakter wyjątkowy i są powodowane najczęściej koniecznością wyjaśnienia wątpliwości rysujących się na tle stanu faktycznego przedstawionego we wniosku przez wierzyciela.

Ad 2. Do doręczeń postanowień co do nadania klauzuli wykonalności nie ma zastosowania przepis art. 357 § 2 KPC, ale art. 795 § 2 KPC. Przepis ten odnosi się wprawdzie wprost do kwestii terminów zaskarżenia dla wierzyciela i dłużnika, jednakże jako przesłankę reguluje też problem doręczeń[120]. Zgodnie z nim termin do wniesienia zażalenia biegnie dla wierzyciela od daty wydania tytułu wykonawczego lub postanowienia odmownego, a dla dłużnika – od daty doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji. Wynika stąd, że dłużnikowi nie doręcza się żadnego postanowienia, a o wydaniu wierzycielowi tytułu wykonawczego dłużnik dowiaduje się dopiero po wszczęciu egzekucji, z chwilą doręczenia mu zawiadomienia o jej wszczęciu.

Ad 3. W orzecznictwie ETPCz dopuszczono wyraźnie możliwość odstąpienia od przeprowadzenia „publicznej rozprawy" m.in. w sytuacjach usprawiedliwionych naturą kwestii poddanych do rozstrzygnięcia[121]. W sprawach dotyczących kwestii proceduralnych, do których można zaliczyć postępowanie klauzulowe, zachowanie standardów rzetelnego procesu ETPCz uzależnił już tylko od spełnienia przez procedury krajowe minimalnych gwarancji chroniących przed nadużyciami. Takie gwarancje zawiera regulacja art. 795 § 2 KPC, która daje dłużnikowi uprawnienie do zaskarżenia niekorzystnego rozstrzygnięcia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności i to mimo tego, że dłużnik może to uczynić zasadniczo dopiero wówczas, gdy wierzyciel zdecyduje

[120] Uzasadnienie uchw. SN z dnia 2.5.1973 r., III CZP 7/73.

[121] Orzeczenie Pretto i inni v. Włochy z dnia 8.12.1983 r., A. 71, § 21-22; Axen v. Niemcy z dnia 8.12.1983 r., A. 72, § 25-26; Sutter v. Szwajcaria z dnia 22.2.1984 r., A. 74, § 26; Campbell i Fell v. Wielka Brytania z dnia 28.6.1984 r., A. 280.

się wystąpić z wnioskiem o wszczęcie przeciwko niemu postępowania egzekucyjnego. To rozwiązanie zapewnia silniejszą ochronę prawną wierzycielowi.

4.2. Zażalenie – *case* nr 11

Na postanowienie sądu oddalające skargę na czynność komornika, polegającą na przejęciu ruchomości przez wierzyciela na własność za cenę nie niższą od ceny wywołania (art. 877 KPC), przysługuje zażalenie.

Uchwała SN z dnia 26.6.2014 r., III CZP 29/14, Biul. SN 2014, Nr 6.

W postępowaniu egzekucyjnym, toczącym się przeciwko dłużnikowi I.T. Spółce z o.o. z siedzibą w O., Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w D. prowadząc egzekucję świadczeń pieniężnych z ruchomości zarządził sprzedaż w drodze licytacji publicznej zajętej ruchomości. Wobec niestawienia się żadnego licytanta na dwóch kolejno wyznaczonych licytacjach przetargi nie doszły do skutku. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w D. postanowieniem z dnia 26.6.2013 r. przyznał na własność wierzycielowi egzekwującemu Z. S.A. wskazaną ruchomość za cenę wywołania drugiej licytacji. Wierzytelność egzekwowana przez nabywcę została zaliczona na cenę nabycia (art. 876 KPC).

Sąd Rejonowy w O. postanowieniem z dnia 20.9.2013 r. oddalił skargę dłużnika na czynność komornika w przedmiocie przyznania ruchomości na rzecz wierzyciela. Sąd Okręgowy w K. rozpoznając zażalenie dłużnika powziął wątpliwości co do dopuszczalności przedstawionego środka odwoławczego i postanowieniem z dnia 13.2.2014 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne o następującej treści:

„Czy na postanowienie sądu rejonowego oddalające skargę na czynność komornika sądowego w postaci postanowienia o przyznaniu ruchomości wierzycielowi w wyniku uwzględnienia jego wniosku o przejęcie ruchomości złożonego w trybie art. 877 KPC przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji?”

1. **Podaj aspekty prawne przejęcia na własność wierzyciela własności ruchomości w sytuacji, kiedy nie dochodzi do skutku druga licytacja.**
2. **Omów zagadnienie zaskarżalności postanowień sądu rozstrzygającego skargę na czynności komornika.**

Ad 1. Regulacja dotycząca przejęcia na własność wierzyciela własności ruchomości w sytuacji, kiedy nie dochodzi do skutku druga licytacja, jest niepełna. Artykuł 677 KPC stwierdza jedynie, że w takim wypadku wierzycielowi w ciągu dwóch tygodni od otrzymania zawiadomienia komornika o tym fakcie przysługuje prawo przejęcia ruchomości na własność za cenę nie niższą od ceny wywołania, a w tym wypadku stosuje się odpowiednio przepis art. 875 § 2 KPC. Odesłanie ogranicza się zatem do przepisu wyznaczającego, według kryterium wysokości ceny lub kolejności zgłoszenia, pierwszeństwo przejmującego wierzyciela. Pominięto dalsze zagadnienia dotyczące m.in. formy złożenia oświadczenia wierzyciela, czynności komornika, ich zaskarżalności czy chwili przejścia prawa własności. Zbliżone rozwiązania prawne dotyczące przejęcia ruchomości na własność przez wierzyciela, w cenie nie niższej od daty wywołania, kiedy nie dochodzi do skutku pierwsza licytacja (art. 875 KPC), są o tyle bardziej kompletne, że wskazują formę czynności wierzyciela (oświadczenie), wymóg jej skuteczności (równoczesne złożenie całej ceny) oraz chwilę przejścia własności (zawiadomienie komornika „o przyznaniu przejętej rzeczy"). Samodzielność konstrukcji przejmowania na własność w toku egzekucji z ruchomości, w szczególności odmienne określenie formy prawnej nabycia przez licytanta (umowa sprzedaży) i przez wierzyciela (przyznanie własności na skutek jednostronnego oświadczenia woli o przejęciu), ponadto umiejscowienie przepisów dotyczących przejmowania w rozdziale 2 działu I tytułu II części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego przemawiają za stanowiskiem, że skutkiem złożenia przez wierzyciela oświadczenia o przejęciu nie jest udzielenie przez komornika przybicia, tylko wydanie postanowienia o przyznaniu ruchomości na własność przejmującego. Podlega ono, na zasadach ogólnych i w braku przepisu wyłączającego, zaskarżeniu skargą

na czynność komornika (art. 767 KPC). W doktrynie prawa dominuje pogląd, że brak jest w omawianym wypadku podstawy do udzielenia przybicia. Przyjęcie takiego rozwiązania oznacza jednak wyłączenie stosowania art. 870 § 2 KPC, stanowiącego podstawę zażalenia na postanowienie sądu wydane w następstwie rozpoznania skargi co do przybicia. W konsekwencji wymaga rozważenia, czy podlega zaskarżeniu, a jeżeli tak, to na jakiej podstawie postanowienie sądu podjęte na skutek rozpoznania skargi na czynność komornika polegającą na przyznaniu, w toku egzekucji świadczeń pieniężnych z ruchomości, po zarządzeniu sprzedaży, własności ruchomości na rzecz wierzyciela egzekwującego za cenę wywołania.

Ad 2. Zgodnie z systematyką Kodeksu postępowania cywilnego postępowanie egzekucyjne stanowi osobne postępowanie o znaczących różnicach w porównaniu z postępowaniem rozpoznawczym, do którego odpowiednio stosuje się przepisy o procesie (art. 13 § 2 KPC). Co do zasady zaskarżalność postanowień sądowych wydawanych w postępowaniu egzekucyjnym regulują: art. 767 § 1 KPC stanowiący, że na czynności komornika przysługuje skarga do sądu rejonowego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, oraz art. 767^4 § 1 KPC, w myśl którego zażalenie na postanowienie sądu przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie. Judykatura zgodnie przyjęła, że dopuszczalne jest opieranie zażaleń na podstawie art. 394 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC, przy wykładni pojęcia „postanowienie sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie" uwzględniającej specyfikę postępowania egzekucyjnego. Zwrot ten był interpretowany w szczególności jako „postanowienie kończące postępowanie egzekucyjne"[122], „orzeczenie kończące zasadniczą część postępowania egzekucyjnego, w tym definitywnie w odniesieniu do niektórych licytantów"[123], „zmierzające w istocie rzeczy do zakończenia postępowania"[124], „postępowanie, co do którego nie jest przewidziany

[122] Uchw. SN z dnia 28.11.1969 r., III CZP 83/69, OSNC 1970, Nr 6, poz. 1050.
[123] Post. SN z dnia 4.1.1973 r., III CRN 344/72, OSNCP 1973, Nr 7-8, poz. 144.
[124] Post. SN z dnia 15.4.1986 r., III CRN 40/86, OSNC 1987, Nr 7, poz. 102.

dalszy etap postępowania egzekucyjnego”[125], „orzeczenie kończące samodzielną część postępowania”[126], „nie tylko orzeczenie kończące postępowanie jako całość, ale także definitywnie zamykające samodzielną, zasadniczą część postępowania egzekucyjnego”[127]. Opowiadając się za niezaskarżalnością postanowienia oddalającego skargę na czynność komornika polegającą na zajęciu świadczeń emerytalno-rentowych sąd przyjął, że nie prowadzi ono do zakończenia sposobu egzekucji, gdyż potwierdza jedynie prawidłowość czynności pierwszego etapu postępowania polegającego na zajęciu, otwierając drogę do podejmowania dalszych czynności przez organy egzekucyjne[128]. Za niedopuszczalne uznano ponadto zażalenia na postanowienia sądu, których przedmiotem było oddalenie skarg na czynności komornika polegające m.in. na zajęciu emerytury dłużnika[129] czy oddaleniu wniosku o sporządzenie dodatkowego opisu i oszacowania[130].

Sąd Najwyższy co do zasady opowiedział się za poglądem, że w oparciu o odpowiednie zastosowanie art. 394 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu rejonowego wydane w następstwie rozpoznania skargi na czynności komornika kończące postępowanie w sprawie lub jego samodzielną część, przez co należy rozumieć takie orzeczenie, którego uprawomocnienie się zamknie drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty, lub takie, którego następstwem jest zwolnienie z obowiązku dalszego rozpoznawania sprawy. Takie orzeczenie, jako prowadzące do zakończenia postępowania egzekucyjnego w inny sposób, jest zaskarżalne z następujących powodów.

Po pierwsze czynność przejęcia własności ruchomości podejmowana jest w określonym rodzaju egzekucji (świadczeń pieniężnych) i sposobie jej prowadzenia (z ruchomości), kończąc je w inny sposób, ale alternatywny i równorzędny z umorzeniem postępowania egzekucyjnego na skutek niesprzedania ruchomości lub jej nieprzejęcia na własność (art. 877 zd. 3 KPC).

---

[125] Uchw. SN z dnia 15.9.1995 r., III CZP 110/95, OSNC 1995, Nr 12, poz. 177.
[126] Post. SN z dnia 12.11.1997 r., III CZP 55/97, Prok. i Pr. 1998, Nr 2, poz. 35.
[127] Post. SN z dnia 19.1.2007 r., III CZP 135/06.
[128] Uchw. SN z dnia 6.11.2008 r., III CZP 106/08, OSNC 2009, Nr 10, poz. 134.
[129] Post. SN z dnia 17.8.2005 r., I CNP 4/05.
[130] Uchw. SN z dnia 22.5.2013 r., III CZP 28/13, OSNC 2014, Nr 1, poz. 3.

Po drugie postanowienie sądu kończy ostatecznie tę samodzielną część postępowania egzekucyjnego (sposób egzekucji) poprzez przeprowadzenie egzekucji z danej ruchomości, a w niektórych wypadkach (takich jak w stanie faktycznym będącym przedmiotem rozpoznania) całe postępowanie egzekucyjne i do tego celu zmierza.

Po trzecie rozstrzygnięcie co do skargi wywołuje definitywne skutki rzeczowe w zakresie przejścia prawa własności ruchomości i skutki obligacyjne co do możliwości zaspokojenia wierzyciela egzekwującego przez potrącenie przysługującej mu wierzytelności z ceną nabycia. Nabycie ruchomości następuje przy tym w sposób pierwotny bez obciążeń, a skutek przejęcia jest podobny jak przybicie (w egzekucji z ruchomości) i przysądzenie własności (w egzekucji z nieruchomości).

Postępowaniu temu nie można przypisać cechy incydentalności (wpadkowości), skoro kończy we wskazany inny sposób postępowanie egzekucyjne (jego samodzielną część).

5. Koszty postępowania egzekucyjnego

5.1. Zasady orzekania o kosztach w postępowaniu egzekucyjnym – *case* nr 12

Komornik, ustalając koszty bezskutecznej egzekucji (art. 824 § 1 pkt 3 KPC), na żądanie wierzyciela uwzględnia koszty jego zastępstwa procesowego.

Uchwała SN z dnia 1.6.2007 r., III CZP 37/07, OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 74.

Komornik działający na wniosek wierzyciela reprezentowanego przez radcę prawnego po przeprowadzeniu czynności sprawdzających wezwał wierzyciela do podania w terminie jednego tygodnia wszelkich informacji dotyczących mienia dłużnika, który zarządzenia tego nie wykonał. Wobec bezskuteczności egzekucji komornik postanowieniem z dnia 13.9.2006 r. na mocy art. 824 § 1 pkt 3 KPC postępowanie egzekucyjne umorzył, zwrócił wierzycielowi tytuł wykonawczy i na podstawie art. 770 KPC ustalił koszty egzekucyjne na kwotę 0,00 zł. Wierzyciel złożył wniosek o uzupełnienie tego postanowienia o koszty zastępstwa radcowskiego, ale komornik odmówił postanowieniem z dnia 25.10.2006 r., motywując, że wobec bezskuteczności egzekucji brak jest możliwości ściągnięcia kosztów wraz z egzekwowanym roszczeniem (art. 770 KPC).

Sąd Okręgowy w K., rozpatrując zażalenie wierzyciela na postanowienie Sądu Rejonowego w K. oddalającego skargę na czynność komornika, powziął istotne wątpliwości i na podstawie art. 390 § 1 KPC przedstawił Sądowi Najwyższemu następujące zagadnienie prawne:

„Czy wydając postanowienie o umorzeniu egzekucji z powodu jej bezskuteczności komornik ma obowiązek na żądanie wierzyciela ustalić w tym postanowieniu koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym?”

1. **Jak kształtują się zasady ponoszenia kosztów w postępowaniu egzekucyjnym?**
2. **Czy komornik może uznać koszty zastępstwa w postępowaniu egzekucyjnym za koszty niecelowe?**

Ad 1. W doktrynie rozróżnia się koszty egzekucyjne i koszty postępowania egzekucyjnego przyjmując trafnie, że art. 770 KPC obejmuje zwrot kosztów w tym drugim, a więc szerszym znaczeniu. W piśmiennictwie ugruntowany jest pogląd, że w wypadku gdy wierzyciel reprezentowany jest przez pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym, to do niezbędnych kosztów postępowania egzekucyjnego zaliczyć należy wynagrodzenie i wydatki jednego takiego pełnomocnika. W judykaturze wyjaśniono, że celowe koszty egzekucyjne mają być ustalone w postępowaniu egzekucyjnym, z którego wynikły, a nie w żadnym innym[131] i powinny zostać w zasadzie ściągnięte w postępowaniu, w którym powstały. Ustalone w toku bezskutecznej egzekucji nieściągnięte koszty w razie ponownego wszczęcia egzekucji na podstawie tego samego tytułu wykonawczego podlegają przymusowemu wyegzekwowaniu. Fakt, że koszty postępowania egzekucyjnego zostały ustalone w postępowaniu umorzonym na podstawie art. 824 § 1 pkt 3 KPC, nie wyklucza, iż mogą być ściągnięte w innym postępowaniu egzekucyjnym.

Przepis art. 770 KPC nie uzależnia ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego od wyniku egzekucji. Wierzyciel reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, który poniósł określone koszty tego zastępstwa, ma interes prawny w ich ustaleniu, nawet jeśli nie będą one ściągnięte w tym postępowaniu. Bezskuteczność egzekucji nie musi oznaczać niemożności zaspokojenia się w inny sposób. Możliwe jest, że po umorzeniu postępowania na podstawie art. 824 § 1 pkt 3 KPC dłużnikiem z innego tytułu staje się dotychczasowy wierzyciel i potrąci swoją wierzytelność główną wraz z kosztami postępowania sądowego i egzekucyjnego albo będzie chciał zbyć swoją wierzytelność z tytułu kosztów nieskutecznego postępowania egzekucyjnego, a to wymaga ich ustalenia w postępowaniu, w którym powstały.

W postępowaniu egzekucyjnym, odmiennie niż w rozpoznawczym, obowiązuje zasada odpowiedzialności dłużnika za koszty egzekucji niezależnie od wyniku postępowania[132]. Postępowanie

---

[131] Wyr. SN z dnia 14.6.1973 r., I CR 250/73, OSNCP 1974, Nr 6, poz. 110.

[132] Uzasadnienie uchw. SN (7) z dnia 4.3.1987 r., III CZP 88/86, OSNCP 1987, Nr 11, poz. 166.

egzekucyjne powinno być prowadzone w efektywny sposób. Sąd Najwyższy wprost stwierdził, że razi sytuacja, gdy w warunkach uzasadniających umorzenie z urzędu postępowania egzekucyjnego podejmowane są przez komornika czynności bezcelowo pomnażające koszty[133]. Zachowanie się samego wierzyciela wywiera też wpływ na koszty postępowania egzekucyjnego, skoro określa on sposób egzekucji (art. 797 KPC), ale nie można przyjąć, że bezskuteczność egzekucji, o jakiej mowa w art. 824 § 1 pkt 3 KPC, wskazuje na to, iż była w ogóle niecelowa. Wierzyciel nie ma obowiązku prowadzenia przed wystąpieniem z wnioskiem szczególnych dochodzeń celem ustalenia stanu majątkowego dłużnika i na podstawie ich wyniku rozważyć, czy egzekucja może okazać się skuteczna.

Ad 2. Komornik nie ma uprawnienia do tego, aby stwierdzić, czy poniesienie przez wierzyciela kosztów na wynagrodzenie pełnomocnika było celowe, stosownie bowiem do art. 804 KPC nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku świadczenia objętego tytułem egzekucyjnym. Rozstrzygnięcie o kosztach niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji należy do sądu rozpoznającego skargę na czynność komornika[134]. Skoro więc komornik nie jest władny do oceny celowości kosztów, o ile mają podstawę faktyczną i prawną, to nie może odmówić uwzględnienia wniosku wierzyciela w zakresie przyznania kosztów zastępowania go przez adwokata czy radcę prawnego. Wynikają one bowiem z ustawy, a nie z postanowienia o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego.

5.2. Wniosek o obniżenie opłaty egzekucyjnej – *case* nr 13

Przepis art. 49 ust. 7 ustawy z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376) w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 12.2.2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 40, poz.

[133] Uzasadnienie uchw. SN z dnia 28.2.1995 r., III CZP 20/95, OSNC 1995, Nr 5, poz. 83.

[134] Uchw. SN z dnia 28.4.2004 r., III CZP 16/04, OSNC 2005, Nr 6, poz. 103; z dnia 27.11.1986 r., III CZP 40/86, OSNC 1987, Nr 5-6, poz. 71.

228) stanowi – niezależnie od dnia wszczęcia postępowania egzekucyjnego – podstawę wystąpienia z wnioskiem o obniżenie wysokości opłaty stosunkowej pobieranej przez komornika w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych na podstawie art. 49 ust. 1 lub ust. 2.

Uchwała SN z dnia 23.5.2012 r., III CZP 17/12, OSNC 2013, Nr 1, poz. 3.

Komornik przy Sądzie Rejonowym R.C. postanowieniami z dnia 20.10.2011 r. umorzył na wniosek wierzyciela PKO BP SA w W. postępowanie egzekucyjne przeciwko dłużnikom B.M. i J.M. i ustalił koszty postępowania egzekucyjnego w kwocie 51 480,85 zł, obciążając nimi w całości dłużników. Koszty powyższe obejmowały, poza wydatkami, opłatę stosunkową w wysokości 15% (28 226,60 zł) i opłatę stosunkową w wysokości 5% (17 654,97 zł). Jako podstawę prawną pobrania opłat komornik wskazał art. 49.1 ustawy z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji[135].

Dłużnicy w skardze na czynność komornika wnieśli o obniżenie opłat stosunkowych z kwoty 45 881,57 zł do kwoty 17 654,97 zł i o zwolnienie od obowiązku uiszczenia opłat w pozostałej części wskazując m.in., że strony uzgodniły w ugodzie pozasądowej, iż wierzyciel został zaspokojony dokonaną wpłatą w kwocie 135 000 zł (należność główna objęta tytułem wykonawczym wynosiła 816 084,66 zł).

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 21.11.2011 r. oddalił wniosek stwierdzając, że art. 49 ust. 7-10 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji[136], wprowadzony ustawą z dnia 12.2.2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji[137], nie może stanowić podstawy obniżenia wysokości opłaty stosunkowej w postępowaniach egzekucyjnych wszczętych przed dniem 17.6.2010 r. Zdaniem Sądu w braku przepisów przejściowych należy przyjąć, że do postępowań wszczętych i niezakończonych przed tą datą mają zastosowanie przepisy dotychczasowe. Przemawiają za tym zasada *lex retro non agit* i treść § 30 załączni-

[135] Dz.U. z 2006 r., Nr 167, poz. 1191 ze zm.
[136] Dz.U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376.
[137] Dz.U. Nr 40, poz. 228.

ka do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20.6.2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej[138]. Sąd stwierdził ponadto, odwołując się do poglądu wyrażonego w komentarzu do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, że art. 49 ust. 7-10 u.k.s.e. budzi wątpliwości co do zgodności z Konstytucją RP.

Rozpoznając zażalenie dłużników Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu postanowieniem z dnia 10.2.2012 r.:

„Czy art. 49 ust. 7-10 ustawy z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376) znajduje zastosowanie do opłat pobieranych z tytułu czynności egzekucyjnych dokonywanych po dniu 17.6.2010 r. w ramach postępowań wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 12.2.2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 40, poz. 228)?”

1. **Wskaż czynność i etap postępowania egzekucyjnego powodującego powstanie obowiązku uiszczenia opłaty stosunkowej.**
2. **Jaki charakter ma opłata egzekucyjna?**
3. **Jak kształtuje się pozycja ustrojowa komornika?**
4. **Jakie argumenty przemawiają za postawioną teza, że niezależnie od dnia wszczęcia postępowania egzekucyjnego dłużnik może wystąpić z wnioskiem o obniżenie wysokości opłaty stosunkowej pobieranej przez komornika?**

Ad 1. Co do zasady czynnością powodującą powstanie obowiązku uiszczenia opłaty stosunkowej w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych jest postanowienie komornika o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego i wezwaniu dłużnika lub wierzyciela do ich uiszczenia, wydawane po zakończeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 770 zd. 2 KPC w zw. z art. 49 ust. 3 u.k.s.e. Obowiązek rozstrzygania o kosztach eg-

[138] Dz.U. Nr 100, poz. 908.

zekucyjnych w związku z wydaniem postanowienia kończącego postępowanie w sprawie wywieść należy z odpowiednio stosowanych przepisów o postępowaniu rozpoznawczym (art. 108 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC). Całkowity koszt egzekucji można ustalić dopiero po jej zakończeniu[139], a rozstrzygnięcie jako definitywne musi uwzględniać wynik postępowania (wysokość wyegzekwowanego świadczenia, sposób zakończenia postępowania egzekucyjnego). W orzecznictwie przyjęto, że zmiana prawomocnego postanowienia może nastąpić z urzędu na podstawie art. 759 § 2 KPC[140]. W zasadzie wydanie postanowienia o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego aktualizuje możliwość zgłoszenia przez dłużnika lub wierzyciela na podstawie art. 49 ust. 7 u.k.s.e. wniosku o obniżenie opłaty egzekucyjnej pobieranej na podstawie art. 49 ust. 1 i 2 u.k.s.e., także jeżeli w toku postępowania jej część została już ściągnięta. Wyjątkiem od niej są czynności komornika podejmowane w toku postępowania (zawiadomienie o wszczęciu egzekucji z wyliczeniem prognozowanych kosztów co do opłaty i wydatków, połączone z wezwaniem do ich uiszczenia, zawiadomienie o ściągnięciu opłaty w związku z wyegzekwowaniem części roszczenia objętego tytułem wykonawczym). Mają one charakter tymczasowy i mogą ulec zmianie. Niemniej, z uwagi na potrzebę ochrony stron postępowania egzekucyjnego, dopuszczono możliwość złożenia już wówczas wniosku o obniżenie opłaty egzekucyjnej (art. 49 ust. 8 u.k.s.e.).

Ad 2. Dla rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego niezbędne jest odniesienie się do charakteru opłaty egzekucyjnej i pozycji ustrojowej komornika. Pierwsze z tych zagadnień było przedmiotem kilku wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego[141] i Sądu Najwyższego[142]. Podzielić należy ocenę, że jest to danina publiczna, czyli świadczenie publicznoprawne uiszczane

[139] Uchw. SN z dnia 29.12.1995 r., III CZP 182/95, OSNC 1996, Nr 6, poz. 76, z dnia 13.7.2011 r., III CZP 37/11, OSNC 2012, Nr 3, poz. 32.

[140] Uchw. SN z dnia 19.4.2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 58.

[141] Post. z dnia 14.12.2011 r., SK 29/09, OTK ZU 2011, Nr 10, poz. A; wyr. z dnia 30.4.2012 r., SK 4/10, OTK-A 2012, Nr 4, poz. 42.

[142] Uchw. z dnia 17.12.2010 r., III CZP 93/10, OSN 2011, Nr 7-8, poz. 80; z dnia 22.10.2002 r., III CZP 55/02, OSN 2003, Nr 7-8, poz. 100; wyr. z dnia 20.8.2009 r., II CSK 60/09; wyr. z dnia 6.10.2010 r., II CSK 184/10.

z tytułu i w ramach realizacji zadań publicznych państwa, a nie zapłata za wykonanie poleceń wierzyciela. Stanowiąc jeden z rodzajów opłat sądowych ma charakter należności przymusowej, określonej normatywnie co do wysokości, sposobu ustalania i pobierania. Charakterystyczną jej cechą jest to, że nie odpowiada rzeczywistej wartości czynności czy świadczeń podlegających opłacie ani kosztom danego postępowania egzekucyjnego, niemniej, skoro możliwa jest korekta jej wysokości, występuje powiązanie z okolicznościami sprawy. Część orzeczeń wskazuje na mieszany charakter opłaty egzekucyjnej wynikający z faktu, że nie stanowi ona dochodu budżetu, a jest przychodem komornika – swoistym wynagrodzeniem niezależnym od zwrotu wydatków. Jest ponadto ustalana i pobierana przez samego zainteresowanego komornika.

Ad 3. Co do drugiej kwestii podkreślenia wymaga, że jakkolwiek od wejścia w życie ustawy z dnia 18.9.2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw[143] komornik wykonuje czynności na własny rachunek, to nadal stanowi monokratyczny państwowy organ egzekucyjny, który na zasadzie wyłączności wykonuje czynności egzekucyjne w sprawach cywilnych i jest ustawowo wyposażony w funkcje władcze. Między nim, wierzycielem i dłużnikiem powstaje stosunek publicznoprawny, a nie umowne zlecenie wyegzekwowania określonej wierzytelności[144].

Ad 4. Obniżenie wysokości opłaty stosunkowej jest kompetencją sądu, przywróconą do systemu prawnego ustawą z dnia 12.2.2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji. Instytucja ta wprowadzona została z dniem 13.11.2004 r.[145]. Ustawodawca wskazywał na potrzebę zwiększenia praw stron postępowania egzekucyjnego i poddania komornika ściślejszemu nadzorowi sądów.

---

[143] Dz.U. Nr 130, poz. 1462.

[144] Post. TK z dnia 14.12.2011 r., SK 29/09, OTK ZU 2011, Nr 10, poz. A; wyr. TK z dnia 30.4.2012 r., SK 4/10, OTK-A 2012, Nr 4, poz. 42.

[145] Dz.U. 2004, Nr 236, poz. 2356.

Odnosząc się do relacji między postępowaniem egzekucyjnym a rozpoznawczym wskazać należy, że zgodnie z systematyką Kodeksu postępowania cywilnego, należąc do postępowania cywilnego regulowanego tą ustawą, stanowi ono osobne postępowanie o wielu odrębnościach. Wskazany charakter nakazuje jednak ocenę problemów prawa międzyczasowego z uwzględnieniem zasad właściwych postępowaniu cywilnemu, a nie materialnemu prawu publicznemu lub prywatnemu. Kodeks postępowania cywilnego, który wszedł w życie z dniem 1.1.1965 r., określił w art. XV § 1 PWKPC jako zasadę bezzwłoczne działanie ustawy nowej (z niewielkimi wyjątkami w art. XVI-XIX). Przyjęto, że ze względu na brak uregulowań ogólnych dotyczących wszystkich aktów prawnych, norma powyższa statuuje zasadę prawa międzyczasowego w dziedzinie prawa procesowego, która powinna być stosowana także w odniesieniu do późniejszych ustaw dotyczących prawa procesowego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej[146]. Zakwestionował ją wprawdzie Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 9.6.2003 r., SK 12/03, ale jest przyjęta w orzecznictwie sądów powszechnych. Odwołanie się do tych reguł jest możliwe wówczas, gdy ustawa zmieniająca nie zawiera odmiennych rozwiązań w przepisach przejściowych.

W ustawie z dnia 12.2.2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, która weszła w życie z dniem 9.9.2010 r., zamieszczono wprawdzie przepisy przejściowe, ale nie obejmowały one kwestii obniżania opłat egzekucyjnych w sprawach pozostających w toku. Fikcja prawna racjonalności ustawodawcy nakazuje założyć, że stanowione prawo jest racjonalne, a działania prawodawcy są efektem rozważenia problemu i decyzji mającej należyte uzasadnienie. Należy zatem przyjąć, że pominięcie to ma charakter celowy i odsyła do ogólnych zasad prawa intertemporalnego z zakresu prawa procesowego.

Sąd Najwyższy podziela stanowisko Trybunału Konstytucyjnego przedstawione w uzasadnieniu wyroku z dnia 8.11.2006 r., K 30/06, że brak w ustawie nowelizującej przepisów przejścio-

[146] Uchw. SN z dnia 8.4.1986 r., III CZP 13/86, OSN 1987, Nr 2-3, poz. 31; uchw. SN (7) z dnia 17.1.2001 r., III CZP 49/00, OSN 2001, Nr 14, poz. 53.

wych nie przesądza o istnieniu luki i powinien być interpretowany jako przejaw woli ustawodawcy bezpośredniego skutku ustawy nowej, chyba że przeciwko temu przemawiają ważne racje systemowe lub aksjologiczne. Dla stwierdzenia ewentualnej niekonstytucyjności tego rozwiązania konieczne byłoby wykazanie naruszenia zasad konstytucyjnych, czyli zasady bezpieczeństwa prawnego, ochrony praw nabytych oraz braku uzasadnienia w potrzebie ochrony wartości konstytucyjnych. Zgodne jest ono ponadto z modelową dla prawa procesowego cywilnego zasadą aktualności. W odniesieniu do przedstawionego zagadnienia prawnego oznacza to przyjęcie, że przepis art. 49 ust. 7 ustawy z dnia 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 12.2.2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 40, poz. 228) stanowi – niezależnie od dnia wszczęcia postępowania egzekucyjnego – podstawę wystąpienia z wnioskiem o obniżenie wysokości opłaty stosunkowej pobieranej przez komornika w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych na podstawie art. 49 ust. 1 lub ust. 2.

Ponadto opłata egzekucyjna związana jest z rodzajem egzekucji, a czynnością generującą powstanie obowiązku uiszczenia opłaty stosunkowej jest postanowienie komornika wydawane po zakończeniu postępowania egzekucyjnego (wyjątkowo ściągnięcie opłaty w toku postępowania). Jeżeli są one podejmowane po wejściu w życie przepisów wprowadzających możliwość obniżenia opłaty, brak jest podstaw do zastosowania przepisów uchylonych, które nie zawierały takiego rozwiązania. Nie ma prawnej podstawy do dzielenia jednej egzekucji świadczeń pieniężnych na dwie części w oparciu o zmianę przepisów ustawowych dotyczących pobierania opłat. Organowi egzekucyjnemu nie przysługuje prawo podmiotowe ani prawa nabyte w zakresie pobrania opłaty w pełnej wysokości (gdyż decyduje o tym wynik postępowania i sposób jego zakończenia). Zasada ochrony praw nabytych dotyczy praw podmiotowych jednostek lub podmiotów prywatnych, praw słusznie nabytych, a nie należności publicznoprawnych, także w sytuacji, gdy stanowić mają przychód komornika. Nie ma naruszenia zasady retroakcji, gdyż niezależnie od tego, że organ

egzekucyjny wcześniej podejmował czynności egzekucyjne, a nawet w toku egzekucji mogło dojść do ściągnięcia części opłaty, nie miały one charakteru definitywnego. Chwilą właściwą dla ustalenia wyniku egzekucji, sposobu zakończenia postępowania egzekucyjnego, wysokości opłaty stosunkowej i kosztów postępowania jest data wydania postanowienia w przedmiocie umorzenia postępowania (czynności równorzędnej) i ustalenia kosztów. W istocie do zakończenia postępowania egzekucyjnego jego wynik, podstawa i sposób zakończenia postępowania są niepewne. Nie jest także znana ostateczna wysokość kosztów.

6. Środki obrony merytorycznej przed egzekucją – powództwa przeciwegzekucyjne

6.1. Powództwa opozycyjne – *case* nr 14

Oparcie powództwa przeciwegzekucyjnego na zarzucie spełnienia świadczenia (art. 840 § 1 pkt 2 KPC) jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy zarzut ten – ze względu na ustanowiony ustawą zakaz – nie mógł być rozpoznany w sprawie, w której wydano tytuł egzekucyjny.

Uchwała SN z dnia 23.5.2012 r., III CZP 16/12, OSNC 2012, Nr 11, poz. 129.

Powódka D.Z. wniosła o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, tj. nakazu zapłaty z dnia 26.11.2007 r., wydanego przez Sąd Rejonowy w K. na podstawie weksla, zaopatrzonego w klauzulę wykonalności. Twierdziła, że Sąd nie badał, czy istniały podstawy do wypełnienia weksla *in blanco* zgodnie z deklaracją wekslową; zakwestionowała istnienie i wysokość zobowiązania podstawowego, na podstawie którego pozwany „K." S.A. w K. był uprawniony do wypełnienia weksla. Zaprzeczyła zdarzeniu, na którym oparto wydanie klauzuli wykonalności, zarzucając, że nie podpisała weksla jako poręczyciel wekslowy. Zanegowała także istnienie przesłanek do wypełnienia weksla i wskazała, że powództwo jest uzasadnione w świetle art. 840 § 1 pkt 2 KPC, gdyż świadczenie zostało spełnione przez zapłatę na rzecz powoda kwoty 39 000 zł.

Wyrokiem z dnia 4.10.2011 r. Sąd Rejonowy w K. oddalił powództwo, ustalając m.in., że zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty zostały odrzucone, w związku z czym nie były badane merytoryczne zarzuty powódki i w konsekwencji doszło od nadania nakazowi klauzuli wykonalności. Sąd podkreślił, że prawomocny nakaz zapłaty korzysta z walorów prawomocności oraz powagi rzeczy osądzonej. Wszystkie zarzuty podniesione przez powódkę mogły być podniesione w sprawie o zapłatę, a ich rozpoznawanie i ewentualne uwzględnienie w sprawie wszczętej powództwem opozycyjnym prowadziłoby do podważenia powagi rzeczy osądzonej wynikającej z prawomocnego nakazu zapłaty.

Przy rozpoznawaniu apelacji powódki Sąd Okręgowy w K. powziął poważne wątpliwości dotyczące wykładni art. 840 § 1 pkt 2 KPC i w związku z tym postanowieniem z dnia 24.1.2012 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne:

„1. Czy dłużnik może oprzeć swoje powództwo wywiedzione na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 KPC na zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie, w której wydany został tytuł egzekucyjny, z uwagi na odrzucenie zarzutów od nakazu zapłaty, w których zarzut ten został podniesiony?

a w przypadku udzielenia na powyższe pytanie odpowiedzi twierdzącej:

2. Czy w sytuacji, gdy tytułem wykonawczym, przeciwko któremu skierowane jest powództwo opozycyjne, jest nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla niezupełnego w chwili jego wystawienia, dłużnik w powództwie wywiedzionym na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 KPC może podnieść zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli nastąpiło ono przed wypełnieniem weksla?”

1. **Jakie są prekluzyjne skutki prawomocności materialnej orzeczeń sądowych?**
2. **Wskaż dotychczasowe poglądy Sądu Najwyższego dotyczące kwestii powództw przeciwegzekucyjnych szczególnie po zmianie art. 840 § 1 KPC dokonanej ustawą z dnia 2.7.2004 r.**
3. **Wskaż metody wykładni art. 840 § 1 pkt 2 KPC, jakie zastosował Sąd Najwyższy.**

Ad 1. W judykaturze i doktrynie ugruntowane jest stanowisko, że z chwilą uprawomocnienia się wyroku dochodzi do prekluzji materiału faktycznego sprawy, w której został on wydany. Oznacza to, że jeżeli określone okoliczności i oparte na nich zarzuty lub wypływające z nich wnioski istniały i dały się sformułować w chwili zamknięcia rozprawy, lecz strona skutecznie ich nie podniosła lub nie przytoczyła, w związku z czym nie zostały spożytkowane przez sąd przy wydawaniu wyroku, podlegają

prekluzji, czyli – jak określono w orzecznictwie – „wykluczającemu działaniu prawomocności”[147]. Prekluzyjny skutek prawomocności oraz powagi rzeczy osądzonej jest niezależny od tego, czy strona ponosi winę w zaniechaniu przytoczenia określonych okoliczności lub podniesienia właściwych zarzutów[148].

Teza o prekluzyjnych skutkach prawomocności materialnej ma kluczowe znaczenie nie tylko z punktu widzenia stabilności orzeczeń sądowych, ale także ze względu na cechy procesu jako cyklu sformalizowanych, uporządkowanych i celowych czynności prowadzących sprawnie i możliwie szybko, na podstawie maksymalnie skoncentrowanego materiału procesowego, do ostatecznego rozstrzygnięcia sporu i wykonania wydanego orzeczenia. Niejednokrotnie – z różnych powodów, głównie jednak właśnie ze względu na postulat szybkości i skuteczności postępowania – ustawodawca wprowadza prekluzję procesową następującą jeszcze przed wydaniem i uprawomocnieniem się wyroku[149]. Ten typ prekluzji oznacza bezpowrotną utratę podejmowania określonych czynności procesowych.

Ad 2. Doceniając moc i znaczenie prekluzji, ustawodawca wyjątkowo dopuszcza powoływanie się po uprawomocnieniu wyroku na okoliczności sprawy występujące przed jego wydaniem. Takim wyjątkiem jest skarga o wznowienie postępowania *ob noviter reperta,* przysługująca w razie wykrycia okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu (art. 403 § 2 KPC)[150].

Podstawą tego powództwa mogą być wyłącznie twierdzenia wskazujące, że po zamknięciu rozprawy poprzedzającej wydanie wyroku nastąpiły okoliczności, wskutek których zobowiąza-

---

[147] Uchw. SN (7) – zasada prawna – z dnia 23.10.1954 r., I CO 41/54, OSN 1956, Nr 1, poz. 3; uchw. SN: z dnia 21.7.2010 r., III CZP 477/10, OSNC 2010, Nr 2, poz. 165, z dnia 2.2.2011 r., III CZP 128/10, OSNC 2011, Nr 10, poz. 108.

[148] Uchw. SN z dnia 5.6.1954 r., II CO 26/54, OSN 1955, Nr 2, poz. 30.

[149] Np. art. 207 § 6, art. 217 § 2, art. 344 § 1, art. 493 § 1 i art. 503 § 1 KPC .

[150] Uchw. SN (7) – zasada prawna – z dnia 21.2.1969 r., III PZP 63/68, OSNCP 1969, Nr 12, poz. 208; orz. SN: z dnia 3.6.1933 r., II C 3/33, Zb. Urz. 1934, poz. 96, z dnia 31.8.1936 r., III C 1126/36, Zb. Urz. 1937, poz. 315, z dnia 11.7.1959 r., III CO 13/59, OSN 1960, Nr 3, poz. 82; post. SN z dnia 15.5.1968 r., I CO 1/68, OSNCP 1969, Nr 2, poz. 36.

nie dłużnika wygasło z powodu wykonania lub z innych przyczyn, albo nie może być egzekwowane. Nie mogą być podstawą powództwa opozycyjnego zarzuty skierowane przeciwko orzeczeniu, zmierzające do zmiany jego treści[151].

W judykaturze jednomyślnie podkreślano, jako rzecz oczywistą, że przedmiotem rozpoznania w sprawie wszczętej powództwem opozycyjnym nie mogą być zdarzenia istniejące przed powstaniem tytułu korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, gdyż wówczas jego uwzględnienie prowadziłoby do zanegowania tej powagi i zakwestionowania prawomocnych orzeczeń, co jest – ze względu na pryncypia procesowe – niedopuszczalne[152].

Do rozchwiania jednolitej judykatury oraz pewnej dezorientacji doktryny doszło po zmianie art. 840 § 1 KPC dokonanej ustawą z dnia 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[153], w wyniku której w punkcie 2 tego przepisu po fragmencie „gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy" dodano budzącą wątpliwości frazę „a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie".

Zaznaczyły się zasadniczo trzy kierunki wykładni:

– pierwszy, zezwalający na podnoszenie w powództwie opozycyjnym zarzutu spełnienia świadczenia, a nawet szerzej – wygaśnięcia zobowiązania, bez żadnych ograniczeń,

– drugi, dopuszczający podnoszenie tego zarzutu pod warunkiem, że został on przeoczony lub pominięty przez sąd na podstawie przepisów szczególnych ustanawiających prekluzję procesową, oraz

– trzeci, wyłączający w ogóle możliwość oparcia powództwa opozycyjnego na zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli doszło do niego przed zamknięciem rozprawy[154].

---

[151] Uchw. SN z dnia 15.10.1968 r., III CZP 86/68, OSNCP 1969, Nr 4, poz. 63; orz. SN z dnia 8.2.1937 r., III C 357/35, RPEiS 1938, Nr 3; z dnia 2.4.1962 r., II CR 549/61, NP 1964, Nr 3.

[152] Wyr. SN: z dnia 5.6.1997 r., I CKN 83/97; z dnia 4.2.1998 r., II CKN 591/97; z dnia 16.9.1999 r., II CKN 475/98; z dnia 19.1.1999 r., II CKN 188/98; z dnia 28.10.2004 r., V CK 140/04.

[153] Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

[154] Uchw. SN z dnia 21.7.2010 r., III CZP 47/10, OSNC 2010, Nr 12, poz. 165; z dnia 2.2.2011 r., III CZP 128/10, OSNC 2011, Nr 10, poz. 108; wyr. SN z dnia 3.7.2008 r., IV CSK 170/08, Pr. Bank. 2008, Nr 9; z dnia 19.1.2011 r., V CSK 199/10.

Ad 3. Wykładnia przepisów normujących konkretne instytucje prawa procesowego nie może się odbywać bez uwzględnienia wzorca dogmatycznego zastosowanego przez ustawodawcę[155]. Oceniając zatem dokonaną w 2004 r. zmianę art. 840 § 1 KPC należy pamiętać, że ustawodawca nie dał żadnego znaku uzasadniającego wniosek, iż gruntownie przekształca uformowany przed wielu laty i niekwestionowany model powództwa opozycyjnego – wręcz przeciwnie: brak modyfikacji art. 316 § 1 KPC, art. 365 KPC, art. 366 KPC i art. 403 § 2 KPC dowodzi, że konstrukcja i funkcja powództwa opozycyjnego nie ulega zmianie.

W tej sytuacji wyłącznie językowa wykładnia art. 840 § 1 pkt 2 KPC, skupiająca się na spostrzeżeniu, iż w końcowym fragmencie tego przepisu nie użyto żadnego obostrzenia semantycznego, nie może być uznana za wystarczającą, gdyż jej wyniki podważają podstawowe zasady procesu cywilnego.

Zostawiwszy więc na uboczu nieprzydatną, a nawet niedopuszczalną w tym wypadku wykładnię językową, należy skierować się w stronę wykładni celowościowej i funkcjonalnej.

Pozostając przy argumentach celowościowych, że zarzut spełnienia świadczenia z art. 840 § 1 pkt 2 KPC należy rozumieć szeroko jako każdy zarzut wskazujący na wygaśnięcie obowiązku stwierdzonego w tytule wykonawczym, jeżeli z powodu ustawowych ograniczeń kognicyjnych nie mógł być rozpoznany i uwzględniony w orzeczeniu stanowiącym tytuł egzekucyjny, mimo iż dotyczy zdarzeń sprzed zamknięcia rozprawy. Wykładnię tę dodatkowo uzasadnia pogląd, że umorzenie długu przez potrącenie traktowane jest w doktrynie jako jego spełnienie; potrącenie jako sposób wygaszenia stosunku zobowiązaniowego uznaje się za równoważny ze spełnieniem świadczenia (zapłatą).

Nie można więc podzielić niektórych wniosków zawartych w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 21.7.2010 r., III CZP 47/10, a szczególności tych, które w opozycji do innych użytych w tej uchwale argumentów wskazują, że podstawą powództwa opozycyjnego przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 2 *in fine* KPC może być zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli został zgłoszony w cza-

[155] Uzasadnienie uchw. SN (7) – zasady prawnej – z dnia 31.1.2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 55.

sie postępowania rozpoznawczego przez pozwanego, lecz nie rozpoznano go albo w wyniku przeoczenia, albo na skutek prekluzji procesowej. Należy podkreślić, że przeoczenia i błędy sądu podlegają naprawie w postępowaniu odwoławczym lub kasacyjnym, a prekluzja procesowa ma charakter bezwzględny, nie może więc być „korygowana" w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego. Przekonujące pozostają uwagi uogólniające charakter tego powództwa, zawarte w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2.2.2011 r., III CZP 128/10.

6.2. Powództwo o wyłączenie rzeczy lub prawa spod egzekucji (ekscydencyjne) – *case* nr 15

Małżonek dłużnika jest legitymowany do wytoczenia powództwa z art. 841 KPC jako osoba trzecia, jeżeli nie jest wymieniony w tytule wykonawczym i nie toczy się przeciwko niemu postępowanie egzekucyjne, w którym doszło do zajęcia przedmiotu naruszającego jego prawa.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 31.8.2010 r., I ACa 530/10.

Wyrokiem z dnia 7.4.2010 r. Sąd Okręgowy w Ł. oddalił powództwo E.S. przeciwko Th.P. i J.P. o zwolnienie spod egzekucji i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd ustalił m.in, że powódka E.S. w latach 1989-1998 pracowała w Niemczech i poznała tam przyszłego męża R.S. Na mocy umowy sprzedaży z dnia 4.11.1994 r. M.P. – siostra męża powódki oraz mąż powódki R.S. nabyli współwłasność działki nr (…), położonej w K. W.Z. przy ul. (…) , o powierzchni 46 a 71 m. W dacie zawarcia umowy przyrzeczonej powódka przebywała poza granicami kraju. Aktem notarialnym z dnia 19.8.1995 r. R.S. nabył kolejną nieruchomość w K. W.Z., przy ul. (…) – działkę nr (…), o powierzchni 10 a. W dniu 13.4.1996 r. powódka zawarła związek małżeński z R.S. Małżonkowie S. pozostawali w ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej. W dniu 11.1.2005 r. zapadł w Sądzie Okręgowym w Ł. wyrok zaoczny w całości uwzględniający żądanie pozwu Th.P. i J.P. przeciwko mężowi powódki o zapłatę 147 000 zł. Powódka wiedziała o toczącym się przeciwko jej mę-

żowi postępowaniu. Pozwani wystąpili w dniu 9.3.2006 r. do Komornika przy Sądzie Rejonowym w P. z wnioskiem o wszczęcie przeciwko R.S. egzekucji z nieruchomości, położonej w K. W.Z. przy ul. (…). W trakcie postępowania egzekucyjnego w sprawie Km 942/06 Komornika przy Sądzie Rejonowym w P., aktem notarialnym małżonkowie R. i E. S. rozszerzyli wspólność ustawową na przedmiotową nieruchomość. Notariusz pouczył strony o treści art. 930 KPC. W dniu 11.7.2007 r. powódka i jej mąż zawarli aneks do powyższej małżeńskiej umowy majątkowej, w którym R.S. zawarł oświadczenie, że uzupełnia swoje oświadczenie z dnia 28.3.2007 r. o stwierdzenie, że nieruchomość stanowiącą działkę gruntu nr (…) kupił na współwłasność w 1994 r., będąc stanu wolnego, lecz także w części za środki finansowe E.S.

Wyrokiem z dnia 14.3.2008 r. Sąd Okręgowy w Ł. orzekł separację powódki i R.S. Jednocześnie w powyższym orzeczeniu Sąd dokonał podziału majątku wspólnego w ten sposób, że prawo własności nieruchomości, do której skierowana jest przedmiotowa egzekucja, przyznał w całości na rzecz powódki bez obowiązku spłat i dopłat na rzecz R.S.

Postanowieniem z dnia 15.7.2008 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w P. umorzył postępowanie egzekucyjne w zakresie egzekucji z przedmiotowej nieruchomości.

Sąd drugiej instancji, rozpoznając zażalenie wierzyciela na postanowienie Sądu Rejonowego o oddalające skargę na czynności komornika, zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że uchylił postanowienie Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w P. z dnia 15.7.2008 r. w przedmiocie umorzenia egzekucji. W uzasadnieniu wskazał, że powódce nie przysługiwało prawo złożenia wniosku o umorzenie egzekucji.

W dniu 16.8.2007 r. wyrokowi zaocznemu Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 11.1.2005 r. została nadana klauzula wykonalności przeciwko E.S.

1. **Jaki jest charakter powództwa ekscydencyjnego?**
2. **Wskaż poglądy Sądu Najwyższego odnoszące się do statusu małżonka jako osoby trzeciej w rozumieniu przepisu art. 841 § 1 KPC w przypadku skierowania egzekucji do**

majątku wspólnego na podstawie tytułu wykonawczego wydanego wyłącznie przeciwko dłużnikowi.

3. **Omów poglądy Sądu Najwyższego dotyczące możliwości wytoczenia powództwa z art. 841 KPC, jeśli skierowano egzekucję do majątku osobistego małżonka dłużnika na podstawie tytułu wykonawczego ograniczającego jego odpowiedzialność do majątku wspólnego.**

Ad 1. Powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji stanowi środek merytorycznej obrony osoby trzeciej, której prawa zostały przez egzekucję naruszone. Powództwo ekscydencyjne, w przeciwieństwie do opozycyjnego, nie jest ukierunkowane na zwalczanie tytułu wykonawczego, ale zmierza do przeciwstawienia się prowadzeniu egzekucji z określonego przedmiotu. Legitymacja czynna służy wyłącznie osobie trzeciej, której prawa zostały naruszone w konkretnym postępowaniu egzekucyjnym.

Ad 2. Zagadnienie, czy małżonek dłużnika może być uznany za osobę trzecią w rozumieniu art. 841 KPC, jest sporne. W literaturze podnosi się, że legitymację małżonka do wytoczenia powództwa z art. 841 KPC należy rozważać w dwóch sytuacjach: skierowania egzekucji do majątku wspólnego na podstawie tytułu wykonawczego wydanego wyłącznie przeciwko dłużnikowi oraz gdy skierowano egzekucję do majątku osobistego małżonka dłużnika na podstawie tytułu wykonawczego ograniczającego jego odpowiedzialność do majątku wspólnego, a zatem kiedy wierzyciel dysponuje klauzulą wykonalności nadaną na podstawie art. 787 KPC.

W sytuacji pierwszej, gdyby mimo braku takiej klauzuli egzekucja została wszczęta do majątku objętego wspólnością ustawową, małżonek dłużnika ma status osoby trzeciej i może skutecznie wytoczyć powództwo przewidziane w art. 841 KPC[156].

Odmienne stanowisko zajął jednak SN w wyroku z dnia 9.1.2003 r., IV CK 327/02[157], uznając, że małżonek dłużnika nie

[156] H. Pietrzkowski, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego,* Warszawa 2006, s. 205-209.

[157] M. Praw. 2004, Nr 3, poz. 106.

może w drodze powództwa przewidzianego w art. 841 § 1 KPC żądać zwolnienia od egzekucji przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego i znajdującego się we wspólnym władaniu małżonków jedynie na tej podstawie, że wierzyciel nie uzyskał przeciwko niemu klauzuli wykonalności w trybie art. 787 KPC.

Ad 3. W orzecznictwie oraz w doktrynie prezentowane są dwa przeciwne poglądy dotyczące możliwości wytaczania przez małżonka dłużnika powództwa przeciwegzekucyjnego na podstawie art. 841 § 1 KPC w razie skierowania egzekucji do majątku stanowiącego jego majątek osobisty. Według jednego małżonek dłużnika ma w takim wypadku status osoby trzeciej, zatem w razie skierowania egzekucji do majątku osobistego może on wnieść powództwo z art. 840 KPC [158], ponieważ określenie, czy konkretny przedmiot należy do majątku wspólnego, jest zagadnieniem materialnoprawnym, które powinno być rozstrzygane w drodze powództwa ekscydencyjnego.

Według drugiego stanowiska małżonek dłużnika, przeciwko któremu została nadana klauzula wykonalności z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku wspólnego, nie może bronić się powództwem opartym na podstawie art. 841 § 1 KPC[159]. Ponadto w uchwale z dnia 17.10.1995 r., III CZP 143/95[160], SN uznał, że nie jest osobą trzecią w rozumieniu przepisu art. 841 § 1 KPC osoba, przeciwko której – jako dłużnikowi – skierowano egzekucję.

W uchwale z dnia 19.11.2008 r., III CZP 105/08[161], SN opowiedział się za drugim z ww. stanowisk, uznając, że małżonkowi dłużnika, przeciwko któremu została nadana klauzula wykonalności z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, nie przysługuje powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji (art. 841 § 1 KPC), w razie skierowania egzekucji do składników jego majątku osobiste-

[158] Post. SN z dnia 16.1.1968 r., II PZ 1/68, OSPiKA 1968, Nr 11, poz. 241; z dnia 11.6.1969 r., II CZ 61/69, OSNCP 1970, Nr 4, poz. 65; z dnia 7.1.1969 r., II CZ 208/68, OSNCP 1969, Nr 9, poz. 164; z dnia 2.12.1970 r., II CZ 122/70, OSNCP 1971, Nr 6, poz. 112; z dnia 3.7.1970 r., I PZ 31/70, niepubl.

[159] Post. SN z dnia 13.6.2001 r., II CKN 498/00, niepubl.; wyr. SN z dnia 9.1.2003 r., IV CK 327/02, M. Praw. 2004, Nr 3.

[160] OSNC 1996, Nr 2, poz. 24.

[161] OSNC 2009, Nr 10, poz. 136.

go (odrębnego), z chwilą bowiem nadania przeciwko małżonkowi dłużnika klauzuli wykonalności staje się on – według treści tytułu wykonawczego (art. 776 KPC) – dłużnikiem egzekwowanym i uzyskuje status strony postępowania egzekucyjnego. Tymczasem osobą trzecią, w rozumieniu art. 841 § 1 KPC, jest inna osoba niż wymieniona w treści tytułu wykonawczego. W postępowaniu egzekucyjnym występują dwie strony: wierzyciel egzekwujący i dłużnik egzekwowany. O tym, kto jest stroną w tym postępowaniu, decyduje treść tytułu wykonawczego, w którym muszą być dokładnie oznaczone osoby wierzyciela i dłużnika, przeciwko któremu wierzyciel uzyskał tytuł wykonawczy. Dłużnikiem zatem jest osoba wymieniona w tytule wykonawczym, przeciwko której wszczęto postępowanie egzekucyjne (art. 776 KPC, art. 803 KPC, art. 812 § 1 KPC).

Rozdział II. Egzekucja świadczeń pieniężnych

Orzeczenie, pytania (polecenia), komentarz

1. Uczestnicy postępowania egzekucyjnego

1.1. Uczestnicy postępowania egzekucyjnego z nieruchomości – *case* nr 1

1. Sam fakt nabycia przez wierzyciela hipoteki na nieruchomości dłużnika egzekwowanego nie jest wystarczający do zastosowania wobec niego art. 922 KPC, czyli nadania mu statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego *ex lege*. Przyznanie tego statusu może być wprawdzie wynikiem przysługiwania ograniczonego prawa rzeczowego, ale decydujące jest przede wszystkim, aby nabycie tego prawa było skuteczne w konkretnym postępowaniu egzekucyjnym. Istotne znaczenie ma więc nie tyle sam fakt nabycia przez powoda jednego z praw wymienionych w art. 922 KPC, ile data jego nabycia.

2. Przepis art. 930 KPC ma w istocie charakter materialnoprawny. W § 1 tego artykułu przewidziana została bowiem sankcja naruszenia zawartego w nim zakazu rozporządzania nieruchomością, polegająca na bezskuteczności względnej czynności prawnej, która jest z nim sprzeczna, i to bezskuteczności następującej *ex lege* bez konieczności wydawania odrębnego orzeczenia. Jest ona uwzględniana z urzędu jako przesłanka innych rozstrzygnięć. Natomiast w art. 930 § 3 KPC (podobnie jak w art. 930 § 2 KPC) przewidziany jest jeszcze dalej idący skutek, a mianowicie sankcja nieważności. Według obecnego stanu

prawnego wierzyciel w ogóle nie mógłby więc nabyć hipoteki po zajęciu nieruchomości nie tylko z punktu widzenia konkretnego postępowania egzekucyjnego, ale także z punktu widzenia prawa materialnego.

3. Z art. 1036 § 1 pkt 3 KPC wynika, że istotne jest nie samo ujęcie określonych praw w opisie i oszacowaniu, lecz ich nabycie. Prowadzi to więc do konieczności uwzględnienia treści art. 930 KPC.

Wyrok SN z dnia 25.11.2011 r., II CSK 8/11, LEX nr 1129092.

Powód H.F. domagał się zasądzenia od pozwanych D.M. i Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Okręgowego w K. solidarnie kwoty 254 820 zł z tytułu naprawienia szkody wyrządzonej mu w wyniku pozbawienia go – wskutek naruszenia przepisów postępowania egzekucyjnego – możliwości uczestnictwa w postępowaniu egzekucyjnym, prowadzonym przeciwko jego dłużnikowi S.N.

Powód był wierzycielem dłużnika egzekwowanego S.N. z tytułu pożyczki udzielonej na podstawie umowy, w formie aktu notarialnego w kancelarii notarialnej L.Z. (interwenienta ubocznego w tej sprawie). Na mocy art. 777 § 1 pkt 4 KPC dłużnik poddał się egzekucji na podstawie tego aktu. Ponadto ustanowił zabezpieczenie pożyczki w postaci hipoteki umownej zwykłej na bliżej określonej nieruchomości. Hipoteka została wpisana do księgi wieczystej w dniu 18.8.2004 r. Natomiast dnia 7.7.2005 r. powód uzyskał klauzulę wykonalności na powyższy akt notarialny. W stosunku do dłużnika była prowadzona przez pozwanego komornika egzekucja z ww. nieruchomości na wniosek innego wierzyciela. Wpis zawiadomienia o wszczęciu egzekucji został dokonany w księdze wieczystej w dniu 28.4.2004 r. W opisie i oszacowaniu nieruchomości z dnia 29.9.2006 r. uwzględniona została hipoteka przysługująca powodowi. Nieruchomość została sprzedana podczas pierwszej licytacji. W dniu 5.1.2007 r. pozwany komornik wysłał powodowi – na adres kancelarii notarialnej L.Z. – zawiadomienie o prowadzonej egzekucji oraz o sprzedaży nieruchomości za kwotę, która wystarczy na zaspokojenie jego należności. Pismo zostało zwrócone przez notariusza z adnotacją, że przepis art. 626 KC. nie ma w tym wypadku zastosowania. Następnie sąd, który nadzorował postępowanie

egzekucyjne, wysłał do powoda pismo z zapytaniem, czy przyłącza się on, jako wierzyciel hipoteczny, do prowadzonego postępowania egzekucyjnego. Powód miał udzielić odpowiedzi w terminie 14 dni pod rygorem pominięcia go w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Pismo zostało wysłane na adres wskazany w akcie notarialnym, w którym ustanowiono hipotekę, ale nie zostało doręczone powodowi z uwagi na zmianę przez niego adresu zamieszkania. Wobec zaspokojenia w całości jedynego wierzyciela nie doszło do sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, a nadpłata tej sumy w kwocie 341 768,58 zł została najpierw złożona do depozytu sądowego, a ostatecznie wypłacono ją dłużnikowi dnia 3.8.2007 r. W dniu 5.9.2007 r. powód złożył wniosek o wszczęcie egzekucji z powyższej nieruchomości dłużnika w celu zaspokojenia należności z tytułu pożyczki. Egzekucja zakończyła się stwierdzeniem jej bezskuteczności wobec sprzedaży nieruchomości w poprzednim postępowaniu egzekucyjnym i rozdysponowania sumy uzyskanej z jej sprzedaży oraz braku innego majątku dłużnika. Na podstawie takich ustaleń Sąd Okręgowy oddalił powództwo. Sąd ten stwierdził, że powód, który uzyskał hipotekę umowną na nieruchomości dłużnika egzekwowanego dopiero w toku postępowania egzekucyjnego, nie stał się z mocy prawa uczestnikiem tego postępowania. Konieczne było zatem zgłoszenie się przez niego do toczącej się egzekucji lub zgłoszenie swojej wierzytelności do podziału sumy uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości.

Oddalając apelacje powoda i interwenienta ubocznego Sąd Apelacyjny wskazał, że skoro powód nie mógł stać się *ex lege* uczestnikiem postępowania egzekucyjnego z uwagi na to, iż nabył hipotekę na nieruchomości dłużnika dopiero po zajęciu tej nieruchomości, to pozwani nie naruszyli przepisów regulujących postępowanie egzekucyjne. Natomiast naruszenie art. 1023 § 1 KPC przez zaniechanie sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji nie miało wpływu na prawidłowość orzeczenia sądu pierwszej instancji.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie przepisów art. 922 w zw. z art. 930 § 1 i art. 1025 § 1 pkt 10 KPC, art. 928, art. 945 § 1, art. 954, art. 991 KPC oraz art. 1023 § 1 i art. 1035 KPC przez pominięcie, iż był on z urzędu uczestnikiem postępowania

egzekucyjnego. Te same zarzuty podniósł w skardze interwenient uboczny.

Sąd Najwyższy uznał obie skargi kasacyjne są bezzasadne.

1. **Czy sam fakt nabycia przez wierzyciela hipoteki na nieruchomości dłużnika egzekwowanego jest wystarczający do zastosowania wobec niego art. 922 KPC, czyli nadania mu statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego *ex lege*? Jaki jest status wierzyciela hipotecznego w egzekucji z nieruchomości?**
2. **Czy w świetle art. 922 KPC uczestnikiem egzekucji z nieruchomości może być jedynie osoba, której przysługują już wpisane do księgi wieczystej ograniczone prawa rzeczowe, w tym hipoteka? Jakie znaczenie ma konstytutywny charakter wpisu hipoteki?**
3. **Czy sąd, który nadzorował postępowanie egzekucyjne, powinien z urzędu zawiadomić wierzyciela hipotecznego o toczącym się postępowaniu egzekucyjnym?**

Ad 1. Nabycie przez wierzyciela hipoteki na nieruchomości dłużnika egzekwowanego może skutkować zastosowaniem wobec niego art. 922 KPC, czyli nadania mu statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego *ex lege* pod warunkiem skutecznego nabycia tego prawa w konkretnym postępowaniu egzekucyjnym.

W egzekucji z nieruchomości pozycja procesowa uczestników jest uwarunkowana zarówno celem egzekucji, jak i stopniem zainteresowania jej wynikami. Uczestnikami postępowania, w szerszym znaczeniu, są podmioty w większym lub mniejszym stopniu zainteresowane wynikiem postępowania egzekucyjnego biorące udział w tym postępowaniu. Są to więc strony postępowania egzekucyjnego, czyli wierzyciel, dłużnik, wierzyciele, którzy przyłączyli się do egzekucji, oraz uczestnicy postępowania w węższym znaczeniu. O przebiegu postępowania egzekucyjnego decydują przede wszystkim strony postępowania egzekucyjnego, a więc wierzyciel i dłużnik, natomiast pozostali wspomagają i uzupełniają dążenia wierzyciela. Stronami postępowania egzekucyjnego w znaczeniu materialnym są tylko wierzyciel i dłużnik, nato-

miast w sensie formalnym za strony należy uznać prokuratora oraz organizacje społeczne, jeżeli egzekucja została wszczęta na ich wniosek. Inne osoby, o których mowa w art. 922 KPC, należy zaliczyć do uczestników postępowania egzekucyjnego, ale nie przysługuje im status strony tego postępowania – egzekucji nie prowadzi się na rzecz lub wobec tych osób, a jedynie z ich ewentualnym udziałem[162]. Jako uczestników postępowania przy egzekucji z nieruchomości przepis art. 922 KPC wskazuje wierzyciela, dłużnika, osoby, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia, albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości, a gdy przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste – także organ, który zawarł umowę o użytkowanie wieczyste.

Uczestnikami postępowania mogą być zatem osoby, którym przysługują np. służebność gruntowa, osobista (art. 285-305 KC), hipoteka (art. 65-112 ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.), użytkowanie (art. 252-284 KC). Uczestnikiem postępowania będzie też osoba, na rzecz której ustanowiono dożywocie, gdyż z mocy art. 910 KC stosuje się do dożywocia przepisy o ograniczonych prawach rzeczowych. Ponadto w księdze wieczystej mogą być ujawnione takie prawa jak najem czy dzierżawa, w związku z tym osoby, którym te prawa ujawnione w księdze wieczystej przysługują, mogą być uczestnikami postępowania. Sposób ochrony tych praw w egzekucji z nieruchomości reguluje art. 1000 § 1 KPC[163].

Uczestnikami postępowania egzekucyjnego z nieruchomości mogą być również: nabywcy nieruchomości (art. 967, 968, 991, 993, 994, 999 KPC), osoby biorące udział w licytacji (art. 962, 963, 967 KPC), współwłaściciel nieruchomości.

Wobec tego w przypadku skutecznego nabycia hipoteki względem toczącego się już postępowania egzekucyjnego wierzyciel hipoteczny mógł być traktowany jako osoba, której w świetle art. 922 KPC przysługuje ograniczone prawo rzeczowe. Natomiast nie mógł stać się z mocy prawa uczestnikiem toczącego się postępowania egzekucyjnego wobec nabycia hipoteki już po zaję-

[162] Post. SN z dnia 22.1.2008 r., II CNP 169/07, LEX nr 817507.

[163] Wyr. SA w Lublinie z dnia 9.12.1998 r., I ACa 352/98, Biul. SA w Lublinie 1999, Nr 2, poz. 4.

ciu nieruchomości. Istotne jest bowiem, że – zgodnie z art. 930 § 1 KPC (przed dodaniem art. 930 § 3 KPC) – obciążenie nieruchomości hipoteką po jej zajęciu jest dopuszczalne, ale nie wywołuje żadnych skutków prawnych wobec stron toczącego się postępowania egzekucyjnego, a zatem nie może skutkować nadaniem nabywcy statusu uczestnika postępowania.

Ad 2. Zgodnie z art. 922 KPC uczestnikiem egzekucji z nieruchomości może być jedynie osoba, której przysługują już wpisane do księgi wieczystej ograniczone prawa rzeczowe, w tym hipoteka. Przepis mówi o uczestnictwie w postępowaniu osoby, której „przysługują prawa rzeczowe ograniczone", a dopóki konstytutywny wpis hipoteki nie został dokonany, to ograniczone prawo rzeczowe nie istnieje i osoba uprawniona nie może się na nie powoływać, zaś moc wsteczna wpisu hipoteki powstaje dopiero z chwilą dokonania wpisu. Zwrócić należy uwagę, iż w doktrynie kwestią sporną jest zastosowanie art. 29 u.k.w.h. w odniesieniu do wpisów konstytutywnych. Spór na temat tego, czy skutek, dla którego wpis w księdze wieczystej ma charakter konstytutywny, powstaje z chwilą wpisu czy złożenia wniosku o wpis, może również na gruncie postępowania egzekucyjnego prowadzić do odmiennych interpretacji[164]. Wydaje się, że zgodnie z funkcjonalnym ujęciem tego przepisu i przenosząc go na grunt postępowania egzekucyjnego przyjąć należy pogląd przedstawiony przez SN, że skutek wsteczny wynikający z art. 29 u.k.w.h. związany jest z wpisem już dokonanym i występuje dopiero od daty dokonania (uprawomocnienia się) wpisu. W świetle bowiem art. 29 u.k.w.h. wpis hipoteki ma moc wsteczną dopiero od chwili jego dokonania, a przed tą datą nikt nie może powoływać się na istniejącą hipotekę, nie ma też podstaw do przyjęcia istnienia takiej hipoteki w postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości. Dopóki nie nastąpi wpis o charakterze konstytutywnym, a taki charakter ma wpis hipoteki, dopóty nikt nie może powoływać się na uprawnienia wynikające z przyszłego wpisu, nawet jeżeli wniosek o wpis już został złożony. Przed dokonaniem konstytutywnego wpisu,

[164] J. Pisuliński, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Warszawa 2014, s. 451-452.

a po złożeniu wniosku o jego dokonanie, osobie, na rzecz której wpis ma nastąpić, przysługują wszystkie uprawnienia wynikające z umowy o ustanowienie prawa, które ma być wpisane, oprócz samego prawa. Taką sytuację prawną określa się w literaturze mianem ekspektatywy prawa[165].

Reasumując, uczestnikiem egzekucji z nieruchomości może być jedynie osoba, której przysługują już wpisane do księgi wieczystej ograniczone prawa rzeczowe, w tym hipoteka, o czym przesądza konstytutywny charakter wpisu hipoteki.

Ad 3. Sąd, który nadzorował postępowanie egzekucyjne działając z urzędu, zasadnie wysłał do powoda pismo z zapytaniem, czy jako wierzyciel hipoteczny przyłącza się on do prowadzonego postępowania egzekucyjnego. Z uwagi na uznanie, iż wobec nieskutecznego nabycia hipoteki w postępowaniu egzekucyjnym nie uzyskał on statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego *ex lege*, czynności sądu prawidłowo ograniczone zostały jedynie do zawiadomienia wierzyciela hipotecznego. Obowiązki sądu zawiadomienia z urzędu o czynnościach egzekucyjnych, o których mowa w art. 945 § 1, 954, 1027 § 1 i 1036 § 1 KPC, odnoszą się wyłącznie do uczestników postępowania egzekucyjnego. Wierzyciel hipoteczny mógł przyłączyć się do egzekucji, o czym sąd go pouczył, zasadnie ograniczając się tylko do takiego pouczenia. Kognicja sądu w postępowaniu egzekucyjnym nie obejmuje bowiem badania, z jakich przyczyn wierzyciel nie wykorzystał w tym postępowaniu wszystkich swoich uprawnień, nie przyłączył się do niego mimo posiadania takich możliwości i nie uzyskał zaspokojenia swej wierzytelności.

1.2. Uczestnicy postępowania w egzekucji z użytkowania wieczystego – *case* nr 2

Uwzględniając uregulowanie zawarte w art. 235 KC, przepis art. 1006 § 1 KPC postanawia, że jeżeli przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste, zajęcie obejmuje użytkowanie

[165] Post. SN z dnia 21.9.2011 r., I CSK 32/11, OSNC-ZD 2012, Nr 4, poz. 77, LEX nr 1096027.

wieczyste terenu oraz znajdujący się na nim budynek stanowiący własność wieczystego użytkownika. Wynika stąd, iż w razie skierowania egzekucji do użytkowania wieczystego gruntu zabudowanego egzekucja musi objąć także własność budynku; jak też musi się konsekwentnie przyjąć, że własność budynku na użytkowanym gruncie nie może być przedmiotem egzekucji bez objęcia nią także użytkowania wieczystego. Postanowienie dotyczące bezpośrednio egzekucji z użytkowania wieczystego zawiera także zamieszczony wśród przepisów o egzekucji z nieruchomości art. 922 KPC. Według tego przepisu, gdy przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste, uczestnikiem postępowania jest również organ, który zawarł umowę o użytkowanie wieczyste. Lokata tego postanowienia, wobec reguły zawartej w art. 1004 KPC, jest wyrazem niekonsekwencji ustawodawcy.

Postanowienie SN z dnia 8.7.1998 r., III CKU 15/98, LEX nr 550917.

W toku postępowania egzekucyjnego, wszczętego na wniosek Spółdzielni Pracy w P. przeciwko Zakładom E. Sąd Rejonowy w dniu 8.10.1993 r. udzielił przybicia nieruchomości (bliżej opisanej w postanowieniu) będącej przedmiotem przetargu w dniu 8.10.1993 r. na rzecz J.S. zam. w P. – za cenę 584 072 500 zł, a postanowieniem z dnia 10.1.1994 r. – po uprzednim przedłużeniu terminu uiszczenia ustalonej w wyniku przetargu ceny – przysądził J.S. własność wymienionej nieruchomości.

Sąd Najwyższy rozpoznając kasację wskazał, iż w razie skierowania egzekucji do użytkowania wieczystego gruntu zabudowanego egzekucja musi objąć także własność budynku; jak też musi się konsekwentnie przyjąć, że własność budynku na użytkowanym gruncie nie może być przedmiotem egzekucji bez objęcia nią także użytkowania wieczystego. Wobec stwierdzenia, że egzekucja nie obejmowała gruntu oddanego w użytkowanie, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu.

1. **Czy egzekucja z nieruchomości oraz egzekucja z użytkowania wieczystego są odrębnymi sposobami egzekucji?**

2. **Czy w egzekucji z użytkowania wieczystego właściciel nieruchomości jest uczestnikiem postępowania?**
3. **Jakie skutki w egzekucji wywołuje art. 235 KC, z którego wynika, że przysługująca użytkownikowi wieczystemu własność budynków i urządzeń na użytkowanym gruncie jest prawem związanym z użytkowaniem wieczystym?**
4. **Jaki charakter prawny ma nabycie prawa podmiotowego (użytkowania wieczystego) w drodze egzekucji sądowej?**

Ad 1. Egzekucja z nieruchomości oraz egzekucja z użytkowania wieczystego są – z racji oddzielnego unormowania – odrębnymi sposobami przeprowadzenia przymusowego zaspokojenia świadczenia pieniężnego[166]. Zgodnie z art. 1004 KPC do egzekucji z użytkowania wieczystego stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji z nieruchomości (art. 921-1003 KPC). Egzekucja użytkowania wieczystego obejmuje, obok samego prawa, również prawo własności budynków i innych urządzeń wzniesionych na gruncie Skarbu Państwa lub gruncie należącym do jednostki samorządu terytorialnego przez wieczystego użytkownika wraz z przynależnościami (art. 1006 KPC). Przejście prawa wieczystego użytkowania na nabywcę następuje wraz z uprawomocnieniem się postanowienia sądu w przedmiocie przysądzenia tego prawa na rzecz nabywcy. Do egzekucji z użytkowania wieczystego stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji z nieruchomości z uwzględnieniem odrębności wynikających z przepisów art. 922, 1005, 1006, 1008, 1010 i 1011 KPC[167].

Ad 2. Gdy przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste, właściciel nieruchomości (organ, który zawarł umowę o użytkowanie wieczyste) jest uczestnikiem postępowania (art. 922 KPC). Jak trafnie wskazał SN, lokata tego postanowienia, wobec reguły zawartej w art. 1004 KPC, jest wyrazem niekonsekwencji ustawodawcy. Konsekwencją przyznania organowi, który zawarł umowę o użytkowanie wieczyste, statusu uczestnika postępowania jest zawiadamianie go o kolejnych czynnościach egzekucyjnych

[166] Post. SN z dnia 19.11.1996 r., III CKU 10/96, OSN 1997, Nr 3, poz. 32.
[167] H. Pietrzkowski, tamże, s. 617.

(art. 945 § 1, art. 954 KPC). Zgodnie z art. 1005 KPC o zajęciu użytkowania wieczystego komornik zawiadamia także właściciela nieruchomości, którym jest Skarb Państwa, gmina lub związek gmin. Zajęcie obejmuje użytkowanie wieczyste terenu oraz znajdujący się na nim budynek stanowiący własność wieczystego użytkownika wraz z przynależności. Należy też zwrócić uwagę, iż – podobnie jak w przypadku nabycia własności na skutek przysądzenia własności w relacjach między użytkownikiem wieczystym, który nabył swoje prawo w postępowaniu egzekucyjnym, a dłużnikiem egzekwowanym, któremu to prawo poprzednio przysługiwało – nie występuje tu element „zależności sytuacji prawnej”[168].

Ad 3. Skutkiem regulacji z art. 235 KC jest – w przypadku skierowania egzekucji do użytkowania wieczystego gruntu zabudowanego – objęcie egzekucją także własności budynku, jak też przyjęcie, że własność budynku na użytkowanym gruncie nie może być przedmiotem egzekucji bez objęcia nią także użytkowania wieczystego. Oznacza to, że przysługująca wieczystemu użytkownikowi własność budynków i urządzeń na użytkowanym gruncie jest prawem związanym z użytkowaniem wieczystym. Konsekwencją powyższej relacji obu praw jest niemożność przysługiwania własności budynków i innych urządzeń na użytkowanym gruncie osobie niebędącej jednocześnie użytkownikiem wieczystym gruntu. Oznacza to przede wszystkim niedopuszczalność samodzielnego rozporządzania wymienionymi prawami pod sankcją nieważności (art. 58 KC). W zakresie egzekucji nabycie wspomnianych praw nie jest jednak skutkiem czynności prawnej, lecz aktu publicznoprawnego (orzeczenia sądu). W związku z tym w odniesieniu do egzekucji nieodzowne było ustanowienie specjalnego przepisu wyrażającego konsekwencje uregulowania zawartego w art. 235 KC, tj. art. 1006 KPC[169].

Ad 4. Nabycie prawa użytkowania wieczystego w drodze egzekucji sądowej ma charakter nabycia pierwotnego, bez żadnych obciążeń. Nabywca w drodze egzekucji nie jest następcą praw-

[168] Wyr. SN z dnia 15.6.2007 r., II CSK 97/07, LEX nr 347229.
[169] Post. SN z dnia 8.7.1998 r., CKU 15/98, LEX nr 550917.

nym dłużnika egzekwowanego. Nabycie użytkowania wieczystego (prawa podmiotowego) w trybie egzekucji sądowej jest zaliczane do cywilnoprawnych sposobów nabycia tego prawa. Bezspornie przyjmuje się, że nabycie to ma charakter pierwotny i translatywny. O pierwotnym charakterze nabycia przedmiotowego prawa świadczy fakt, że w tym przypadku nie mamy do czynienia z następstwem prawnym. Pomiędzy poprzednim użytkownikiem wieczystym (dłużnikiem egzekwowanym) a nowym użytkownikiem wieczystym (nabywcą w toku egzekucji) nie zachodzi żaden stosunek prawny. W szczególności przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne nie dają podstaw do przyjęcia tezy o istnieniu takiego następstwa. Za translatywnym charakterem nabycia prawa użytkowania wieczystego w drodze egzekucji sądowej przemawia fakt, że już z istoty egzekucji wynika, że prawo to musi istnieć i przysługiwać dłużnikowi. Uprawomocnienie się postanowienia w przedmiocie przysądzenia użytkowania wieczystego warunkuje nie powstanie nowego prawa, ale przejście już istniejącego (przysługującego dotychczas dłużnikowi egzekwowanemu) na nabywcę[170].

[170] Wyr. SN z dnia 15.6.2007 r., CSK 97/07, LEX nr 347229.

2. Zajęcie nieruchomości

2.1. Materialnoprawne i procesowe skutki zajęcia (art. 925 KPC) – *case* nr 3

Przewidziany w art. 930 § 1 KPC materialnoprawny skutek dokonanego po zajęciu rozporządzenia rzeczą, wyrażający się bezskutecznością względną czynności prawnej, oznacza tyle, że umowa przeniesienia własności zajętej nieruchomości między zbywcą (dłużnikiem) a osobą trzecią jest ważna, ale bezskuteczna w stosunku do wierzycieli, którzy wszczęli egzekucję. Egzekucja toczy się więc nadal przeciwko dłużnikowi, który uważany jest za właściciela mimo skutecznego przeniesienia własności na nabywcę. Nabywca natomiast, który wiedzę o zajęciu powziął po nabyciu nieruchomości i dla którego przedmiotem nabycia była tym samym nieruchomość niezajęta, powinien poszukiwać ochrony przed toczącym się postępowaniem egzekucyjnym za pomocą środków właściwych dla jego sytuacji prawnej. Właściwym środkiem jest tu powództwo z art. 841 KPC.

Wyrok SN z dnia 6.9.2013 r., CSK 359/12, LEX nr 1413607.

Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej W.P. na rzecz W.P. kwotę 94 285,82 zł z ustawowymi odsetkami z zastrzeżeniem, że obowiązek zapłaty zasądzonej kwoty jest solidarny z obowiązkiem jej zapłaty przez G.R.-P., orzeczonym w wyroku Sądu w W. z dnia 9.6.2009 r.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej. Sąd Apelacyjny wskazał, że G.R.-P., pozostając w związku małżeńskim z W.P., uzyskała w pozwanej Spółdzielni, na warunkach spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego, przydział lokalu położonego we W. przy ul. O. Małżeństwo G.R.-P. zostało rozwiązane przez rozwód. G.R.-P. w 2001 r. została wykluczona ze Spółdzielni z powodu zaległości czynszowych, co nie zmieniło jednak jej statusu jako uprawnionej do lokalu. G.R.-P., poza zadłużeniem w Spółdzielni, była też dłużnikiem W.P. Dług wobec tego wierzyciela został stwierdzony prawomocnym orzeczeniem sądu. W.P., w dniu 29.11.2005 r., złożył wniosek o wszczęcie egzekucji ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu należącego do dłużniczki. Komornik o wszczęciu egzekucji z prawa do lokalu zawia-

domił Spółdzielnię oraz dłużniczkę wraz z wezwaniem do zapłaty. G.R.-P., zamierzając sprzedać powodowi lokal, uzyskała w Spółdzielni zaświadczenie, z którego wynikało, że jest członkiem Spółdzielni, że przysługuje jej spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu i że ma w Spółdzielni zadłużenie w kwocie 114 054,49 zł. W zaświadczeniu wskazano, że dług ten zostanie zapłacony przez nabywcę lokalu W.P. na konto Spółdzielni i o tę kwotę zostanie pomniejszona cena, którą nabywca ma uiścić zbywcy. W zaświadczeniu podano, że nie zawiera ono informacji o obciążeniach na wymienionym prawie, które mogą być ujawnione w księdze wieczystej. Lokal nie miał sporządzonej księgi wieczystej. W.P. złożył oświadczenie o przejęciu długu, o którym była mowa w zaświadczeniu, a następnie zawarli, w formie aktu notarialnego, umowę sprzedaży prawa do lokalu. Do aktu zostało dołączone zaświadczenie Spółdzielni, o którym mowa, a ponadto w umowie zbywcy złożyli oświadczenie, że zbywane prawo jest wolne od innych obciążeń i ograniczeń w rozporządzeniu oraz roszczeń osób trzecich, nie toczy się przeciwko nim postępowanie sądowe o zapłatę jakiejkolwiek kwoty pieniężnej, nie są dłużnikami osoby trzeciej na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu i nie ma powodów uzasadniających żądanie uznania czynności objętej aktem za bezskuteczną wobec tych osób. Powód dowiedział się o egzekucji we wrześniu 2006 r., kiedy do lokalu przybył komornik. W dniu 19.3.2008 r. powód z żoną i W.P. zawarli umowę, w której powód zobowiązał się spłacić istniejący dług wraz z odsetkami i kosztami postępowań, co też uczynił.

W skardze kasacyjnej pozwana Spółdzielnia zarzuciła naruszenie art. 430, 65 i art. 361 § 2 KC i domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa, ewentualnie uchylenia wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w części uwzględniającej powództwo i orzekającej o kosztach procesu w stosunku do Spółdzielni Mieszkaniowej W.P. w ten sposób, że oddalił powództwo i nie obciążył powoda kosztami procesu w obu instancjach, oraz nie obciążył powoda kosztami postępowania kasacyjnego.

1. **Jakie są skutki zajęcia nieruchomości w sferze prawa materialnego i procesowego i w jaki sposób powód powinien poszukiwać ochrony przed toczącą się egzekucją?**
2. **W jaki sposób dochodzi do zajęcia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu i czy brak księgi wieczystej upoważniał pozwaną do wydania zaświadczenia bez informacji o toczącej się egzekucji?**
3. **Czy nabycie zajętej nieruchomości (prawa do lokalu) czyni z nabywcy dłużnika rzeczowego?**

Ad 1. Zajęcie nieruchomości wywołuje skutki zarówno w płaszczyźnie prawa materialnego, jak i procesowego. Przepis art. 930 KPC – pomimo usytuowania w przepisach ustawy regulujących zagadnienia procesowe – ma w istocie charakter materialnoprawny. Czynność prawna nabycia nieruchomości zajętej (art. 930 § 1 KPC), kwalifikowana jako dotknięta wadą bezskuteczności względnej *ex lege*, jest w płaszczyźnie prawa materialnego dokonana i ważna, wywołuje natomiast określone skutki w sferze prawa procesowego, tj. w toku egzekucji. Wierzyciel, w stosunku do którego rozporządzenie jest bezskuteczne, może prowadzić egzekucję w taki sposób, jakby do rozporządzenia nie doszło. W piśmiennictwie zwraca się uwagę, że zbycie nieruchomości po zajęciu powoduje przyjęcie na potrzeby egzekucji określonej fikcji prawnej, polegającej na uznawaniu dłużnika w dalszym ciągu za właściciela nieruchomości mimo tego, że zrealizował się skutek prawnorzeczowy umowy polegający na przeniesieniu własności nieruchomości na nowego nabywcę. Egzekucję prowadzi się w dalszym ciągu tak, jakby nie doszło do zbycia nieruchomości[171]. Nabywca zajętej nieruchomości ma obowiązek znoszenia prowadzonej przez wierzyciela zbywcy egzekucji, nie ma natomiast obowiązku zaspokojenia tego wierzyciela, gdyż nie jest jego dłużnikiem. Nabywca nieruchomości może uczestniczyć w postępowaniu egzekucyjnym w charakterze dłużnika, składając oświadczenie komornikowi lub sądowi egzekucyjnemu. Czynności egzekucyjne podjęte przed i po zajęciu są skuteczne zarówno

[171] Z. Szczurek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz,* Sopot 2013, s. 767.

w stosunku do dłużnika, jak i nabywcy nieruchomości. Sytuacja procesowa nabywcy jest uzależniona od sytuacji procesowej dłużnika. Ograniczenie swobody procesowej nabywcy polega m.in. na niemożności przeciwstawiania się egzekucji z powołaniem się na własne osobiste prawa wobec wierzyciela. Nie będzie mógł zatem wytoczyć powództwa opozycyjnego (art. 840 KPC) opartego np. na zarzucie potrącenia jego osobistej wierzytelności wobec wierzyciela egzekwującego[172].

Powód, który dowiedział się o zajęciu po nabyciu nieruchomości i dla którego przedmiotem nabycia była tym samym nieruchomość niezajęta, powinien poszukiwać ochrony przed toczącym się postępowaniem egzekucyjnym za pomocą powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji przewidzianego w art. 841 KPC, nabywca jest bowiem osobą trzecią (właścicielem rzeczy), a egzekucja skierowana do tej rzeczy narusza jego prawa[173].

Ad 2. Egzekucja ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu następuje przy zastosowaniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących egzekucji z nieruchomości (art. 17^{13} u.s.m.). Zgodnie z tym przepisem w sprawie egzekucji z własnościowego prawa do lokalu stosuje się przepisy art. 921-1013 KPC o egzekucji z nieruchomości. Przepisy ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych nie zawierają żadnych odrębności w zakresie postępowania egzekucyjnego, w związku z czym do zajęcia własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego stosuje się art. 924, 925 i 930 KPC. Jeżeli jest sporządzona księga dla lokalu, komornik ma obowiązek złożenia wniosku o dokonanie wpisu w księdze wieczystej o wszczęciu egzekucji (art. 924 KPC). Brak księgi wieczystej uniemożliwia komornikowi dokonanie tej czynności, dlatego komornik o wszczęciu egzekucji zawiadamia spółdzielnię, w której zasobach lokal się znajduje. W tej sytuacji spółdzielnia może być

[172] E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 491.

[173] Uzasadnienie uchw. SN (7) z dnia 6.11.2007 r., III CZP 93/07, OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 68, oraz wyr. SN z dnia 6.5.2009 r., II CSK 651/08, Pal. 2009, Nr 9-10, s. 259.

dla osób trzecich jedynym źródłem wiadomości o dokonanym zajęciu i ma obowiązek o takim zajęciu poinformować te osoby.

Ad 3. Nabycie zajętej nieruchomości (prawa do lokalu) nie czyni z nabywcy dłużnika rzeczowego; źródłem odpowiedzialności rzeczowej są oznaczone czynności prawne rodzące odpowiedzialność wobec określonych przedmiotów majątkowych niezależnie od tego, w czyim majątku się znajdują. W obecnym porządku prawnym czynnościami skutkującymi powstanie odpowiedzialności rzeczowej są m.in. ustanowienie hipoteki i zastawu. Dłużnik rzeczowy nie ma prawnego obowiązku świadczenia na rzecz wierzyciela celem wygaszenia wierzytelności zabezpieczonej na jego majątku. Warunkiem skutecznego dochodzenia zaspokojenia z tego majątku (nieruchomości) jest uzyskanie przez wierzyciela tytułu wykonawczego zasądzającego od właściciela nieruchomości zabezpieczoną wierzytelność.

2.2. Rozporządzenie nieruchomością zajętą (art. 930 KPC) – *case* nr 4

Nabycie własności nieruchomości w rozumieniu art. 930 KPC obejmuje również nabycie tego prawa na mocy wyroku sądowego, wydanego choćby w trybie art. 231 § 1 KC po zajęciu nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym, co nie ma wpływu na dalszy bieg tego postępowania, gdyż powinno być traktowane na równi z „rozporządzeniem" nieruchomością, o jakim mowa w powołanym przepisie (art. 930 § 1 KPC). Zatem osoba, która w taki sposób nabyła własność nieruchomości po jej zajęciu, nie może skutecznie domagać się zwolnienia nieruchomości z egzekucji w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego z art. 841 § 1 KPC. Prawa tej osoby bowiem nie zostały naruszone, skoro egzekucja z nieruchomości jest prowadzona zgodnie z przepisami prawa, w tym art. 930 § 1 KPC, który zawiera postanowienia dotyczące pozycji nabywcy nieruchomości w toku postępowania egzekucyjnego.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 14.5.2014 r., I ACa 1462/13, LEX nr 1496461.

Sąd Okręgowy zwolnił od egzekucji spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze własnościowe prawo do garażu w stosunku do dwóch pozwanych i umorzył postępowanie w sprawie w całości w stosunku do czterech pozwanych oraz umorzył postępowanie w sprawie w części w zakresie spółdzielczego własnościowego prawa do garażu w stosunku do trzech pozwanych, jak również oddalił powództwo w zakresie spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego w stosunku do pozwanych: S.A. w Ł., Bank S.A. w W., Bank S.A. z siedzibą w W., stwierdzając jednocześnie, że wyrok w zakresie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 1 jest wyrokiem zaocznym.

Sąd Okręgowy ustalił, iż powódka darowała wnuczce spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze własnościowe prawo do garażu. Następnie wystąpiła do sądu z żądaniem zobowiązania obdarowanej do złożenia oświadczenia woli w przedmiocie zwrotnego przeniesienia własności przedmiotu darowizny, Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo w całości. Orzeczenie uprawomocniło się dnia 8.9.2012 r. W styczniu 2013 r. powódka dowiedziała się, że prawo do lokalu jest obciążone zadłużeniem z tytułu kredytów zaciągniętych przez wnuczkę. Postępowanie egzekucyjne przeciwko dłużniczce A.S. (wnuczce) zostało wszczęte na wniosek wierzyciela Banku S.A. złożony w dniu 22.11.2010 r. Wniosek obejmował skierowanie egzekucji do nieruchomości położonej w Z. Komornik dnia 6.12. 2010 r. zawiadomił Sąd Rejonowy w Z. o wszczęciu egzekucji z ograniczonego prawa rzeczowego i wniósł o wpisanie stosownej wzmianki w księdze wieczystej. Wpis wzmianki o wszczęciu postępowania egzekucyjnego został dokonany przez Sąd w dniu 19.1.2011 r. Kolejnymi postanowieniami wydanymi na podstawie art. 927 KPC komornik zarządził przyłączenie do sprawy wniosków innych wierzycieli. W toku egzekucji komornik przystąpił do opisu i oszacowania przedmiotowego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego informując, że protokół opisu i oszacowania zostanie sporządzony w dniu 2.7.2012 r. Egzekucja ze spółdzielczego własnościowego prawa do garażu toczyła się jedynie z wniosku wierzyciela S.A. Sąd Okręgowy stwierdził, że w chwili wszczęcia

postępowania egzekucyjnego z wniosku wierzyciela Banku S.A., do którego przyłączono następnie postępowania prowadzone z wniosków pozostałych wierzycieli, ograniczone prawa rzeczowe do przedmiotowego lokalu, jak i garażu przysługiwały dłużniczce A.S. Na skutek odwołania darowizny obejmującej przedmiotowe prawa i wydania przez Sąd Okręgowy prawomocnego (od dnia 8.9.2012 r.) wyroku zobowiązującego A.S. do ich przeniesienia na rzecz powódki prawa te przestały przysługiwać dłużniczce A.S. Niemniej z uwagi na art. 930 § 1 KPC czynności egzekucyjne są ważne tak w stosunku do dłużnika, jak i w stosunku do nabywcy. Nabycie przez powódkę ograniczonych praw rzeczowych nastąpiło na mocy orzeczenia Sądu Okręgowego prawomocnego od dnia 8.9.2012 r., zaś zajęcie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w stosunku do wierzyciela Banku S.A., który jako pierwszy zainicjował postępowanie egzekucyjne, nastąpiło najpóźniej w dniu 19.1.2011 r., tj. z dniem wpisania wzmianki o wszczęciu postępowania egzekucyjnego w księdze wieczystej zajętej nieruchomości (art. 925 § 1 KPC). Zajęcie tego prawa było zatem skuteczne w stosunku do wszystkich wierzycieli, którzy na podstawie art. 927 KPC przyłączyli się następnie do wszczętego postępowania. Nabycie przez powódkę zajętych praw, objętych niniejszym powództwem, nie miało zatem co do zasady wpływu na dalsze postępowanie egzekucyjne. Natomiast Sąd Okręgowy uwzględnił niniejsze powództwo w stosunku do pozwanych dwóch wierzycieli – w tej części wyrok jest zaocznym (art. 339 § 1 KPC), gdyż pozwani, powiadomieni o toczącym się procesie, nie zajęli żadnego stanowiska i nie stawili się na rozprawę, wobec czego Sąd na podstawie art. 230 KPC w zw. z art. 339 § 2 KPC uznał, że przyznali oni twierdzenia pozwu. W pozostałym zakresie, tj. w stosunku do pozwanej sp. z o.o. w R., która nie uznała roszczenia pozwu, powództwo podlegało oddaleniu w całości. Powództwo podlegało również oddaleniu w części, tj. co do spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego w stosunku do pozwanych: S.A. w Ł., Banku S.A. w W. i Banku S.A. w W., gdyż także ci pozwani w tej części nie uznali zgłoszonego żądania.

Sąd Apelacyjny rozpoznając apelację powódki wskazał, iż rozstrzygająca w niniejszej sprawie jest regulacja art. 930 § 1 KPC.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że nabycie własności nieruchomości w rozumieniu art. 930 § 1 KPC obejmuje również nabycie tego prawa na mocy wyroku sądowego, wydanego choćby w trybie art. 231 § 1 KC. Zatem osoba, która w taki sposób nabyła własność nieruchomości po jej zajęciu, nie może skutecznie domagać się zwolnienia nieruchomości z egzekucji w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego z art. 841 § 1 KPC. Istotne jest zatem, że do zajęcia przedmiotowych praw doszło w okresie, kiedy należały one, wskutek dokonanej przez powódkę darowizny, do jej wnuczki A.S. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki.

1. **Jak należy rozumieć pojęcie ,,rozporządzenia nieruchomością" na gruncie art. 930 KPC?**
2. **Czy wyrok sądu zobowiązujący do złożenia oświadczenia woli w przedmiocie przeniesienia własności nieruchomości jest rozporządzeniem w rozumieniu art. 930 KPC?**
3. **W jakich sytuacjach zmiana spowodowana orzeczeniem sądu nie ma charakteru rozporządzenia nieruchomością w rozumieniu art. 930 KPC?**

Ad 1. Przez rozporządzenie nieruchomością w rozumieniu art. 930 KPC należy uznać zmiany w stanie prawnym nieruchomości spowodowane przez właściciela będącego dłużnikiem egzekwowanym, w drodze dokonanych przez niego czynności prawnych. A zatem gdy dłużnik zawrze jedną z umów wymienionych w treści art. 155 § 1 KC, tj. umowę sprzedaży, zamiany, darowizny, przekazania nieruchomości, bez wątpienia rozporządzi nieruchomością w rozumieniu art. 930 KPC. Zgodnie z art. 930 § 1 KPC rozporządzenie przez dłużnika nieruchomością po jej zajęciu (art. 925 § 1 KPC) nie ma wpływu na dalsze postępowanie i czynności egzekucyjne (zarówno dokonane przed rozporządzeniem, jak i po rozporządzeniu nieruchomością przez dłużnika) są ważne w odniesieniu do dłużnika i nabywcy (art. 930 § 1 KPC). Z treści powołanego przepisu wynika, że zbycie przez dłużnika nieruchomości już zajętej nie pozbawia wierzyciela możliwości zaspokojenia swej pretensji z danej nieruchomości. Przepis zapewnia

realizację należnego wierzycielowi świadczenia mimo rozporządzenia przez dłużnika nieruchomością, skoro zmianę w stanie prawnym nieruchomości sam spowodował. Podkreślić należy, iż na gruncie obowiązujących przepisów rozporządzenia nieruchomością nie należy utożsamiać z obciążeniem nieruchomości. Według stanu prawnego (w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20.2.2011 r.) rozporządzenie obejmowało również obciążenie nieruchomości prawami osób trzecich. W nowelizacji wprowadzono odmienne konsekwencje prawne w przypadku rozporządzenia i obciążenia nieruchomości. Paragraf 1 art. 930 KPC stanowi, że rozporządzenie nieruchomością po jej zajęciu nie ma wpływu na dalsze postępowanie. Oznacza to, iż jest ono wprawdzie ważne (zwłaszcza w stosunkach między stronami czynności rozporządzającej nieruchomością), ale nie wywołuje żadnych skutków prawnych wobec stron toczącego się postępowania egzekucyjnego. Natomiast w art. 930 § 3 KPC przewidziany jest skutek w postaci nieważności obciążenia nieruchomości po jej zajęciu. Jest to skutek analogiczny jak w art. 930 § 2 KPC w odniesieniu do rozporządzenia przedmiotami podlegającymi zajęciu wraz z nieruchomością.

Ad 2. Wyrok sądu zobowiązujący do złożenia oświadczenia woli w przedmiocie przeniesienia własności nieruchomości jest rozporządzeniem w rozumieniu art. 930 KPC.

Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie – zastąpienie oświadczenia jest prawnym skutkiem prawomocnego stwierdzenia obowiązku jego złożenia[174]. Czynności egzekucyjne są ważne tak w stosunku do dłużnika, jak i w stosunku do nowego właściciela. Zwrócić należy uwagę, iż w niniejszej sprawie doszło do zmiany właściciela na skutek wyroku zobowiązującego do powrotnego przeniesienia prawa na darczyńcę na skutek odwołania darowizny. W takiej sytuacji dochodzi do rozporządzenia nieruchomością po jej zajęciu w rozumieniu art. 930 § 1 KPC. Podobnie nabycie własności nierucho-

[174] Wyr. SN z dnia 20.11.2009 r., III CSK, LEX nr 688687.

mości na mocy wyroku sądowego wydanego w trybie art. 231 § 1 KC po zajęciu nieruchomości nie ma wpływu na dalszy tok egzekucji, gdyż jest rozporządzeniem nieruchomością w rozumieniu art. 930 § 1 KPC. Rozporządzenie nieruchomością, o jakim mowa w art. 930 § 1 KPC, następuje również w sytuacji nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie. Nabycie takie w toku egzekucji zmierzającej do zaspokojenia wierzytelności uprzednio zabezpieczonej hipotecznie nie ma wpływu na dalsze postępowanie egzekucyjne, w szczególności wierzyciel hipoteczny nie ma w takim wypadku obowiązku przedstawienia tytułu wykonawczego skutecznego względem nowego właściciela[175].

Ad 3. Zmiana spowodowana orzeczeniem sądu na skutek podziału majątku wspólnego, działu spadku lub zniesienia współwłasności nieruchomości nie ma charakteru rozporządzenia tą nieruchomością w rozumieniu art. 930 KPC i w tym przypadku art. 930 KPC nie ma zastosowania[176]. W orzecznictwie wskazano również, że gdy zmiana w stanie prawnym nieruchomości następuje w drodze orzeczenia sądowego znoszącego współwłasność, nie można mówić o rozporządzeniu nieruchomością przez dłużnika będącego współwłaścicielem nawet wówczas, gdy wyrazi on zgodę na przyznanie całej nieruchomości drugiemu współwłaścicielowi lub gdy sam postawi taki wniosek, a także gdy współwłaściciele, działając w porozumieniu, złożą wspólny i zgodny wniosek co do sposobu zniesienia współwłasności, jak i co do określenia wartości nieruchomości oraz wartości nakładów poczynionych przez każdego z nich na nieruchomości[177].

Pogląd powyższy spotkał się w doktrynie z krytyką. Słusznie zwrócono uwagę, iż w sytuacji gdy dłużnik wyrazi zgodę na przyznanie całej nieruchomości drugiemu współwłaścicielowi lub gdy sam zgłosi taki wniosek, wydane zgodnie z wnioskiem postano-

[175] Uchw. SN z dnia 8.6.1977 r., III CZP 41/77, OSNCP 1977, Nr 12, poz. 233.

[176] Wyr. SN z dnia 1.12.1977 r., I CR 409/77, OSNC 1979, Nr 1-2, poz. 6.

[177] Uchw. SN z dnia 19.12.1980 r., III CZP65/80, OSNCP 1981, Nr 6, poz. 100, oraz P. Borkowski, *Skuteczność orzeczeń sądowych przenoszących własność nieruchomości po jej zajęciu,* PPE 2012, Nr 3-6, s. 76.

wienie w rażący sposób narusza interes wierzyciela[178]. W postępowaniu o zniesienie współwłasności sąd uwzględnia zgodne stanowisko stron co do sposobu podziału, jeżeli wskazany sposób nie narusza interesu osób uprawnionych. Mając zatem wiedzę o wszczęciu egzekucji z nieruchomości, sąd, decydując o sposobie zniesienia współwłasności, powinien powyższe uwzględnić, oceniając, czy stanowisko dłużnika nie zmierza do udaremnienia egzekucji, w szczególności gdy dłużnik wyraża zgodę na przyznanie nieruchomości drugiemu właścicielowi bez obowiązku spłat na jego rzecz. Jednakże jeżeli sąd podejmie taką decyzję, to na gruncie postępowania egzekucyjnego brak jest podstaw do uznania, że orzeczenie sądu znoszące współwłasność może być uznane za rozporządzenie w rozumieniu art. 930 § 1 KPC. Zmiana w stanie prawnym nieruchomości nie jest bowiem w takim wypadku skutkiem oświadczenia woli dłużnika, a orzeczenia sądu. Przepis art. 930 § 1 KPC odnosi się wyłącznie do zmian stanu prawnego spowodowanych przez właściciela.

2.3. Termin zajęcia nieruchomości w stosunku do wszystkich osób – *case* nr 5

Na zajęcie nieruchomości składają się czynności określone w art. 923 i 924 KPC i chociaż skutki zajęcia mogą wystąpić w odmiennym czasie względem różnych osób, to dokonanie wpisu o wszczęciu egzekucji w księdze wieczystej stanowi ostateczny termin zajęcia nieruchomości w stosunku do wszystkich, jeśli wcześniej nie uzyskali wiedzy o tym zdarzeniu.

Postanowienie SN z dnia 18.9.2014 r., CSK 533/13, LEX nr 1511393.

Wnioskodawcy E.K. i K.K. wnieśli o ustanowienie na rzecz uczestnika T.D. S.A. w K. służebności przesyłu obciążającej ich nieruchomość stanowiącą działkę opisaną we wniosku. Uczestnik wniósł o oddalenie wniosku i zarzucił, że przez zasiedzenie nabył służebność, której ustanowienia żądają wnioskodawcy. Sąd

[178] Z. Świeboda, *Glosa do uchwały SN z dnia 19.12.1980 r., III CZP 65/80*, OSPiKA 1982, Nr 5-6, poz. 60.

Rejonowy orzekł zgodnie z wnioskiem. Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawcy stali się współwłaścicielami na zasadzie ustawowej wspólności małżeńskiej niezabudowanej nieruchomości rolnej opisanej we wniosku na podstawie postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości, w skład której wchodzi m.in. ta działka. Przez działkę przebiega linia energetyczna. Sąd Rejonowy uznał, że wniosek podlega uwzględnieniu, gdyż uczestnik nie dowiódł tego, iż nabył służebność przesyłu przez zasiedzenie.

Sąd Okręgowy zmienił to postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek i rozstrzygnął o kosztach.

W skardze kasacyjnej wnioskodawcy zarzucili, że zapadło ono z naruszeniem prawa, m.in. art. 1000 § 1 KPC, co doprowadziło do błędnej oceny, że w dacie orzekania uczestnik legitymował się skutecznym wobec wnioskodawców tytułem prawnym do korzystania z ich nieruchomości na potrzeby urządzeń przesyłowych, co skutkowało błędnym niezastosowaniem przepisu art. 305^2 § 2 KC i oddaleniem wniosku o ustanowienie służebności przesyłu.

Sąd Najwyższy wskazał, że we wniosku o ustanowienie służebności wnioskodawcy podali, że własność nieruchomości podlegającej obciążeniu została im przysądzona w postępowaniu egzekucyjnym. Tymczasem sądy obu instancji nie poczyniły żadnych ustaleń i nie rozważyły, czy okoliczność ta, szczególnie w kontekście powzięcia wiedzy o zajęciu i skutków zajęcia, mogła wpłynąć na skuteczność podniesienia przez uczestnika zarzutu zasiedzenia służebności. W tej sytuacji Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

1. **Kiedy dochodzi do zajęcia nieruchomości w stosunku do dłużnika oraz osób trzecich?**
2. **Czy zarzut naruszenia art. 1000 § 1 KPC jest zasadny? Jakie znaczenie ma, czy uczestnik zgłosił w postępowaniu egzekucyjnym prawa, które miał nabyć na zajętej nieruchomości przed jej zajęciem?**

3. Czy nabywca legitymujący się przysądzeniem własności powinien liczyć się z prawami innych osób, które nie zostały przewidziane art. 1000 § 2, 3 i 4 KPC i art. 1001 KPC?

Ad 1. Zajęcie nieruchomości może nastąpić w różnym czasie w stosunku do dłużnika i innych osób. Decydujące znaczenie ma moment, w którym każda z tych osób dowiedziała się o wszczęciu egzekucji, niezależnie od tego, z jakiego źródła powzięła tę wiadomość. Zgodnie z art. 925 § 2 KPC w stosunku do każdego, kto wiedział o wszczęciu egzekucji, skutki zajęcia powstają z chwilą, gdy o wszczęciu egzekucji powziął wiadomość, chociażby wezwanie nie zostało jeszcze dłużnikowi wysłane ani wpis w księdze wieczystej nie był jeszcze dokonany. Dokonanie wpisu o wszczęciu egzekucji w księdze wieczystej (złożenie wniosku do zbioru dokumentów) stanowi ostateczny termin zajęcia nieruchomości w stosunku do wszystkich, jeśli wcześniej nie uzyskali wiedzy o tym zdarzeniu. W stosunku do dłużnika zajęcie będzie skuteczne z chwilą doręczenia mu wezwania do zapłaty długu, chyba że doręczenie nastąpiło później niż wpis lub uzyskanie wiedzy o wszczęciu egzekucji z innego źródła[179]. Na gruncie przepisu art. 925 § 2 KPC „powzięcie wiadomości" należy rozumieć jako faktyczne pozyskanie danej wiedzy[180].

Ad 2. Ustawodawca w art. 953 § 1 pkt 6 KPC określił termin prekluzyjny, do którego należy zgłosić swe prawa do nieruchomości. Zgodnie z tym przepisem ogłoszenie o licytacji dokonane przez komornika w formie publicznego obwieszczenia powinno zawierać „wyjaśnienie, że użytkowanie, służebności i prawa dożywotnika, jeżeli nie są ujawnione w księdze wieczystej lub przez złożenie dokumentów do zbioru dokumentów i nie zostaną zgłoszone najpóźniej na trzy dni przed rozpoczęciem licytacji, nie będą uwzględnione w dalszym toku egzekucji i wygasną z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności (użytkowania wieczystego)". A zatem brak zgłoszenia swych praw do

[179] Wyr. SN z dnia 6.5.2009 r., II CSK 651/08, LEX nr 511997; z dnia 7.2.2008 r., V CSK 426/07, niepubl.; z dnia 4.4.2008 r., I CSK 3/08, OSNC-ZD 2009, Nr A, poz. 6.

[180] Wyr. SA w Gdańsku z dnia 5.6.2013 r., V ACa 277/13, LEX nr 1363245.

zajętej nieruchomości we wskazanym terminie skutkować będzie przeprowadzeniem bez przeszkód dalszych czynności egzekucyjnych. Ponadto w ogłoszeniu o licytacji (w formie publicznego obwieszczenia) komornik wyjaśnia wszystkim zainteresowanym, że użytkowanie, służebności i prawa dożywotnika, jeżeli nie są ujawnione w księdze wieczystej lub przez złożenie dokumentów do zbioru dokumentów i nie zostaną zgłoszone najpóźniej na trzy dni przed rozpoczęciem licytacji, nie będą uwzględnione w dalszym toku egzekucji i wygasną z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności lub użytkowania wieczystego (art. 953 § 1 pkt 7 KPC). Zamieszczenie powyższego wyjaśnienia jest ściśle związane z regulacją art. 1000 KPC. Z przepisu tego jednoznacznie wynika, że z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa obciążające nieruchomość oraz skutki zabezpieczenia na niej roszczeń osobistych. Na miejsce tych praw powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji. Artykuł 1000 KPC dopuszcza wyjątki od ustalonej w nim zasady, uregulowane w § 2, 3 i 4. Z przepisów tych wynika, że po przysądzeniu własności pozostają w mocy bez potrącenia ich wartości z ceny nabycia prawa ciążące na nieruchomości z mocy ustawy, służebność drogi koniecznej, służebność ustanowiona w związku z przekroczeniem granicy przy wznoszeniu budowli lub innego urządzenia, a dopiero od dnia 3.8.2008 r. – służebność przesyłu[181].

Ad 3. Postanowienie o przysądzeniu własności, które stworzyło tytuł wnioskodawców do nieruchomości, której dotyczy wniosek, ma charakter kształtujący, spowodowało utratę własności przez dotychczasowego właściciela i jej pierwotne nabycie przez wnioskodawców[182]. Skutki nabycia własności nieruchomości w następstwie uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości, w tym także dotyczące wygaśnięcia lub dalszego trwania praw ciążących na niej, określają

[181] Uzasadnienie wyr. SN z dnia 15.6.2007 r., II CSK 97/07, niepubl.

[182] Wyr. SN z dnia 22.9.1997 r., II CKN 730/97, OSP 1998, Nr 7-8, poz. 139; post. z dnia 13.6.2013 r., IV CSK 666/12, niepubl.

przepisy od art. 999 do art. 1003 KPC. Przytoczone przepisy wskazują na taki sposób uregulowania postępowania egzekucyjnego, który umożliwia ochronę interesu nabywcy w toku egzekucji. Nabywca ma możliwość zapoznania się ze stanem prawnym nieruchomości. W szczególności jest informowany o tym, które prawa i roszczenia nie wygasają na skutek uprawomocnienia się postanowienia w przedmiocie przysądzenia własności. Sąd Najwyższy podkreślił, że podejmując decyzję o udziale w licytacji, osoba zamierzająca nabyć nieruchomość działa w zaufaniu do organów reprezentujących autorytet państwa. Nie ma podstaw do przyjęcia, że nabywca legitymujący się postanowieniem o przysądzeniu własności powinien liczyć się z prawami innych osób, które nie zostały przewidziane art. 1000 § 2, 3 i 4 oraz art. 1001 KPC[183].

[183] Uzasadnienie uchw. SN z dnia 22.11.2013 r., III CZP 69/13, Biul. SN 2013, Nr 12, s. 12-13.

3. Opis i oszacowanie nieruchomości

3.1. Zmiana wartości nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym – *case* nr 6

Podstawą wyznaczenia ceny nieruchomości w przepisie art. 984 § 1 KPC. pozostaje zawsze suma oszacowania, a ta ustalana jest w trybie i w dacie czynności z art. 948 KPC. Ustawodawca z góry zakłada, że obie czynności są z istoty swej oddalone w czasie, a zatem może dojść do zmiany wartości nieruchomości pomiędzy jej opisem i oszacowaniem, a przejęciem przez wierzyciela egzekwującego w trybie art. 984 §1 KPC, co jednak w żadnym razie nie oznacza, że czynność egzekucyjna z art. 948 KPC dokonana została wadliwe lub też że istnieją jakiekolwiek podstawy dla przejęcia nieruchomości przez wierzyciela po cenie innej niż wskazana w art. 984 § 1 KPC, w tym zwłaszcza po cenie rynkowej z daty przysądzenia własności.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 28.5.2013 r., I ACa 28/13, LEX nr 1327561.

Powodowie domagali się odszkodowania za szkodę spowodowaną przez pozwanych na skutek zaniżenia wartości nieruchomości, w konsekwencji zbycie jej w drodze licytacji znacznie poniżej jej wartości. Podnosili, że operat szacunkowy z 2006 r., zaktualizowany w 2007 r., który stał się ostatecznie podstawą dla czynności opisu i oszacowania nieruchomości przez Komornika – pozwanego A.Z., sporządzony został wadliwie. Pozwany A.Z. mając świadomość tej wadliwości zaakceptował operat, a tym samym nie dopełnił czynności z § 131 i 132 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9.3.1968 r. w sprawie czynności komorników, zaś w dalszym toku egzekucji nie dokonał ponownego opisu i oszacowania nieruchomości w trybie art. 951 KPC.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Ł. oddalił powództwo.

Sąd ustalił, iż w toku egzekucji powód kwestionował wartość nieruchomości, domagał się również ponownego opisu i oszacowania w trybie art. 951 KPC, jego skargi zostały prawomocnie oddalone. Sąd wskazał również, iż w toku czynności stwierdzono uszkodzenia nieruchomości i ze względu na zaistniałe zmia-

ny biegły sporządził notę aktualizacyjną do operatu szacunkowego i ustalił ponownie wartość rynkową nieruchomości. Biegły stwierdził, że zaszły dość istotne zmiany mające wpływ na wartość nieruchomości w okresie od lipca 2006 r. do maja 2007 r., tj. obiekty nie były użytkowane, nastąpiło częściowe zerwanie pokrycia dachowego przez wiatr, złamanie i wycięcie kilkunastu drzew, rynek lokalny nieruchomości w powyższym okresie był stabilny, lecz wskazywał tendencję wzrostową cen nieruchomości podobnych na poziomie 5% w stosunku rocznym. Po licytacji Sąd udzielił przybicia. Postanowienie to zostało uchylone wyłącznie na skutek zakwestionowania przez powoda skuteczności doręczenia zawiadomienia o terminie licytacji. Po uchyleniu przybicia komornik ponownie wyznaczył licytację, po drugiej bezskutecznej licytacji wierzyciel K.B. złożył wniosek o przejęcie nieruchomości. Sąd w Ł. udzielił przybicia na rzecz K.B.

Powyższe postanowienie, a następnie postanowienie o przysądzeniu własności zaskarżyli powodowie, podnosząc te same zarzuty, a mianowicie zarzucając prowadzenie egzekucji z naruszeniem art. 951 KPC. Zażalenia zostały oddalone.

Sąd Okręgowy ocenił czynności komornika w toku egzekucji ze szczególnym uwzględnieniem opisu i oszacowania i uznał, iż powodowie nie wykazali przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanych. Sąd Okręgowy podzielił również ocenę sądu rozpoznającego skargi co do braku podstaw zastosowania art. 951 KPC.

Apelację od powyższego wyroku wniesioną przez powodów, w której zarzucali ponownie wadliwość operatu szacunkowego i niezastosowanie art. 951 KPC, Sąd Apelacyjny oddalił.

1. **Jak należy rozumieć ,,istotną zmianę nieruchomości" w świetle art. 951 KPC? Czy rację mają skarżący, że sam upływ czasu jest wystarczającą przesłanką do dokonania dodatkowego opisu oszacowania?**
2. **Czy notoryjnie znany wzrost cen nieruchomości w okresie ostatnich 5 lat może uzasadniać dokonanie dodatkowego opisu i oszacowania?**
3. **Jak należy rozumieć zmianę wartości nieruchomości pomiędzy jej opisem a oszacowaniem i jaki wpływ ma ta**

zmiana na bieg postępowania egzekucyjnego (art. 948 § 1 KPC)?

4. Czy przepis art. 156 ust. 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami stosuje się w postępowaniu egzekucyjnym?

Ad 1. Istotne zmiany w stanie nieruchomości to nie tylko zmiany w stanie fizycznym nieruchomości, np. zniszczenie części budynku wskutek pożaru lub przeciwnie: rozbudowanie nieruchomości, czy wzniesienie nowej budowli. Art. 951 KPC, przewidujący fakultatywną możliwość sporządzenia dodatkowego opisu i oszacowania nieruchomości, ma zastosowanie tylko wtedy, gdy pomiędzy sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym nastąpią istotne zmiany w stanie nieruchomości powodujące zdezaktualizowanie się poprzedniego opisu.

Zgodnie z wcześniejszym orzecznictwem ,,sam upływ czasu nie pociąga za sobą potrzeby dokonania dodatkowego opisu i oszacowania, jeżeli nie wywołał on zmiany w stanie nieruchomości”[184]. Sąd Najwyższy uznał, że w warunkach gospodarki wolnorynkowej wartość rynkowa nieruchomości może ulegać zmianom nie tylko w następstwie zmian fizycznych znajdujących wyraz w opisie – przez „zmiany w stanie nieruchomości” z art. 951 KPC trzeba rozumieć zmiany rynkowej wartości nieruchomości niezależnie od tego, z jakich przyczyn wynikają[185]. Podkreślić trzeba, że stanowisko to nie jest jednolicie akceptowane w piśmiennictwie, gdzie prezentowane są także poglądy opowiadające się za węższym rozumieniem pojęcia „istotne zmiany w stanie nieruchomości”, które wyłącza z zakresu zastosowania art. 951 KPC sytuacje, w których zmiana ceny nie jest wynikiem zmiany w stanie nieruchomości. Sąd Okręgowy trafnie zaakcentował fakultatywny charakter przepisu art. 951 KPC i zasadnie wywodził, że sam upływ czasu, a nawet wzrost cen rynkowych nieruchomości między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacji nie uzasadnia potrzeby dokonania dodatkowego opisu i oszacowania.

---

[184] Orz. SN z dnia 4.2.1977 r., III CRN 239/76, OSNCP 1977, Nr 11, poz. 217.

[185] Post. SN z dnia 23.4.1998 r., CKN 639/97, LEX nr 50629.

Ad 2. Wzrost cen rynkowych nieruchomości między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacji nie uzasadnia potrzeby dokonania dodatkowego opisu i oszacowania. Zmiany cen rynkowych nie mogą stanowić podstawy do przyjęcia, że nastąpiły istotne zmiany w stanie nieruchomości, zmiany te są bowiem typowym zjawiskiem rynkowym[186]. Tylko w wyjątkowych sytuacjach, gdy wartość nieruchomości rażąco odbiega od cen rynkowych tego typu nieruchomości, można uznać, że nastąpiła istotna zmiana w stanie nieruchomości. Sąd Apelacyjny trafnie wskazał, iż w warunkach gospodarki rynkowej wartość rynkowa nieruchomości może ulegać zmianom wynikającym z innych przyczyn niż jej stan, jednak w rozpoznawanej sprawie powodowie w żaden sposób nie wykazali, iż doszło do istotnych zmian w tym zakresie w odniesieniu do przedmiotowej nieruchomości, zaś prowadzone postępowanie licytacyjne wykazało, iż przedmiotowa nieruchomość nie jest atrakcyjna handlowo. Powodowie sami przyznali, iż nie posiadali nabywców przedmiotowej nieruchomości za cenę przewyższającą wartość jej nabycia przez wierzyciela egzekwującego. Podkreślić też należy, że zarzut zmiany ceny rynkowej nieruchomości nie jest wystarczający do zakwestionowania opinii biegłego. Podważenie szacunku biegłego jest możliwe na podstawie analizy uwarunkowań konkretnej wyceny przez wykazanie błędów w stosowanej metodzie szacunku.

Ad 3. Z literalnej wykładni wprost wynika, że przesłanką zastosowania normy z art. 951 KPC są zmiany w stanie nieruchomości zaistniałe między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym, przy czym zmiany te muszą mieć istotny charakter. Już te rozważania pozwalają na wyeliminowanie spoza kręgu desygnatów art. 951 KPC tego rodzaju sytuacji, w których, tak jak w rozpatrywanej sprawie, dłużnicy podejmują próbę podważenia prawomocnego opisu i oszacowania nieruchomości z uwagi na hipotetyczne błędy w opisie i obmiarze usytuowanych na gruncie budynków, czy w wycenie nieruchomości według cen i na datę oszacowania. Podstawą wyznaczenia ceny nieruchomo-

[186] A. Stempniak, *Dodatkowy opis i oszacowanie w toku egzekucji sądowej z nieruchomości,* PPE 2008, Nr 3-5, s. 53.

ści w przepisie art. 984 § 1 KPC pozostaje zawsze suma oszacowania, a ta ustalana jest w trybie i w dacie czynności z art. 948 KPC. Ustawodawca z góry zakłada, że obie czynności są z istoty swej oddalone w czasie, a zatem może dojść do zmiany wartości nieruchomości pomiędzy jej opisem i oszacowaniem a przejęciem przez wierzyciela egzekwującego w trybie art. 984 § 1 KPC, co jednak w żadnym razie nie oznacza, że czynność egzekucyjna z art. 948 KPC dokonana została wadliwe lub też że istnieją jakiekolwiek podstawy dla przejęcia nieruchomości przez wierzyciela po cenie innej niż wskazana w art. 984 § 1 KPC, w tym zwłaszcza po cenie rynkowej z daty przysądzenia własności.

Ad 4. Zgodnie z art. 156 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 21.8.1997 r. o gospodarce nieruchomościami operat szacunkowy może być wykorzystywany do celów, dla których został sporządzony, przez okres 12 miesięcy od daty jego sporządzenia, chyba że wystąpiły zmiany uwarunkowań prawnych lub istotne zmiany czynników, o których mowa w art. 154 ustawy. Operat może być wykorzystywany po upływie wskazanego okresu po potwierdzeniu jego aktualności przez rzeczoznawcę majątkowego. Natomiast przepis art. 156 ust. 5 ustawy stanowi, że przepisy ust. 3 i 4 nie naruszają uregulowań wynikających z przepisów odrębnych[187]. Z uwagi na odrębną regulację wynikającą z art. 951 KPC oraz przepis art. 156 ust. 5 powołanej ustawy obowiązek pozyskiwania klauzuli aktualności w operacie szacunkowym nie ma zastosowania do operatów szacunkowych sporządzanych w postępowaniach egzekucyjnych z nieruchomości[188]. Za prawidłowością przedstawionej wykładni przemawiają dodatkowo szczególne regulacje dopuszczające posłużenie się przez komornika już sporządzonym operatem szacunkowym, tj. przepis art. 948 § 1 i art. 985 § 2 KPC. Zgodnie z art. 948 § 1 KPC, jeżeli w okresie sześciu miesięcy przed zajęciem nieruchomość była oszacowana dla potrzeb obrotu rynkowego i oszacowanie to odpowiada wymogom oszacowania nieruchomości w egzekucji z nieruchomości, nowego oszacowania nie dokonuje się. Natomiast przepis art. 985 § 2 KPC przewi-

[187] Tekst jedn.: Dz.U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651 ze zm.
[188] G. Julke, (w:) Z. Szczurek (red.), tamże, s. 834.

duje możliwość posłużenia się przez komornika dotychczasowym operatem pomimo upływu trzech lat od drugiej licytacji nieruchomości. Dodatkowo wskazać należy na wykładnię celowościową, a mianowicie na gruncie postępowania egzekucyjnego celem wyceny nieruchomości jest wyznaczenie sumy oszacowania i sporządzenie następnie przez komornika czynności opisu i oszacowania z uwzględnieniem operatu wyceny nieruchomości. Niewątpliwie zatem termin 12 miesięcy, o jakim mowa w art. 156 ust. 3 ustawy, musi być zachowany w dacie ukończenia opisu i oszacowania. Przeciwna interpretacja sprzeczna byłaby również z treścią przepisu art. 951 KPC. Po ukończeniu opisu i oszacowania nie ma możliwości weryfikacji ustalonej w opisie i oszacowaniu ceny nawet wtedy, gdy postępowanie trwa dłużej niż 12 miesięcy. Ponadto wzgląd na sprawność i szybkość egzekucji również przemawia za takim rozumieniem stosowania przepisu art. 156 ust. 3, bowiem poprzez nadużywanie środków procesowych i celowe przedłużanie postępowania dłużnik mógłby sparaliżować (udaremnić) egzekucję.

3.2. Zarzuty dotyczące oszacowania nieruchomości – *case* nr 7

Przy określaniu wartości nieruchomości uwzględnia się obciążenia nieruchomości ograniczonymi prawami rzeczowymi, jeżeli wpływają one na zmianę tej wartości. W takiej sytuacji jej wartość pomniejsza się o kwotę odpowiadającą wartości tego prawa, równej zmianie wartości nieruchomości, spowodowanej następstwami ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego.

Postanowienie Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 2.3.2015 r., III cz 40/15, niepubl.

Skarżący wniósł skargę na czynność sporządzenia opisu i oszacowania nieruchomości, zarzucając niewłaściwą wycenę prawa zobowiązaniowego obciążającego wyceniane nieruchomości. W uzasadnieniu skargi podniósł, iż istotny wpływ na wartość nieruchomości ma prawo, tj. umowa najmu, której okres trwania upływa dnia 30.11.2017 r. Wartość rynkowa prawa zobowiązaniowego została oszacowana na kwotę 930 000,00 zł. W oce-

nie skarżącego jest to kwota zbyt wysoka, w świetle aktualnych postanowień artykułu 1002 KPC. W chwili obecnej nabywca będzie mógł wypowiedzieć umowę najmu. Biorąc pod uwagę fakt, że przedmiotem zawartej umowy jest najem hali produkcyjnej, powierzchni biurowej oraz powierzchni magazynowej i placu, należy przypuszczać, że nabywca nieruchomości skorzysta z uprawnienia wynikającego z art. 1002 KPC. Opis i oszacowanie powinny uwzględniać postanowienia zmienionego art. 1002 KPC. Kolejny zarzut dotyczył uwzględnienia w oszacowaniu hipoteki. Skarżący podniósł, iż kredyt zabezpieczony hipoteką umowną łączną kaucyjną na obu nieruchomościach został przez spółkę spłacony. A zatem utrzymywanie tej hipoteki jako istniejącego obciążenia na nieruchomościach stanowiących przedmiot opisu i oszacowania jest całkowicie bezzasadne. W ocenie skarżącego jest to istotna okoliczność, która ma odzwierciedlenie w księgach rachunkowych skarżącego, a informacja o powyższym powinna być uwzględniona w opisie i oszacowaniu.

Sąd Rejonowy oddalił skargę. Wskazał, że biegła przeprowadziła oględziny nieruchomości, szczegółowo opisując działki i znajdujące się na niej budynki. Ponadto zapoznała się z podstawowymi dokumentami obrazującymi sytuację prawną i faktyczną nieruchomości, w tym z księgą wieczystą, wypisem z rejestru gruntów, wyrysem mapy ewidencyjnej. Znajduje to potwierdzenie w operacie i załącznikach. Do porównania biegła dobrała wystarczającą liczbę nieruchomości podobnych i zastosowała niezbędne współczynniki korygujące, co również zostało w operacie dostatecznie wyjaśnione. Podkreślił również, iż biegła w operacie szacunkowym wyczerpująco określiła wartość prawa zobowiązaniowego ze wskazaniem metody oraz podstaw dokonanej wyceny. Sąd stwierdził również, iż hipoteki ujawnione w księdze wieczystej nie mają wpływu na dokonaną wycenę nieruchomości.

Zażalenie na powyższe postanowienie wniósł dłużnik, podnosząc, iż sąd nie uwzględnił obciążenia nieruchomości, które wpływa na jej wartość. Dodatkowo wskazał, iż w operacie nie uwzględniono w sposób wystarczający skutków, jakie dla wartości nieruchomości dłużnika ma fakt lokalizacji inwestycji, budowy obiektu energetyki jądrowej, której zasięg dotyczy także nieru-

chomości objętych przedmiotowym postępowaniem egzekucyjnym, a także faktu, że nieruchomości zlokalizowane są na terenie Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Umieszczenie wpisu o lokalizacji inwestycji w księgach wieczystych ogranicza możliwości właścicieli nieruchomości odnośnie budowy obiektów innych niż związane z planowaną inwestycją, ogranicza więc swobodę prowadzenia działalności gospodarczej na tym terenie. Aktualny właściciel nieruchomości musi liczyć się także z obowiązkiem zezwolenia na prowadzenie na jego nieruchomości badań lokalizacyjnych z zakresu sejsmiki i tektoniki, warunków geologiczno-inżynierskich, warunków hydrogeologicznych, z zakresu hydrologii i meteorologii i innych określonych w decyzji Wojewody Pomorskiego. Nie bez znaczenia jest także fakt, iż nieruchomości dłużnika stanowiące przedmiot postępowania egzekucyjnego zlokalizowane są na terenie Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, bowiem organowi zarządzającemu specjalną strefą ekonomiczną przysługuje prawo pierwokupu nieruchomości. Istnienie takiego uprawnienia ma istotny wpływ na proces sprzedaży nieruchomości dłużnika. W opisie i oszacowaniu ograniczono się jedynie do stwierdzenia, że nieruchomości położone są na terenie Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

Sąd Okręgowy w G. oddalił zażalenie.

1. **Jaki wpływ na ustalenie wartości nieruchomości mają stwierdzone prawa i obciążenia nieruchomości (hipoteka, służebności, prawo najmu)?**
2. **Czy trafnie skarżący podnosił, iż fakt, że hipoteka wygasła, ale nie została wykreślona z księgi wieczystej, powinien być uwzględniony w operacie szacunkowym?**
3. **Czy uzasadniony jest zarzut nieuwzględnienia w operacie szacunkowym art. 1002 KPC?**
4. **Jaki wpływ na wartości nieruchomości ma fakt lokalizacji inwestycji i umieszczenie wpisu o lokalizacji inwestycji w księgach wieczystych?**

Ad 1. Zgodnie z przepisem art. 948 § 2 i 3 KPC rzeczoznawca ustala osobno wartość nieruchomości zabudowanej i wartość

nieruchomości gruntowej jako całości. Wycenia też wartość samych budowli, wartość poszczególnych nieruchomości gruntowych oraz poszczególnych nieruchomości zabudowanych składających się na wycenianą całość. Ponadto wycenia wartość prawa obciążającego nieruchomość i wskazuje wartość nieruchomości z uwzględnieniem i bez uwzględnienia obciążenia jej umową najmu. Natomiast zgodnie z treścią przepisu § 38 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21.9.2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego[189] przy określaniu wartości nieruchomości uwzględnia się obciążenia nieruchomości ograniczonymi prawami rzeczowymi, jeżeli wpływają one na zmianę tej wartości. W takiej sytuacji jej wartość pomniejsza się o kwotę odpowiadającą wartości tego prawa, równej zmianie wartości nieruchomości, spowodowanej następstwami ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego. Podkreślić też należy, iż sposób szacowania nieruchomości na potrzeby egzekucji z nieruchomości prowadzanej przez komornika sądowego określa § 136 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9.3.1968 r. w sprawie czynności komorników[190] w zw. z art. 947 § 2 KPC. Powołany przepis stanowi, że sumę oszacowania nieruchomości ustala się według przeciętnych cen sprzedaży podobnych nieruchomości w tej samej okolicy, z uwzględnieniem stanu nieruchomości w dniu dokonania oszacowania. Tak opisany sposób postępowania odpowiada definicji podejścia porównawczego do wyceny nieruchomości zawartej w art. 153 ust. 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami[191]. W niniejszej sprawie sąd zasadnie podniósł, iż biegła w opinii uwzględniła obciążenie nieruchomości, tj. umowę najmu i hipotekę.

Ad 2. Hipoteka jest nadal wpisana do księgi wieczystej, co oznacza, że **z**godnie z art. 3 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece z dnia 6.7.1982 r.[192] domniemywa się, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem

[189] Dz.U. z 2004 r., Nr 207, poz. 2109.
[190] Dz.U. z 1968 r., Nr 10, poz. 52. ze zm.
[191] Dz.U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651 ze zm.
[192] Dz.U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm.

prawnym. Natomiast usunięcie rozbieżności między stanem nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej i jej rzeczywistym stanem prawnym jest dopuszczalne tylko na drodze powództwa z art. 10 u.k.w.h. ustawy. Ujawnione w księdze wieczystej hipoteki są istotne na etapie sporządzania planu podziału sumy uzyskanej w toku egzekucji z nieruchomości w kontekście kolejności zaspokojenia wierzycieli. Istotą hipoteki jest zabezpieczenie oznaczonej wierzytelności przez obciążenie nieruchomości prawem, które daje wierzycielowi możliwość zaspokojenia właśnie z tej nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości (art. 65 ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece)[193]. Przez ustanowienie hipoteki powstaje odpowiedzialność rzeczowa polegająca na tym, że wierzyciel może dochodzić zaspokojenia swojej wierzytelności z przedmiotu zabezpieczenia w wysokości jego wartości. To właśnie realna wartość obciążonej nieruchomości stanowi o sensie zabezpieczenia na niej wierzytelności. Teza, że wartość obciążonej hipoteką nieruchomości to jej wartość rynkowa pomniejszona o wysokość zabezpieczenia hipoteką, co jest głównym zarzutem zażalenia, prowadziłoby do wniosków nieracjonalnych i sprzecznych z istotą i celem hipoteki[194]. Tym bardziej, że przepis art. 1000 § 1 KPC wyraźnie reguluje kwestię skutków nabycia nieruchomości na licytacji w postępowaniu egzekucyjnym, przesądzając, że z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążące na nieruchomości. Na miejsce tych praw powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji. Tym samym fakt obciążenia hipoteką zajętej w toku egzekucji nieruchomości nie może mieć wpływu na jej wartość, a jedynie fakt istnienia ograniczonego prawa rzeczowego wpływa na wysokość zaspokojenia uzyskanego w toku egzekucji przez egzekwującego wierzyciela.

---

[193] Tamże.

[194] Uzasadnienie wyr. WSA w Olsztynie z dnia 30.12.2008 r., I SA/01 289/08, LEX nr 524003.

Ad 3. Zarzut pominięcia art. 1002 KPC nie jest uzasadniony, bowiem skarżący odnosi się do aktualnego brzmienia przepisu. Istotna zmiana art. 1002 KPC została uchwalona ustawą z dnia 16.9.2011 r., która weszła w życie z dniem 3.5. 2012 r. Zgodnie z aktualnym brzmieniem nabywca, który nabył prawo do nieruchomości w wyniku postanowienia o przysądzeniu własności, co prawda wstępuje w prawa i obowiązki dłużnika z umowy najmu i dzierżawy nieruchomości, niemniej ma prawo do wypowiedzenia tej umowy – jeżeli jest to umowa zawarta na czas oznaczony, dłuższy niż dwa lata – w terminie miesiąca od dnia uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu. W tej sytuacji okres wypowiedzenia wynosi rok. Przed zmianą przepis nie przewidywał dodatkowego uprawnienia nabywcy nieruchomości do wypowiedzenia umowy najmu zawartej na czas oznaczony. Umowa zawarta przez dłużnika w 2009 r. była zawarta na czas oznaczony – do dnia 30.11.2017 r. A zatem przed zmianą art. 1002 KPC nabywca nie miał możliwości wypowiedzenia umowy najmu zawartej przez dłużnika. Zgodnie z art. 9 § 1 przepisy ww. ustawy stosuje się do postępowań wszczętych po dniu jej wejścia w życie. Podkreślić należy, iż art. 1002 KPC znajdzie zastosowanie tylko w sytuacji, gdy umowa najmu została zawarta przed zajęciem nieruchomości (art. 930 § 4 KPC).

Ad 4. Oszacowania dokonuje się na podstawie opisu nieruchomości dokonanego zgodnie z art. 947 KPC i odpowiadającego rzeczywistemu stanowi nieruchomości. Rzeczoznawca ustala sumę oszacowania według przeciętnych cen sprzedaży nieruchomości podobnych, zakreślając przy tym, jak w niniejszej sprawie, rynek nieruchomości zabudowanych obiektami o charakterze produkcyjno-magazynowym, magazynowo-składowym, warsztatowym, usługowym i funkcjach mieszanych z częściami biurowo-socjalnymi i zabudową towarzyszącą oraz rynek nieruchomości gruntowych niezabudowanych, stanowiących przedmiot prawa własności. W niniejszej sprawie rynek rozszerzono o teren powiatów sąsiednich o podobnym charakterze zabudowy, z uwzględnieniem podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na terenie całego województwa pomorskiego. To ostatnie przeczy

zarzutom zażalenia, że lokalizacja nieruchomości w specjalnej strefie ekonomicznej nie została uwzględniona przy szacowaniu wartości nieruchomości. Skoro nieruchomości położone w takiej strefie stanowiły materiał porównawczy, to znaczy, że znalazło to odzwierciedlenie w ustalonej wartości. Ponadto z opisu i oszacowania ewidentnie wynika, iż rzeczoznawca uwzględnił ograniczenia wynikające z wpisu w dziale III księgi wieczystej, a dotyczące inwestycji w zakresie obiektu energetyki jądrowej, co każdorazowo znalazło odzwierciedlenie w ustalaniu współczynnika korygującego.

4. Przybicie

4.1. Negatywne przesłanki przybicia – *case* nr 8

Określenie wysokości rękojmi niezgodnie z art. 962 §1 KPC stanowi naruszenie przepisów postępowania, o którym mowa w art. 991 § 1 KPC.

Postanowienie SN z dnia 3.7.1998 r., CKN 1066/97, OSNC 1998, Nr 12, poz. 224, Biul. SN 1998, Nr 10, s. 13.

Sąd Rejonowy udzielił przybicia nieruchomości, która stanowi współwłasność dłużników J.J. i M.J.-O., na rzecz Cz.F. Na skutek zażalenia wniesionego przez J.J. Sąd zmienił zaskarżone postanowienie w części udzielającej przybicia udziału wynoszącego 1/2, a stanowiącego własność J.J., i w tym zakresie odmówił przybicia. W uzasadnieniu wskazano, że komornik błędnie ustalił wysokość rękojmi, gdyż jej wielkość odpowiada 1/10 ceny wywołania, a nie 1/10 część sumy oszacowania, jak wymaga tego art. 962 § 1 KPC. Licytant, który wygrał przetarg, wpłacił rękojmię w wysokości 1/10 ceny wywołania. Sąd uznał, że żądanie od licytantów rękojmi w prawidłowej wysokości, większej o ponad 10 000 zł, mogłoby spowodować, że licytacja w ogóle nie doszłaby do skutku, gdyż nie zgłosiłby się żaden licytant. Powyższe uchybienie skutkowało odmową przybicia.

Kasację złożył uczestnik postępowania. Podniósł on, że dłużnik nie kwestionował wcześniej błędnego ustalenia wysokości rękojmi, a zatem podniesienie tego zarzutu dopiero na etapie przybicia należało uznać za spóźnione. Ponadto wskazał, że ustalenie niższej rękojmi niż wymagana przepisami nie narusza praw dłużnika. Sytuacja taka powoduje bowiem, że do przetargu może stanąć większa liczba licytantów, co stwarza możliwość uzyskania wyższej ceny w toku licytacji. Ustalenie zbyt niskiego wadium w żadnym zatem razie nie naruszało interesów dłużnika.

Sąd Najwyższy zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił zażalenie.

1. **Czy ustalenie rękojmi niezgodnie z art. 962 § 1 KPC jest uchybieniem, które mogło mieć wpływ na wynik przetar-**

gu (art. 991 § 1 KPC), a także czy narusza prawa skarżącego (art. 997 KPC)?

2. **Czy złożenie przez przystępującego do przetargu rękojmi w wysokości ustalonej przez komornika z naruszeniem art. 962 § 1 KPC należy traktować jako równoznaczne z przystąpieniem do licytacji bez złożenia rękojmi?**
3. **Czy każde naruszenie przepisów postępowania będzie uzasadniało odmowę przybicia?**

Ad 1. Określenie rękojmi niższej niż to wynika z art. 962 § 1 KPC nie narusza interesów dłużnika. Artykuł 991 § 1 KPC pozwala sądowi odmówić przybicia, jeżeli uchybienia przepisów postępowania mogły mieć istotny wpływ na wynik przetargu. W rozpoznawanej sprawie Sąd, odmawiając przybicia, nie wskazał, jaki istotny wpływ na wynik przetargu miało zaniżenie rękojmi. Niezbędne jest zatem dokonanie takiej oceny w okolicznościach rozpoznawanej sprawy. Ocenie podlega możliwość naruszenia jego praw przez ustalenie zbyt niskiej rękojmi. Sąd dopatrzył się naruszenia interesów dłużnika J.J. po pierwsze w tym, że ustalenie rękojmi w prawidłowej wysokości mogłoby spowodować niezgłoszenie się żadnego licytanta i co za tym idzie umorzenie egzekucji skierowanej do nieruchomości na podstawie art. 985 KPC, a po drugie w tym, że dłużnik może być zainteresowany, aby do licytacji nie stawały osoby nieodpowiedzialne, mogące się uchylać od spełnienia warunków licytacyjnych. Trafnie wskazał Sąd Najwyższy, iż niedojście do skutku pierwszej licytacji pociąga za sobą wyznaczenie na wniosek wierzyciela drugiej licytacji, na której cena wywołania stanowi 2/3 ceny oszacowania (art. 983 KPC), a więc jest niższa niż cena wywołania na pierwszej licytacji. Jeżeli także na drugiej licytacji nikt nie przystąpi do przetargu, wierzyciel egzekwujący, a także wierzyciel hipoteczny, może przejąć na własność nieruchomość za 2/3 sumy oszacowania (art. 984 § 1 KPC). Dopiero w sytuacji, gdy po drugiej licytacji żaden z wierzycieli nie przejął nieruchomości na własność, postępowanie egzekucyjne umarza się, a nowa egzekucja z tej nieruchomości nie może być wszczęta przed upływem roku (art. 985 § 1 KPC). Niedojście do skutku pierwszej licytacji trudno zatem oceniać jako korzystne

dla dłużnika, gdy realne staje się wówczas zbycie nieruchomości w toku drugiej licytacji za cenę niższą niż w toku pierwszej. Trafnie przy tym wskazuje w kasacji uczestnik postępowania, że zaniżenie rękojmi może rozszerzyć krąg osób stających do przetargu, a co za tym idzie doprowadzić do uzyskania wyższej ceny. Trzeba przy tym zauważyć, że w rozpoznawanej sprawie zaniżenie rękojmi nie było drastyczne. Sąd Najwyższy wskazał też, że niewątpliwie trafne jest stanowisko Sądu, że także dłużnikowi zależy na tym, aby do przetargu stanęły osoby odpowiedzialne, a więc takie, które nie będą się uchylać od spełnienia warunków licytacyjnych. Nasuwa się jednak refleksja, że nie da się całkowicie wykluczyć ryzyka udziału w przetargu nieodpowiedzialnych licytantów. Także zatem z tego punktu widzenia określenie rękojmi niższej niż to wynika z art. 962 § 1 KPC nie narusza interesów dłużnika w rozpoznawanej sprawie.

Ad 2. Uiszczenie zbyt niskiej rękojmi nie jest równoznaczne z nieuiszczeniem jej przez licytanta w ogóle. Nie sposób zrównywać sytuacji osoby wpłacającej rękojmię w wysokości ustalonej przez komornika z sytuacją osoby przystępującej do licytacji (i uzyskującej następnie przybicie), która w ogóle nie złożyła rękojmi. Ta druga sytuacja narusza przy tym bardziej prawa wierzyciela niż dłużnika.

Ad 3. Stosownie do art. 991 § 1 KPC nie każde naruszenie proceduralne będzie uzasadniało odmowę udzielenia przybicia, ale tylko takie, które mogło mieć istotny wpływ na wynik przetargu. Przy tym należy podkreślić, iż sąd bierze pod uwagę nie tylko sytuacje, kiedy uchybienia wywarły niekorzystny wpływ na wynik przetargu, ale również takie, gdy nie można wykluczyć, że istnieje taka możliwość i bez tego uchybienia wynik przetargu byłby inny. Skoro celem licytacji jest sprzedaż nieruchomości, to przyjąć należy, że tylko okoliczności, które uniemożliwiają lub utrudniają sprzedaż, mogą być uważane za mające istotny wpływ na wynik przetargu. W literaturze wymienia się jako przykładowe takie okoliczności jak: rozpoczęcie licytacji przed wyznaczonym terminem, naruszenie przepisów co do jej podmiotowego zakre-

su, uwzględnienie nieprawidłowego postąpienia, które okazało się ostatnim, zamknięcie przetargu już po drugim obwieszczeniu ceny zaofiarowanej. Złożenie rękojmi przez licytanta jest okolicznością, która nie zawsze będzie mogła być kwalifikowana jako istotna wadliwość licytacji (np. gdy licytant taki odpadł z przetargu). Jeśli jednak rękojmi nie złożył licytant, na rzecz którego ma nastąpić przybicie, to okoliczność ta jest istotną wadliwością licytacji, powodującą odmowę przybicia. Omawiane zagadnienie stanowiło wielokrotnie przedmiot zainteresowania Sądu Najwyższego[195], który stwierdził, że określenie wysokości rękojmi niezgodnie z art. 962 § 1 KPC stanowi naruszenie przepisów postępowania, o których mowa w art. 991 § 1 KPC. Odmowa przybicia może jednak nastąpić, gdy zostanie wykazany istotny wpływ tego uchybienia na wynik przetargu. W innym zaś z orzeczeń[196] Sąd Najwyższy zastrzegł, że niezłożenie rękojmi przez wierzyciela egzekwującego, który zgłosił wniosek o przejęcie nieruchomości na własność, jest w zakresie skutków takim samym uchybieniem jak niezłożenie rękojmi przez licytanta, na rzecz którego ma nastąpić przybicie. Stwierdzając takie uchybienie sąd powinien odmówić przybicia (art. 991 § 1 KPC). Podanie zaniżonej ceny wywoławczej w obwieszczeniu o licytacji nieruchomości nie stanowi, w rozumieniu art. 991 KPC, podstawy do odmowy przybicia, jeżeli uzyskana w wyniku licytacji cena jest wyższa od właściwej ceny wywoławczej[197].

Przyczyny, o których mowa w art. 991 KPC, sąd uwzględnia z urzędu, a zatem wydanie postanowienia o odmowie przybicia nie wymaga żadnej aktywności ze strony zainteresowanych.

4.2. Umorzenie lub zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako przyczyna odmowy przybicia – *case* nr 9

Po wydaniu postanowienia o udzieleniu przybicia (art. 987 i 988 KPC) wniosek wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie może być uwzględniony.

---

[195] Post. z dnia 3.7.1998 r., I CKN 1066/97, OSNC 1998, Nr 12, poz. 224.
[196] Post. z dnia 22.4.1998 r., I CKN 1084/97, OSNC 1998, Nr 12, poz. 215.
[197] Post. SN z dnia 11.5.1998 r., CKN 1094/97, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 22.10.2004 r., II CK 96/04, OSNC Nr 10, poz. 178, Biul. SN 2005, Nr 2, s. 16.

Sąd Okręgowy oddalił zażalenie dłużników na postanowienie, w którym przysądzona została własność nieruchomości na rzecz licytantów, którzy uiścili cenę nabycia w całości i wykonali wszystkie warunki licytacyjne. Sąd przyjął bezskuteczność wniosku wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego zgłoszonego po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu nieruchomości.

W kasacji skarżący dłużnicy zaprezentowali pogląd, że art. 820 KPC ma charakter ogólny i nie wprowadzono w nim żadnych ograniczeń odnośnie do czasu składania przez wierzyciela wniosku o zawieszenie egzekucji w toku postępowania. Wniosek wierzyciela nie wymaga nawet żadnego uzasadnienia i pozostaje poza wszelką kontrolą sądu. W związku z tym wierzyciel może wystąpić z wnioskiem o zawieszenie postępowania egzekucyjnego na każdym jego etapie, a wniosek taki wiąże organ egzekucyjny.

Sąd Najwyższy oddalił kasację.

1. **Czy w toku egzekucji z nieruchomości ma zastosowanie art. 179 § 3 w zw. z art. 13 § 2 KPC?**
2. **Czy jest zasadne stanowisko skarżących, że wniosek wierzyciela o zawieszenie postępowania może być złożony w każdym czasie i nie podlega kontroli organu egzekucyjnego?**
3. **Jaki będzie skutek uiszczenia przez dłużnika należności wierzyciela wraz z kosztami przed zamknięciem przetargu?**

Ad 1. W sytuacji, w której po zamknięciu przetargu, a przed wydaniem postanowienia o przybiciu (art. 987 KPC) sąd na wniosek wierzyciela (art. 820 KPC) zawiesił postępowanie egzekucyjne, ma zastosowanie art. 179 § 3 w zw. z art. 13 § 2 KPC. Zastosowanie tego przepisu oznacza, że w okresie zawieszenia postępowania organ egzekucyjny nie może podjąć żadnych czynności egzekucyjnych. W okresie zawieszenia postępowania nie mogą być dokonywane dalsze czynności egzekucyjne ani w sto-

sunku do dłużnika, ani w stosunku do wierzyciela, chociażby wynikały z pozostających w mocy czynności egzekucyjnych. Właśnie istota zawieszenia postępowania egzekucyjnego polega na niedopuszczalności podejmowania w czasie jego trwania jakichkolwiek czynności egzekucyjnych, z wyjątkiem czynności zmierzających do podjęcia zawieszonego postępowania oraz ustanowienia przez sąd egzekucyjny kuratora dla dłużnika niemającego zdolności procesowej ani przedstawiciela ustawowego na czas do ustanowienia tego przedstawiciela. Należy uznać, że w okresie zawieszenia postępowania sąd nie jest władny podejmować czynności egzekucyjnych, w tym przypadku o charakterze orzekającym, i wydać postanowienia o przybiciu. Nie budzi wątpliwości, że przybicie w egzekucji z nieruchomości jest czynnością egzekucyjną sądu rejonowego działającego jako organ egzekucyjny we właściwym postępowaniu egzekucyjnym[198].

Ad 2. Wierzyciel jest uprawniony do żądania zawieszenia postępowania na każdym etapie egzekucji, w tym egzekucji z nieruchomości – chwilą graniczną dla uwzględnienia tego żądania jest wydanie postanowienia o udzieleniu przybicia. Odniesienie się do tej kwestii wymaga przede wszystkim odwołania się do obowiązującej w postępowaniu egzekucyjnym zasady dyspozycyjności (rozporządzalności). Realizowana jest ona w postępowaniu egzekucyjnym w jeszcze większym stopniu niż w postępowaniu rozpoznawczym, zarówno w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, jak i we właściwym postępowaniu egzekucyjnym. Zgodnie z tą zasadą możliwość rozporządzania przedmiotem postępowania oraz środkami prawnymi w postępowaniu przysługuje podmiotom, których sfery prawnej dotyczy postępowanie. Dyspozycyjność postępowania egzekucyjnego pozostaje w związku z zasadniczym celem egzekucji, którym jest zaspokojenie roszczeń wierzyciela, wobec czego jest on dysponentem tego postępowania. Istotnym przejawem zasady dyspozycyjności jest decyzja wierzyciela o zawieszeniu oraz o zakończeniu postępowania egzekucyjnego przez jego umorzenie.

[198] Uchw. SN z dnia 25.11.2010 r., III CZP 89/10, OSNC 2011, Nr 6, poz. 67.

Zgodnie z art. 820 KPC organ egzekucyjny zawiesza postępowanie na wniosek wierzyciela. W przepisie tym istotnie wyrażona została ogólna reguła postępowania, że wniosek wierzyciela o zawieszenie egzekucji nie wymaga żadnego uzasadnienia i w zasadzie pozostaje poza kontrolą organu egzekucyjnego. Wykładnia językowa art. 820 zd. 1 KPC prowadzi do jednoznacznych wniosków; ze sformułowania „organ egzekucyjny zawiesza" wynika, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela jest obligatoryjne i nie podlega kontroli ze strony organu egzekucyjnego. Uprawnienie wierzyciela do żądania zawieszenia postępowania egzekucyjnego nie jest niczym ograniczone. Wierzyciel zatem jest uprawniony do żądania zawieszenia postępowania na każdym etapie egzekucji z tym ograniczeniem, że chwilą graniczną dla uwzględnienia tego żądania jest, jak wskazał SN[199], wydanie postanowienia o udzieleniu przybicia. Z tą bowiem chwilą, a ściślej: z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu, w sposób pewny zostaje określony nabywca nieruchomości (art. 990 i 967 KPC), który uzyskuje prawo do przysądzenia własności po wykonaniu warunków licytacyjnych, czyli po złożeniu na rachunek depozytowy sądu ceny nabycia z potrąceniem rękojmi złożonej w gotówce.

Ad 3. Zgodnie z art. 981 KPC, jeżeli należność wierzyciela objęta egzekucją będzie zapłacona wraz z kosztami przed zamknięciem przetargu, komornik umorzy egzekucję[200]. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że stosownie do art. 981 KPC dłużnik wezwany do spełnienia świadczenia przez komornika w trybie art. 923 KPC ma możliwość zapobieżenia sprzedaży licytacyjnej tylko do czasu zamknięcia przetargu. Zamknięcie przetargu jest terminem końcowym, w którym dłużnik może przez zapłatę egzekwowanej należności wraz z odsetkami spowodować umorzenie egzekucji z jego nieruchomości. Stanowisko takie należy uznać za uzasadnione, w związku z czym należy przyjąć, że moment zamknięcia przetargu ma także istotne znaczenie dla określenia sytuacji prawnej egzekwującego wierzyciela.

[199] Post. z dnia 22.10.2004 r., II CK 96/04, OSNC 2005, Nr 10, poz. 178.
[200] Post. SN z dnia 9.8.2000 r., I CKN 761/00, Pr. Bank. 2000, Nr 12, s. 13.

4.3. Proceduralne przesłanki wydania postanowienia o przybiciu – *case* nr 10

Uchybienie tygodniowemu terminowi z art. 988 § 1 KPC przez ogłoszenie postanowienia o udzieleniu przybicia nieruchomości po jego upływie nie pozbawia tego orzeczenia skuteczności.

Uchwała SN z dnia 27.11.1984 r., CZP 68/84, OSNC 1985, Nr 8, poz. 107.

Po zamknięciu przetargu Sąd wydał na posiedzeniu licytacyjnym postanowienie o udzieleniu przybicia nieruchomości. Sąd Wojewódzki oddalił zażalenie dłużnika na to orzeczenie. Sąd Rejonowy przysądził własność nieruchomości.

Sąd Najwyższy, uwzględniając złożoną na skutek podania dłużnika rewizję nadzwyczajną Ministra Sprawiedliwości, uchylił postanowienie o przybiciu oraz postanowienie o przysądzeniu własności i przekazał sprawę w tym zakresie Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Rejonowy udzielił przybicia ściśle określonej części nieruchomości dłużnika. Przy rozpoznawaniu zażalenia dłużnika na to postanowienie powstało budzące poważne wątpliwości zagadnienie prawne, które Sąd przedstawił w trybie art. 391 § 1 KPC w postaci pytania prawnego, czy wydanie po upływie terminu określonego w art. 988 § 1 KPC terminu postanowienia o przybiciu powoduje bezskuteczność przybicia, w konsekwencji bezskuteczność przysądzenia.

Sąd Najwyższy rozstrzygając przedstawione zagadnienie prawne uznał, iż uchybienie tygodniowemu terminowi z art. 988 § 1 KPC przez ogłoszenie postanowienia o udzieleniu przybicia nieruchomości po jego upływie nie pozbawia tego orzeczenia skuteczności.

1. **Jaki charakter ma termin tygodniowy wskazany w art. 988 § 1 KPC?**
2. **Czy wydanie po upływie określonego w przepisie art. 988 § 1 KPC terminu postanowienia o przybiciu powoduje bezskuteczność przybicia, a w konsekwencji bezskutecz-**

ność przysądzenia nieruchomości będącej przedmiotem egzekucji?

3. **Czy po ustaniu przyczyn wstrzymania przybicia sąd wydaje postanowienie o przybiciu na posiedzeniu niejawnym?**

Ad 1. Termin tygodniowy wskazany w art. 988 § 1 KPC jest terminem instrukcyjnym. W postępowaniu egzekucyjnym, oprócz terminów ustawowych – sądowych i komorniczych wyznaczonych dla stron i uczestników tego postępowania, są terminy wyznaczone dla sądu, podobnie jak w procesie, a także terminy wyznaczone dla komornika. Terminy wyznaczone dla stron lub uczestników postępowania są w zasadzie terminami zawitymi. Czynność podjęta przez stronę (uczestnika postępowania) po upływie takiego terminu jest bezskuteczna (art. 167 KPC i w zw. z art. 13 § 2 KPC także w postępowaniu egzekucyjnym). Terminy wyznaczone dla sądu albo komornika takiego charakteru nie mają i, co się z tym wiąże, ich przekroczenie takiego skutku nie wywiera. Są to po prostu terminy instrukcyjne, mające na celu usprawnienie postępowania, a więc również postępowania egzekucyjnego – sądowego lub komorniczego.

Ad 2. Uchybienie terminowi instrukcyjnemu nie powoduje nieważności postępowania ani bezskuteczności prawnej wyroku[201]. Podobne zasady wynikają z przepisów art. 987 i 988 § 1 KPC. Ogłoszenie postanowienia o przybiciu powinno nastąpić na posiedzeniu, na którym zamknięto przetarg. Jednakże ze względu na ważne przyczyny, a więc nie tylko ze względu „na zawiłość sprawy", ogłoszenie tego postanowienia sąd może odroczyć na czas do tygodnia. Przekroczenie zatem tygodniowego terminu publikacji postanowienia o przybiciu może co najwyżej wywołać sytuację podobną do przewlekłości innych fragmentów postępowania sądowego. Nie powoduje jednak nieważności czy bezskuteczności orzeczenia. Uchybienie terminu nie wywołuje żadnych skutków. W przypadku rażącego uchybienia stronie przysługuje ewentualnie skarga na przewlekłość w trybie ustawy

[201] Wyczerpujący katalog przypadków nieważności postępowania zawarty jest w art. 369 i w art. 401 KPC.

z dnia 17.6.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym[202]. Zgodnie z art. 1 ust. 2 przepisy tej ustawy stosuje się również w odniesieniu do postępowania egzekucyjnego.

Ad 3. Stosownie do treści art. 987 KPC sąd wydaje postanowienie co do przybicia po zamknięciu przetargu i czyni to na posiedzeniu jawnym. Przepis ten pozostaje w ścisłej współzależności z innymi uregulowaniami traktującymi o przybiciu, a w szczególności z art. 988 KPC. Według art. 988 KPC po ukończeniu przetargu sąd może niezwłocznie wydać postanowienie o udzieleniu przybicia, może odroczyć wydanie tego postanowienia, najdalej o tydzień, w następstwie zgłoszenia skargi, której natychmiastowe rozstrzygnięcie nie jest możliwe, lub też gdy zachodzą inne ważne przyczyny. Może wreszcie wstrzymać wydanie postanowienia, jeżeli nie są jeszcze prawomocnie rozstrzygnięte skargi lub zażalenia wniesione w toku postępowania egzekucyjnego. W każdej z tych trzech sytuacji sąd wydaje postanowienie i ten katalog postanowień mieści się w użytym w art. 987 KPC wyrażeniu „postanowienie co do przybicia na rzecz licytanta"[203].

Po ustaniu przyczyn wstrzymania przybicia sąd wydaje postanowienie na posiedzeniu niejawnym i doręcza je osobom wymienionym w art. 996 KPC. Jeżeli zajdzie potrzeba, sąd może wyznaczyć posiedzenie jawne celem ponownego wysłuchania licytanta i uczestników i dopiero po uzupełniającym wysłuchaniu wyda postanowienie o przybiciu. Nie da się w tej sytuacji usprawiedliwić twierdzenia, że każde postanowienie o udzieleniu (albo odmowie) przybicia musi być wydane na posiedzeniu jawnym. Spór w literaturze, czy regułą w danym przypadku powinno być wydanie postanowienia na posiedzeniu niejawnym czy jawnym, wydaje się nie mieć rozstrzygnięcia na gruncie obowiązujących przepisów. W każdym przypadku bowiem sąd będzie decydował, czy okoliczności danej sprawy są wyjaśnione w sposób wyczerpujący i uzasadniający wydanie postanowienia bez potrzeby dodat-

[202] Dz.U. z 2004 r., Nr 179, poz. 1843 ze zm.
[203] Post. SN z dnia 12.3.1999 r., I CKN 1317/98, OSNC 1999, Nr 9, poz. 162.

kowego wysłuchania licytanta i uczestników, czy też okoliczności powstałe w związku z rozstrzygnięciem środka zaskarżenia wymagają dodatkowo wyjaśnienia. Z uwagi na różnorodność problemów mogących powstać na tym etapie postępowania niemożliwe jest jednoznaczne ustalenie obowiązującej reguły. Należy przypuszczać, iż z wyżej przedstawionych względów ustawodawca przewidział zarówno możliwość wydania postanowienia co do przybicia na posiedzeniu jawnym (art. 987 KPC), jak i na posiedzeniu niejawnym, co wynika z art. 996 KPC.

4.4. Podstawy zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia.– *case* nr 11

Przewidziana w art. 997 KPC podstawa zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia ogranicza się do naruszenia przepisów na etapie zawiadomienia o licytacji, toku jej prowadzenia i samego przybicia, natomiast nie odnosi się do wcześniejszych faz postępowania egzekucyjnego.

Postanowienie SN z dnia 11.2.2000 r., CKN 1072/99, OSNC 2000, Nr 9, poz. 160, Biul. SN 2000, Nr 5, s. 12.

Postanowieniem z dnia 9.4.1999 r. Sąd Rejonowy dokonał przybicia lokalu mieszkalnego na rzecz wygrywającego licytację R.C.

Zażalenie dłużniczki J.J.-J. na to orzeczenie, w którym kwestionowała ona w ogóle swoje zobowiązanie objęte tytułem wykonawczym, zostało oddalone jako bezzasadne.

W kasacji wniesionej od tego postanowienia pełnomocnik dłużniczki zarzucił m.in. naruszenia art. 988 KPC, ponieważ Sąd nie ogłosił postanowienia o przybiciu niezwłocznie po zakończeniu przetargu, do czego był zobowiązany zgodnie z tym przepisem, ani formalnie nie odroczył terminu ogłoszenia tego postanowienia. Odnośnie naruszenia art. 805 § 1, 795 § 1 i § 2 oraz art. 379 pkt 5 KPC podnosił, iż nie został zawiadomiony o egzekucji, co w konsekwencji doprowadziło do nieważności postępowania egzekucyjnego.

Sąd Najwyższy oddalił kasację.

1. **Czy w zażaleniu można skutecznie powoływać się na zarzut naruszenia art. 805 KPC w egzekucji z nieruchomości na etapie postępowania o przybiciu?**
2. **Jak należy rozumieć regulację zawartą w art. 997 KPC, zgodnie z którą podstawą zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia „nie mogą być takie uchybienia przepisów postępowania, które nie naruszają praw skarżącego"?**
3. **Czy naruszenie art. 805 KPC w toku egzekucji z nieruchomości może skutkować nieważnością postępowania egzekucyjnego?**

Ad 1. Zarzut naruszenia art. 805 KPC w egzekucji z nieruchomości na etapie postępowania o przybiciu jest spóźniony. Ustawa, przestrzegając zasady racjonalności działania, wyraźnie stanowi, że przedmiotem zaskarżenia przez uczestników postępowania mogą być tylko uchybienia popełnione przez organ egzekucyjny na kolejnym etapie postępowania, a zatem że nie można za każdym razem kwestionować czynności dokonanych w poprzednich fazach egzekucji. Tak jest w art. 991 KPC, zgodnie z którym sąd odmówi przybicia z powodu naruszenia przepisów postępowania o doręczeniu o licytacji i jej prowadzeniu, jeżeli uchybienia te mogły mieć istotny wpływ na wynik przetargu, albo że postępowanie podlegało umorzeniu lub zawieszeniu. Zgodnie z wyraźnym brzmieniem art. 998 § 2 KPC podstawą zaskarżenia orzeczenia o przysądzeniu własności nie mogą być uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia. Wreszcie, na podstawie art. 1027 § 2 KPC, zarzuty można zgłaszać jedynie przeciwko planowi podziału, co oznacza, że kwestionowanie czynności z wcześniejszych etapów postępowania jest niedopuszczalne.

Ad 2. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, iż pewną niejednoznacznością cechuje się regulacja zawarta w art. 997 KPC, zgodnie z którą podstawą zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia „nie mogą być takie uchybienia przepisów postępowania, które nie naruszają praw skarżącego". W literaturze przedmiotu wyrażany jest pogląd, że skoro art. 997 KPC nie zawiera wyraź-

nego ograniczenia podstaw zażalenia tylko do uchybień z etapu licytacji, to należy przyjąć, że pozwala on powoływać w zażaleniu uchybienie postępowania, które popełniono w toku całej dotychczasowej egzekucji. Z taką interpretacją nie sposób się zgodzić. Przede wszystkim pomija ona bowiem zasady pozostałych wykładni prawa, których uwzględnienie prowadzi do odmiennego rozumienia tego przepisu. Wykładnia systemowa uzasadnia wniosek, że na etapie przybicia można podnosić w środkach odwoławczych tylko uchybienie z okresu doręczenia zawiadomienia o licytacji, jej wywołania i prowadzenia przetargu. Dodatkowo należy wskazać, że w przeciwnym razie przepis art. 997 KPC pozostawałby w sprzeczności z treścią art. 991 KPC, który pozwala sądowi odmówić przybicia tylko z powodu braku doręczenia zawiadomienia o licytacji oraz naruszenia przepisów postępowania w toku jej trwania. Nie można zaakceptować takiego rozwiązania, wedle którego przy rozstrzyganiu o przybiciu kognicja sądu ograniczona byłaby do szeroko rozumianego etapu licytacji, natomiast w zażaleniu na postanowienie o przybiciu można byłoby powoływać się na uchybienie z całego dotychczasowego postępowania egzekucyjnego. Sprzeciwia się temu także wykładnia celowościowa, gdyż takie rozszerzenie czasowe podstaw zaskarżenia postanowienia o przybiciu prowadziłoby nieuchronnie do przedłużenia postępowania egzekucyjnego. Wreszcie, powracając do wykładni gramatycznej art. 997 KPC, stwierdzić należy, że w treści tego artykułu nie ma wyraźnego sformułowania, które pozwalałoby podnosić zarzuty naruszenia przepisów „z całego postępowania". Mowa jest natomiast o „uchybieniu przepisom postępowania", bez sprecyzowania, o które przepisy chodzi. Wszechstronne rozważenie treści tego przepisu, w powiązaniu z art. 991 KPC, prowadzi do wniosku, że przewidziana w nim podstawa zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia ogranicza się do naruszenia przepisów na etapie zawiadomienia o licytacji, toku jej prowadzenia i samego przybicia. Nie odnosi się natomiast do całej dotychczasowej egzekucji.

Ad 3. W egzekucji z nieruchomości ma zastosowanie przewidziany w art. 923 KPC obowiązek wezwania dłużnika przez ko-

mornika do zapłacenia długu w ciągu dwóch tygodni pod rygorem przystąpienia do opisu i oszacowania. Jak się powszechnie przyjmuje, wezwanie to zastępuje zawiadomienie, o jakim mowa w art. 805 KPC. W judykaturze ukształtował się pogląd[204], zgodnie z którym pozbawienie możności obrony swych praw przez stronę zachodzi wówczas, gdy strona na skutek wadliwości procesowych sądu (tu: komornika) lub strony przeciwnej nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, jeżeli skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte na następnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji. Tymczasem z akt sprawy egzekucyjnej wynika, że dłużniczka była bardzo aktywnym uczestnikiem postępowania o egzekucję z nieruchomości, a zatem nie doszło do pozbawienia obrony jej praw możliwośći, co skutkowałoby nieważnością postępowania.

[204] Wyr. SN z dnia 10.5.1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975, Nr 3, poz. 66.

5. Przysądzenie własności

5.1. Charakter nabycia własności nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego – *case* nr 12

Nabycie własności nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego jest zaliczane do cywilnoprawnych sposobów nabycia tego prawa. Według art. 999 § 1 zd.1 KPC prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności przenosi własność nieruchomości na nabywcę i jest tytułem do ujawnienia prawa nabywcy w księdze wieczystej. Postanowienie to ma charakter kształtujący. Powoduje nabycie własności przez nabywcę i utratę własności przez dotychczasowego właściciela. Nabycie prawa własności nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego jest nabyciem pierwotnym. W przypadku zaś pierwotnego nabycia własności z punktu widzenia skuteczności nabycia własności obojętne jest, kto był uprzednio właścicielem.

Postanowienie SN z dnia 13.6.2013 r., CSK 666/12, LEX nr 1360292.

Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawczyni od postanowienia oddalającego wniosek o zniesienie współwłasności bliżej oznaczonej nieruchomości. Ustalił, że w dziale II księgi wieczystej nieruchomości objętej wnioskiem wpisanym właścicielem jest M.W. na podstawie prawomocnego postanowienia o przysądzeniu własności. Uznał, że tym postanowieniem jest związany na podstawie art. 365 KPC, a w konsekwencji podnoszone przez wnioskodawczynię okoliczności faktyczne sprzed tego postanowienia są bez znaczenia prawnego. Bez znaczenia była również okoliczność podnoszona przez wnioskodawczynię, iż brak było kolejnego wniosku o wpis wzmianki o wszczęciu egzekucji z przedmiotowej nieruchomości.

Skarga kasacyjna wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Okręgowego zawierała zarzut naruszenia art. 618 § 1 KPC, art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC, a także art. 378 § 1 KPC.

Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną.

1. **Czy sąd w sprawie o zniesienie współwłasności był związany na podstawie art. 365 KPC prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu własności?**

2. **Jaki charakter ma nabycie własności na skutek przysądzeniu własności i czy wnioskodawczyni zasadnie domagała się rozstrzygnięcia sporu o prawo własności (art. 618 § 1 KPC)?**
3. **Czy zasadnie wnioskodawczyni podnosiła, że brak kolejnego wniosku o wpis wzmianki o wszczęciu egzekucji wpływa na skuteczność nabycia własności w wyniku postanowienia o przysądzeniu własności?**

Ad 1. Na podstawie art. 365 KPC sąd był związany prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu własności. Według art. 999 § 1 zd. 1 KPC postanowienie to przenosi własność nieruchomości na nabywcę i jest tytułem do ujawnienia prawa nabywcy w księdze wieczystej. Egzekucyjna sprzedaż nieruchomości nie jest sprzedażą w rozumieniu art. 535 KC. Sąd Najwyższy przyjął, że stanowi ona przenoszący własność rzeczy skutek orzeczenia sądowego o przysądzeniu własności. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, iż reguły postępowania egzekucyjnego określające zasady opisu i oszacowania, sprzedaży licytacyjnej, postanowienia o przybiciu i postanowienia o przysądzeniu własności prowadzą do konkluzji, że w ramach egzekucji z nieruchomości dochodzi do zbycia własności w sposób zapewniający poszanowanie praw wszystkich, których dotyczą podejmowane czynności egzekucyjne[205].

Ad 2. Postanowienie o przysądzeniu własności ma charakter kształtujący, przenosi na nabywcę własność i powoduje utratę własności przez dotychczasowego właściciela; nabycie to ma charakter pierwotny[206]. Nie ma zatem podstaw do przyjęcia, że nabywca legitymujący się postanowieniem o przysądzeniu własności powinien liczyć się z prawami innych osób, które nie zostały przewidziane w art. 1000 § 2-4 oraz art. 1001 KPC[207]. Konsekwencją pierwotnego nabycia prawa własności w trybie postępowania egzekucyjnego jest brak potrzeby wykazywania następstwa

[205] Post. SN z dnia 9.8.2000 r., V CKN 1254/00, M. Praw. 2001, Nr 11, s. 595.

[206] Wyr. SN z dnia 22.9 1997 r., II CKN 730/97, OSP 1998, Nr 7-8, poz. 139; post. SN z dnia 13.6.2013 r., IV CSK 666/12, niepubl.

[207] Uzasadnienie uchw. SN z dnia 22.11.2013 r., III CZP 69/13, OSNC 2014, Nr 7-8, poz. 74.

prawnego w postępowaniu wieczystoksięgowym o wpis tak nabytego prawa, więc art. 34 zd. 2 u.k.w.h.[208] nie może mieć zastosowania[209]. W tej sytuacji brak było podstaw do rozstrzygnięcia sporu o prawo własności w oparciu o art. 618 § 1 KPC.

Ad 3. Sąd Najwyższy trafnie wskazał, iż w niniejszej sprawie brak kolejnego wniosku o wpis spowodowany był stanowiskiem Sądu Najwyższego[210], w którym przyjęto, iż w razie przyłączenia się kolejnego wierzyciela do wszczętego wcześniej postępowania egzekucyjnego z nieruchomości ani komornik, ani kolejny wierzyciel nie mogą żądać powtórzenia wpisu o wszczęciu egzekucji. Skutki takiego wpisu, będące konsekwencją wniosku złożonego przez pierwszego wierzyciela, obejmują także każdego wierzyciela przyłączającego się do egzekucji, nie ma zatem podstawy i potrzeby powielania wpisów[211]. Brak zatem kolejnego wniosku o wpis wzmianki o wszczęciu egzekucji nie wpływa na skuteczność postanowienia o przysądzeniu własności.

5.2. Skutki nabycia własności nieruchomości – *case* nr 13

1. W relacjach między użytkownikiem wieczystym, który nabył swoje prawo w postępowaniu egzekucyjnym, a dłużnikiem egzekwowanym, któremu to prawo poprzednio przysługiwało, nie występuje element „zależności sytuacji prawnej".

2. Uprawomocnienie się postanowienia w przedmiocie przysądzenia użytkowania wieczystego warunkuje nie powstanie nowego prawa, ale przejście już istniejącego (przysługującego dotychczas dłużnikowi egzekwowanemu) na nabywcę.

3. Ustawodawca w sposób pośredni – w treści art. 1000 KPC – wyraził zasadę, że nabycie prawa własności w drodze egzekucji sądowej następuje bez jakichkolwiek obciążeń. Zasada ta na

[208] Dz.U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm.

[209] Uchw. SN z dnia 20.1.2010 r., III CZP 121/09, OSNC 2010, Nr 9, poz. 117.

[210] Uchw. SN z dnia 17.6.2003 r., III CZP 31/03, OSP 2004, Nr 7-8, poz. 94.

[211] Odmienne stanowisko zajął natomiast SN w uchw. z dnia 30.3.2006 r., III CZP 16/06, OSNC 2007, Nr 2, poz. 20, i uchw. (7) z dnia 6.11.2007 r., III CZP 93/07, OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 68.

podstawie art. 1004 KPC ma zastosowanie również do nabycia w tym trybie prawa użytkowania wieczystego.

4. Pod pojęciem: „wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążące na nieruchomości", o których mowa w art. 1000 § 1 KPC, przyjmuje się ograniczone prawa rzeczowe (np. użytkowanie, służebność) oraz prawa i roszczenia osobiste ciążące na nieruchomości, tj. zabezpieczone poprzez ich ujawnienia w księdze wieczystej.

5. Roszczenie o zwrot nakładów nie jest roszczeniem osobistym, które może zostać ujawnione w księdze wieczystej. Roszczenie to nie posiada elementów właściwych prawom rzeczowym, jego przedmiotem nie jest nieruchomość, roszczenie to nie zmierza do zmiany istniejących stosunków prawnorzeczowych. W konsekwencji należy przyjąć, że nie jest to roszczenie, o którym traktuje w sposób bezpośredni przepis art. 1000 § 1 KPC.

Wyrok SN z dnia 15.6. 2007 r., II CSK 97/07, LEX nr 347229.

Powodowie wnieśli o nakazanie pozwanym, aby wydali powodom nieruchomość położoną przy ul. G. Wskazali, że sporną nieruchomość nabyli w wyniku przysądzenia użytkowania wieczystego w postępowaniu egzekucyjnym toczącym się wobec dłużnika „T." sp. z o.o. Pozwani zajmują nieruchomość bez tytułu prawnego i pomimo wezwania do jej wydania nadal ją bezpodstawnie zajmują. Pozwani oświadczyli, że odmawiają wydania przedmiotu sporu, korzystając z prawa zatrzymania.

Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo w całości. Sąd ustalił, że pozwani w dniu 11.3.1998 r. zawarli przedwstępną umowę zamiany nieruchomości z „T." sp. z o.o. Spółka zobowiązała się przenieść na pozwanych prawo wieczystego użytkowania działki położonej przy ul. G. oraz własność posadowionego na niej budynku w zamian za własność lokalu mieszkalnego przy ul. C. Strony ustaliły, że zawrą umowę przenoszącą własność nieruchomości objętej niniejszym sporem do dnia 30.6.1999 r. W wykonaniu przedmiotowej umowy spółka „T." wydała w dniu 30.3.1998 r. dom mieszkalny położony przy ul. G., a następnie odmówiła przeniesienia własności nieruchomości położonej przy ul. G.

W stosunku do spółki „T." zostało wszczęte postępowanie egzekucyjne. W toku prowadzonej egzekucji Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 9.12.2003 r. przysądził prawo użytkowania wieczystego spornej nieruchomości na rzecz H. i J. małżonków Z., na prawach wspólności ustawowej. Sąd ustalił ponadto, że pomiędzy powodami a pozwanymi nie istnieje żaden stosunek prawny lub faktyczny dający pozwanym prawo do zamieszkiwania w nieruchomości położonej przy ul. G. Pozwani ani w toku niniejszego postępowania, ani w czasie postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko „T." sp. z o.o. nie powoływali się na przysługujący im tytuł prawny do nieruchomości. Powoływali się natomiast na prawo zatrzymania w związku z przysługującym im roszczeniem o zwrot nakładów, jakie poczynili na sporną nieruchomość.

Sąd Okręgowy uznał, iż w niniejszej sprawie ma zastosowanie przepis art. 1000 § 1 KPC, co oznacza, że nieruchomość jest przejmowana przez nabywcę bez obciążeń. Pozwanym nie przysługują żadne roszczenia w stosunku do powodów jako nabywców nieruchomości w drodze postępowania egzekucyjnego.

Pozwani w apelacji zarzucili, że nie rozpoznano zarzutu opartego na prawie zatrzymania i związanych z tym zarzutem okoliczności samoistnego posiadania przez pozwanych nieruchomości będącej przedmiotem sporu oraz dobrej wiary pozwanych.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację i dodatkowo wskazał, że wbrew twierdzeniom pozwanych prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności skutkuje przejściem prawa własności na nabywcę. Na podstawie tego postanowienia stanowiącego tytuł egzekucyjny nabywca może domagać się wydania nieruchomości od posiadacza wskazanego w protokole opisu i oszacowania. Sąd Apelacyjny odwołał się również do treści art. 1000 § 1 KPC

Pozwani zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego, opierając skargę kasacyjną na naruszeniu prawa materialnego art. 1000 § 1 KPC, art. 461 § 1 KC. w zw. z art. 226 § 1 KC. Zarzucając powyższe, skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w P. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną.

1. **Jakie są skutki nabycia własności nieruchomości w następstwie uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości w zakresie praw obciążających nieruchomość?**
2. **Co należy rozumieć pod pojęciem: „wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążące na nieruchomości" (art. 1000 KPC)?**
3. **Czy roszczenie o zwrot nakładów jest roszczeniem osobistym, o którym traktuje w sposób bezpośredni przepis art. 1000 § 1 KPC?**
4. **Czy słusznie Sąd Apelacyjny uznał, że pozwanej nie przysługują żadne roszczenia w stosunku do powodów, co skutkowało nieuwzględnieniem zarzutu zatrzymania?**

Ad 1. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego normujące egzekucje z nieruchomości, a w szczególności art. 998-1003 KPC, określają, jak wskazał SN[212], skutki nabycia własności w wyniku uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności. Generalna zasada wprowadzona przepisem art. 1000 § 1 KPC stanowi, że z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążących na nieruchomości. Skutkiem ujawnienia praw i roszczeń osobistych w księdze wieczystej jest przemiana praw i roszczeń z *actio in personam* w *actio in rem* przez rozszerzenie ich skuteczności z aktualnego na każdoczesnego właściciela nieruchomości. Na ich miejsce powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem wynikającym z przepisów art. 1025 KPC. Konsekwencją powyższego jest uprawnienie do żądania wykreślenia w księdze wieczystej wszelkich praw, które wygasły (art. 1003 KPC). Prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności powoduje, iż wygasają wszelkie prawa ciążące na nieruchomości, jak np. służebność gruntowa, osobista, hipoteka, prawa i roszczenia osobiste ciążące na nieruchomości (jak prawo pierwokupu, odkupu, dzierżawy, najmu). Za-

[212] Wyr. SN z dnia 22.9.1997 r., II CKN 730/97, OSP 1998, Nr 7-8, poz. 139.

sada wyrażona w art. 1000 § 1 KPC podlega ograniczeniom, które wymieniają w szczególności art. 1000 § 2, 3 i 4 oraz art. 1001 i 1002 KPC. Artykuł 1000 KPC ma charakter przepisu materialnoprawnego. W tej sytuacji ani komornik, ani sąd nie wydają postanowień co do utrzymania w mocy czy też wygaśnięcia poszczególnych praw. Rozstrzygnięć w tej kwestii nie zawiera również postanowienie o przysądzeniu własności. Natomiast charakter rozstrzygnięcia w kwestiach unormowanych w art. 1000 KPC ma plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji[213] .

Ad 2. Ustawodawca nie definiuje pojęcia „prawa i roszczenia osobiste". Pod pojęciem tym rozumie się ograniczone prawa rzeczowe (np. użytkowanie, służebność) oraz prawa i roszczenia osobiste ciążące na nieruchomości, tj. zabezpieczone poprzez ich ujawnienia w księdze wieczystej. Wykładnia art. 1000 § 1 KPC powinna uwzględniać regulację art. 16 u.k.w.h., który stanowi, że w przypadkach przewidzianych w przepisach ustawowych, w księdze wieczystej, poza prawami rzeczowymi, mogą być ujawnione prawa osobiste i roszczenia, a w szczególności prawa i roszczenia osobiste wymienione w ust. 2 tego artykułu. Należy zatem uznać, że użyte w art. 1000 § 1 KPC określenie „wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych" obejmuje wszelkie prawa rzeczowe ujawnione w księdze wieczystej oraz ujawnione w księdze wieczystej „prawa i roszczenia osobiste", o których mowa w art. 16 ust. 2 u.k.w.h. Do praw tych należą w szczególności: prawo najmu, dzierżawy, odkupu, pierwokupu, dożywocia, roszczenie o przeniesienie własności nieruchomości lub użytkowania wieczystego, albo o ustanowienie ograniczonego prawa rzeczowego, roszczenia wynikające z określonego zarządu lub sposobu korzystania z nieruchomości, wierzytelności banku zabezpieczone hipotecznie. Do praw tych nie można zaliczyć np. zakazu zbywania i obciążania nieruchomości orzeczonego na podstawie art. 292 § 2 KPK[214].

Ad 3. Roszczenie o zwrot nakładów nie jest roszczeniem osobistym, które może zostać ujawnione w księdze wieczystej. Nie

[213] M. Tyczka, (w:) E. Wengerek, tamże, s. 577.
[214] Post. SN z dnia 7.5.2009 r., IV CSK 567/09, LEX nr 515448.

ma ono cech właściwych prawom rzeczowym, jego przedmiotem nie jest nieruchomość, roszczenie to nie zmierza do zmiany istniejących stosunków prawnorzeczowych. W konsekwencji należy przyjąć, że nie jest to roszczenie, o którym traktuje w sposób bezpośredni przepis art. 1000 § 1 KPC. Roszczenie o zwrot nakładów koniecznych ma charakter obligacyjny, powstaje i staje się wymagalne z momentem ich dokonania. Kwestie te zostały przesądzone w orzecznictwie SN[215]. W tym też momencie powstało i stało się wymagalne roszczenie o ich zwrot, którego adresatem był aktualny użytkownik wieczysty (spółka „T."). Roszczenie to ma charakter obligacyjny – nie przeszło i nie mogło przejść na nabywcę nieruchomości w toku egzekucji. Roszczenie to również „nie idzie za rzeczą" i skuteczne jest tylko w stosunku do podmiotu zobowiązanego, a nie każdoczesnego użytkownika wieczystego. Ponadto należy zważyć, że przyjęcie poglądu, w myśl którego pozwanym przysługuje roszczenie o zwrot nakładów w stosunku do powodów (nabywców w toku egzekucji), w żadnej mierze nie uwzględnia charakteru prawnego nabycia praw w tym szczególnym trybie. Pierwotny charakter nabycia prawa w toku egzekucji i brak jakichkolwiek przepisów szczególnych, które dopuszczałyby w drodze wyjątku przejście takiego roszczenia, stanowią argumenty jednoznacznie przemawiające na niekorzyść skarżących. Zatem słusznie sąd drugiej instancji nie uwzględnił zarzutu opartego na prawie zatrzymania, bowiem warunkiem koniecznym powstania samego prawa zatrzymania jest istnienie roszczenia przysługującego dłużnikowi względem wierzyciela.

Ad 4. Konsekwencją uznania, że pozwanym w stosunku do powodów nie przysługuje roszczenie o zwrot nakładów, było nieuwzględnienie przez Sąd zarzutu opartego na prawie zatrzymania. Zasadnie sąd nie uwzględnił zarzutu zatrzymania, bowiem stronie pozwanej nie przysługują żadne roszczenia (stanowiące przesłankę skuteczności zarzutu) w stosunku do powodów jako nabywców nieruchomości w drodze postępowania egzekucyjnego. Sąd oparł się w tej mierze na art. 1000 KPC, który statuuje

[215] Uzasadnienie wyr. SN: z dnia 22.3.2006 r., III CSK 3/06, niepubl.; z dnia 23.3.2007 r., V CSK 480/06, niepubl.

generalną zasadę, że nieruchomość jest przejmowana przez nabywcę bez obciążeń Z roszczeniami takimi pozwani winni zatem wystąpić w stosunku do poprzedniego właściciela nieruchomości – spółki „T." Charakter nabycia prawa użytkowania wieczystego w drodze egzekucji sądowej oznacza, że prawo to musi istnieć i przysługiwać dłużnikowi. Uprawomocnienie się postanowienia w przedmiocie przysądzenia użytkowania wieczystego warunkuje nie powstanie nowego prawa, ale przejście już istniejącego (przysługującego dotychczas dłużnikowi egzekwowanemu) na nabywcę. Nabycie prawa podmiotowego (w tym użytkowania wieczystego) w drodze egzekucji sądowej bez żadnych obciążeń wynika z samego charakteru tego nabycia, jak również z wyraźnej regulacji kodeksowej.

5.3. Kognicja sądu na etapie przysądzenia własności – *case* nr 14

1. Z punktu widzenia procesowego przedmiot merytorycznego badania sądu w fazie postępowania egzekucyjnego, którym jest przysądzenie własności nieruchomości, jest ograniczony do przesłanek objętych art. 998 § 1 KPC. Kontrola sądu sprowadza się więc do stwierdzenia, czy postanowienie o przybiciu lub ustaleniu ceny nabycia jest prawomocne i czy zostały wykonane warunki licytacyjne, albo też wpłacona została cała cena kupna przez Skarb Państwa. Poza tak określonym zakresem rozpoznania sprawy pozostaje ocena prawidłowości postępowania egzekucyjnego w poprzednich etapach i jego ewentualnych uchybień, które z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu ulegają prekluzji. Wynika to wprost z art. 998 § 2 KPC, który jednoznacznie stanowi, że podstawą zażalenia nie mogą być uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia.

2. Nieprzedstawienie zezwolenia na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca nie jest brakiem tej przesłanki nabycia sprzed uprawomocnienia się przybicia. Prekluzja wynikająca z art. 998 § 2 zd. 2 KPC jej nie dotyczy, albowiem obejmuje ona stan sprzed orzekania o przybiciu.

Postanowienie SN z dnia 28.2.2007 r., CSK 440/06, LEX nr 966831.

Sąd Rejonowy przysądził na rzecz nabywcy „A.” sp. z o.o. w T. użytkowanie wieczyste działek oraz własność budynków bliżej opisanych w postanowieniu za cenę, która w całości została zapłacona gotówką. Wskazał, że postanowienie o przybiciu uprawomocniło się i nabywca wykonał warunki licytacyjne, tj. uiścił pozostałą część ceny oraz wpis od przybicia.

Zażalenie na to postanowienie wnieśli wierzyciele D.J. i S.J. oraz dłużnik „E.” sp. z o.o. Skarżący zarzucili naruszenie art. 969 KPC w zw. z art. 998 KPC i w zw. z art. 1 ustawy z dnia 24.3.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców[216], przez bezzasadne przyjęcie, że warunki licytacji zostały wykonane, podczas gdy cenę nabycia wylicytowanych nieruchomości uiścił podmiot będący cudzoziemcem, który nie wykazał się zgodą na nabycie nieruchomości. Wierzyciele D.J. i S.J. zgłosili zarzuty co do przebiegu licytacji, wskazując, że wartość nieruchomości została zaniżona, a cena – uiszczona po terminie wyznaczonym przez Sąd.

Sąd Okręgowy oddalił zażalenie dłużniczki i wierzycielki D.J. i odrzucił zażalenie S.J. Wskazał, że postanowienie o przybiciu uprawomocniło się, a cena nabycia została zapłacona w całości w terminie wyznaczonym przez Sąd. Za bezzasadne uznał także zarzuty skarżących dotyczące naruszenia art. 969 KPC w zw. z art. 998 KPC w zw. z art. 1 ustawy. Odwołując się do treści art. 242 KSH oraz faktu, że każdy z udziałów kapitału spółki ma równą wartość, uznał, że nabywca przysądzonych nieruchomości nie jest cudzoziemcem.

Rozpoznając skargę kasacyjną dłużnika „E.” sp. z o.o. Sąd Najwyższy uznał, że brak zezwolenia na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca w chwili wydawania postanowienia o przybiciu jest tylko uchybieniem procesowym. Dopiero postanowienie o przysądzeniu własności przenosi własność na nabywcę i tylko na tę czynność niezbędne jest zezwolenie wydane w drodze decyzji administracyjnej. Jednakże w niniejszej sprawie w pierwszej kolejności należy przesądzić, czy spółka była cudzoziemcem. Sąd Najwyższy w świetle dokonanych ustaleń uznał, że spółka była cudzoziemcem nie tylko w chwili orzekania o przybiciu, ale tak-

[216] Dz.U. z 2004 r., Nr 167, poz. 1758 ze zm.

że w czasie późniejszym. Luka w ustaleniach faktycznych nie pozwala bowiem wykluczyć pośredniej, w rozumieniu ustawy, kontroli spółki przez wspólnika – obywatela obcego. Sąd Najwyższy stwierdził, iż z powodu braku tych ustaleń nie sposób także odeprzeć zarzutu naruszenia art. 58 § 1 KC w zw. z art. 998 § 1 KPC, gdyż nie można odpowiedzieć na pytanie, czy umowa z dnia 13.9.2005 r. sprzedaży udziałów nie miała na celu obejścia przepisów ustawy o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców.

Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie w części oddalającej zażalenie dłużnika „E." sp. z o.o. i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

1. **Jaki jest przedmiot merytorycznego badania sądu na etapie przysądzenia własności?**
2. **Czy na etapie przysądzenia własności skuteczne są zarzuty naruszenia art. 948 § 1 KPC w zw. z art. 951 KPC w zw. z art. 156 ust. 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami?**
3. **Na jakich zarzutach może opierać się zażalenie na postanowienie o przysądzeniu (art. 998 § 1 KPC) i czy skuteczny może być zarzut uchybienia art. 976 § 1 KPC polegające na dopuszczeniu do udziału w przetargu osoby, która nie może w nim uczestniczyć?**
4. **Czy zezwolenie organu państwowego na nabycie nieruchomości jest materialnoprawnym warunkiem przybicia czy przysądzenia własności?**

Ad 1. Zagadnienie zakresu przedmiotowego postępowania sądu przed wydaniem postanowienia o przysądzeniu własności było już przedmiotem wypowiedzi SN[217], który wskazał, że przedmiotem merytorycznego badania sądu w tym stadium postępowania mogą być tylko przesłanki z art. 998 § 1 KPC. Kontrola sądu ogranicza się więc do stwierdzenia, czy postanowienie o przybiciu lub ustaleniu ceny nabycia jest prawomocne i czy wykonane zostały warunki licytacyjne, albo też wpłacona została cała cena kupna. Poza tak określonym zakresem rozpoznania sprawy po-

[217] Post. z dnia 12.12.1997 r., III CKN 383/97, niepubl.

zostaje ocena prawidłowości poprzedniego postępowania i jego ewentualnych uchybień, które z momentem uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu ulegają prekluzji. Wyrazem tego jest, wynikające z art. 998 § 2 KPC, wyłączenie ich jako podstawy zażalenia na postanowienie o przysądzeniu własności, który jednoznacznie stanowi, że podstawą zażalenia nie mogą być uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia[218].

Ad 2. Nie jest zasadny zarzut naruszenia art. 948 § 1 KPC w zw. z art. 951 KPC i w zw. z art. 156 ust. 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami przez przyjęcie za podstawę ustalenia do licytacji nieruchomości nieaktualnych wycen biegłych rzeczoznawców, tj. sporządzonych wcześniej niż ustawowy termin 12 miesięcy. Uchybienie to uległo prekluzji wynikającej z art. 998 § 2 KPC. Dodać należy, że takie sprekludowane zarzuty nie mogły stanowić podstawy skargi kasacyjnej od postanowienia o przysądzeniu własności[219].

Ad 3. Zażalenie na postanowienie o przysądzeniu własności może się opierać na różnorakich podstawach. Można przykładowo zarzucać, że postanowienie co do przybicia nie jest prawomocne albo że nie nastąpiło wykonanie przez nabywcę warunków licytacyjnych. W żadnym jednak wypadku podstawą zażalenia nie mogą być uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia[220]. W orzecznictwie rozważano, czy pojęcie uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia obejmuje wszelkie możliwe uchybienia, bez względu na ich charakter i powagę, czy też tylko niektóre kategorie uchybień charakteryzujące się mniejszą wagą. SN[221] w jednym z orzeczeń stwierdził, iż podstawą zażalenia nie może być uchybienie art. 976 § 1 KPC polegające na dopuszczeniu do udziału w przetargu osoby, która nie może w nim uczest-

[218] Post. SN z dnia 2.3.2000 r., II CKN 1189/99, OSNC 2000, Nr 9, poz. 164; z dnia 9.8.2000 r., I CKN 768/00, niepubl.

[219] Post. SN z dnia 9.3.2005 r., III CK 258/04, niepubl.

[220] Uchw. SN z dnia 4.10.1972 r., III CZP 69/72, OSNC 1973, Nr 5, poz. 74; post. SN z dnia 11.1.2000 r., I CZ 229/99, OSNC 2000, Nr 9, poz. 160; post. SN z dnia 2.03.2000 r., II CKN 1189/99, OSNC 2000, Nr 9, poz. 164.

[221] Uchw. SN z dnia 4.10.1972 r., III CZP 69/72, OSNCP 1973, Nr 5, poz. 74.

niczyć. W innym z orzeczeń[222] Sąd Najwyższy zastrzegł, że uchybienie przepisowi art. 787 § 1 KPC nie może stanowić skutecznej podstawy zażalenia na postanowienie o przysądzeniu własności (prawa wieczystego użytkowania). SN[223] podkreślił, że przepis art. 998 § 2 KPC wyłącza z podstaw zażalenia na postanowienie o przysądzeniu własności wszystkie uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia bez względu na ich charakter i rangę.

Wskazać też należy na postanowienie Trybunału Konstytucyjnego[224]. W uzasadnieniu postanowienia Trybunał stwierdził, że wprowadzenie przez ustawodawcę do postępowania egzekucyjnego momentu prekluzyjnego dla kwestionowania wszelkich nieprawidłowości nie stanowi o nieproporcjonalnym naruszeniu prawa do sądu. Podkreślił, że ustawodawca zapewnił możliwość kwestionowania wszelkich nieprawidłowości, jakie pojawiały się na każdym etapie postępowania egzekucyjnego. Wskazał, że dla oceny zarzutów istotny jest bowiem kształt wszystkich przepisów działu VI Kodeksu postępowania cywilnego tworzących procedurę egzekucji z nieruchomości, której zakończeniem jest przysądzenie własności. Ustawodawca ukształtował ją w sposób umożliwiający – na każdym z jej etapów – skuteczną obronę praw skarżącego.

Ad 4. Zezwolenie organu państwowego jest materialnoprawnym warunkiem przysądzenia własności. Na etapie licytacji dopuszczenie do udziału w niej osób wyłączonych objętych hipotezą art. 976 § 1 KPC, w tym osoby, która nie może nabyć nieruchomości bez zezwolenia organu państwowego, jest tylko naruszeniem tego przepisu, tj. uchybieniem procesowym. Identycznie kwestia ta przedstawia się w chwili wydawania postanowienia o przybiciu. Choć bowiem prawomocne rozstrzygnięcie sądu o przybiciu wiążąco ustala przyszłego nabywcę nieruchomości, jeżeli spełni on warunki licytacyjne (art. 995 KPC), to dopiero postanowienie o przysądzeniu własności przenosi na osobę własność (użytko-

[222] Post. SN z dnia 2.3.2000 r., II CKN 1189/99, OSNC 2000, Nr 9, poz. 164.

[223] Post. SN z dnia 15.12.1997 r., I CKN 371/97, niepubl.

[224] Post. TK z dnia 23.3.2011 r., TS 195/2009, OTK ZU 2011, Nr 2B, poz. 147, Lex Polonica nr 3053783.

wanie wieczyste) nieruchomości będącej przedmiotem egzekucji (art. 999 KPC). Tylko na tę czynność w świetle prawa materialnego konieczne jest zezwolenie wydawane w drodze decyzji administracyjnej przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (art. 1 ust. 1 ustawy). Nabyciem nieruchomości przez cudzoziemca w rozumieniu ustawy jest bowiem nabycie prawa własności nieruchomości lub prawa użytkowania wieczystego na podstawie każdego zdarzenia prawnego (art. 1 ust. 4 ustawy). Takim faktem prawnym jest orzeczenie o przysądzeniu własności, a nie postanowienie o przybiciu. Z punktu widzenia prawa materialnego nieprzedstawienie zezwolenia na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca nie jest brakiem tej przesłanki nabycia sprzed uprawomocnienia się przybicia. Prekluzja wynikająca z art. 998 § 2 zd. 2 KPC jej nie dotyczy, gdyż obejmuje ona stan sprzed orzekania o przybiciu. Jeszcze raz należy bowiem podkreślić, że zezwolenie jest materialnoprawnym warunkiem m.in. przysądzenia własności. Zatem przed wydaniem postanowienia o przysądzeniu własności na rzecz nabywcy będącego cudzoziemcem sąd powinien zbadać, czy posiada on zezwolenie na nabycie nieruchomości położonej w Polsce[225]. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 24.3.1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców nabycie nieruchomości przez cudzoziemca wymaga zezwolenia, natomiast art. 1 ust. 5 stanowi, że nabyciem nieruchomości jest nabycie na podstawie każdego zdarzenia prawnego.

5.4. Umorzenie lub zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako przeszkody do przysądzenia własności – *case* nr 15

W art. 826 KPC stwierdza się wyraźnie, że umorzenie postępowania egzekucyjnego nie może naruszać praw osób trzecich, do których zalicza się również licytanta wygrywającego przetarg, który po dopełnieniu warunków licytacyjnych uzyskuje prawo do przysądzenia własności. Celowość umorzenia postępowania w części znajduje potwierdzenie w kategorycznym brzmieniu przepisu, odpowiada wymaganiom porządku prawne-

[225] M. Krakowiak, (w:) J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2011, s. 1274-1275, komentarz do art. 758-1088.

go rozgraniczającym postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze (art. 804 KPC), porządkuje podstawy orzekania podziału sum uzyskanych z egzekucji i orzekania o kosztach postępowania. Brak takiego orzeczenia nie ma jednak wpływu na treść postanowienia o przysądzeniu własności, którego przesłankami były prawomocność przybicia i wykonanie warunków licytacyjnych.

Postanowienie SN z dnia 9.3.2005 r., CK 261/04, LEX nr 175993.

Sąd Okręgowy oddalił zażalenie dłużnika od postanowienie Sądu Rejonowego przysądzającego na rzecz S.J. prawo własności lokalu stanowiącego odrębną własność (wraz z prawami związanymi), bliżej opisanego w postanowieniu. Sąd drugiej instancji wskazał, że tytuł wykonawczy obejmujący kwotę 23 000 zł został pozbawiony wykonalności w części równej kwocie 2695,02 zł, wobec czego nie było podstaw do umorzenia postępowania egzekucyjnego.

W kasacji zarzucono naruszenie art. 998 § 1 KPC i art. 825 pkt 2 KPC polegające na wykładni, iż pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w części nie jest podstawą umorzenia postępowania egzekucyjnego. W uzasadnieniu skarżąca podniosła, że przed przysądzeniem własności wpłaciła wierzycielce kwotę 14 500 zł, a zatem „nastąpiło rozliczenie pomiędzy stronami wzajemnych zobowiązań". Dlatego domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia o przysądzeniu własności.

Sąd Najwyższy oddalił kasację.

1. **Jakie są skutki uiszczenia części długu w toku egzekucji?**
2. **Czy skuteczny jest wniosek o umorzenie egzekucji ze względu na pozbawienie w części wykonalności tytułu wykonawczego, złożony po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu?**
3. **Jakie znaczenie ma uzyskanie przez nabywcę licytacyjnego prawa do przysądzenia własności? Jaki charakter ma prawo do przysądzenia własności?**

Ad 1. Skutkiem zapłacenia części długu w toku egzekucji może być umorzenie egzekucji w tej części pod warunkiem,

że zaspokojenie należności wierzyciela i komornika nastąpi przed zamknięciem przetargu z uwagi na treść art. 981 KPC, w myśl którego umorzenie tego postępowania może nastąpić tylko w razie zaspokojenia należności wierzyciela i komornika przed zamknięciem przetargu[226]. Warunek ten nie był spełniony w niniejszej sprawie, bowiem dłużniczka wpłaciła część należności po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu, a przed wydaniem postanowienia o przysądzeniu własności. Komornik nie mógł więc umorzyć egzekucji z tej przyczyny.

Ad 2. Wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego (w części) ze względu na pozbawienie w części wykonalności tytułu wykonawczego jest uzasadniony. W niniejszej sprawie tytuł wykonawczy został w części pozbawiony wykonalności, dłużniczka złożyła go w sądzie po zakończeniu przetargu oraz po uprawomocnieniu się postanowienia o udzieleniu przybicia. Zgodnie z art. 825 pkt 2 KPC w takiej sytuacji organ egzekucyjny obowiązany jest umorzyć postępowanie odnośnie do części wierzytelności. W pozostałym zakresie, jak wyjaśniono w punkcie poprzednim, nie było podstaw do umorzenia.

Wyjaśnić też należy, że prowadzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułu wykonawczego opiewającego na rzecz innego wierzyciela aniżeli wnioskodawca, który wszczął postępowanie egzekucyjne, stanowi podstawę umorzenia postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 3 *in fine* KPC) także po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu i przysądzeniu własności nieruchomości. Ustawodawca nie ogranicza w tej sytuacji dopuszczalności składania wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego zakończeniem jakiejś fazy postępowania egzekucyjnego, jeżeli tytuł wykonawczy utracił zdatność do egzekucji wskutek pozbawienia go wykonalności prawomocnym orzeczeniem sądu (art. 825 pkt 2 KPC). Złożenie takiego wniosku ma sens aż do chwili ostatecznego zaspokojenia wierzyciela, jednak jeżeli wniosek o umorzenie postępowania został złożony po uprawomocnieniu się przybicia, a przed przysądzeniem wła-

[226] Post. SN z dnia 9.8.2000 r., I CKN 761/00, Pr. Bank. 2000 r., Nr 12, oraz powołane tam orzeczenia.

sności, sąd nie może odmówić przysądzenia własności, ponieważ przy ocenie jego przesłanek problem prawidłowości tytułu wykonawczego nie odgrywa żadnej roli. Podobnie jeżeli taki wniosek o umorzenie postępowania zostanie złożony i uwzględniony już po uprawomocnieniu się przysądzenia własności umorzenie postępowania egzekucyjnego nie będzie prowadzić do naruszenia interesów nabywcy, który stał się właścicielem nieruchomości (art. 826 KPC). W tej sytuacji skutkiem umorzenia postępowania egzekucyjnego będzie natomiast zwolnienie i wydanie dłużnikowi z rachunku depozytowego sądu sumy uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości[227].

Ad 3. Jeżeli osoba, na rzecz której udzielono przybicia, spełni warunki licytacyjne, uzyskuje prawo do przysądzenia jej własności nieruchomości (art. 995 KPC). Spełnienie przez nabywcę warunków licytacyjnych powoduje, że sąd musi wydać orzeczenie o przysądzeniu własności. Prawo do przysądzenia własności jest prawem niezbywalnym, nie można go przenieść w drodze umowy na osobę trzecią. Nabywca nie może też zrzec się tego prawa. Tylko w wypadku śmierci nabywcy przed lub po wykonaniu warunków licytacyjnych prawo to przechodzi na rzecz jego spadkobierców. W przypadku osoby prawnej prawo to przechodzi na następców prawnych[228].

Prawo do przysądzenia własności nieruchomości wygasa jedynie na skutek niespełnienia warunków licytacyjnych (art. 969 KPC). Powyższe cechy decydują o tym, iż w doktrynie przyjmuje się, że prawo to ma charakter mieszany, jest prawem podmiotowym *sui generis.* Szczególny charakter tego prawa podmiotowego polega właśnie na tym, że powstaje i jest realizowane wyłącznie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym[229].

---

[227] Uchw. SN z dnia 9.5.2008 r., III CZP 27/2008, OSNC 2009, Nr 6, poz. 85, Lex Polonica nr 1904408.

[228] K. Flaga-Gieruszyńska, Z. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 1522.

[229] H. Pietrzkowski, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. IV, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 599.

5.5. Przysądzenie własności nieruchomości na rzecz następców prawnych nabywcy licytacyjnego – *case* nr 16

W wypadku śmierci nabywcy przed lub po wykonaniu warunków licytacyjnych prawo do przysądzenia własności przechodzi na rzecz jego spadkobierców. Spadkobiercy nabywcy przed przysądzeniem własności powinni wykazać następstwo prawne postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku lub poświadczeniem dziedziczenia.

Postanowienie Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 21.3.2014 r., III cz 1232/13, niepubl.

Sąd Rejonowy w G. przysądził na rzecz E.Ś., B.T., K.B.S. w udziałach po 1/3 każdy, własność dwóch lokali użytkowych bliżej opisanych w postanowieniu wraz z udziałem we współwłasności nieruchomości, z których lokale te zostały wydzielone, a które to lokale przysługują J.W. Stwierdził, iż cena nabycia została przez E.Ś., B.T., K.B.S. zapłacona gotówką. W uzasadnieniu podał, że Sąd udzielił przybicia na rzecz następców prawnych licytanta przedmiotowych nieruchomości. Następstwo prawne natomiast zostało wykazane aktem poświadczenia dziedziczenia. Przedmiotowe postanowienia uprawomocniły się, a następcy prawni licytanta uiścili całość ceny. Stąd sąd orzekł na mocy art. 988 KPC i art. 1003 § 2 KPC.

Zażalenie na powyższe postanowienie wniósł dłużnik, twierdził, iż nie ma podstaw do przysądzenia własności na rzecz następców prawnych nabywcy licytacyjnego. W uzasadnieniu podał też, że egzekucja z nieruchomości toczyła się w innej sprawie z wniosku E. i P. S. i w toku tego postępowania zadłużenie zostało spłacone.

Sąd Okręgowy w G. oddalił zażalenie.

1. **Czy w razie śmierci nabywcy licytacyjnego postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu?**
2. **Jakie skutki na etapie przysądzenia własności wywołuje śmierć nabywcy licytacyjnego?**
3. **Czy zarzut, że egzekucja z nieruchomości toczyła się w innej sprawie, stanowi przeszkodę do przysądzenia i czy**

może on być podniesiony w zażaleniu na postanowienie o przysądzeniu?

4. **Czy w niniejszej sprawie zostały spełnione przesłanki do przysądzenia własności? Jeżeli tak, to w jakich częściach sąd przysądzi własność na rzecz następców prawnych nabywcy?**

Ad 1. Brak jest podstaw do zawieszenia postępowania egzekucyjnego na zasadzie art. 819 § 1 KPC, przepis ten bowiem wyraźnie wskazuje jako podstawę zawieszenia śmierć dłużnika lub wierzyciela, brak jest również uzasadnionych podstaw do stosowania analogii w przypadku śmierci nabywcy. Podobnie nie ma uzasadnienia do stosowania art. 174 w zw. z art. 13 § 2 KPC. Podzielić zatem należy stanowisko, według którego postępowanie nie ulega zawieszeniu w razie śmierci nabywcy i może być umorzone po roku na skutek braku inicjatywy wierzyciela oraz następców nabywcy, którzy nie przystępując do postępowania wyrażają tym wolę nierealizowania praw przysługujących ich poprzednikowi prawnemu[230].

Ad 2. W wypadku śmierci nabywcy przed lub po wykonaniu warunków licytacyjnych prawo do przysądzenia własności przechodzi na rzecz jego spadkobierców. Spadkobiercy nabywcy przed przysądzeniem własności powinni wykazać następstwo prawne postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku lub poświadczeniem dziedziczenia. Gestorem postępowania egzekucyjnego jest wierzyciel i to nakłada na niego obowiązek ustalenia kręgu spadkobierców. Ponadto trzeba pamiętać, iż przepisy dotyczące egzekucji należy stosować tak, aby zapewnić jak najszybsze i najpełniejsze zaspokojenie wierzyciela, jednakże to wierzyciel decyduje o tym, czy i w jakim zakresie postępowanie egzekucyjne będzie kontynuowane. W przypadku osoby prawnej prawo to przechodzi na następców prawnych[231]. Jeżeli nabywca zmarł przed wydaniem postanowienia o przybiciu, sąd wyda postano-

[230] R. Drozd-Sweklej, *Podstawy wydania postanowienia o przysądzeniu własności*, PPE 2011, Nr 4, s. 24-25.

[231] K. Flaga-Gieruszyńska, tamże.

wienie o przysądzeniu własności na rzecz spadkobierców, jeżeli spełnią warunki licytacyjne.

Ad 3. Zarzut, że egzekucja z nieruchomości toczyła się w innej sprawie, w której zadłużenie zostało spłacone, musi być rozpatrywany w kontekście przesłanek art. 927 KPC. Zgodnie z regułą wyrażoną w przepisie art. 927 KPC do tej samej nieruchomości może być prowadzona tylko jedna egzekucja, w której toku realizowane są roszczenia wszystkich wierzycieli. Podkreślić jednak należy, iż wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi, do którego nieruchomości została już wszczęta egzekucja (w niniejszej sprawie poprzednik prawny wierzyciela A.S.) przyłączając się do toczącej się już egzekucji do momentu uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności, realizuje własne prawa wynikające z tytułu wykonawczego. Mimo połączenia postępowań na podstawie art. 927 KPC każde z nich zachowuje byt samodzielny. Dopóki zatem egzekucja nie zostanie umorzona w zakresie obowiązku świadczenia na konkretnego wierzyciela, dopóty czynność egzekucyjna w postaci zajęcia nieruchomości będzie rodzić dla niego skutki aż do momentu zakończenia postępowania z jego wniosku. Zarzut ten jest zatem bezzasadny, a ponadto spóźniony. Podstawą zażalenia nie mogą być uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia (§ 2)[232]. Poza tak określonym zakresem rozpoznania sprawy pozostaje ocena prawidłowości poprzedniego postępowania i jego ewentualnych uchybień, które z momentem uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu ulegają prekluzji[233].

Ad 4. Zgodnie z treścią przepisu art. 998 KPC po uprawomocnieniu się przybicia i wykonaniu przez nabywcę warunków licytacyjnych lub postanowieniu o ustaleniu ceny nabycia i wpłaceniu całej ceny przez Skarb Państwa sąd wydaje postanowienie o przysądzeniu własności (§ 1). W niniejszej sprawie niewątpliwie spełniona została przesłanka prawomocności postanowienia o przybiciu oraz warunki licytacyjne, tj. uiszczona została cała

[232] Post. SN z dnia 12.12.1997 r., III CKN 383/97, LEX nr 50528.
[233] Tamże.

cena nabycia nieruchomości, co znalazło odzwierciedlenie w sentencji zaskarżonego postanowienia. Niewątpliwie też następstwo prawne po nabywcy licytacyjnym zostało wykazane aktem poświadczenia dziedziczenia. Własność przysądzonej nieruchomości nabędą spadkobiercy w częściach, w jakich dziedziczą, a ich wkład w spełnienie warunków licytacyjnych może być uwzględniony w ewentualnym postępowaniu o dział spadku lub w procesie o dokonanie rozliczeń z nakładów na rzecz wspólną[234].

[234] Z. Świeboda, *Sąd jako organ egzekucyjny*, Warszawa 1980, s. 112.

6. Zajęcie ruchomości a przewłaszczenie na zabezpieczenie – *case* nr 17

Nie stanowi przeszkody zajęcia ruchomości oznaczonej, co do gatunku, objętej umową o przewłaszczenie na zabezpieczenie, jeżeli w chwili dokonania zajęcia rzecz nadal pozostawała we władaniu dłużnika egzekwowanego.

Wyrok SN z dnia 15.2.2001 r., II CKN 385/00, OSNC 2001, Nr 7-8, poz. 122.

Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo o zwolnienie ruchomości spod egzekucji, a apelacja pozwanego od tego wyroku została oddalona. Oba orzeczenia zapadły na gruncie następującego stanu faktycznego: dłużnik zawarł ze swoim wierzycielem umowę przewłaszczenia na zabezpieczenie w dniu 3.6.1996 r. Objęte przewłaszczeniem przedmioty zostały w umowie opisane słowami: „komputer", „telefaksy", „maszyny do pisania" itd., czyli ogólnie, ze wskazaniem jedynie liczby sztuk. Umowa przewłaszczenia stanowiła także, że przedmioty nią objęte pozostaną nadal we władaniu dłużnika. Następnie przeciwko temu samemu dłużnikowi na wniosek innego wierzyciela komornik wszczął egzekucję i w jej trakcie dokonał zajęcia znajdujących się w posiadaniu dłużnika ruchomości.

Rozpoznając apelację sąd drugiej instancji, w ślad za Sądem Rejonowym, przyjął, że zajęte w siedzibie dłużnika ruchomości oznaczone zostały ich cechami indywidualizującymi, w szczególności nazwą firmową, znakami literowymi, symbolami i cyframi. Tymczasem w przedstawionej przez powoda umowie przewłaszczenia na zabezpieczenie z dnia 3.6.1996 r., w której egzekwowany dłużnik dał wyraz dążeniu do zaspokojenia wierzyciela (powoda), objęte przewłaszczeniem przedmioty opisane zostały ogólnie, jedynie ze wskazaniem liczby sztuk. Taki sposób oznaczenia przedmiotów przewłaszczenia, poza dwoma wskazanymi przypadkami, wyłącza możliwość ustalenia, że są to przedmioty tożsame z wymienionymi w protokole zajęcia komorniczego. Okoliczność ta sprawia, że nie mogą być one wyłączone od zajęcia ze względu na ochronę interesu wierzycieli dłużnika egzekwowanego, który dokonał przewłaszczenia.

W kasacji powód powołał się na pierwszą podstawę kasacyjną z art. 393^1 KPC[235] oraz wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z uwzględnieniem kosztów. Zarzucił „błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 535 § 1 i 353^1 KC poprzez bezpodstawne przyjęcie, że umowa przewłaszczenia nie dotyczy ruchomości zajętych przez komornika" oraz naruszenie art. 845 KPC „przez przyjęcie, że zajęcie ruchomości było prawidłowe mimo braku zgody powoda, w którego władaniu zajęte ruchomości pozostawały".

Sąd Najwyższy oddalił kasację. Odniósł się do umowy przewłaszczenia, w której kontrahenci jednoznacznie postanowili, że przewłaszczone ruchomości pozostają u zbywcy i służą zaspokajaniu jego potrzeb. Wskazał, że skarżący nie dostrzegł, iż to dłużnik, a nie on, pozostawał we władaniu zajętych ruchomości i w tych okolicznościach, jako osoba trzecia, nie mógł się skutecznie przeciwstawić zajęciu (art. 845 § 2 KPC). Oczywista bezzasadność zarzutu naruszenia art. 845 § 2 KPC oraz zaniechanie wskazania jakichkolwiek innych przepisów proceduralnych musi w tych warunkach oznaczać, że – wbrew stanowisku skarżącego – kwestionowane orzeczenie nie zapadło z naruszeniem przepisów postępowania. Pozostawało do rozważenia, czy w ustalonym stanie faktycznym sąd drugiej instancji miał podstawę do przyjęcia, że zajęcie nie narusza prawa powoda w rozumieniu art. 841 § 1 KPC, nie zaś w aspekcie art. 535 § 1 KC, skoro przedmiot rozpoznania w sprawie nie pozostaje w związku z umową sprzedaży, bądź też w aspekcie art. 353^1 KC, zważywszy, że spór nie dotyczy samej skuteczności umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie, mającej prawne oparcie w przepisach prawa rzeczowego, w szczególności art. 155 i 156 KC. W orzecznictwie ugruntowane jest stanowisko, zapoczątkowane uchwałą całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 10.5.1948 r.[236], wpisaną do księgi zasad prawnych i potwierdzone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 19.11.1992 r.[237] oraz w innych orzeczeniach, w myśl którego zabezpieczenie wierzytelności przez przeniesienie na wierzyciela prawa własności

[235] Obecnie kwestie te normuje art. $398^{3\,\S}$ § 1 KPC.
[236] C. Prez. 18/48, OSN 1948, Nr 3, poz. 58.
[237] II CRN 87/92, OSNCP 1993, Nr 5, poz. 89

rzeczy ruchomej z równoczesnym ustanowieniem zobowiązania wierzyciela do korzystania z prawa własności tylko w granicach umowy stron jest dopuszczalne. Dopuszczalne jest zatem pozostawienie przewłaszczonej rzeczy we władaniu dłużnika na warunkach określonych w umowie, co przy braku dostatecznego uzewnętrznienia przysługującego wierzycielowi przymiotu własności rodzić może niepewność w odniesieniu do stanu majątku dłużnika, godzić w bezpieczeństwo obrotu, a nade wszystko w interes innych wierzycieli. Niebezpieczeństwo nadużyć na tym tle, zwłaszcza w następstwie kontraktów zawieranych dla pozoru, sprawia, że umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie musi być poddana wnikliwej ocenie, w pierwszym rzędzie co do zgodności z zasadami obrotu. Jeżeli bowiem jest ona jednym ze sposobów przeniesienia własności, to stosownie do treści art. 155 KC bezpośrednie skutki z nią związane pozostają w zależności od tego, czy rzecz zbywana określona została tylko co do gatunku, czy też co do tożsamości. Tylko w tym drugim wypadku można mówić o zmianie właściciela równocześnie z zawarciem umowy (art. 155 § 1 KC). Do przeniesienia własności rzeczy oznaczonej co do gatunku niezbędne jest przeniesienie posiadania. Dopóki zatem rzecz taka znajduje się we władaniu zbywcy, zachowuje on jej własność, w czym sprzyja mu domniemanie, że czyni to w zakresie przysługującego mu prawa (art. 341 KC). W ustalonym stanie faktycznym przedmioty objęte umową przewłaszczenia i zajęte przez komornika nie zostały skonkretyzowane w sposób umożliwiający ich identyfikację. Jeżeli wobec tego ocena skuteczności umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie podlega kryteriom określonym art. 155 KC, a według tego kryterium powód nie może być uznany za właściciela, to pozbawione racji są jego twierdzenia, że kwestionowane zajęcie godzi w przysługujące mu prawo.

1. **Czy dopuszczalne jest zawarcie umowy o przewłaszczenie z równoczesnym pozostawieniem rzeczy objętych umową w posiadaniu zbywcy (dłużnika)?**
2. **Jakie ryzyko niesie pozostawienie przewłaszczonych ruchomości w posiadaniu dłużnika?**

3. **Czy rodzaj rzeczy będących przedmiotem umowy przewłaszczenia (oznaczonych co do tożsamości lub co do gatunku) ma wpływ na ocenę jej skuteczności?**
4. **Czy w omawianej sprawie komornik miał prawo zająć ruchomości, które były przedmiotem wcześniej zawartej umowy przewłaszczenia?**
5. **Czy w niniejszej sprawie powód mógł skutecznie przeciwstawić się zajęciu?**
6. **Jak należy traktować umowę przewłaszczenia w postępowaniu egzekucyjnym?**

Ad 1. Judykatura dopuszcza umowę przewłaszczenia jako zabezpieczenie wierzytelności. W wyroku z dnia 19.11.1992 r.[238] Sąd Najwyższy wskazał, że na podstawie takiej umowy dłużnik-zbywca może zatrzymać przewłaszczoną rzecz, oznaczoną co do tożsamości, w swoim posiadaniu na warunkach uzgodnionych z wierzycielem.

Ad 2. Pozostawienie przewłaszczonych ruchomości we władaniu dłużnika może powodować niepewność co do stanu jego majątku i godzić w bezpieczeństwo obrotu prawnego. Dotyczy to zwłaszcza wierzycieli, tak na etapie zawierania umowy, jak i na etapie ewentualnej egzekucji. Ci mogą bowiem domniemywać, że rzeczy pozostające we władaniu dłużnika są jego własnością, a więc i jego majątek jest większy niż w rzeczywistości. Istnieje także w tym kontekście niebezpieczeństwo nadużyć, np. w następstwie kontraktów zawieranych dla pozoru. To powoduje, że umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie musi być poddana wnikliwej ocenie, w pierwszym rzędzie co do zgodności z zasadami obrotu.

Ad 3. Zgodnie z art. 155 § 1 KC umowa sprzedaży, zamiany, darowizny, przekazania nieruchomości lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia własności rzeczy oznaczonej co do tożsamości przenosi własność na nabywcę. Nie jest tu wymagane przeniesie-

[238] II CRN 87/92, OSNCP 1993, Nr 5, poz. 89.

nie posiadania dla wywołania skutku prawnorzeczowego w postaci przejścia prawa własności na nabywcę. Dla celów zabezpieczenia wystarczy sama umowa o przewłaszczenie. Na jej podstawie dłużnik może zatrzymać przewłaszczone rzeczy w swoim władaniu w charakterze uzgodnionym przez strony (inną kwestią są niebezpieczeństwa przedstawione w odpowiedzi na pytanie nr 2). Jeżeli natomiast przedmiotem umowy są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, do przeniesienia własności potrzebne jest także przeniesienie posiadania rzeczy (art. 155 § 2 KC).

Ad 4. Zgodnie z art. 885 § 2 KPC komornik może zająć ruchomości dłużnika będące w jego władaniu bądź we władaniu samego wierzyciela, który skierował do nich egzekucję. W przedmiotowej sprawie komornik zajął ruchomości będące we władaniu dłużnika, a więc zgodnie z art. 885 § 2 KPC. Nawet gdyby dłużnik negował skuteczność zajęcia, powołując się na umowę przewłaszczenia, ta nie precyzowała dokładnie, co jest jej przedmiotem, podczas gdy zajęte przez komornika ruchomości były skonkretyzowane (dokładnie indywidualnie opisane, np. przez podanie numerów seryjnych).

Ad 5. Powód nie mógł skutecznie przeciwstawić się zajęciu, ponieważ to nie on, ale dłużnik był w posiadaniu zajmowanych ruchomości. Nie był więc osobą trzecią w rozumieniu art. 885 § 2 KPC.

Ad 6. Umowę przewłaszczenia w postępowaniu egzekucyjnym należy traktować z dużą ostrożnością. Istnieje bowiem niebezpieczeństwo zawarcia umowy pozornej (a więc nie wywołującej skutku prawnorzeczowego), mającej na celu uniemożliwienie egzekucji co do rzeczy, które nadal znajdują się w posiadaniu dłużnika.

7. Zakres zastosowania art. 885 KPC w egzekucji z wierzytelności innych niż wynagrodzenie za pracę – *case* nr 18

Artykuł 885 *in fine* w zw. z art. 902 KPC nie ma zastosowania do wierzytelności polegającej na obowiązku spełnienia świadczenia jednorazowego, jeżeli do rozporządzenia nią doszło przed zajęciem, a wymagalność wierzytelności następowała po zajęciu.

Wyrok SN z dnia 15.2.2008 r., I CSK 357/07, OSNC 2009, Nr 4, poz. 62.

Przedstawiony poniżej stan faktyczny został zmodyfikowany (uproszczony) celem lepszego zobrazowania przedstawianego zagadnienia.

W dniu 19.5.2005 r. powód zawarł z A.S. umowę cesji, na podstawie której nabył od A.S. wierzytelność wobec W.Z.M. Termin płatności nabytej wierzytelności przypadał na dzień 15.4.2006 r. Przeciwko A.S. na wniosek wierzyciela została wszczęta egzekucja, w trakcie której w dniu 5.1.2006 r. (a więc po zawarciu umowy cesji, a przed terminem wymagalności wierzytelności będącej przedmiotem tej umowy) doszło do zajęcia tej wierzytelności. W związku z zajęciem powód (nabywca wierzytelności wobec W.Z.M.) wezwał wierzyciela, na którego rzecz dokonano zajęcia, o zwolnienie przysługującej mu wierzytelności spod zajęcia. Ponieważ egzekwujący wierzyciel nie zareagował na wezwanie, nabywca wierzytelności wystąpił z powództwem o zwolnienie zajętej wierzytelności spod egzekucji.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo. Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, podniósł, że według art. 885 w zw. z art. 902 KPC zajęcie ma ten skutek, iż w stosunku do wierzyciela egzekwującego, którym w niniejszej sprawie był pozwany, nieważne są rozporządzenia wierzytelnością przekraczające część wolną od zajęcia dokonane po jego zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli ich wymagalność następuje po zajęciu. W ocenie Sądu Okręgowego nie ma przeszkód do stosowania art. 885 KPC w niniejszej sprawie, ponieważ wierzytelności zostały nabyte przez stronę powodową co prawda przed zajęciem, lecz ich wymagalność następowała po

zajęciu. W związku z tym, zdaniem Sądu Okręgowego, skuteczność dokonanego zajęcia wierzytelności także względem powoda nie budziła zastrzeżeń.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i przedmiotową wierzytelność przysługującą powodowi w stosunku do W.Z.M. zwolnił od egzekucji. Uznał, że sąd pierwszej instancji w prawidłowo ustalonym stanie faktycznym błędnie zastosował art. 885 w zw. z art. 902 KPC, przyjmując skuteczność względem strony powodowej zajęcia wierzytelności, które zostało dokonane po ich zbyciu na jej rzecz, a których wymagalność następowała już po zajęciu. Uznał także, że przewidziane przez art. 902 KPC odpowiednie stosowanie art. 885 KPC dotyczącego egzekucji z wynagrodzenia za pracę oznacza, że przepis ten nie może znaleźć zastosowania do innych wierzytelności niż wierzytelności okresowe. Rozstrzygnięcie to zaskarżył skargą kasacyjną pozwany, który zarzucił naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 885 w zw. z art. 902 KPC, mające wpływ na wynik sprawy.

Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną. Wskazał, że podstawowym zagadnieniem w sprawie jest określenie zakresu, w jakim należy stosować art. 885 KPC w części odnoszącej się do skutków zajęcia wierzytelności, w razie zbycia wierzytelności przed zajęciem, której wymagalność następuje po zajęciu, w toku egzekucji z innych wierzytelności niż wynagrodzenie za pracę. Przepis art. 885 KPC w omawianym wypadku stosuje się, w myśl art. 902 KPC, odpowiednio. Co do tego zagadnienia istnieje spór w literaturze i orzecznictwie. Można spotkać pogląd, że odpowiednie stosowanie art. 885 KPC w toku egzekucji z innych wierzytelności oznacza, iż nieważne są rozporządzenia dokonane zarówno po zajęciu, jak i przed zajęciem, jeżeli wymagalność wierzytelności następuje po zajęciu. Zakłada się, że odrębności postępowania egzekucyjnego z innych wierzytelności nie mogą prowadzić do przyjęcia, iż art. 885 KPC w ogóle nie znajduje zastosowania w tym wypadku lub też znajduje je, lecz tylko w ograniczonym zakresie. Zgodnie z przeciwnym stanowiskiem art. 885 KPC w postępowaniu egzekucyjnym z innych wierzytelności niż z wynagrodzenie za pracę nie znajduje zastosowania. Wyprowadza się ten wniosek z faktu, że do cech charakterystycznych wierzytel-

ności z wynagrodzenia za pracę należy periodyczność świadczeń przypadających pracownikowi od pracodawcy. Z tego właśnie względu regulacja, która przewiduje w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważność rozporządzenia wynagrodzeniem za pracę dokonanego przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu, jest ściśle związana z rodzajem świadczeń uzyskiwanych przez dłużnika egzekwowanego z tytułu wynagrodzenia za pracę. Z tego powodu art. 885 KPC nie może znaleźć zastosowania w odniesieniu do egzekucji z wierzytelności, która nie ma charakteru periodycznego, a została zbyta przed zajęciem wierzytelności. Sąd Najwyższy przychylił się do drugiego poglądu. Wskazał, że jego uzasadnienie, wbrew przeciwnemu stanowisku skarżącego oraz Sądu Okręgowego, wynika z literalnej wykładni art. 902 KPC i nie wymaga sięgania do reguł wykładni funkcjonalnej. Artykuł ten, zawarty w dziale IV części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego, odnoszący się do egzekucji z innych wierzytelności, stanowi, że do skutków zajęcia stosuje się odpowiednio art. 885, 887 i 888, a do skutków niezastosowania się do wezwań komornika oraz do obowiązków wynikających z zajęcia – art. 886. W literaturze i orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że odpowiednie stosowanie przepisów prawa oznacza bądź stosowanie odnośnych przepisów bez żadnych zmian do innego zakresu odniesienia, bądź stosowanie ich z pewnymi zmianami, bądź też niestosowanie tych przepisów do innego zakresu odniesienia[239]. Trzeba przyjąć, że art. 885 KPC w zakresie, w jakim dotyczy skutku nieważności rozporządzenia wierzytelnością przed zajęciem, której wymagalność następuje po zajęciu do wierzytelności niemającej charakteru periodycznego, nie znajduje w ogóle zastosowania. Wniosek taki wypływa przede wszystkim z charakteru wierzytelności z wynagrodzenia za pracę, a także z istoty czynności egzekucyjnej w postaci zajęcia. Zgodnie z art. 881 § 2 KPC egzekucja z wynagrodzenia za pracę ma za przedmiot periodyczne wynagrodzenie za pracę, wynagrodzenie za prace zlecone oraz nagrody i premie przysługujące dłużnikowi za okres zatrudnienia, jak również związany ze stosunkiem pracy

[239] Uchw. SN z dnia 23.8.2006 r., III CZP 56/06, OSNC 2007, Nr 3, poz. 43.

zysk lub udział w funduszu zakładowym oraz wszelkie inne fundusze pozostające w związku ze stosunkiem pracy. Wynika z tego, że przepisy postępowania egzekucyjnego z wynagrodzenia za pracę mają za swój przedmiot wynagrodzenie za pracę w rozumieniu ekonomicznym, a zatem każdy dochód z szeroko pojmowanej pracy. Egzekucja ta wiąże się więc ściśle ze stosunkiem pracy lub z innym stosunkiem, na podstawie którego świadczona jest praca o charakterze odpłatnym. Zgodnie z art. 881 § 1 KPC do egzekucji z wynagrodzenia za pracę komornik przystępuje przez jego zajęcie. Przedmiotem zajęcia w tym wypadku jest więc wierzytelność w postaci wynagrodzenia za pracę w szerokim rozumieniu. W związku z tym należy zauważyć, że art. 885 KPC w zakresie dotyczącym skutków prawnych rozporządzenia wynagrodzeniem za pracę przekraczającego część wolną od zajęcia, dokonanego po zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu, odnosi się jednak do specyficznej wierzytelności, jaką jest wynagrodzenie za pracę; egzekucja z tej wierzytelności trwa z reguły tak długo, aż nastąpi zaspokojenie wierzyciela egzekwującego z kolejnych wymagalnych świadczeń przysługujących dłużnikowi. Zabezpieczenie uprawnień wierzyciela w wypadku tego rodzaju wierzytelności, wynikające z zasady ciągłości zajęcia wynagrodzenia za pracę, polega więc na ubezskutecznieniu czynności dłużnika rozporządzającego tą wierzytelnością także w stosunku do świadczeń, których wymagalność dopiero nastąpi po zajęciu wierzytelności. Z tego względu w literaturze przyjmuje się, że konstrukcja egzekucji z wynagrodzenia za pracę nastawiona jest przede wszystkim na egzekucję ze świadczeń periodycznych, powtarzających się w przyszłości po jej wszczęciu.

Sytuacja kształtuje się odmiennie w odniesieniu do jednostkowej wierzytelności, która ma wysokość stałą i nienarastającą, przez co nie ma możliwości stopniowego zaspakajania się wierzyciela wraz z upływem czasu. Trzeba pamiętać, że dokonywane przez komornika zajęcie wierzytelności (art. 896 § 1 KPC) jest zajęciem określonego prawa wchodzącego w skład majątku dłużnika. Należy podzielić pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyro-

ku z dnia 19.8.1971 r.[240], w którym stwierdzono, że przy egzekucji z wierzytelności uregulowanej w art. 895-912 KPC zajęcie wierzytelności obejmuje tylko wierzytelność istniejącą i przysługującą dłużnikowi na podstawie określonego stosunku prawnego. Wyjątki od tej zasady przewidziane są jedynie w regulacjach odnoszących się do egzekucji z należności za pracę (art. 880-888 KPC), egzekucji z wierzytelności z rachunku bankowego (art. 890 KPC) i egzekucji z sum płatnych periodycznie (art. 900 § 2 KPC). Wśród przepisów o postępowaniu egzekucyjnym są to jednak regulacje stanowiące odstępstwo od zasady, nie do pogodzenia bowiem z istotą zajęcia jest wywołanie skutków zajęcia w stosunku do prawa, które nie przysługiwało już dłużnikowi w chwili dokonania zajęcia. W niniejszej sprawie, z chwilą dokonania cesji wierzytelności przez cedenta A.S. na rzecz cesjonariusza, którym była strona powodowa, wierzytelność ta wyszła z majątku cedenta i weszła w skład majątku strony powodowej (art. 510 KC). Zajęcie wierzytelności przysługującej w chwili zajęcia stronie powodowej należy zatem uznać za niedopuszczalne, gdyż prawo to w chwili zajęcia nie przysługiwało już dłużnikowi, z którego majątku wierzyciel chciałby się zaspokoić.

Przyjęcie koncepcji, że zbycie wierzytelności niemających charakteru periodycznego (okresowego) jest nieważne wobec wierzyciela egzekwującego, wtedy gdy do zbycia doszło przed zajęciem, lecz wierzytelność stała się wymagalna dopiero po zajęciu, jest nie do pogodzenia z istotą i funkcją zajęcia takiej wierzytelności i prowadziłoby do podważenia pewności obrotu. Nabywca wierzytelności, której termin wymagalności może być niekiedy nawet bardzo odległy, nie mógłby przewidzieć, czy późniejsza sytuacja majątkowa cedenta nie doprowadzi do zajęcia nabytej przez niego wierzytelności przez wierzycieli cedenta. Należy wskazać, że w wypadku zajęcia wynagrodzenia za pracę, w chwili jego dokonania, istnieje stosunek prawny (najczęściej stosunek pracy), w ramach którego w przyszłości mogą powstawać określone wierzytelności; w wypadku gdy w chwili zajęcia określona „inna" wierzytelność już nie przysługiwała dłużnikowi, nie ma żad-

[240] I CR 308/71, OSNCP 1972, Nr 5, poz. 85.

nego stosunku prawnego uzasadniającego rozciągnięcie skutków prawnych zajęcia na osoby trzecie. Niczego w tym zakresie nie zmienia fakt, że wynagrodzenie za pracę może obejmować także świadczenia o charakterze jednorazowym (np. premie uznaniowe i nagrody jubileuszowe), gdyż wynikają one z istniejącego w chwili dokonania zajęcia stosunku pracy i wchodzą w skład pojęcia wynagrodzenia za pracę.

Przedstawione stanowisko znajduje podstawę także w treści art. 900 § 2 zd. 1 KPC, który stanowi, że w toku egzekucji z innych wierzytelności zajęcie sum płatnych periodycznie obejmuje także wypłaty przyszłe. Skoro więc ustawodawca odrębnie uregulował status prawny wierzytelności o charakterze periodycznym w ramach egzekucji z innych wierzytelności, a rozróżnienia tego nie zawarł w art. 902 KPC, a jedynie nakazał stosować odpowiednio art. 885 KPC, to należy przyjąć, że w tym wypadku wykluczył możliwość skutecznego zajęcia wierzytelności zbytej przed zajęciem, a wymagalnej później. Należy podkreślić, że art. 900 § 2 zd. 1 KPC wyraźnie wskazuje jedynie na skutki zajęcia w stosunku do wierzytelności istniejącej i przysługującej dłużnikowi w chwili zajęcia, gdyż mowa w nim o zajęciu sum płatnych periodycznie i skutkach względem wypłat przyszłych. Przepis ten nie rozciąga natomiast skutków zajęcia na wierzytelności przyszłe, czyli jeszcze nieistniejące w chwili dokonania zajęcia. Podobny pogląd został wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24.10.2007 r.[241], odnoszącym się do sytuacji, w której doszło do zbycia wierzytelności o charakterze periodycznym. Sąd Najwyższy uznał, że roszczenia wynikające ze stosunku najmu, które w chwili zajęcia nie były jeszcze wymagalne, stanowią roszczenia przyszłe i z tego względu nie mogą być przedmiotem zajęcia w toku postępowania egzekucyjnego z wierzytelności. Jeżeli więc art. 885 KPC nie znajduje zastosowania nawet w stosunku do wierzytelności periodycznych, a są to wierzytelności najbardziej zbliżone swoim charakterem do wierzytelności z wynagrodzenia za pracę, to tym bardziej pogląd ten należy odnieść do wierzytelności jednostkowych, jakimi były wierzytelności będące przedmiotem cesji w niniejszej sprawie.

[241] IV CSK 210/07, OSNC 2008, Nr 12, poz. 145.

1. **Jakiej oceny prawnej (przy niespornym stanie faktycznym) należało dokonać w sprawie celem jej rozstrzygnięcia?**
2. **Czy art. 885 KPC będzie miał zastosowanie w egzekucji z innych wierzytelności niż wynagrodzenie za pracę?**
3. **Jakie argumenty przemawiają za niestosowaniem art. 885 KPC przy egzekucji z innych wierzytelności niż wynagrodzenie za pracę?**
4. **Czym różni się egzekucja z wynagrodzenia za pracę od egzekucji z innych wierzytelności?**
5. **Jakie możliwości przysługują wierzycielowi, jeżeli dłużnik zbywa wierzytelność celem udaremnienia lub utrudnienia egzekucji?**

Ad 1. Stan faktyczny w sprawie był niesporny. Zasadniczą do rozstrzygnięcia kwestią więc było ustalenie, czy w egzekucji z wierzytelności innych niż wynagrodzenie za pracę ma zastosowanie art. 885 KPC oraz ewentualnie w jakim zakresie. Dotyczy do skutków zajęcia wierzytelności, w razie zbycia wierzytelności przed zajęciem, której wymagalność następuje po zajęciu. Zgodnie z treścią tego unormowania zajęcie ma ten skutek, że w stosunku do wierzyciela egzekwującego nieważne są rozporządzenia wynagrodzeniem przekraczające część wolną od zajęcia, dokonane po jego zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu. Zgodnie z art. 902 KPC przepis ten stosuje się do skutków zajęcia także w egzekucji z innych wierzytelności. „Odpowiedniość" stosowania może oznaczać zaś zarówno zastosowanie przytoczonej regulacji wprost, z modyfikacjami, jak i brak możliwości jej zastosowania ze względu na różnicę obu rodzajów egzekucji. Jeżeli art. 885 KPC miałby zastosowanie, rozporządzenie wierzytelnością przez dłużnika (A.S.) byłoby nieważne, co powodowałoby konieczność uznania zajęcia tej wierzytelności za skuteczne. W przeciwnym wypadku (tj. braku możliwości zastosowania art. 885 KPC w sprawie) należałoby uznać skuteczność cesji dokonanej przed zajęciem, a tym samym i brak możliwości jej skutecznego zajęcia.

Ad 2. Sąd Najwyższy w omawianej sprawie opowiedział się co do zasady za brakiem możliwości zastosowania art. 885 KPC w egzekucji z wierzytelności innych niż wynagrodzenie za pracę. Wskazał na istniejący co do tego spór w literaturze i orzecznictwie. Odpowiednie stosowanie przepisów prawa oznacza bądź stosowanie odnośnych przepisów bez żadnych zmian do innego zakresu odniesienia, bądź stosowanie ich z pewnymi zmianami, bądź też niestosowanie tych przepisów do innego zakresu odniesienia. Art. 885 KPC w zakresie, w jakim dotyczy skutku nieważności rozporządzenia wierzytelnością przed zajęciem, której wymagalność następuje po zajęciu, do wierzytelności niemającej charakteru periodycznego, nie znajduje w ogóle zastosowania. Wniosek taki wypływa przede wszystkim z charakteru wierzytelności z wynagrodzenia za pracę, a także z istoty czynności egzekucyjnej w postaci zajęcia.

Ad 3. Zgodnie z art. 881 § 2 KPC egzekucja z wynagrodzenia za pracę ma za przedmiot periodyczne wynagrodzenie za pracę, wynagrodzenie za prace zlecone oraz nagrody i premie przysługujące dłużnikowi za okres zatrudnienia. Art. 885 KPC w zakresie dotyczącym skutków prawnych rozporządzenia wynagrodzeniem za pracę przekraczającego część wolną od zajęcia, dokonanego po zajęciu, a także przed zajęciem, jeżeli wymagalność wynagrodzenia następuje po zajęciu, odnosi się do specyficznej wierzytelności, jaką jest wynagrodzenie za pracę. Przepis ten służy tu zabezpieczeniu interesu wierzyciela. Sytuacja kształtuje się odmiennie w odniesieniu do jednostkowej wierzytelności, która ma wysokość stałą i nienarastającą, przez co nie ma możliwości stopniowego zaspakajania się wierzyciela wraz z upływem czasu. Przy egzekucji z wierzytelności uregulowanej w art. 895-912 KPC zajęcie wierzytelności obejmuje tylko wierzytelność istniejącą i przysługującą dłużnikowi na podstawie określonego stosunku prawnego. W niniejszej sprawie, z chwilą dokonania cesji wierzytelności przez cedenta A.S. na rzecz cesjonariusza, którym był powód, wierzytelność ta wyszła z majątku cedenta i weszła w skład majątku strony powodowej (art. 510 KC). Zajęcie wierzytelności przysłu-

gującej w chwili zajęcia stronie powodowej należy zatem uznać za niedopuszczalne, gdyż prawo to w chwili zajęcia nie przysługiwało już dłużnikowi, z którego majątku wierzyciel chciałby się zaspokoić.

Ad 4. W chwili zajęcia wynagrodzenia za pracę istnieje stosunek prawny (najczęściej stosunek pracy), w ramach którego w przyszłości mogą powstawać określone wierzytelności. Inne wierzytelności mają zazwyczaj charakter jednorazowy. W wypadku gdy w chwili zajęcia określona wierzytelność już nie przysługiwała dłużnikowi, nie ma żadnego stosunku prawnego uzasadniającego rozciągnięcie skutków prawnych zajęcia na osoby trzecie. Niczego w tym zakresie nie zmienia fakt, że wynagrodzenie za pracę może obejmować także świadczenia o charakterze jednorazowym (np. premie uznaniowe i nagrody jubileuszowe), gdyż wynikają one z istniejącego w chwili dokonania zajęcia stosunku pracy i wchodzą w skład pojęcia wynagrodzenia za pracę.

Ad 5. Wierzyciel strony zbywającej wierzytelność nie pozostaje bez możliwości ochrony swych praw w razie zbycia mienia przez cedenta z zamiarem jego pokrzywdzenia. Wierzycielowi przysługują odpowiednie środki ochrony przewidziane w przepisach prawa materialnego, w tym przede wszystkim skarga pauliańska (art. 527 i n. KC). Nie byłoby natomiast uzasadnione wzmacnianie pozycji wierzyciela przez umożliwienie mu ochrony także na gruncie przepisów egzekucyjnych, kosztem nabywcy wierzytelności. Uderzałoby to w pewność obrotu prawnego. Nabywca wierzytelności nie może bowiem wiedzieć, że w przyszłości przeciwko zbywcy wierzytelności może zostać wszczęte postępowanie egzekucyjne.

8. Wpływ zajęcia udziałów w spółce z o.o. na wykonywanie przez wspólnika uprawnień korporacyjnych – *case* nr 19

Egzekucyjne zajęcie udziałów w spółce z o.o. (również w trybie postępowania zabezpieczającego) nie rodzi w sobie żadnych negatywnych następstw w zakresie wykonywania przez wspólnika uprawnień korporacyjnych z zajętych udziałów. Dopiero ustanowienie przez sąd zarządcy w trybie art. 910^2 § 2 KPC spowodować mogłoby, iż powód utraciłby możność osobistej realizacji uprawnień korporacyjnych z zajętych udziałów, gdyż tylko zarządca – na mocy tego przepisu – posiada pozycję surogacyjną w stosunku do wspólnika-dłużnika, umożliwiającą mu realizację uprawnień korporacyjnych wynikających z zajętych udziałów.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 20.3.2014 r., I ACa 46/14, LEX nr 1459036.

Sąd Okręgowy w sprawie z powództwa W.M. przeciwko sp. z o.o. stwierdził nieważność kilku uchwał podjętych na Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Wspólników tej spółki. W uzasadnieniu wskazał, że wspólnikiem spółki jest m.in. powód W.M., posiadający 47% udziałów. W dniu 19.10.2012 r. w siedzibie pozwanej spółki odbyło się Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Wspólników. Na zgromadzeniu stawili się wszyscy wspólnicy. Powód na zgromadzeniu reprezentowany był przez pełnomocnika R.K. Przed rozpoczęciem obrad głos zabrał radca prawny R.B., który poinformował, że dokonał analizy postanowienia Sądu Rejonowego w S. z dnia 19.2.2007 r. i jego zdaniem z uwagi na zajęcie udziałów W.M. nie przysługują mu także prawa korporacyjne, w tym także prawo głosu na zgromadzeniu. Na przewodniczącego zgromadzenia wybrano H.S., który stwierdził, że na zgromadzeniu wspólników reprezentowane jest 100% kapitału zakładowego z zastrzeżeniem, że w głosowaniach uczestniczą dwaj udziałowcy, tzn. E.K. i H.S. W głosowaniach nie będzie uczestniczył pełnomocnik W.M. Za przedstawionym porządkiem obrad głosował H.S. – 51 udziałami, E.K. – 2 udziałami. R.K. nie wziął udziału w głosowaniu. Na zgromadzeniu tym podjęto kilka uchwał. Za uchwałą dotyczącą podniesienia kapitału zakładowego spółki głosowa-

ło H.S. – 51% udziałów i E.K. – 2% udziałów. R.K. – pełnomocnik powoda stwierdził, iż jest przeciwny podjęciu uchwały i zgłosił sprzeciw do protokołu – sprzeciw został odnotowany. Przewodniczący stwierdził, że w głosowaniu wzięły udział 53 udziały i 53% udziałów było za przyjęciem uchwały. Kolejną uchwałą zmieniono dotychczasową treść umowy spółki. Za uchwałą głosował H.S. – 51% udziałów i E.K. – 2% udziałów. Przeciw głosował R.K. – pełnomocnik powoda. Zgłosił sprzeciw do protokołu. Sprzeciw został zaprotokołowany. Przewodniczący stwierdził, że uchwała została podjęta jednogłośnie. Tok procedowania wyglądał identycznie przy podejmowaniu kolejnych uchwał.

Postanowieniem z dnia 19.2.2007 r. Sąd Rejonowy w S. II Wydział Karny w sprawie przeciwko W.M. i innym z wniosku pełnomocnika pokrzywdzonego na podstawie art. 291 § 1 KPK i art. 293 § 1 KPK zabezpieczył na mieniu oskarżonego W.M. wykonanie naprawienia szkody poprzez zajęcie 47 udziałów w przedmiotowej spółce i praw majątkowych wynikających z tych udziałów oraz zgłosił fakt zabezpieczenia do Krajowego Rejestru Sądowego.

Sąd Okręgowy, mając na uwadze takie ustalenia, uznał powództwo o stwierdzenie nieważności uchwał zapadłych na Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Wspólników pozwanej spółki w dniu 19.10.2012 r. za zasadne. W sprawie nie było sporu co do tego, iż zachodzą przesłanki uzasadniające legitymację czynną powoda do wytoczenia powództwa, jak i że pozew został wniesiony w terminie określonym w art. 252 § 2 KSH. Sąd dokonał analizy przepisu art. 252 KSH i wskazał, że nie budzi wątpliwości, iż powód (działający przez pełnomocnika R.K.) uczestnicząc w zgromadzeniu nie został dopuszczony do udziału w poszczególnych głosowaniach nad uchwałami zapadłymi na tym zgromadzeniu wspólników, gdyż pozwana spółka stała na stanowisku, że powodowi nie przysługują prawa korporacyjne wynikające z posiadania udziałów w spółce, w tym prawo głosu, bowiem postanowieniem z dnia 19.2.2007 r. Sąd Rejonowy w S. na podstawie art. 291 § 1 KPK i 293 § 1 KPK zabezpieczył na mieniu powoda wykonanie obowiązku naprawienia szkody poprzez zajęcie 47 udziałów i praw wynikających z tych udziałów, co prowadziło do wniosku, że powód może uczestniczyć w zgromadzeniu wspólników, zabie-

rać głos w dyskusji, natomiast nie może brać udziału w głosowaniu. Sąd wskazał, że prawo podmiotowe wspólnika wynikające ze stosunku uczestnictwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością jest niewątpliwie – ze względu na swe bezpośrednie uwarunkowanie interesami ekonomicznymi wspólnika – prawem majątkowym, z wszelkimi tego konsekwencjami. W ramach uprawnień udziałowych dokonuje się podziału na uprawnienia o charakterze czysto majątkowym i korporacyjnym (organizacyjnym). Do uprawnień korporacyjnych zalicza się przede wszystkim prawo do uczestnictwa i głosowania podczas zgromadzenia wspólników (art. 242 i n. KSH), a także uprawnienie do kontroli działalności spółki przez przeglądanie ksiąg i dokumentów spółki, sporządzenie bilansu dla swego użytku lub żądanie wyjaśnień od zarządu (art. 212 KSH, art. 205 KSH). Wszystkie uprawnienia cząstkowe składają się na prawo podmiotowe wspólnika, stanowiąc ogół praw i obowiązków. Żadne z tych praw nie może być przeniesione na inną osobę niebędącą wspólnikiem. Rozporządzać można jedynie udziałem. Oddzielnie natomiast, tj. bez zbycia udziału, mogą być przeniesione przez wspólnika uprawnienia będące niejako pochodną udziału, np. roszczenie o wypłatę dywidendy zarówno już powstałe, jak i przyszłe (tylko uprawnienia majątkowe – należące do wskazanej wyżej pierwszej grupy). Sąd podkreślił, że rozpatrzenie skutków zajęcia udziału, w szczególności w zakresie kwestii uprawnień wspólnika z zajętego udziału, wymaga odniesienia się do przepisów dotyczących egzekucji z praw majątkowych, tj. art. 909-912 KPC. Przepisy tego działu zawierają w szczególności postanowienia, zgodnie z którymi z mocy zajęcia wierzyciel może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe dłużnika wynikające z zajętego prawa, które są niezbędne do zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji, może również podejmować wszelkie działania, które są niezbędne do zachowania prawa (art. 910^2 KPC). W wyniku zajęcia dłużnik traci wszystkie prawa majątkowe związane z udziałami, prawa te nabywa z kolei wierzyciel egzekwujący. Natomiast zajęcie udziałów nie narusza uprawnień dłużnika do jego świadczeń należnych mu od spółki, jak np. wynagrodzenie, lub innych świadczeń pieniężnych i niepieniężnych wynikających z umowy spółki. Zajęcie nie ma

też wpływu na wzajemne stosunki między wspólnikiem a spółką, nie pozbawia dłużnika uprawnień ze sfery korporacyjnej i organizacyjnej w stosunku do spółki, tj. uczestniczenia w walnym zgromadzeniu, prawa głosu na walnym zgromadzeniu, biernego i czynnego prawa wyborczego, prawa przeglądania ksiąg, żądania wyjaśnień od zarządu, a zatem uprawnień wynikających ze stosunku członkostwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Wszystkie one nadal pozostają jego uprawnieniami, chociaż niektórych z nich nie wykonuje ze względu na cel zajęcia udziałów, a czyni to wierzyciel. Zajęcie udziałów dłużnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, rozciągające się również na wynikające z zajętych udziałów roszczenia, ma na celu zaspokojenie bądź zabezpieczenie (w przypadku zajęcia w trybie przepisów o zabezpieczeniu roszczeń) należności wierzyciela z dochodów przynoszonych przez zajęte udziały. Wobec tego wierzyciel musi mieć możliwość wykonywania tych uprawnień przysługujących dłużnikowi, których realizacja prowadzi do zaspokojenia należności wierzyciela. Dla osiągnięcia tego celu nieodzowna jest utrata przez dłużnika możliwości rozporządzenia swymi udziałami oraz wynikającymi z nich roszczeniami, a także niemożność odebrania przez dłużnika świadczeń, na które opiewają te roszczenia. Natomiast możliwość wykonywania przez wierzyciela uprawnień korporacyjnych wspólnika nie jest nieodzowna do zaspokojenia wierzyciela w opisany wyżej sposób. Co do zasady z mocy samego zajęcia wszelkie uprawnienia majątkowe wierzyciel może wykonywać, jednakże dodatkowo pod warunkiem, że są one niezbędne do zaspokojenia wierzyciela. Dodatkowo wierzyciel może podejmować wszelkie działania niezbędne do zachowania prawa. Dopiero jeśli zachodzi potrzeba realizacji innych uprawnień, w tym korporacyjnych, należy zwrócić się do sądu z wnioskiem o ustanowienie zarządu (art. 910^2 § 2 KPC). Od momentu objęcia zarządu zarządca jest uprawniony do wykonywania w zastępstwie dłużnika wszelkich uprawnień korporacyjnych. Wspólnik ma nieograniczone prawo wykonywania uprawnień korporacyjnych z zajętych udziałów dopóty, dopóki nie zostanie ustanowiony zarządca, o którym mowa w art. 910^2 § 2 KPC. Legitymacja do wykonywania tych praw nie przysługuje wierzycielowi, ponieważ

zakres jego uprawnień precyzyjnie definiuje – niepodlegająca wykładni rozszerzającej – norma art. 910^2 § 1 KPC. Brak jest przy tym regulacji pozytywnej, która stanowiłaby asumpt do wnioskowania, że skutkiem zajęcia udziałów jest zawieszenie *ex lege* prawa wykonywania związanych z tymi udziałami uprawnień niemajątkowych. Brak jest bowiem jurydycznych podstaw prawnych dla uznania, że zakres kompetencji wierzyciela do wykonywania praw dłużnika ulega rozszerzeniu na prawa niemajątkowe, które ucieleśnia udział. Tym samym, zdaniem Sądu Okręgowego, obecne regulacje Kodeksu postępowania cywilnego i Kodeksu spółek handlowych wykluczają możliwość wykonywania przez wierzyciela z mocy egzekucyjnego zajęcia udziałów uprawnień określanych tradycyjnie mianem praw organizacyjnych, korporacyjnych, osobistych lub niemajątkowych, w tym w szczególności uprawnień do uczestniczenia w zgromadzeniu wspólników i głosowania nad uchwałami. Zajęcie udziału wprawdzie modyfikuje pozycje prawną udziałowca, jednakże nie odbiera mu statusu wspólnika, na którym ciąży obowiązek określonego zaniechania polegającego na nieodbieraniu świadczeń, niezbywaniu udziału. Niemniej samo zajęcie udziałów (czy to celem egzekucji, czy zabezpieczenia – jak w niniejszej sprawie) nie powoduje *ex lege* pozbawienia udziałowca jego uprawnień związanych z członkostwem w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, a więc praw korporacyjnych. Dopiero ustanowienie zarządcy na podstawie art. 910^2 § 2 KPC pozbawia wspólnika tych praw. Zatem nic nie stało na przeszkodzie, aby na zgromadzeniu wspólników, które odbyło się w dniu 19.10.2012 r., powód W.M. mógł wykonywać swe prawa korporacyjne i głosować nad podjęciem zaskarżonych uchwał. Okoliczności te czyniły zarzut nieważności uchwał podjętych na zgromadzeniu wspólników trafny i doprowadziły do stwierdzenia nieważności wszystkich zaskarżonych uchwał.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej spółki.

1. **Na czym polega egzekucja z udziałów w spółce kapitałowej?**
2. **Jakie uprawienia składają się na udział w spółce? Wskaż różnice między uprawieniami ściśle majątkowymi a uprawieniami korporacyjnymi.**

3. **Jaki wpływ ma zajęcie na możliwość wykonywania praw korporacyjnych związanych z zajętymi udziałami w spółce?**
4. **Jakie uprawienia przysługują wierzycielowi w ramach zajętego udziału w spółce?**
5. **Jak powinien zachować się wierzyciel w sytuacji, gdy w związku z zajęciem udziałów w spółce zachodzi potrzeba realizacji innych uprawnień wynikających z zajętego prawa?**
6. **Jak kształtuje się sytuacja prawna dłużnika, gdy jego udziały w spółce zostały zajęte w ramach postępowania zabezpieczającego, w postępowaniu cywilnym lub karnym?**

Ad 1. Egzekucja z udziałów w spółce należy do kategorii egzekucji z innych praw majątkowych. Do takiej egzekucji komornik przystępuje przez zajęcie prawa – w tym celu zawiadamia dłużnika, że nie wolno mu ani realizować zajętego prawa, ani pobierać żadnego przysługującego z niego świadczenia. Zawiadamia też osobę, która z zajętego prawa jest obciążona względem dłużnika, by nie realizowała wobec niego tego obowiązku, a wynikające z tego prawa świadczenia pieniężne uiszczała komornikowi; wzywa także tę osobę, by w terminie tygodnia złożyła oświadczenie, czy inne osoby roszczą sobie pretensje do zajęcia prawa, czy i w jakim sądzie lub przed jakim organem toczy się lub toczyła sprawa o zajęte prawo, jak również czy oraz o jakie roszczenie skierowana jest egzekucja do zajętego prawa (art. 910 § 1 KPC). Na mocy zajęcia wierzyciel może wykonywać wszystkie uprawnienia majątkowe dłużnika wynikające z zajętego prawa, które są niezbędne do zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji, może również podejmować wszelkie działania, które są niezbędne do zachowania prawa (art. 910^2 § 1 KPC). Zajmując udział wspólnika w spółce handlowej albo prawa wspólnika z tytułu udziału w takiej spółce, którymi wspólnikowi wolno rozporządzać, jak również prawa majątkowe akcjonariusza, komornik powiadomi o zajęciu spółkę oraz zgłosi ten fakt sądowi rejestrowemu (art. 911^3 KPC). Zajęcie prawa obejmuje również wszelkie wierzytelności i roszczenia przysługujące dłużnikowi z tytułu zajętego prawa, nawet

jeżeli powstały po zajęciu (art. 911^4 KPC). Zaspokojenie wierzyciela z zajętego prawa następuje z dochodu, jeżeli zajęte prawo przynosi dochód, albo z realizacji lub sprzedaży prawa (art. 911^6 § 1 KPC).

Ad 2. W ramach uprawnień udziałowych dokonuje się podziału na uprawnienia o charakterze czysto majątkowym i korporacyjnym (organizacyjnym). Do uprawnień korporacyjnych zalicza się przede wszystkim prawo do uczestnictwa i głosowania podczas zgromadzenia wspólników (art. 242 i n. KSH), a także uprawnienie do kontroli działalności spółki przez przeglądanie jej ksiąg i dokumentów, sporządzenie bilansu dla swego użytku lub żądanie wyjaśnień od zarządu (art. 212 KSH, art. 205 KSH). Wszystkie uprawnienia cząstkowe składają się na prawo podmiotowe wspólnika, stanowiąc ogół praw i obowiązków. Żadne z tych praw nie może być przeniesione na inną osobę niebędącą wspólnikiem. Rozporządzać można jedynie udziałem. Oddzielnie natomiast, tj. bez zbycia udziału, mogą być przeniesione przez wspólnika uprawnienia będące niejako pochodną udziału, np. roszczenie o wypłatę dywidendy zarówno już powstałe, jak i przyszłe.

Ad 3 i 4. Rozpatrzenie skutków zajęcia udziału, w szczególności w zakresie kwestii uprawnień wspólnika z zajętego udziału, wymaga odniesienia się do przepisów dotyczących egzekucji z praw majątkowych, tj. art. 909-912 KPC. Artykuł 910^2 § 1 KPC ogranicza wierzyciela do możliwości wykonywania tylko uprawnień majątkowych i tylko takich, które są niezbędne do zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji. W wyniku zajęcia dłużnik traci wszystkie prawa majątkowe związane z udziałami, prawa te nabywa z kolei wierzyciel egzekwujący. Natomiast zajęcie udziałów nie narusza uprawnień dłużnika do jego świadczeń należnych mu od spółki, takich jak wynagrodzenie, lub innych świadczeń pieniężnych i niepieniężnych wynikających z umowy spółki. Zajęcie nie ma też wpływu na wzajemne stosunki między wspólnikiem a spółką, nie pozbawia dłużnika uprawnień ze sfery korporacyjnej i organizacyjnej w stosunku do spółki, tj. uczestniczenia w walnym zgromadzeniu, prawa głosu na walnym zgromadzeniu, biernego i czynnego prawa wybor-

czego, prawa przeglądania ksiąg, żądania wyjaśnień od zarządu, a zatem uprawnień wynikających ze stosunku członkostwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Wszystkie one pozostają nadal jego uprawnieniami, chociaż niektórych z nich nie wykonuje ze względu na cel zajęcia udziałów, a czyni to wierzyciel. Zajęcie udziału wprawdzie modyfikuje pozycję prawną udziałowca, jednakże nie odbiera mu statusu wspólnika, na którym ciąży obowiązek określonego zaniechania polegającego na nieodbieraniu świadczeń, niezbywaniu udziału. Niemniej samo zajęcie udziałów (czy to celem egzekucji czy zabezpieczenia – jak w niniejszej sprawie) nie powoduje *ex lege* pozbawienia udziałowca jego uprawnień związanych z członkostwem w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, a więc praw korporacyjnych.

Ad 5. Jeśli zachodzi potrzeba realizacji innych uprawnień, w tym korporacyjnych, należy zwrócić się do sądu z wnioskiem o ustanowienie zarządu (art. 910^2 § 2 KPC). Od momentu objęcia zarządu zarządca jest uprawniony do wykonywania w zastępstwie dłużnika wszelkich uprawnień korporacyjnych. Wspólnik ma nieograniczone prawo ich wykonywania z zajętych udziałów dopóty, dopóki nie zostanie ustanowiony zarządca, o którym mowa w art. 910^2 § 2 KPC. Legitymacja do wykonywania tych praw nie przysługuje wierzycielowi, ponieważ zakres jego uprawnień precyzyjnie definiuje – niepodlegająca wykładni rozszerzającej – norma art. 910^2 § 1 KPC. Brak jest przy tym regulacji pozytywnej, która stanowiłaby asumpt do wnioskowania, że skutkiem zajęcia udziałów jest zawieszenie *ex lege* prawa wykonywania uprawnień niemajątkowych związanych z tymi udziałami. Brak jest bowiem jurydycznych podstaw prawnych dla uznania, że zakres kompetencji wierzyciela do wykonywania praw dłużnika ulega rozszerzeniu na prawa niemajątkowe, które ucieleśnia udział.

Ad 6. W celu zabezpieczenia wykonania orzeczenia na mieniu oskarżonego można udzielić zabezpieczenia roszczenia w każdej sprawie cywilnej (art. 730 § 1 KPC), a także w postępowaniu karnym. Możliwe jest tam również zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody (art. 291 KPK). Zabezpieczenie w postępo-

waniu karnym następuje w sposób wskazany w Kodeksie postępowania cywilnego. Oznacza to odesłanie do art. 747 KPC, który zawiera wyczerpujący katalog sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Jednym nich jest zajęcie prawa majątkowego. Wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu następuje w drodze egzekucyjnego zajęcia udziałów, a więc na mocy art. 743 § 1 KPC – w trybie art. 910 KPC, zaś organem właściwym do jego wykonania w przedmiotowej sprawie był komornik. Sytuacja prawna wspólnika, którego udziały w spółce zostały zajęte w ramach postępowania zabezpieczającego, jest w kontekście wykonywania praw korporacyjnych identyczna z pozycją dłużnika, którego udziały w spółce zajęto w postępowaniu egzekucyjnym.

Rozdział III. Plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz

1. Plan podziału jako podstawa wykreślenia służebności z księgi wieczystej – *case* nr 1

1. Niemożność wykreślenia służebności w ramach postępowania wieczystoksięgowego nie wyklucza możliwości wystąpienia z powództwem o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym.

2. Wygaśnięcie służebności jako materialnoprawny skutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu prawa użytkowania wieczystego nie jest wystarczającą przesłanką do wykreślenia takiej służebności z księgi wieczystej.

3. Użycie w przepisie art. 1003 § 1 KPC sformułowania „wraz z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji" oznacza, że dokumenty mogące stanowić podstawę wykreślenia prawa wygasłego wskutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności (prawa użytkowania wieczystego) nieruchomości wydanego w postępowaniu egzekucyjnym muszą być złożone łącznie. Tylko wówczas mogą stanowić podstawę wykreślenia wygasłych praw. Brak któregokolwiek z nich uniemożliwia uwzględnienia wniosku o wykreślenie wygasłego prawa.

4. Sporządzenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości jest obligatoryjne w każdym przypadku. Przemawia za tym redakcja przepisów art. 1023 § 1 i 1035 KPC, któ-

re nie przewidują żadnych wyjątków od obowiązku sporządzenia planu podziału.

5. Brak planu podziału stanowi przeszkodę do wykreślenia służebności z księgi wieczystej.

Postanowienie SN z dnia 19.7.2006 r., I CSK 141/06, LEX nr 395227.

W księdze wieczystej X wpisana jest działka Y, a jako właściciel figuruje Skarb Państwa. Jako użytkownicy wieczyści wskazanej nieruchomości ujawnieni byli M. i M. małżonkowie K. W dniu 23.7.2001 r. M. i M. małżonkowie K. zawarli umowę przeniesienia przysługującego im prawa użytkowania wieczystego opisanej nieruchomości na rzecz „I." sp. z o.o. Umową z dnia 31.8.2001 r. spółka ta ustanowiła na rzecz małżonków K. nieodpłatną dożywotnią służebność osobistą polegającą na korzystaniu z całego budynku mieszkalnego wraz z prawem korzystania z całej działki. Umowy dokonano po zajęciu przedmiotowej nieruchomości przez komornika. W dniu 27.9.2001 r. służebność ta wpisana została w dziale III księgi wieczystej. Umową z dnia 24.7.2002 r. „I." sp. z o.o. przeniosła prawo użytkowania wieczystego na rzecz „V." sp. z o.o. W dniu 8.8.2002 r. nabywca wpisany został w księdze wieczystej jako użytkownik wieczysty.

Postanowieniem z dnia 20.11.2003 r. wydanym w toku postępowania egzekucyjnego Sąd Rejonowy przysądził na rzecz wierzyciela Z.M. „P." S.A. w O. prawo wieczystego użytkowania przedmiotowej nieruchomości i własność posadowionych na niej budynków. Plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji nie został sporządzony.

W dniu 18.3.2005 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym wpisał na wniosek Z.M. „P." S.A. w księdze wieczystej w dziale II tę spółkę jako użytkownika wieczystego i właściciela budynków, w dziale III wykreślił służebność na rzecz małżonków K., a w dziale IV wykreślił hipoteki na rzecz Banku w Z. i Banku w W. Na skutek skargi małżonków K. na orzeczenie referendarza sądowego Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 25.7.2005 r. uchylił zaskarżony wpis w części dotyczącej wykreślenia w dziale III księgi wieczystej nr X służebności na rzecz małżonków K. i w tym zakresie wniosek oddalił.

Sąd Okręgowy w O. oddalił apelację wnioskodawcy przyjmując, że brak planu podziału stanowi przeszkodę do wykreślenia służebności. Sąd drugiej instancji uznał ponadto, że rozporządzenie przez małżonków K. prawem użytkowania wieczystego po zajęciu tego prawa przez komornika i ustanowienie na ich rzecz służebności były skuteczne.

W skardze kasacyjnej skarżący zarzucił w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej naruszenie art. 1023 § 1 w zw. z art. 1003 § 1 KPC i art. 31 ust. 2 ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece przez odmowę wykreślenia dożywotniej służebności osobistej korzystania z całej nieruchomości przez małżonków K. w sytuacji bezskuteczności ustanowienia tego prawa i braku podstaw do sporządzenia planu podziału wobec jednego wierzyciela egzekwującego. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucił ponadto naruszenie art. 626^8 § 2 w zw. z art. 316 § 1 i 233 KPC oraz art. 328 § 2 i 13 § 2 KPC przez niedostateczne zbadanie treści księgi wieczystej, a w szczególności wzmianek o wszczęciu egzekucji z nieruchomości, terminów zbycia nieruchomości i ustanowienia służebności i nierozważenie tych okoliczności na gruncie art. 930 KPC, oraz nieodniesienie się do stanowiska sądu egzekucyjnego, że plan podziału nie zostanie sporządzony.

Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną. Wskazał, że skarżący podniósł, iż służebność na rzecz małżonków K. podlega wykreśleniu, gdyż w istocie nie powstała ona, a to ze względu na nieważność umowy o jej ustanowieniu. Zarzuty oparte na tym założeniu, sformułowane w ramach obu podstaw kasacyjnych, nie zasługiwały na uwzględnienie.

W myśl art. 626^8 § 6 KPC w postępowaniu wieczystoksięgowym wpis w księdze wieczystej jest orzeczeniem. Po uprawomocnieniu się wpis wiąże zatem, zgodnie z art. 365 § 1 KPC, nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych – także inne osoby. Nie ulega wątpliwości, że wpis taki wiąże również sąd wieczystoksięgowy. Kwestionowanie prawidłowości dokonania prawomocnego wpisu jest zatem generalnie niedopuszczalne w innych postępowa-

niach, w tym w postępowaniach wieczystoksięgowych. Ustawodawca przewidział dwa wyjątki od tej zasady. Prawomocny wpis może być zaskarżony skargą kasacyjną wniesioną od orzeczenia sądu wieczystoksięgowego drugiej instancji wydanego w sprawie, w której dokonano wpisu. Ponadto jeżeli wpis spowodował niezgodność między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym, podmioty określone w art. 10 u.k.w.h. mogą wytoczyć powództwo określone w tym przepisie. Niemożność wykreślenia służebności w ramach niniejszego postępowania nie wyklucza możliwości wystąpienia z powództwem o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym.

W żadnym jednak razie nie jest dopuszczalne kwestionowanie prawidłowości prawomocnego wpisu w postępowaniu wywołanym wnioskiem o jego wykreślenie. W konsekwencji zarzut skarżącego nieuwzględnienia przez sąd drugiej instancji bezskuteczności wpisu służebności na rzecz małżonków K. nie znajduje uzasadnienia.

Skarżący jako podstawę wykreślenia tej służebności wskazał ponadto jej wygaśnięcie wskutek przysądzenia prawa użytkowania wieczystego przedmiotowej nieruchomości. Zarzucił następnie sądowi drugiej instancji błędną wykładnię m.in. art. 1003 § 1 KPC, polegającą na przyjęciu, że do wykreślenia służebności osobistej konieczne jest złożenie przez wnioskodawcę planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości (prawa użytkowania wieczystego) również wówczas, gdy plan taki nie został sporządzony. Także ten zarzut Sąd Najwyższy uznał za bezzasadny. W pierwszej kolejności wskazał, że uprawomocnienie się postanowienia o przysądzeniu własności wydanego w postępowaniu egzekucyjnym skutkuje co do zasady wygaśnięciem wszelkich praw i skutków ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążących na nieruchomości, a na ich miejsce powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji (art. 1000 § 1 KPC). Od wskazanej zasady przewidziano jednak liczne wyjątki, polegające na pozostaniu w mocy określonych praw (art. 1000 § 2 i 3 oraz

1001 KPC). Do praw, które wygasają albo – przy spełnieniu określonych przesłanek – pozostają w mocy, należą m.in. służebności osobiste.

Jako materialnoprawny skutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu prawa użytkowania wieczystego wygaśnięcie służebności nie jest wystarczającą przesłanką do wykreślenia takiej służebności z księgi wieczystej. Ze względu na kognicję sądu wieczystoksięgowego, ograniczoną w art. 626^8 § 2 KPC do badania jedynie treści i formy wniosku dołączonych do wniosku dokumentów oraz treści księgi wieczystej, zdarzenie powodujące ustanie prawa podlegającego wykreśleniu musi być potwierdzone odpowiednim dokumentem. Dokumenty mogące stanowić podstawę wykreślenia prawa wygasłego wskutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności (prawa użytkowania wieczystego) nieruchomości wydanego w postępowaniu egzekucyjnym określa art. 1003 § 1 KPC. Zgodnie z dyspozycją tego przepisu dokumentami takimi są prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności wraz z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Tylko wówczas mogą stanowić podstawę wykreślenia wygasłych praw. Brak któregokolwiek z nich uniemożliwia uwzględnienie wniosku o wykreślenie wygasłego prawa Mimo wszystko rozważenia wymaga także możliwość wykreślenia wygasłego prawa w sytuacji, w której plan podziału w ogóle nie został sporządzony.

W związku z tak ujętym zagadnieniem należy przede wszystkim podkreślić, że sporządzenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości jest obligatoryjne w każdym przypadku. Przemawia za tym redakcja przepisów art. 1023 § 1 i 1035 KPC, które nie przewidują żadnych wyjątków od obowiązku sporządzenia planu podziału. Nie bez znaczenia jest i to, że funkcje planu podziału w egzekucji z nieruchomości nie ograniczają się jedynie do dokonania podziału sumy uzyskanej z egzekucji pomiędzy wierzycieli. Plan podziału jest bowiem jednocześnie deklaratywnym orzeczeniem stwierdzającym wygaśnięcie wskutek przysądzenia własności praw ujawnionych przez wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentów do zbioru (art. 1026 § 1 pkt 5 KPC). W konsekwencji za nieuzasadnione należy uznać zaniechanie przez sąd

egzekucyjny sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji przedmiotowego prawa użytkowania wieczystego ze względu na występowanie tylko jednego wierzyciela. Niemniej zaniechanie sądu egzekucyjnego w tym zakresie nie może wpływać na dyspozycję art. 1003 § 1 KPC i modyfikować określonej w tym przepisie podstawy wpisu do księgi wieczystej. Tym samym Sąd Najwyższy za trafne uznał stanowisko sądu drugiej instancji, że brak planu podziału stanowił przeszkodę do wykreślenia służebności z księgi wieczystej.

1. **Czy Sąd Okręgowy, rozpoznając apelację w sprawie, prawidłowo uznał, że brak sporządzenia planu podziału stanowi przeszkodę do wykreślenia służebności?**
2. **Czy w każdym przypadku egzekucji z nieruchomości konieczne jest sporządzenie planu podziału, nawet gdy egzekucję prowadzi jeden wierzyciel?**
3. **Na jakiej podstawie z księgi wieczystej nieruchomości będącej przedmiotem licytacji zostanie wykreślona służebność?**
4. **Na jakiej podstawie nabywca użytkowania wieczystego w niniejszej sprawie opierał żądanie wykreślenia służebności z księgi wieczystej?**
5. **Czy stanowisko nabywcy licytacyjnego (opisane w odpowiedzi do pytania nr 4) zasługiwało na uwzględnienie?**
6. **W jakich przypadkach możliwe jest kwestionowanie prawidłowości wpisu dokonanego prawomocnie w księdze wieczystej?**
7. **Jak w niniejszej sprawie nabywca licytacyjny może uzyskać wykreślenie z księgi wieczystej służebności w sytuacji, gdy nie został sporządzony plan podziału?**

Ad 1. Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, że brak sporządzenia w sprawie egzekucyjnej planu podziału stanowi przeszkodę do wykreślenia z księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości będącej przedmiotem egzekucji służebności. Zgodnie z art. 1003 § 1 KPC prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności wraz z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest tytułem do wykreślenia w księdze wieczystej lub zbiorze doku-

mentów wszelkich praw, które według planu podziału wygasły. W planie podziału wymienia się bowiem nie tylko sumę podlegającą podziałowi i sumy, jakie mają zostać wypłacone poszczególnym wierzycielom, lecz także prawa ujawnione przez wpis w księdze wieczystej, które wygasły na skutek przysądzenia własności (art. 1024 § 1 pkt 5 KPC). Samo postanowienie o przysądzeniu własności (bez planu podziału) jest podstawą wykreślenia hipotek obciążających nieruchomość, jeżeli w postanowieniu stwierdzono zapłacenie przez nabywcę całej ceny nabycia gotówką (art. 1003 § 2 KPC).

Ad 2. Sporządzenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości jest obligatoryjne w każdym przypadku. Przemawia za tym redakcja przepisów art. 1023 § 1 i 1035 KPC, które nie przewidują żadnych wyjątków od obowiązku sporządzenia planu podziału. Poza tym funkcje planu podziału w egzekucji z nieruchomości nie ograniczają się jedynie do dokonania podziału sumy uzyskanej z egzekucji pomiędzy wierzycieli. Plan podziału jest jednocześnie deklaratywnym orzeczeniem stwierdzającym wygaśnięcie wskutek przysądzenia własności praw ujawnionych przez wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentów do zbioru (art. 1023 § 1 pkt 5 KPC). Zaniechanie sądu egzekucyjnego w tym zakresie nie może wpływać na dyspozycję art. 1003 § 1 KPC i modyfikować określonej w tym przepisie podstawy wpisu do księgi wieczystej. W przedmiotowej sprawie brak więc było podstaw do wykreślenia z księgi wieczystej służebności na podstawie samego postanowienia o przysądzeniu tylko dlatego, że sąd nie sporządził planu podziału.

Ad 3. Jako materialnoprawny skutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu prawa użytkowania wieczystego wygaśnięcie służebności nie jest wystarczającą przesłanką do wykreślenia takiej służebności z księgi wieczystej. Ze względu na kognicję sądu wieczystoksięgowego, ograniczoną w art. 626^8 § 2 KPC do badania jedynie treści i formy wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treści księgi wieczystej, zdarzenie powodujące ustanie prawa podlegającego wykreśleniu musi być

potwierdzone odpowiednim dokumentem. Dokumenty te wskazuje art. 1003 § 1 KPC. Zgodnie z dyspozycją tego przepisu dokumentami takimi są prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności wraz z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Wskazane dokumenty muszą być złożone łącznie, ponieważ tylko wówczas mogą stanowić podstawę wykreślenia wygasłych praw. Brak któregokolwiek z nich uniemożliwia uwzględnienie wniosku o wykreślenie wygasłego prawa (tak też Sąd Najwyższy w niepublikowanych postanowieniach: z dnia 4.2.2004 r., I CK 543/03, oraz z dnia 7.5.2004 r., III CK 309/03).

Ad 4. Nabywca licytacyjny opierał żądanie wykreślenia służebności z księgi wieczystej na twierdzeniu, że prawa tego nie ustanowiono skutecznie, bowiem odpowiednia umowa została zawarta już po zajęciu nieruchomości, czyniąc jej obciążenie nieważnym (art. 930 § 3 KPC). Zarzucił, że sąd wieczystoksięgowy dokonując wpisu służebności nie wziął pod uwagę, że nieruchomość została już wcześniej zajęta w toku postępowania egzekucyjnego. Ponadto sąd ten nie wziął pod uwagę stanowiska sądu egzekucyjnego, że plan podziału nie zostanie sporządzony.

Ad 5. Stanowisko nabywcy licytacyjnego nie było prawidłowe. Wpis w księdze wieczystej jest orzeczeniem. Po uprawomocnieniu się wpis wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych – także inne osoby. Wpis taki wiąże również sąd wieczystoksięgowy. Kwestionowanie prawidłowości dokonania prawomocnego wpisu jest zatem generalnie niedopuszczalne w innych postępowaniach, w tym w postępowaniach wieczystoksięgowych. W żadnym jednak razie nie jest dopuszczalne kwestionowanie prawidłowości prawomocnego wpisu w postępowaniu wywołanym wnioskiem o jego wykreślenie.

Ad 6. Prawomocny wpis może być kwestionowany skargą kasacyjną wniesioną od orzeczenia sądu wieczystoksięgowego drugiej instancji wydanego w sprawie, w której dokonano wpisu,

a także w trybie art. 10 u.k.w.h., jeżeli spowodował niezgodność między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym.

Ad 7. W przypadku braku planu podziału nabywca licytacyjny może w drodze powództwa żądać uzgodnienia stanu ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Stan ten kształtuje bowiem prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności. Zgodnie z art. 1000 § 1 KPC z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążące na nieruchomości, a w miejsce tych praw powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji. Do praw, które wygasają albo – przy spełnieniu określonych przesłanek – pozostają w mocy, należą m.in. służebności osobiste.

2. Odsetki od sumy uzyskanej z egzekucji – *case* nr 2

W planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości wymienia się jako sumę ulegającą podziałowi (art. 1024 § 1 pkt 1 KPC) cenę nabycia nieruchomości oraz odsetki od tej ceny za okres od uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności do sporządzenia planu podziału.

Uchwała SN z dnia 28.4.2010 r., III CZP 8/10, OSNC 2010, Nr 10, poz. 135, LEX nr 575795, Biul. SN 2010, Nr 4, s. 10.

Sąd Najwyższy podjął powyższą uchwałę, odpowiadając na następująco sformułowane pytania:

„I. Czy w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości, jako sumę ulegającą podziałowi w rozumieniu art. 1024 § 1 pkt 1 KPC, wymienia się cenę nabycia nieruchomości (stanowiącą sumę złożoną na rachunek depozytowy sądu), czy też cenę powiększoną o odsetki narosłe w okresie znajdowania się wpłaconej ceny na rachunku depozytowym sądu.

II. W razie przyjęcia poglądu o powiększeniu ww. sumy o przedmiotowe odsetki, czy koniec okresu naliczania tych odsetek stanowi data postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości, czy data sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji?”

Sąd Rejonowy na skutek zarzutów dłużnika zmienił plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości w ten sposób, że sumę ulegającą podziałowi określił na 110 545,55 zł, wskazując, iż obejmuje ona cenę nabycia w kwocie 109 700 zł oraz odsetki w kwocie 845,55 zł. Sąd Rejonowy uznał, że podziałowi ulegają odsetki nie tylko od rękojmi uiszczonej w gotówce, złożonej na rachunek depozytowy sądu, lecz od całej ceny nabycia za czas od zdeponowania jej na tym rachunku do dnia uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności.

W zażaleniu dłużnik zarzucił błędne naliczenie odsetek od sum złożonych na rachunek depozytowy sądu oraz nieuwzględnienie w planie podziału sum uiszczonych po wydaniu tytułu wykonawczego. Wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i uwzględnienie w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji odsetek od ceny nabycia za okres do dnia sporządzenia tego planu oraz sum

zaliczonych na należność główną po wydaniu tytułu wykonawczego. Sąd Okręgowy w B., rozpoznając to zażalenie, powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia.

Ocena Sądu Najwyższego:

Zgodnie z art. 808 KPC złożone w postępowaniu egzekucyjnym kwoty pieniężne niepodlegające natychmiastowemu wydaniu lokowane są na rachunku depozytowym sądu przy odpowiednim zastosowaniu art. 752 KPC. Unormowanie to odnosi się do rękojmi (art. 963 KPC) oraz ceny nabycia (art. 967 KPC), składanych w toku egzekucji z nieruchomości. Sumy złożone z tego tytułu nie podlegają – z wyjątkiem przewidzianym w art. 963 in fine – natychmiastowemu wydaniu, zaspokojenie bowiem wierzycieli z sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości następuje zawsze na podstawie planu podziału sporządzonego przez organ egzekucyjny (art. 1023 § 1 KPC).

Sporządzając plan podziału, organ egzekucyjny w pierwszym rzędzie określa – stosownie do dyspozycji art. 1024 § 1 pkt 1 KPC – sumę ulegającą podziałowi. Przepis ten nie precyzuje, jakie kwoty składają się na tę sumę, nie ulega jednak wątpliwości, że chodzi tu o sumę uzyskaną z egzekucji (art. 1023 KPC), w jej skład wchodzi zatem cena nabycia nieruchomości. Podziałowi podlega także nadwyżka dochodów po pokryciu wydatków związanych z zarządem nieruchomością (art. 941 KPC).

Wątpliwości Sądu Okręgowego wzbudziła kwestia, czy w skład sumy ulegającej podziałowi wchodzą odsetki od ceny nabycia nieruchomości, złożonej – z uwzględnieniem uiszczonej rękojmi – na rachunek depozytowy sądu, skoro sumy wniesione przez licytanta tytułem rękojmi oraz ceny nabycia składane są na wydzielonym oprocentowanym rachunku bankowym, przepisy zaś części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego ówcześnie nie zawierały unormowań regulujących wprost los prawny tych odsetek[242]. Kwestia, czy odsetki od sum zdeponowanych w toku postępowania egzekucyjnego na rachunku bankowym sądu wchodzą w skład sumy ulegającej podziałowi, musiała być

[242] W obecnym stanie prawnym los prawny odsetek od sum, które nie podlegają natychmiastowemu wydaniu, normuje art. 808 § 2 KPC.

zatem rozstrzygnięta na zasadach ogólnych. W piśmiennictwie na gruncie ówcześnie obowiązujących przepisów wskazano, że odsetki te stanowią pożytki przypadające – jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej – właścicielowi sumy pieniężnej złożonej na rachunek depozytowy sądu. Wniosek taki, na co zwrócił uwagę Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu przytoczonego wyroku, wynika jednoznacznie z art. 140 KC. Rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego wymaga zatem prześledzenia losu prawnego sum depozytowych i udzielenia odpowiedzi na pytanie, kto jest właścicielem tych sum w poszczególnych stadiach postępowania egzekucyjnego z nieruchomości, następujących po ich złożeniu.

Zgodnie z art. 969 § 1 KPC nabywca, który nie wykonał w terminie warunków licytacyjnych co do zapłaty ceny, traci rękojmię, a skutki przybicia wygasają, przy czym zwraca się mu uiszczoną część ceny, stosownie zaś do art. 963 KPC licytantowi, któremu nie udzielono przybicia, zwraca się niezwłocznie złożoną przez niego rękojmię. Z przepisów tych wynika, że samo złożenie do depozytu sądowego rękojmi oraz ceny nabycia nieruchomości, a nawet wydanie lub uprawomocnienie się postanowienia o przybiciu, nie pozbawiają licytanta (nabywcy) własności zdeponowanych sum. Na tym etapie postępowania nabywca nie staje się właścicielem nieruchomości będącej przedmiotem przetargu ani nie traci własności złożonej ceny nabycia; skutki takie następują dopiero z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności (art. 999 § 1 KPC). Do tego czasu pożytki w postaci odsetek od zdeponowanej ceny nabycia przypadają nabywcy (art. 55 § 1 KC). Ustawodawca nie wprowadził w tym zakresie żadnego wyjątku i nie przyznał uprawnienia do pobierania tych pożytków innym podmiotom, np. dłużnikowi, wierzycielowi, Skarbowi Państwa lub bankowi prowadzącemu rachunek depozytowy. Należy zatem uznać, że odsetki od sum depozytowych, naliczone za okres od umieszczenia ich na wydzielonym oprocentowanym rachunku bankowym do uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności, nie wchodzą w skład sumy ulegającej podziałowi na podstawie art. 1024 § 1 pkt 1 KPC.

Odmiennie natomiast przedstawia się los prawny odsetek naliczonych po uprawomocnieniu się postanowienia o przysądzeniu własności. Szczególny charakter nabycia własności w drodze sprzedaży licytacyjnej nie pozwala przyjąć, że uzyskana w wyniku tej sprzedaży suma pieniężna złożona na rachunku depozytowym sądu staje się własnością dłużnika lub innego podmiotu uczestniczącego w postępowaniu egzekucyjnym. Żaden przepis nie wiąże takiego skutku z postanowieniem o przysądzeniu własności.

Jak wspomniano, suma uzyskana z egzekucji z nieruchomości obejmuje nie tylko cenę jej nabycia, gdyż do ceny tej dolicza się nadwyżkę dochodów uzyskanych w toku zarządu nieruchomością (art. 941 KPC). Trudno wskazać argumenty, które sprzeciwiałyby się zaliczeniu do sumy ulegającej podziałowi również odsetek od ceny nabycia, naliczonych za czas od uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności. Odsetki te stanowią przyrost sumy uzyskanej w wyniku czynności egzekucyjnej, jaką jest niewątpliwie złożenie na rachunku depozytowym sądu ceny nabycia nieruchomości.

Prawidłowe oznaczenie w planie podziału sumy ulegającej podziałowi wymaga określenia poszczególnych kwot składających się na tę sumę, bez skonkretyzowania bowiem tych kwot nie jest możliwe zweryfikowanie prawidłowości ustalenia sumy ulegającej podziałowi. Zachodzi zatem konieczność obliczenia odsetek wchodzących w skład tej sumy. Odnosząc się do wysuniętych w tym zakresie wątpliwości Sądu Okręgowego ujętych w drugim pytaniu, należy stwierdzić, że w skład sumy ulegającej podziałowi mogą wchodzić odsetki wyliczone jedynie do dnia sporządzenia planu podziału, gdyż organ sporządzający plan podziału (jego projekt) nie ma możliwości określenia sumy tych odsetek z uwzględnieniem późniejszej daty końcowej okresu ich naliczania (np. daty wykonania planu).

1. **Jak należy postąpić z kwotami złożonymi w postępowaniu egzekucyjnym, które nie podlegają natychmiastowemu wydaniu?**

2. **Co składa się na sumę uzyskaną z egzekucji z nieruchomości?**
3. **Kto jest właścicielem sum złożonych na rachunku depozytowym w poszczególnych stadiach postępowania egzekucyjnego?**
4. **Jak prawidłowo powinna być oznaczona w planie podziału suma ulegająca podziałowi?**
5. **Jak należy postąpić z odsetkami od sum złożonych w depozycie tytułem nabycia przedmiotu egzekucji naliczonych od dnia sporządzenia planu podziału do jego wykonania?**

Ad 1. Sposób postępowania z kwotami uzyskanymi w postępowaniu egzekucyjnym, które nie podlegają natychmiastowemu wydaniu, określa art. 808 KPC. Zgodnie z § 1 tego przepisu kwoty takie powinny zostać złożone na rachunek depozytowy Ministra Finansów. Przytoczony przepis był kilkakrotnie nowelizowany. Pierwotnie nakazywał złożenie opisanych kwot do depozytu sądowego. Następnie depozyt sądowy zastąpiono rachunkiem depozytowym sądu. Z dniem 3.5.2012 r. dodano także § 2 stanowiący już wprost, że odsetki od sum złożonych na rachunek depozytowy sądu tytułem nabycia przedmiotu egzekucji wchodzą w skład sumy uzyskanej z egzekucji, zaś odsetki należne za okres od dnia sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji do dnia wykonania planu zwraca się osobie uprawnionej[243]. Ustawą z dnia 26.9.2014 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw [244] rachunek depozytowy sądu zastąpiono rachunkiem depozytowym Ministra Finansów. Kwoty niepodlegające natychmiastowemu wydaniu to m.in. rękojmia (art. 963 KPC) i cena nabycia (art. 967 KPC). Kwoty, które należy natychmiast wydać, to rękojmie złożone przez licytantów, którym nie udzielono przybicia.

---

[243] Chociaż przytoczona nowelizacja unormowała główną część zagadnienia prawnego, jakie rozpoznawał Sąd Najwyższy w omawianej sprawie, nadal poza zakresem przytoczonego przepisu pozostaje szereg zagadnień przedstawionych w uzasadnieniu powyższej uchwały.

[244] Dz.U. z 2014 r., Nr 1626.

Ad 2. Na sumę uzyskaną z egzekucji z nieruchomości składa się:

- cena nabycia nieruchomości,
- odsetki od ceny nabycia, naliczone za czas od uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności do dnia sporządzenia planu podziału (art. 808 § 2 KPC),
- nadwyżka dochodów uzyskanych w toku zarządu nieruchomością – zgodnie z art. 941 KPC nadwyżkę dochodów po pokryciu wydatków wymienionych w art. 940 KPC za czas do dnia przejścia własności na nabywcę dołącza się do ceny, która będzie uzyskana z nieruchomości.

Ad 3. Przystępując do licytacji, licytant uiszcza rękojmię, a po udzieleniu mu przybicia – brakującą cenę nabycia. Na tym etapie postępowania to licytant jest właścicielem zdeponowanych kwot. Samo złożenie do depozytu sądowego rękojmi nie pozbawia licytanta własności wpłaconej kwoty. To samo dotyczy uiszczonej ceny. Sytuacja nie zmienia się także po wydaniu, a nawet uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu. Na tym etapie licytant nie staje się jeszcze właścicielem nabywanej rzeczy, nie traci więc własności złożonej ceny. Skutek taki następuje z dniem uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności. Zgodnie z art. 999 § 1 KPC prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności przenosi własność na nabywcę. Z tą chwilą nabywca traci własność uiszczonej ceny, która stanowi składnik sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości.

Ad 4. Prawidłowe oznaczenie w planie podziału sumy ulegającej podziałowi wymaga określenia poszczególnych kwot składających się na tę sumę, bez skonkretyzowania bowiem tych kwot nie jest możliwe zweryfikowanie prawidłowości ustalenia sumy ulegającej podziałowi. Zachodzi zatem konieczność obliczenia odsetek wchodzących w skład tej sumy.

Ad 5. Organ sporządzający plan podziału uwzględni w nim odsetki naliczone do chwili sporządzenia planu (te wejdą w skład sumy uzyskanej z egzekucji). Plan podziału zostanie wykonany

po jego uprawomocnieniu się, co – biorąc pod uwagę możliwość jego zaskarżenia – może przesunąć się w czasie i tym samym spowodować naliczanie odsetek powyżej obliczonej i uwzględnionej w planie kwoty. Organ sporządzający plan podziału nie ma możliwości określenia końcowej daty naliczania odsetek. Odsetki te (naliczone za okres od dnia sporządzenia planu podziału do jego wykonania) należy – zgodnie z art. 808 § 2 zd. 2 KPC – zwrócić osobie uprawnionej. Jest nią dłużnik jako były właściciel rzeczy[245].

[245] Osobną kwestia jest możliwość zajęcia przypadającej dłużnikowi z tytułu wskazanych odsetek kwoty przez wierzyciela egzekwującego lub innego wierzyciela, który otrzymał wiadomość o takiej wierzytelności przysługującej dłużnikowi.

3. Wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale – *case* nr 3

Wskazanie w art. 1024 § 1 pkt 2 KPC, że w planie podziału wymienić należy wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale, oznacza, że zestawieniem tym należy objąć zarówno wierzytelności i prawa osób, którym przypadają z podziału określone sumy pieniężne, jak również wierzytelności i prawa osób, którym żadne sumy z podziału nie przypadają ze względu na to, że suma przeznaczona do podziału jest niewystarczająca albo osoby te uchybiły regułom obowiązującym przy zgłaszaniu wierzytelności i praw.

Wyrok SA w Poznaniu z dnia 3.4.2013 r., I ACa 50/13, LEX nr 1314852.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo M.S. przeciwko bankowi M. o pozbawienie w całości wykonalności tytułu wykonawczego—bankowego tytułu egzekucyjnego. Jako podstawę prawną swojego roszczenia powód wskazał art. 840 § 1 pkt 2 KPC. W uzasadnieniu twierdził, że zobowiązanie wynikające z ww. tytułu wykonawczego wygasło, albowiem – jak wynika z akt egzekucyjnych sprawy o sygn. KM 2/10 prowadzonej na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego nr 2 przez komornika sądowego – wierzytelność pozwanego wynikająca z tego tytułu została zaspokojona w całości na skutek dobrowolnych wpłat powoda dokonanych bezpośrednio na rachunek pozwanego oraz w toku egzekucji z nieruchomości pozwanego. Pomimo tego komornik sądowy nadal prowadzi postępowanie egzekucyjne w sprawie o sygn. KM 2/10 na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego nr 2[246]. Stan faktyczny w sprawie przedstawiał się następująco: strony zawarły dwie umowy kredytowe (nr 1 i nr 2). W związku z tym, że powód nie wywiązał się z postanowień ww. umów kredytowych, pozwany wystawił bankowe tytuły egzekucyjne: nr 1, obejmujący zadłużenie powoda z umowy kredytu nr 1, oraz nr 2, obejmujący zadłużenie powoda z umowy kredytu nr 2. Na-

[246] Stan faktyczny opisany w niniejszym kazusie został uproszczony w stosunku do stanu faktycznego sprawy będącej przedmiotem rozstrzygnięcia przez Sąd Apelacyjny celem lepszego zobrazowania zagadnienia będącego przedmiotem kazusu.

stępnie sąd rejonowy nadał obu tytułom klauzule wykonalności. W oparciu o ww. tytuły wykonawcze zostały wszczęte dwa postępowania egzekucyjne przez komornika sądowego o sygn. KM 1/10 na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego nr 1 oraz o sygn. KM 2/10 na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego nr 2. W toku podjętych czynności dokonano sprzedaży nieruchomości powoda i z tego tytułu uzyskano określoną kwotę będąca następnie przedmiotem planu podziału. Komornik sporządził projekt planu podziału kwoty przypadającej do poszczególnych spraw, który następnie został zatwierdzony przez sąd. Z uzyskanej kwoty wszelkie przypadające wierzycielom kwoty poza kosztami egzekucji, zgodnie ze sporządzonym planem podziału, przypadły do sprawy KM 2/10 jako korzystające z wyższej kolejności zaspokojenia wskutek zabezpieczenia hipotecznego. Ostatecznie cała wierzytelność wynikająca z kredytu nr 2 została zaspokojona. Do sprawy KM 1/10 z tytułu egzekwowanego roszczenia nie przypadła żadna kwota.

Pismem z dnia 13.4.2012 r. pozwany poinformował komornika, że zaległość w sprawie KM 2/10 nie została zaspokojona i wynosiła 167 443,65 zł i odsetki – 3761,97 zł. Jednocześnie pozwany wskazał, że należność w sprawie KM 1/10 została całkowicie zaspokojona. Powyższa rozbieżność wynikła z tego, że pozwany dokonał innej dyspozycji dotyczącej kwoty uzyskanej z egzekucji z nieruchomości niż wynikało to z kwot przekazanych na podstawie sporządzonego planu podziału. W szczególności pozwany zaliczył przekazaną przez komornika kwotę na poczet kredytu nr 1, co pozwoliło na całkowitą spłatę tego kredytu. Pozostałą część zaliczono na spłatę kredytu nr 2. W tych okolicznościach komornik sądowy wydał postanowienie o zakończeniu postępowania egzekucyjnego w sprawie KM 1/10 oraz o ustaleniu należności podlegających egzekucji w sprawie KM 2/10. W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy wskazał, że powództwo podlegało oddaleniu jako bezzasadne, bowiem powód nie wykazał, że spełnił w całości świadczenie objęte tytułem wykonawczym, którego pozbawienia wykonalności się domaga. Od wyroku tego, zaskarżając go w całości, apelację wniósł powód. Zarzucił m.in., że pozwany – wierzyciel egzekwujący – dokonał innej dyspozycji doty-

czącej kwoty uzyskanej z egzekucji z nieruchomości niż wynikało to z kwot przekazanych na podstawie sporządzonego planu podziału i czynność ta jest nieważna.

Sąd Apelacyjny, uwzględniając apelację, zmienił zaskarżony wyrok, uwzględniając powództwo w całości. Wskazał, że pozwany, otrzymując uzyskaną w wyniku egzekucji z nieruchomości powoda w ramach zatwierdzonego planu podziału kwotę przeznaczoną na poczet wierzytelności określonej w tytule egzekucyjnym nr 2 i będącym podstawą prowadzenia egzekucji w sprawie KM 2/10, która to wierzytelność była wierzytelnością uprzywilejowaną, nie był uprawniony do zaliczenia tej kwoty według własnego uznania na poczet wierzytelności wynikającej z tytułu nr 1 egzekwowanej w postępowaniu KM 1/10. Przepisy o podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości (art. 1035-1040 KPC) stanowią szczególne uzupełnienie przepisów ogólnych o podziale sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1023-1028 KPC), przy czym sporządzenie planu podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości jest obligatoryjne (art. 1023 § 1 KPC). Za brakiem możliwości swobodnego wyboru przez wierzyciela wierzytelności, na zaspokojenie której przeznaczy otrzymaną na podstawie planu podziału kwotę, przemawia treść przepisu art. 1024 § 1 KPC, który stanowi, że w planie podziału należy wymienić m.in. sumę ulegającą podziałowi (pkt 1), wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale (pkt 2) oraz sumę, jaka przypada każdemu z uczestników podziału (pkt 3). Wskazanie w art. 1024 § 1 pkt 2 KPC, że w planie podziału wymienić należy wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale, oznacza, że zestawieniem tym należy objąć zarówno wierzytelności i prawa osób, którym przypadają z podziału określone sumy pieniężne, jak również wierzytelności i prawa osób, którym żadne sumy z podziału nie przypadają ze względu na to, że suma przeznaczona do podziału jest niewystarczająca albo osoby te uchybiły regułom obowiązującym przy zgłaszaniu wierzytelności i praw. W kolejnym punkcie planu podziału organ egzekucyjny, który go sporządza, wymienia sumę, jaka przypada każdemu z uczestników podziału (art. 1024 § 1 pkt 3). W tym punkcie należy także wymieniać uczestników, którym żadna kwota nie przypada w podziale, zaznaczając, że suma ta wynosi zero.

Ustalenie tych sum następuje przy uwzględnieniu kryteriów określonych w art. 1025, 1026 i 1039 KPC. Skoro jednak – jak wynika z przepisów regulujących sposób sporządzenia planu podziału, a w szczególności art. 1024 § 1 KPC, art. 1025 i art. 1026 KPC – w planie podziału istotne jest dokładne określenie wierzytelności oraz jej kolejność i pierwszeństwo zaspokojenia, to uzyskawszy określoną kwotę na podstawie planu podziału ze względu na pierwszeństwo zaspokojenia wierzytelności z uwagi na zabezpieczenie hipoteczne, wierzyciel nie jest uprawniony do zarachowania tej kwoty na poczet wierzytelności z dalszą kolejnością zaspokojenia, której z tego względu nie przypadła kwota z planu podziału, aby następnie w dalszym ciągu prowadzić egzekucję wierzytelności, na zaspokojenie której otrzymał już – i to z pierwszeństwem przed innymi wierzytelnościami – stosowną kwotę. Gdyby bowiem taka wierzytelność była zabezpieczona hipoteką na innych jeszcze nieruchomościach dłużnika, mogłoby to prowadzić do sytuacji, w której po raz kolejny uzyskałaby kwotę z kolejnego planu podziału z pierwszeństwem przed innymi wierzytelnościami, i w ten sposób doprowadzić do obejścia przepisów o pierwszeństwie zaspokojenia określonych wierzytelności.

1. **Jakie elementy powinien zawierać plan podziału?**
2. **Jak wierzyciel prowadzący egzekucję na podstawie kilku tytułów wykonawczych powinien zaliczyć przypadłe mu w planie podziału kwoty?**
3. **Dlaczego wierzyciel prowadzący egzekucję na podstawie kilku tytułów wykonawczych zobowiązany jest zaliczać przyznane mu w planie podziału kwoty w sposób w nim wskazany?**

Ad 1. Treść planu podziału reguluje art. 1024 § 1 i 2 KPC. Zgodnie z tymi przepisami w planie podziału należy wymienić sumę ulegającą podziałowi, wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale, sumę, jaka przypada każdemu z uczestników podziału, sumy, które mają być wypłacone, jak również sumy, które pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, ze wskazaniem przyczyn uzasadniających wstrzymanie ich wypła-

ty, a także prawa ujawnione przez wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentów do zbioru dokumentów, które wygasły na skutek przysądzenia własności. Zgodnie z przytoczonym unormowaniem w planie podziału należy wymienić nie tylko wierzytelności, które wezmą udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, lecz także te, które nie zostaną zaspokojone (w części lub w całości). Ustalenie tych sum następuje na podstawie art. 1025 KPC. Istotne jest przy tym dokładne określenie każdej wierzytelności oraz kolejność i pierwszeństwo jej zaspokojenia.

Ad 2. Wierzyciel, który prowadzi egzekucję na podstawie kilku tytułów wykonawczych, zobowiązany jest zaliczyć otrzymane w egzekucji kwoty na wierzytelność wskazaną w planie podziału (plan ten dokładnie wskaże, jakie wierzytelności danego wierzyciela biorą udział w planie podziału, które z nich zostają zaspokojone i w jakiej wysokości). Nie może dokonać takiego zaliczenia w sposób dowolny. Jest on związany wskazaniami planu podziału. Dotyczy to sytuacji, gdy kilka wierzytelności tego samego wierzyciela biorącego udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji ma różną kolejność zaspokojenia (typowym przykładem jest sytuacja, w której jedna z kilku wierzytelności tego samego wierzyciela jest zabezpieczona hipoteką, a przez to korzysta z pierwszeństwa w zaspokojeniu).

Ad 3. Wierzyciel prowadzący egzekucję na podstawie kilku tytułów wykonawczych zobowiązany jest zaliczać przyznane mu w planie podziału kwoty w sposób w nim wskazany, aby nie doszło do obejścia przepisów o pierwszeństwie zaspokojenia konkretnych wierzytelności. Jeżeli więc w planie podziału uczestniczą np. dwie wierzytelności tego samego wierzyciela, z czego tylko jedna jest zabezpieczona hipoteką (a żadna nie zalicza się do wierzytelności uprzywilejowanych wymienionych w art. 1025 § 1 pkt 1-4 KPC), wierzytelność zabezpieczona hipoteką zostanie zaspokojona w pierwszej kolejności. Wierzyciel otrzymanej z tego tytułu kwoty nie może zaliczyć na poczet wierzytelności nie zabezpieczonej hipoteką, bowiem ta może nie zostać w ogóle zaspokojona ze względu na brak wystarczających środków do zaspokojenia

wszystkich wierzytelności. Gdyby wierzytelność mająca pierwszeństwo w omawianym przykładowo planie podziału była zabezpieczona hipoteką na innych jeszcze nieruchomościach dłużnika, mogłoby to prowadzić do sytuacji, w której po raz kolejny uzyskałaby kwotę z kolejnego planu podziału z pierwszeństwem przed innymi wierzytelnościami i w ten sposób doszłoby do obejścia przepisów o pierwszeństwie zaspokojenia określonych wierzytelności.

4. Podstawy zażalenia na postanowienie zatwierdzające plan podziału – *case* nr 4

Zarzut braku tytułu wykonawczego wystawionego na rzecz wierzyciela egzekwującego nie może być podstawą zażalenia dłużnika na postanowienie sądu zatwierdzające plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości.

Uchwała SN z dnia 9.5.2008 r., III CZP 27/08, OSNC 2009, Nr 6, poz. 85, Biul. SN 2008, Nr 5, s. 4.

Sąd Najwyższy odpowiadał na pytanie, czy podstawą zażalenia na postanowienie sądu zatwierdzające plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji nieruchomości może być zarzut uchybienia przepisowi art. 776 KPC polegający na tym, że wierzyciel egzekwujący nie złożył w toku postępowania egzekucyjnego tytułu wykonawczego.

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało w toku rozpoznawania zażalenia dłużników na postanowienie sądu zatwierdzające plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji. W sprawie tej zostało wszczęte postępowanie egzekucyjne obejmujące egzekucję z nieruchomości. Do wniosku o wszczęcie egzekucji został dołączony przez wierzyciela egzekwującego tytuł wykonawczy w postaci nakazu zapłaty wydanego na rzecz innego wierzyciela wraz z umową sprzedaży wierzytelności na rzecz wnioskodawcy, jednakże nieopatrzony klauzulą wykonalności na rzecz wnioskodawcy – nabywcy wierzytelności. W toku postępowania, do którego przyłączyli się inni wierzyciele, nabywca licytacyjny uzyskał prawomocne przybicie i przysądzenie własności nieruchomości. Zarzuty przeciwko planowi podziału wnieśli dłużnicy, podnosząc m.in., że wierzyciel, który złożył wniosek o wszczęcie egzekucji, uzyskał tytuł wykonawczy niesłusznie, ponieważ dłużników nie zawiadomiono o dokonanej cesji wierzytelności. Sąd pierwszej instancji zatwierdził plan podziału, uznając, że zarzut „wadliwości tytułu egzekucyjnego" nie może wpływać na jego konstrukcję. W zażaleniu dłużnicy wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia i umorzenie postępowania egzekucyjnego w związku z tym, że wierzyciel egzekwujący, który nie uzyskał na swoją rzecz klauzuli wykonalności, nie dysponuje tytułem

wykonawczym uprawniającym go do prowadzenia egzekucji na swoją rzecz. Zdaniem Sądu Okręgowego dołączony do wniosku tytuł wykonawczy wystawiony na rzecz innej osoby nie może stanowić podstawy egzekucji w kontekście art. 788 KPC. Powołując postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12.6.1996 r., III CZP 61/96 (OSNC 1996, Nr 10, poz. 132), Sąd Okręgowy zauważył, że egzekucja tocząca się na podstawie wniosku, do którego nie dołączono tytułu wykonawczego, jest egzekucją bezpodstawną i powinna podlegać umorzeniu na podstawie art. 825 pkt 2 KPC. Wątpliwe jest jednak, czy należy tak postąpić, jeżeli postępowanie znajduje się na etapie podziału.

Sąd Najwyższy zaczął od wskazania, że podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 776 KPC). W braku tytułu wykonawczego egzekucja – jako bezpodstawna – nie może się toczyć, a organ egzekucyjny powinien odmówić jej wszczęcia. W strukturze tytułu wykonawczego, podobnie jak tytułu egzekucyjnego, wyodrębnić można element przedmiotowy w postaci określenia świadczenia, które ma być spełnione, oraz element podmiotowy konkretyzujący wierzyciela i dłużnika. Elementy te determinują przedmiotowy i podmiotowy zakres egzekucji, wskazując, jakie świadczenie, przez kogo i na czyją rzecz ma być spełnione. Prowadzenie egzekucji poza tymi granicami, w tym na rzecz innej osoby niż wskazana w tytule jako wierzyciel, jest niedopuszczalne.

W niniejszej sprawie do wniosku o wszczęcie egzekucji został jednak dołączony tytuł wykonawczy, tyle tylko że wystawiony na innego wierzyciela aniżeli wnioskodawca – wierzyciel egzekwujący. W tym kontekście Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że należy zważyć na art. 825 pkt 3 KPC, według którego postępowanie egzekucyjne podlega umorzeniu na wniosek dłużnika, jeżeli egzekucję skierowano przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem i która sprzeciwiła się prowadzeniu egzekucji, albo jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego. Pomimo że drugą z przewidzianych w tym przepisie przesłanek łączy się w piśmiennictwie w zasadzie wyłącznie ze skierowaniem egzekucji do majątku, z którego dłużnik nie ponosi

odpowiedzialności, to jednak brzmienie art. 825 pkt 3 KPC *in fine* daje podstawę do objęcia tym uregulowaniem szerszej grupy sytuacji.

Dłużnik może bronić się przed taką egzekucją, składając wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 3 *in fine* KPC, a przepis ten nie zawiera żadnych ograniczeń czasowych co do możliwości złożenia wniosku o umorzenie postępowania w razie zrealizowania się przewidzianych w nim przesłanek. Do rozważenia pozostaje jedynie okoliczność, że postępowanie egzekucyjne obejmujące egzekucję z nieruchomości znajduje się już na etapie podziału sumy uzyskanej z egzekucji, a w podziale tym udział biorą także inni wierzyciele, którzy uprzednio przyłączyli się do postępowania egzekucyjnego. Wyłączenie możliwości uwzględnienia określonych wcześniejszych uchybień w fazie przysądzenia własności, z racji ochrony interesów nabywcy, nie oznacza, że uchybienia te należy uznawać za niebyłe także w relacji pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem. Chociaż zakres kognicji sądu w postępowaniu o przysądzenie własności, a tym samym także sądu kontrolującego to postanowienie, został jednoznacznie przesądzony w art. 998 § 1 i 2 KPC, to nie oznacza to jednak, że żadne uchybienia sprzed uprawomocnienia się przybicia nie mogą być podnoszone w dalszej fazie postępowania egzekucyjnego. Nie sposób przyjąć, że prekluzja uchybień związana z uprawomocnieniem się postanowienia o przybiciu, niezależnie od tego, jak daleko sięga, obejmuje także uchybienie polegające na prowadzeniu egzekucji na rzecz innej osoby niż wskazana w tytule wykonawczym jako wierzyciel. Nieskorzystanie wcześniej przez dłużnika z przysługujących mu środków obrony w postępowaniu egzekucyjnym nie może „zastąpić" właściwego tytułu wykonawczego. Ponadto skoro umorzenie postępowania egzekucyjnego następuje w analizowanej sytuacji jedynie na wniosek dłużnika (art. 825 pkt 3 KPC), to o ewentualnym sprekludowaniu uchybienia można mówić co najwyżej wówczas, gdy wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego został przez dłużnika złożony, a sąd nie dopatrzył się podstaw do jego uwzględnienia i udzielił przybicia. Taka sytuacja nie wystąpiła jednak w niniejszej sprawie.

Uchybienie polegające na prowadzeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułu wykonawczego opiewającego na rzecz innego wierzyciela aniżeli wnioskodawca, który wszczął postępowanie egzekucyjne, stanowi podstawę umorzenia postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 3 *in fine* KPC) także po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu i przysądzeniu własności nieruchomości. Złożenie wniosku o umorzenie ma sens aż do chwili ostatecznego zaspokojenia wierzyciela, jeżeli jednak wniosek o umorzenie postępowania został złożony po uprawomocnieniu się przybicia, a przed przysądzeniem własności, sąd nie może odmówić przysądzenia własności, ponieważ problem prawidłowości tytułu wykonawczego nie odgrywa żadnej roli przy ocenie przesłanek przysądzenia własności

Umorzenie postępowania egzekucyjnego nie prowadzi także do naruszenia interesów wierzycieli, którzy przyłączyli się do postępowania egzekucyjnego przed przysądzeniem własności (art. 927 KPC) lub przyłączyli się do podziału (art. 1036 KPC). Jeżeli okoliczności uzasadniające umorzenie tego postępowania dotyczą tylko jednego z wierzycieli, to umorzenie postępowania nie rozciąga się na pozostałych. Innymi słowy, jeżeli prowadzenie egzekucji w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego miało miejsce w odniesieniu do jednego tylko z kilku wierzycieli prowadzących egzekucję, to dłużnik może zasadnie domagać się umorzenia postępowania wyłącznie względem tego wierzyciela, w przypadku którego sprzeczność owa zachodzi.

1. **Jak powinien postąpić organ egzekucyjny w przypadku wniosku wierzyciela nieposiadającego tytułu wykonawczego?**
2. **Jak powinien postąpić podmiot nabywający wierzytelność stwierdzoną już tytułem egzekucyjnym wydanym na rzecz zbywcy wierzytelności?**
3. **Jak powinien postąpić organ egzekucyjny, gdy już po wszczęciu egzekucji zauważy, że tytuł wykonawczy będący podstawą egzekucji został wystawiony na inną osobę niż występujący z wnioskiem o wszczęcie egzekucji wierzyciel (np. na rzecz poprzednika prawnego wierzyciela)?**

4. **Jak może bronić się dłużnik, przeciwko któremu została wszczęta egzekucja przez osobę niewskazaną w tytule wykonawczym?**
5. **Jaki skutek odniesie umorzenie postępowania egzekucyjnego po uprawomocnieniu się postanowienia o przysądzeniu?**
6. **Jaki skutek spowoduje umorzenie postępowania egzekucyjnego wobec jednego z kilku wierzycieli w trakcie tego postępowania?**
7. **Czy dłużnik może skutecznie kwestionować plan podziału, podnosząc brak tytułu wykonawczego po stronie wierzyciela?**
8. **Czy ujawnienie braku tytułu wykonawczego na etapie postępowania podziałowego nie może zostać uwzględnione w żadnym przypadku?**

Ad 1. Podstawą prowadzenia egzekucji jest tytuł wykonawczy (art. 776 KPC). W braku tytułu wykonawczego egzekucja – jako bezpodstawna – nie może się toczyć, a organ egzekucyjny powinien odmówić jej wszczęcia. Tytuł wykonawczy określa podmiotowe i przedmiotowe granice egzekucji, wskazując wierzyciela, dłużnika i świadczenie, jakie ma zostać spełnione. Prowadzenie egzekucji poza tymi granicami, w tym na rzecz innej osoby niż wskazana w tytule jako wierzyciel, jest niedopuszczalne.

Ad 2. Zmiana podmiotowa po stronie wierzyciela lub dłużnika, do której doszło po wydaniu tytułu egzekucyjnego, nie upoważnia do wszczęcia egzekucji na rzecz następcy prawnego na podstawie dotychczasowego tytułu. Z art. 788 KPC wynika konieczność uwzględnienia następstwa prawnego w treści tytułu wykonawczego[247]. Odmienne stanowisko zajęte wcześniej w tej kwestii przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9.5.2002 r.[248] spotkało się z krytyczną oceną piśmiennictwa. Już wcześniej Sąd Najwyższy wyraźnie podkreślił, że brak tytułu wykonawczego stanowi bezwzględną przeszkodę w podejmowaniu czynności egzekucyjnych[249].

[247] Uchw. SN z dnia 29.10.2004 r., III CZP 63/04, OSNC 2005, Nr 10, poz. 174.
[248] II CKN 803/00, OSNC 2003, Nr 9, poz. 119.
[249] Uchw. SN z dnia 22.10.1987 r., III CZP 58/87, OSNCP 1989, Nr 4, poz. 59.

Ad 3. Zgodnie z art. 825 pkt 3 KPC postępowanie egzekucyjne podlega umorzeniu na wniosek dłużnika, jeżeli egzekucję skierowano przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem i która sprzeciwiła się prowadzeniu egzekucji, albo jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego. Pomimo że drugą z przewidzianych w tym przepisie przesłanek łączy się w piśmiennictwie w zasadzie wyłącznie ze skierowaniem egzekucji do majątku, z którego dłużnik nie ponosi odpowiedzialności, to jednak brzmienie art. 825 pkt 3 KPC *in fine* daje podstawę do objęcia tym uregulowaniem szerszej grupy sytuacji. O ile w przypadku uznania za dłużnika egzekwowanego niewłaściwej osoby wchodziłaby w rachubę pierwsza przesłanka z art. 825 pkt 3 KPC, o tyle w sytuacji wynikającej ze stanu faktycznego niniejszej sprawy zachodzi oczywista sprzeczność prowadzonej egzekucji z treścią tytułu wykonawczego (art. 825 pkt 3 *in fine* KPC). Organ egzekucyjny umorzy więc postępowanie na wniosek dłużnika.

Ad 4. Dłużnik może bronić się przed taką egzekucją, składając wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 3 *in fine* KPC, a przepis ten nie zawiera żadnych ograniczeń czasowych co do możliwości złożenia wniosku o umorzenie postępowania w razie zrealizowania się przewidzianych w nim przesłanek. Uchybienie polegające na prowadzeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułu wykonawczego opiewającego na rzecz innego wierzyciela aniżeli wnioskodawca, który wszczął postępowanie egzekucyjne, stanowi podstawę umorzenia postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 3 *in fine* KPC) także po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu i przysądzeniu własności nieruchomości.

Ad 5. Jeżeli wniosek o umorzenie postępowania zostanie złożony i uwzględniony już po uprawomocnieniu się przysądzenia własności, umorzenie postępowania egzekucyjnego nie będzie prowadzić do naruszenia interesów nabywcy, który stał się właścicielem nieruchomości (art. 826 KPC). Skutkiem umorzenia po-

stępowania egzekucyjnego w tej sytuacji będzie natomiast zwolnienie i wydanie dłużnikowi z rachunku depozytowego sądu sumy uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości.

Ad 6. Umorzenie postępowania egzekucyjnego nie prowadzi do naruszenia interesów wierzycieli, którzy przyłączyli się do postępowania egzekucyjnego przed przysądzeniem własności (art. 927 KPC) lub przyłączyli się do podziału (art. 1036 KPC). Jeżeli okoliczności uzasadniające umorzenie tego postępowania dotyczą tylko jednego z wierzycieli, to umorzenie postępowania nie rozciąga się na pozostałych. Jeżeli prowadzenie egzekucji w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego miało miejsce w odniesieniu do jednego tylko z kilku wierzycieli prowadzących egzekucję, to dłużnik może zasadnie domagać się umorzenia postępowania wyłącznie względem tego wierzyciela, w przypadku którego sprzeczność owa zachodzi. W takiej sytuacji część sumy uzyskanej z egzekucji, która przypadłaby wierzycielowi prowadzącemu nieprawidłowo egzekucję, zostanie przeznaczona na zaspokojenie pozostałych wierzycieli zgodnie z przysługującym im pierwszeństwem albo wydana dłużnikowi.

Ad 7. Okoliczność, że w planie podziału został uwzględniony wierzyciel, który prowadził egzekucję mimo braku tytułu wykonawczego wystawionego na jego rzecz, nie może stanowić skutecznej podstawy zarzutów przeciwko planowi ani zarzutu będącego podstawą zażalenia na postanowienie oddalające zarzuty i zatwierdzające plan podziału. Odpowiedź taka jest konsekwencją wcześniejszego stanowiska, że w tej sytuacji dochodzi do oczywistej sprzeczności prowadzonej egzekucji z treścią tytułu wykonawczego, która pociąga za sobą wprawdzie umorzenie postępowania egzekucyjnego, jednakże dopiero na wniosek dłużnika (art. 825 pkt 3 KPC); do chwili złożenia tego wniosku organ egzekucyjny powinien postępować tak, jakby brakowało podstaw do umorzenia postępowania egzekucyjnego. Jest to bezpośrednią konsekwencją rozwiązania przyjętego w art. 825 pkt 3 KPC. Aby nie dopuścić do zaspokojenia wierzyciela prowadzącego egzekucję bez tytułu wykonawczego, dłużnik musiałby uprzednio

doprowadzić do umorzenia egzekucji (w części dotyczącej tego wierzyciela).

Ad 8. Nie zawsze ujawnienie braku tytułu wykonawczego na etapie postępowania podziałowego musi oznaczać brak możliwości kwestionowania na tej podstawie planu podziału. Możliwe jest wystąpienie kilku stanów faktycznych.

Jeżeli oczywista sprzeczność egzekucji z treścią tytułu wykonawczego ujawni się dopiero w fazie sporządzania planu podziału, to dłużnik powinien skierować do sądu wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego względem tego wierzyciela, którego dotyczy przyczyna umorzenia, a więc do sądu sporządzającego plan podziału[250]. W razie ewentualnego uwzględnienia wniosku sąd powinien wziąć pod uwagę umorzenie postępowania egzekucyjnego i pominąć w zatwierdzanym planie tego wierzyciela, którego dotyczyło to orzeczenie.

W razie uwzględnienia – na późniejszym etapie – wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego wadliwość planu podziału powstała przez uwzględnienie w nim osoby, która nie była uprawniona do uczestnictwa w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z powodu umorzenia względem niej postępowania egzekucyjnego, może być podnoszona zarówno w zarzutach przeciwko temu planowi, jak i w zażaleniu na postanowienie sądu pierwszej instancji.

Odmiennie przedstawia się sytuacja w przypadku, w którym plan został już zatwierdzony. Ponieważ do umorzenia postępowania egzekucyjnego i rozpoznania zarzutów właściwy jest ten sam sąd, dłużnik mógłby wówczas złożyć wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zarzutach. Jeżeli wniosek taki nie został w nich wyrażony wprost, możliwe jest potraktowanie pisma – w którym dłużnik zarzuca nieprawidłowe uwzględnienie w planie jednego z wierzycieli, podnosząc, że wierzyciel nie dysponuje

[250] Umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 3 KPC należy do kompetencji organu egzekucyjnego rozpoznającego złożony w tym przedmiocie wniosek. Jakkolwiek sporządzenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości jest czynnością złożoną (art. 1035 KPC), to w postępowaniu egzekucyjnym obejmującym egzekucję z nieruchomości na etapie postępowania podziałowego organem egzekucyjnym jest sąd.

właściwym tytułem wykonawczym – jako zarzutów w rozumieniu art. 1027 § 2 KPC wraz z wnioskiem o umorzenie postępowania egzekucyjnego. Możliwe jest też pouczenie dłużnika niereprezentowanego przez kwalifikowanego pełnomocnika o złożeniu takiego wniosku (art. 5 w zw. z art. 13 § 2 KPC). Sąd oceniłby wówczas, czy oczywista sprzeczność prowadzonej egzekucji z treścią tytułu wykonawczego rzeczywiście wystąpiła i stosownie do tego, rozpoznając zarzuty, zmieniłby plan podziału. Na takie postanowienie stronom postępowania przysługiwałoby zażalenie (art. 1028 § 3 KPC).

Sytuacja istotnie komplikuje się, jeżeli sąd nieprawomocnie zatwierdził już plan podziału (stan faktyczny niniejszej sprawy). Nie ma żadnych formalnych przeszkód, ażeby dłużnik złożył wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego także na tym etapie postępowania zażaleniowego. W tym jednak przypadku połączenie wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego z zażaleniem na postanowienie zatwierdzające plan podziału wskutek oddalenia zarzutów, a w konsekwencji zapewnienie koordynacji rozstrzygania w przedmiocie wniosku i zażalenia nie wydaje się jednak możliwe, gdyż do rozpoznania wniosku i zażalenia funkcjonalnie właściwe są inne sądy. W takiej sytuacji, w której zawarty w zażaleniu wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego trafił już do sądu odwoławczego, sąd ten powinien na podstawie art. 200 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC przekazać go do rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Jednakże nawet złożenie wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego do właściwego organu egzekucyjnego nie wstrzymuje automatycznie toku postępowania zażaleniowego, ponieważ w omawianej sytuacji nie ma podstaw prawnych do zawieszenia postępowania zażaleniowego przy zastosowaniu art. 818-821 KPC, które zawierają szczególną i wyczerpującą regulację przesłanek pozwalających na zawieszenie postępowania egzekucyjnego. W tej sytuacji złożenie wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego na tym etapie postępowania mogłoby wpłynąć na treść planu podziału tylko wówczas, gdyby wniosek ten został rozpoznany przed rozstrzygnięciem zażalenia, wtedy bowiem sąd drugiej instancji powinien tę nową okoliczność uwzględnić i stosownie

do tego zmienić plan podziału (art. 316 w zw. z art. 391, 397 § 2 i art. 13 § 2 KPC). Jednakże do czasu rozpoznania i ewentualnego uwzględnienia wniosku dłużników o umorzenie postępowania egzekucyjnego sąd jako organ egzekucyjny powinien postępować tak, jakby brakowało podstaw do umorzenia postępowania egzekucyjnego. Innymi słowy, do czasu ewentualnego uwzględnienia przez uprawniony funkcjonalnie sąd wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego zarzut uwzględnienia w planie podziału takiego wierzyciela, który nie złożył wystawionego na jego rzecz tytułu wykonawczego, nie może być podstawą zażalenia dłużnika na postanowienie sądu zatwierdzające plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości.

5. Kolejność zaspokojenia należności zgłoszonych na podstawie art. 1036 § 1 KPC – *case* nr 5

Należności alimentacyjne stwierdzone tytułem wykonawczym złożonym przez wierzyciela na podstawie art. 1036 KPC podlegają zaspokojeniu w kolejności określonej w art. 1025 § 1 pkt 2 KPC.

Uchwała SN z dnia 26.11.2009 r., III CZP 104/09, OSNC 2010, Nr 5, poz. 76, Biul. SN 2009, Nr 11, s. 11.

Sąd Najwyższy odpowiadał na pytanie, czy należności alimentacyjne zgłoszone do uczestnictwa w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości w trybie art. 1036 KPC podlegają zaspokojeniu w kategorii drugiej (art. 1025 § 1 pkt 2 KPC) czy też dziesiątej (art. 1025 § 1 pkt 10 KPC).

Zagadnienie powstało na tle następującego stanu faktycznego: Sąd Rejonowy zatwierdził plan podziału kwoty uzyskanej z egzekucji z nieruchomości zgodnie z projektem złożonym przez komornika. Po wniesieniu przez przedstawicielkę ustawową małoletnich wierzycieli zarzutów odnośnie do planu podziału Sąd Rejonowy zatwierdził plan podziału. Sąd Okręgowy przy rozpoznaniu zażalenia małoletnich wierzycieli powziął wątpliwość, w jakiej kolejności podlegają uwzględnieniu w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji należności alimentacyjne zgłoszone przez wierzyciela na podstawie art. 1036 KPC. W zatwierdzonym przez Sąd Rejonowy planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji należności wierzycieli prowadzących egzekucję, zaliczane przez art. 1025 KPC do trzeciej kategorii w kolejności zaspokojenia, zostały ujęte z pierwszeństwem przed należnościami alimentacyjnymi, należącymi według tego przepisu do kategorii drugiej, które wierzyciele zgłosili do podziału na podstawie art. 1036 KPC. Według sądu pierwszej instancji za rozwiązaniem przyjętym w planie podziału sporządzonym przez komornika przemawiała konieczność zróżnicowania sytuacji wierzycieli prowadzących egzekucję oraz wierzycieli, którzy nie uczestniczyli w postępowaniu egzekucyjnym i zgłosili jedynie swoje wierzytelności przed uprawomocnieniem się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości. Ich należności nie korzystają z tego względu z pierw-

szeństwa według zasad określonych w art. 1025 KPC i stanowią inne należności podlegające zaspokojeniu w kategorii dziesiątej.

Sąd Najwyższy uznał, że zastrzeżenia zgłoszone przez Sąd Okręgowy pod adresem prezentowanego także w literaturze stanowiska o konieczności uprzywilejowania wierzycieli prowadzących egzekucję w stosunku do innych wierzycieli uprawnionych do uczestniczenia w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, ze względu na konieczność wynagrodzenia im w ten sposób trudów prowadzenia egzekucji, są usprawiedliwione. Stanowisko to nie uwzględnia należycie przedmiotu i celu regulacji zawartej w art. 1025 i 1036 KPC. Z brzmienia art. 1023 § 2 KPC wynika zasada nakazująca sporządzanie planu podziału sumy uzyskanej w egzekucji świadczeń pieniężnych w wypadku, gdy suma ta nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli. Sporządzenie planu jest obligatoryjne przy egzekucji z nieruchomości, a wierzytelności ujmowane w planie podziału zawsze podlegają zaspokojeniu według kolejności ustalonej w ustawie. Kwestie z tym związane reguluje art. 1025 KPC według reguły uprzywilejowania różnych rodzajowo należności i proporcjonalności zaspokojenia wierzytelności korzystających z tej samej kolejności zaspokojenia.

Artykuł 1036 KPC pełni inną funkcję; określa on wyłącznie, jacy wierzyciele, oprócz wierzycieli egzekwujących, są uprawnieni do uczestniczenia w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Treść tego przepisu nie ma znaczenia dla wykładni art. 1025 KPC, jeżeli zatem wierzyciel spełni wymagania określone w art. 1036 KPC i jest uprawniony do udziału w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, to o kolejności zaspokojenia jego wierzytelności rozstrzyga wyłącznie jej rodzaj, stosownie do treści art. 1025 KPC.

W orzecznictwie prezentowane było też stanowisko, że art. 1025 KPC określa nie tylko w sposób ścisły kolejność zaspokojenia wierzycieli, ale wyklucza również odstąpienie od wskazanej w nim kolejności zaspokojenia wierzycieli przez zastosowanie art. 5 KC (por. post. SN z dnia 16.2.1999 r., I CKN 1011/98, niepubl.). Nie ma zatem podstaw dla stanowiska, że nieuczestniczenie wierzyciela w czynnościach podejmowanych w toku postępowania egzekucyjnego może uzasadniać zmianę kolejności zaspokajania wierzytelności określoną w art. 1025 KPC, a wierzyciel

ma prawo skorzystania z możliwości przewidzianej w art. 1036. Poza tym przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne preferują w inny sposób wierzycieli egzekwujących. Przykładowo, poniesione przez nich wydatki stanowią koszty postępowania egzekucyjnego i korzystają z pierwszeństwa zaspokojenia (art. 1025 § 1 pkt 1 KPC). Wierzycieli tych uwzględnia się w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji z urzędu i nie muszą w związku z tym dokonywać żadnych czynności wymaganych od innych wierzycieli. Ponadto przepisy szczególne regulujące kolejne sposoby prowadzenia egzekucji przyznają im szerszy zakres ochrony w związku z dokonaniem zajęcia na ich rzecz (zob. np. art. 885 KPC).

1. **Jakiej argumentacji użył Sąd Rejonowy, uznając, że wierzyciele, który zgłosili swoje wierzytelności na podstawie art. 1036 § 1 KPC, nie korzystają z pierwszeństwa zaspokojenia określonego w art. 1025 KPC?**
2. **Czy argumentacja Sądu Rejonowego jest słuszna?**
3. **Jaki jest stosunek art. 1025 i art. 1036 KPC?**
4. **Czy tylko wierzytelności alimentacyjne zgłoszone do podziału na podstawie art. 1036 § 1 KPC korzystają z pierwszeństwa przewidzianego w art. 1025 § 1 KPC?**

Ad 1. Według sądu pierwszej instancji za rozwiązaniem przyjętym w planie podziału sporządzonym przez komornika (według którego wierzyciele alimentacyjni, którzy zgłosili swoje wierzytelności do planu poddziału na podstawie art. 1036 § 1 KPC, nie powinni być zaspokojeni w kolejności wymienionej w art. 1025 § 1 pkt 2 KPC) przemawiała konieczność zróżnicowania sytuacji wierzycieli prowadzących egzekucję oraz wierzycieli, którzy nie uczestniczyli w postępowaniu egzekucyjnym i zgłosili jedynie swoje wierzytelności przed uprawomocnieniem się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości. Zdaniem tego Sądu ich należności nie korzystają z tego względu z pierwszeństwa według zasad określonych w art. 1025 KPC i stanowią inne należności podlegające zaspokojeniu w kategorii dziesiątej.

Ad 2. Stanowisko takie nie jest prawidłowe. Poglądu, iż wierzyciele prowadzący egzekucję powinni być traktowani lepiej ze względu na trudy poniesione w związku z prowadzeniem egzekucji, nie da się pogodzić z literalną wykładnią art. 1025 i 1036 KPC. Zasadność poglądu Sądu Rejonowego budzi wątpliwość tym bardziej, że w konsekwencji sporządzenia planu podziału zgodnie z tym założeniem w gorszej sytuacji znaleźli się wierzyciele alimentacyjni, których należności korzystają z uprzywilejowania w polskim systemie prawnym. Ponadto stanowisko takie nie uwzględnia należycie przedmiotu i celu regulacji zawartej w art. 1025 i 1036 KPC.

Ad 3. Artykuły 1025 i 1036 KPC normują zupełnie inne zagadnienia. W art. 1025 KPC została unormowana kolejność zaspokojenia poszczególnych rodzajów wierzytelności. Artykuł 1036 KPC określa zaś wyłącznie, jacy wierzyciele, oprócz wierzycieli egzekwujących, są uprawnieni do uczestniczenia w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Treść tego przepisu nie ma znaczenia dla wykładni art. 1025 KPC, jeżeli zatem wierzyciel spełni wymagania określone w art. 1036 KPC i jest uprawniony do udziału w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, to o kolejności zaspokojenia jego wierzytelności rozstrzyga wyłącznie jej rodzaj, stosownie do treści art. 1025 KPC.

Ad 4. W omawianej uchwale Sąd Najwyższy stwierdził, że należności alimentacyjne stwierdzone tytułem wykonawczym złożonym przez wierzyciela na podstawie art. 1036 KPC podlegają zaspokojeniu w kolejności określonej w art. 1025 § 1 pkt 2 KPC. Uchwała zapadła na skutek wystąpienia przez sąd drugiej instancji z pytaniem na skutek wątpliwości, jaka pojawiła się na gruncie konkretnego stanu faktycznego. Ten zaś dotyczył należności alimentacyjnych. Sąd Najwyższy odpowiadał na pytanie, lecz uchwała dotyczy relacji art. 1025 i art. 1036 KPC w ogóle. Tak więc każda wierzytelność zgłoszona do planu podziału na podstawie art. 1036 § 1 KPC podlega zaspokojeniu w kolejności określonej w art. 1025 KPC.

6. Zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia – *case* nr 6

1. Ocena, czy zaliczona przez wierzyciela na poczet ceny nabycia własna wierzytelność lub jej część znajduje pokrycie w cenie nabycia (art. 968 § 1 KPC), powinna być dokonana w ścisłym związku z przepisem art. 1025 KPC, jeżeli z sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości mają być zaspokojone należności również innych wierzycieli.

2. Przez wierzytelność lub jej część, która znajduje pokrycie w cenie nabycia (art. 968 § 1 KPC), należy rozumieć tylko taką wierzytelność lub jej część, która by została zaspokojona na podstawie sporządzonego w przyszłości planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości.

3. Jeżeli wierzyciel zaliczył na poczet ceny własną wierzytelność, która nie znajduje pokrycia w cenie nabycia, i uzyskał przysądzenie własności, uchybienie to może być naprawione w drodze przewidzianej w art. 1037 § 1 KPC.

Postanowienie SN z dnia 3.2.1972 r., III CRN 156/71, OSNC 1972, Nr 6, poz. 121.

W.S. prowadził egzekucję swojej wierzytelności z nieruchomości dłużnika. W toku egzekucji, wobec niedojścia do skutku dwukrotnie wyznaczonej licytacji i wobec zgłoszonego przez wierzyciela wniosku o przejęcie nieruchomości, sąd postanowieniem przysądził na rzecz W.S. własność egzekwowanej nieruchomości w cenie nabycia 46 500 zł, postanawiając zarazem zwrócić nabywcy sumę 4650 zł wpłaconą do depozytu sądowego tytułem rękojmi. Na skutek wniosku I.H. o uwzględnienie jej wierzytelności z tytułu alimentów, mającej pierwszeństwo przed wierzytelnością W.S., i o zobowiązanie nabywcy do uzupełnienia ceny nabycia w trybie art. 1037 § 1 KPC sąd wezwał W.S. do uzupełnienia ceny nabycia przez wpłacenie odpowiedniej sumy. Postanowienie oparte było na art. 1025 § 1KPC, zgodnie z którym wspomniane należności ulegają zaspokojeniu z ceny nabycia przed wierzytelnością S. W.S. zaskarżył to postanowienie zażaleniem, po rozpoznaniu którego sąd drugiej instancji uchylił postanowienie sądu pierwszej instancji. W uzasadnieniu swego postanowienia

Sąd Wojewódzki wyraził pogląd, że skoro S., którego wierzytelność wynosi 104 500 zł z odsetkami, zaliczył z tej wierzytelności 46 500 zł na poczet ceny nabycia, to tylko jego wierzytelność do wysokości tej sumy znalazła zaspokojenie, a w związku z tym zobowiązanie go do uzupełnienia ceny w trybie art. 1037 KPC nie jest słuszne.

W dniu 29.3.1971 r. wpłynęła rewizja nadzwyczajna Ministra Sprawiedliwości, oparta na zarzucie rażącego naruszenia przez Sąd Wojewódzki art. 1037 § 1, art. 968 § 1 i art. 1025 § 1 pkt 2 i 3 KPC. Rewizja zawierała wniosek o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Wojewódzkiego i oddalenie zażalenia W.S. na postanowienie sądu pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i oddalił zażalenie wierzyciela W.S. na postanowienie sądu pierwszej instancji. Sąd Najwyższy wskazał, że skarżący słusznie zarzucił, iż ocena, czy zaliczana na poczet ceny nabycia wierzytelność własna nabywcy znajduje pokrycie w cenie nabycia (art. 968 § 1 i § 2 KPC), powinna być dokonana w ścisłym powiązaniu z art. 1025 § 1-3 KPC, jeśli z podlegającego egzekucji majątku dłużnika mają być zaspokojone należności i innych wierzycieli. Fakt bowiem, że nabywca nieruchomości zalicza na poczet ceny nabycia własną wierzytelność, nie może go stawiać w lepszej sytuacji niż innych wierzycieli dochodzących zaspokojenia swych należności z tego samego mienia dłużnika, a tym bardziej wierzycieli korzystających z pierwszeństwa zaspokojenia. Za wierzytelność znajdującą pokrycie w cenie nabycia można zatem uznać taką tylko wierzytelność lub taką jej część, która by w wyniku sporządzonego w przyszłości planu podziału została zaspokojona. W tej sytuacji, jeśli wierzyciel w sposób niezgodny z wyżej cytowanymi przepisami zaliczył na poczet ceny nabycia własną wierzytelność i uzyskał na tej podstawie przysądzenie własności, uchybienie powyższe może zostać naprawione w drodze przewidzianej w art. 1037 § 1 KPC. Sąd pierwszej instancji prawidłowo więc wezwał nabywcę S. przed sporządzeniem planu podziału do uzupełnienia ceny nabycia, stwierdzając, że uczestniczka postępowania I.H. zgłosiła we właściwym trybie swą wierzytelność, polegającą na zaspokojeniu egzekwowanego majątku dłużnika przed wierzytelnością S. Sąd Wojewódzki,

uchylając postanowienie sądu pierwszej instancji, uniemożliwił uzyskanie zaspokojenia wierzytelności alimentacyjnej, w związku z czym dopuścił się rażącego naruszenia wymienionych poprzednio przepisów prawa.

1. **Opisz mechanizm zaliczania wierzytelności wierzyciela egzekwującego na poczet ceny nabycia.**
2. **W jaki sposób oblicza się, jaka część wierzytelności nabywcy może zostać zaliczona na cenę nabycia?**
3. **Czemu służy unormowanie zawarte w art. 1037 § 1 KPC?**
4. **W jaki sposób może dojść do sytuacji, w której nabywca potrącił wierzytelność, która nie mieści się w cenie nabycia?**
5. **Jaki błąd popełnił Sąd Wojewódzki, uchylając postanowienie sądu pierwszej instancji w omawianej sprawie?**

Ad 1. W toku egzekucji z nieruchomości określonym przez prawo osobom na różnych etapach postępowania przysługuje prawo do przejęcia nieruchomości będącej przedmiotem egzekucji (zob. art. 958 § 1 KPC dotyczący przejęcia nieruchomości rolnej przed licytacją, art. 982 § 1 i 2 KPC stanowiący o możliwości przejęcia po pierwszej licytacji i art. 984 KPC dotyczący przejęcia po drugiej licytacji). Zarówno osoby, które zgłosiły wniosek o przejęcie nieruchomości, jak i nabywca licytacyjny mogą zaliczyć na poczet ceny nabycia własną wierzytelność lub jej część, jeżeli znajduje ona pokrycie w cenie nabycia. Za zgodą wierzyciela nabywca może także zaliczyć na poczet ceny jego wierzytelność, jeżeli znajduje ona pokrycie w cenie nabycia (art. 968 § 1 i 2 KPC). Określenie, że wierzytelność znajduje pokrycie w cenie nabycia, nie oznacza, że wierzytelność ta zostanie zaliczona na cenę nabycia do jej wysokości. Przykładowo: jeżeli wierzyciel, który przejął nieruchomość po drugiej licytacji (art. 984 KPC), posiada względem dłużnika wierzytelność w kwocie 100 000 zł, a nabycie (przejęcie) następuje za cenę 60 000 zł, to nabywca nie będzie musiał uiścić ceny w żadnej wysokości tylko wtedy, gdy jego wierzytelność zostanie zaspokojona w planie podziału na kwotę odpowiadającą cenie nabycia. Kolejny przykład: wierzyciel w przyszłym planie podziału ma być zaspokojony do kwoty 20 000 zł (gdy cała wie-

rzytelność wynosi 100 000 zł); zaliczeniu na cenę nabycia (przejęcia) podlegałaby tylko kwota 20 000 zł. Tak więc cena nabycia wynosząca 60 000 zł pokryta zostałaby w następujący sposób: 20 000 zł z zaliczonej wierzytelności, zaś pozostałe 40 000 zł wierzyciel (który zgłosił wniosek o przejęcie, nabywca) musiałby zapłacić przed przysądzeniem na jego rzecz własności. Możliwa jest także sytuacja, w której cała wierzytelność zostanie zaliczona na cenę nabycia – w sytuacjach, gdy miałaby ona zostać zaspokojona w planie podziału w całości, lub też sytuacja odwrotna, w której wierzytelność nie zostanie zaliczona w żadnej części, bo nie zostałaby ona uwzględniona w planie podziału (np. wierzyciel przejmujący chciał zaliczyć swą wierzytelność na poczet ceny nabycia, lecz z uwagi na niską kolejność zaspokojenia nie znalazłaby ona zaspokojenia w planie podziału).

Ad 2. Jeżeli nabywca złoży wniosek o zaliczenie jego wierzytelności (przysługującej mu względem dłużnika egzekwowanego) na poczet ceny nabycia, sąd przed dokonaniem takiego zaliczenia zobowiązany jest ustalić, czy wierzytelność ta zostanie w przyszłości zaspokojona w planie podziału. Tylko ta jej część może podlegać zaliczeniu. Rozpoznając taki wniosek, sąd musi więc sporządzić hipotetyczny plan podziału[251], by sprawdzić, czy i w jakiej wysokości wierzytelność zostanie zaspokojona. Po dokonaniu obliczenia, w przypadku gdy zaliczana wierzytelność nie pokrywa w całości ceny nabycia, wezwie nabywcę do uiszczenia reszty ceny pod rygorem wygaśnięcia skutków przybicia. Przykładowo: wierzyciel przejmujący nieruchomość składa wniosek o zaliczenie jego egzekwowanej wierzytelności w kwocie 100 000 zł na cenę nabycia wynoszącą 60 000 zł. Wierzytelność jest więc większa niż cena nabycia. Jednakże w egzekucji występuje trzech innych wierzycieli z wierzytelnościami w kwotach po 10 000 zł, każda z pierw-

[251] W rzeczywistości sąd nie sporządza planu podziału stanowiącego decyzję procesową, bo czynność ta następuje dopiero po przysądzeniu własności. Na tym etapie sporządza technicznie jedynie niejako symulację planu podziału, aby wstępnie ustalić, jaka część wierzytelności nabywcy będzie w przyszłości zaspokojona w planie podziału. Gdyby obliczenia te okazały się niedokładne, korekta wysokości wierzytelności zaliczonej na cenę nabycia może nastąpić już po sporządzeniu planu podziału na podstawie art. 1037 KPC, o czym szerzej w odpowiedzi na pytania nr 3 i 4.

szeństwem zaspokojenia wyższym niż wierzytelność nabywcy (wierzyciela przejmującego). Tak więc w planie podziału pierwsze zostałyby zaspokojone te wierzytelności (3 x 10 000 zł), a wierzytelność nabywcy zostałaby zaspokojona do kwoty 30 000 zł (suma do podziału wynosi 60 000 zł). Nabywca może więc zaliczyć na cenę nabycia tylko 30 000 zł (bo tylko ta część wierzytelności „mieści się w cenie nabycia"), sąd wezwie go więc do uiszczenia brakujących 30 000 zł pod rygorem wygaśnięcia skutków przybicia.

Ad 3 i 4. Ustalając, jaka część wierzytelności może zostać zaliczona na cenę nabycia (czyli inaczej: jaką częścią wierzytelności nabywca może pokryć cenę nabycia), sąd dokonuje obliczeń, w jakiej wysokości wierzytelność ta będzie w przyszłości zaspokojona z ceny nabycia. Nie zawsze jednak możliwe jest dokładne obliczenie tej kwoty. Zmienić może się zarówno suma podlegająca podziałowi, jak i wierzytelności biorące udział w podziale. Przykładem pierwszej sytuacji jest uzyskanie dodatkowych środków, jakie przyniosła zajęta nieruchomość, a które powiększają sumę podlagającą podziałowi. Przykładem drugiej sytuacji jest zgłoszenie już po przybiciu i wykonaniu przez nabywcę warunków licytacyjnych kolejnych wierzytelności na podstawie art. 1036 § 1 KPC. W drugiej sytuacji – jeżeli zgłoszone w końcowym etapie egzekucji wierzytelności mają wyższą kategorię zaspokojenia niż wierzytelność zaliczona na cenę nabycia – dochodzi do sytuacji, w której na poczet ceny nabycia zaliczono większą część wierzytelności nabywcy, niż by należało. Sąd dokonujący wcześniej obliczeń, jaką część ceny ma dopłacić nabywca, nie miał bowiem wiedzy o tym, że w późniejszym okresie zostaną zgłoszone dalsze wierzytelności. Jest to wiadome na etapie sporządzania planu podziału, w którym zostaną uwzględnieni także wierzyciele zgłaszający się na podstawie art. 1036 KPC. Jeżeli okaże się, że uiszczona przez nabywcę kwota nie wystarczy na zaspokojenie wierzytelności mających wyższą kategorię zaspokojenia, sąd wezwie nabywcę do uiszczenia brakującej kwoty – stosownie do art. 1037 KPC. Posługując się wcześniejszym przykładem: wierzyciel nabył nieruchomość za cenę 60 000 zł, składając wniosek o zaliczenie na tę

cenę swojej egzekwowanej wierzytelności w kwocie 100 000 zł (w przypadku pełnego zaliczenia nie musiałby w ogóle płacić ceny nabycia). Sąd po dokonaniu wstępnego obliczenia i ustaleniu, że wierzytelność nabywcy wyprzedzają w kolejności zaspokojenia inne wierzytelności na łączną kwotę 30 000 zł, wezwał go do uiszczenia brakującej ceny nabycia w kwocie 30 000 zł (dokonano więc zaliczenia na cenę nabycia części wierzytelności nabywcy w kwocie 30 000 zł). Po wykonaniu warunków licytacyjnych i przysądzeniu własności swoją wierzytelność z tytułu zaległych alimentów na kwotę 10 000 zł na podstawie art. 1036 § 1 pkt 1 KPC zgłosił kolejny wierzyciel. Zgłoszona wierzytelność w planie podziału wyprzedza wierzytelność nabywcy (należąca do kategorii dziewiątej). Tak więc nabywca w planie podziału otrzyma nie 30 000 zł, lecz 20 000 zł. Doszło więc do zaliczenia na cenę nabycia „wierzytelności, która się w niej nie mieści". Po sporządzeniu planu podziału kwota, jaką powinien uiścić nabywca tytułem reszty ceny[252], jest już dokładnie wiadoma. Sąd wezwie więc nabywcę do uiszczenia reszty ceny, a w planie podziału wskaże osobę, dla której kwota ta jest przeznaczona (z konsekwencjami określonymi w art. 1037 § 3 KPC).

Ad 5. Nieprawidłowo uchylając postanowienie sądu pierwszej instancji, Sąd Wojewódzki błędnie przyjął, że wierzytelność nabywcy znajdowała pokrycie w cenie nabycia, skoro była od niej większa. Jak już wskazano, samo stwierdzenie, że nabywca posiada względem dłużnika wierzytelność wyższą niż cena nabycia, nie uprawnia do takiego wniosku. Chodzi bowiem tylko o tę część wierzytelności, która zostanie zaspokojona w podziale sumy uzyskanej w egzekucji.

[252] Kwota, jaką ma dopłacić nabywca, jest pochodną tego, w jakiej wysokości ostatecznie zaliczono wierzytelność nabywcy na cenę nabycia. Jeżeli więc – zgodnie z art. 1037 § 1 KPC – przy sporządzeniu planu podziału okaże się, że nabywca, uiszczając cenę, potrącił wierzytelność, która się w niej nie mieści, sąd postąpi stosownie do tego przepisu.

7. Udział wierzyciela hipotecznego w planie podziału – *case* nr 7

Wierzyciel, który przed zajęciem nieruchomości uzyskał na niej hipotekę kaucyjną, stwierdzoną w opisie i oszacowaniu, ale w chwili podziału nie legitymuje się tytułem wykonawczym, uczestniczy w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z tej nieruchomości bez potrzeby zgłoszenia się i udowodnienia wierzytelności zabezpieczonej tą hipoteką. Przypadającą mu należność pozostawia się na rachunku depozytowym sądu, wskazując przyczyny uzasadniające wstrzymanie wypłaty.

Uchwała SN z dnia 30.1.2008 r., III CZP 134/07, OSNC 2009, Nr 1, poz. 8, Biul. SN 2008, Nr 1, s. 12, M. Praw. 2008, Nr 19, poz. 1030.

Sąd Najwyższy odpowiadał na pytanie, czy w planie podziału kwoty uzyskanej z egzekucji z nieruchomości uczestniczy także podmiot, który uzyskał wpis hipoteki kaucyjnej na tej nieruchomości i która to hipoteka została stwierdzona w opisie i oszacowaniu, pomimo tego, że podmiot ten nie przedłożył tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi, a w razie przyjęcia, że podmiot taki uczestniczy w planie podziału – czy kwotę przypadającą na jego wierzytelność należy złożyć do depozytu sądowego i na jakiej podstawie prawnej, a także – jeżeli podlega ona złożeniu do depozytu na podstawie art. 1038 KPC – to kiedy, w jakim trybie i w jaki sposób ma być wykazane „ustanie stosunku prawnego", o jakim mowa w tym przepisie.

Podejmując powyższą uchwałę, Sąd Najwyższy jednocześnie odmówił podjęcia uchwały w pozostałym zakresie. Uchwała zapadła na gruncie następującego stanu faktycznego: Sąd Rejonowy postanowieniem zatwierdził plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji, w którym z uzyskanej ceny sprzedaży nieruchomości w kwocie 321 000 zł pokryte zostały: opłata za sporządzenie planu – 3530 zł, podatek VAT – 57 885,25 zł, koszty postępowania egzekucyjnego poniesione przez wierzycieli – 45 576,10 zł, natomiast pozostała kwota 214 008,65 zł została przypisana na rzecz spółki „N.W." S.A. w T. w upadłości, która wprawdzie nie jest wierzycielem egzekwującym, jednak przed zajęciem nieruchomo-

ści nabyła, stwierdzone w opisie i oszacowaniu, prawo w postaci ustanowionej na nieruchomości dłużnika hipoteki kaucyjnej do kwoty 1 911 070 zł, korzystającej z pierwszeństwa przed pozostałymi hipotekami obciążającymi tę nieruchomość w sytuacji, w której kwota przypadająca na należności umieszczone w piątej kategorii zaspokojenia (art. 1025 pkt 5 KPC) nie wystarczała na pokrycie wszystkich należności tej kategorii.

W zażaleniu Bank Spółdzielczy w S.B., któremu również przysługiwała stwierdzona w opisie i oszacowaniu hipoteka do kwoty 300 000 zł, zarzucił naruszenie art. 1036 i 1025 § 1 pkt 5 KPC, wskazując, że „N.W." S.A. w T. nie powinien uczestniczyć w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, skoro nie będąc wierzycielem egzekwującym nie potwierdził tytułem wykonawczym wierzytelności zabezpieczonej hipoteką. Sąd Najwyższy wskazał, że według art. 1036 KPC w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości oprócz wierzyciela egzekwującego uczestniczą m.in. osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu, a także pracownicy co do stwierdzonych dokumentem należności za pracę, jeżeli zgłosili swe roszczenia przed sporządzeniem planu podziału. Przy interpretacji zawartego w tym przepisie zdania „osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu" pojawia się pytanie, czy osoby takie uczestniczą w podziale sumy uzyskanej z egzekucji bez potrzeby zgłoszenia się i udowodnienia tych praw najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu. Użyty w cytowanym zdaniu spójnik „lub" wskazuje, że obejmuje ono dwie grupy osób: osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu, oraz osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa, wprawdzie niestwierdzone w opisie i oszacowaniu, ale zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu. Konsekwencją tego rozróżnienia jest wniosek, że wymagane zgłoszenie i udowodnienie prawa odnosi się wyłącznie do drugiej gru-

py osób, nie dotyczy zaś osób wymienionych w pierwszej grupie (por. post. SN z dnia 23.1.1976 r., III CRN 304/75, OSNCP 1976, Nr 11, poz. 252). Nie ulega wątpliwości, że do praw stwierdzonych w opisie i oszacowaniu, nabytych przed zajęciem nieruchomości, należy – jako prawo rzeczowe ograniczone – hipoteka, a więc także stanowiąca jeden z jej rodzajów hipoteka kaucyjna[253]. Przepisy art. 1036 KPC w części dotyczącej praw stwierdzonych w opisie i oszacowaniu pozostają w ścisłym związku z hipotezą art. 1025 § 1 pkt 5 KPC, który do kategorii piątej zalicza m.in. należności zabezpieczone hipotecznie.

Dążąc do przyspieszenia postępowania egzekucyjnego ustawodawca nie zawsze wymaga, aby wierzyciel legitymowany do uczestnictwa w podziale był zarazem rzeczywiście uprawnionym w sferze prawa materialnego; w niektórych przypadkach zadowala się określoną dozą prawdopodobieństwa, że wierzytelność rzeczywiście istnieje. W takich przypadkach uwzględnieniu podlegają nie tylko wierzytelności osób, których prawa nabyte na nieruchomości przed zajęciem zostały stwierdzone w opisie i oszacowaniu, ale także np. wierzytelności pracowników stwierdzone dokumentem, niekoniecznie urzędowym (art. 1036 *in fine* KPC), wierzytelności osób legitymujących się pozasądowymi tytułami wykonawczymi, które nie są w postępowaniu klauzulowym weryfikowane co do meritum (art. 777 pkt 4-6 KPC i art. 96 ustawy z dnia 29.8.1997 r. – Prawo bankowe, tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665), oraz wierzytelności wierzycieli dysponujących postanowieniem o zabezpieczeniu (art. 730 i n. KPC). W takich sytuacjach, gdy pojawia się wątpliwość co do tego, czy wierzyciel uznany w planie podziału za uprawnionego jest rzeczywiście uprawnionym, pozostali wierzyciele mogą poza postępowaniem egzekucyjnym wykazywać, że przysługujące mu prawo wygasło lub w ogóle nie powstało, wytaczając na podstawie art. 189 KPC powództwo o usta-

[253] Przedmiotowa uchwała została podjęta w czasie, kiedy funkcjonowała hipoteka kaucyjna. Ustawa z dnia 26.6.2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r., Nr 131, poz. 1075) uchyliła z dniem 20.2.2011 r. art. 102-108 u.k.w.h. regulujące instytucję hipoteki kaucyjnej. Ponieważ jednak obecna hipoteka swą konstrukcją odpowiada dawnej hipotece kaucyjnej, zamieszczone w uchwale uwagi są nadal aktualne.

lenie nieistnienia prawa objętego planem podziału, z możliwością jego zabezpieczenia (art. 1028 § 4 w zw. z art. 755 § 1 KPC). Przyjęcie takiego rozwiązania wynika z wyodrębnienia postępowania rozpoznawczego i wykonawczego przy założeniu, że postępowanie wykonawcze nie służy rozpoznawaniu sporów o prawo, lecz sprawnemu zaspokojeniu wierzyciela. Koncepcja ta jest widoczna zarówno na tle powództwa o ustalenie nieistnienia prawa objętego planem, jak również na tle konstrukcji powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 KPC).

W ocenie Sądu Najwyższego za przyjęciem prezentowanej koncepcji przemawiają także uregulowania przewidziane w przepisach ustawy z dnia 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece. Zgodnie z art. 3 tej ustawy domniemywa się, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. Domniemanie to może być wprawdzie obalone, jednak w postępowaniu o podział sumy ciężar przedłożenia odpowiedniego dowodu, w szczególności w formie prawomocnego wyroku uchylającego wpis, spoczywa na osobie, która ma w tym interes (art. 6 KC). Poza tym wymaganie udowodnienia prawa ujawnionego w dziale IV księgi wieczystej pozostawałoby w sprzeczności z istotą hipoteki, której funkcją jest – w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności – obciążenie nieruchomości z tym skutkiem, że przy zaspokojeniu z nieruchomości uprawnionemu przysługuje pierwszeństwo (art. 11 i 65 ust. 1 u.k.w.h.).

Poszukując argumentów wynikających z zastosowania wykładni systemowej, zwrócić należy uwagę na art. 236 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535), w świetle którego wierzytelności zabezpieczone hipoteką – *lege non distinguente* także kaucyjną – uwzględniane są na liście wierzytelności z urzędu, bez potrzeby zgłoszenia.

Przedstawione argumenty prowadzą do udzielenia pozytywnej odpowiedzi na pierwsze pytanie Sądu Okręgowego. Dokonane rozważania uzasadniają wniosek, że wierzyciel, który przed zajęciem nieruchomości uzyskał na niej hipotekę stwierdzoną w opisie i oszacowaniu, uczestniczy w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z tej nieruchomości bez potrzeby zgłoszenia się i udowodnienia wierzytelności zabezpieczonej tą hipoteką.

Sąd Najwyższy odpowiedział także pozytywnie na drugie pytanie, jednak w obecnym stanie prawnym odpowiedź taka wynika wprost w treści przepisu[254].

Sąd Najwyższy odmówił odpowiedzi na trzecie pytanie, uznając, że wybiega ono poza granice kognicji w rozpoznawanej sprawie. Do oceny zasadności postanowienia sądu pierwszej instancji, a więc w istocie rozstrzygnięcia kwestii, czy plan podziału jest prawidłowo sporządzony, nie jest potrzebna odpowiedź na pytanie o chwilę oraz sposób wykazywania „ustania stosunku prawnego" uzasadniającego korzystanie z hipoteki kaucyjnej.

1. **Czy uprawomocnienie się postanowienia o przysądzeniu własności wpływa na los hipotek obciążających nieruchomość będącą przedmiotem egzekucji?**
2. **Czy podmiot, który uzyskał wpis hipoteki przed zajęciem, niebędący wierzycielem prowadzącym egzekucję, uczestniczy w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji?**
3. **Czy niebędący wierzycielem prowadzącym egzekucję podmiot, który uzyskał wpis hipoteki przed zajęciem, musi zgłosić swój udział w postępowaniu, aby uzyskać zaspokojenie swej wierzytelności zabezpieczonej hipoteką (która wygaśnie na skutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu)?**
4. **Czy sytuacja wierzyciela hipotecznego w egzekucji z nieruchomości, który posiada tytuł wykonawczy obejmujący wierzytelność zabezpieczoną hipoteką, i wierzyciela nieposiadającego takiego tytułu jest taka sama?**
5. **Czy obaj wymienieni w pytaniu nr 4 wierzyciele wezmą udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji? Jaka jest między nimi różnica?**

[254] Ustawą z dnia 26.6.2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r., Nr 131, poz. 1075) do art. 1036 KPC dodano § 2, według którego jeżeli wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym, należność przypadającą wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym sądu (od dnia 1.1.2015 r. – rachunku Ministra Finansów). Przepis ten wszedł w życie w dniu 20.2.2011 r.

6. **Do jakiego momentu kwota przypadająca wierzycielowi hipotecznemu nieposiadającemu tytułu wykonawczego pozostanie na rachunku depozytowym?**
7. **Dlaczego Sąd Najwyższy odmówił odpowiedzi na trzecie z pytań postawionych przez Sąd Okręgowy?**

Ad 1 i 2. Zgodnie z art. 1000 § 1 KPC z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciążących na nieruchomości. Na miejsce tych praw powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Do praw tych należy także hipoteka. Z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu hipoteki obciążające nieruchomość będącą przedmiotem egzekucji wygasają. Wierzytelności zabezpieczone tymi hipotekami zostaną zaspokojone z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny, czyli na podstawie art. 1025 § 1 pkt 5 KPC. Wierzyciel hipoteczny zostanie więc ujęty w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Szczegóły tego zaspokojenia zależą od tego, czy wierzyciel hipoteczny posiada tytuł wykonawczy obejmujący wierzytelność zabezpieczoną daną (wygasłą już) hipoteką czy też nie (o tym szerzej w odpowiedzi na pytania nr 4 i 5).

Ad 3. Wierzyciel hipoteczny niebędący wierzycielem egzekwującym nie musi zgłaszać swego udziału w postępowaniu egzekucyjnym – organ egzekucyjny uwzględni jego udział w postępowaniu z urzędu. Zgodnie z art. 922 KPC osoby, którym przysługują ograniczone prawa rzeczowe na nieruchomości, są uczestnikami postępowania egzekucyjnego. W opisie i oszacowaniu komornik wymieni m.in. „prawa i obciążenia" stwierdzone na podstawie odpisu z księgi wieczystej (art. 947§ 1 pkt 3 KPC). Skoro opis i oszacowanie wymienia prawa ciążące na tej nieruchomości, obowiązek zgłoszenia przez wierzyciela takich praw byłby pozbawiony logicznych argumentów. Art. 1036 § 1 pkt 3 KPC wskazuje, że w podziale oprócz wierzyciela egzekwującego uczestniczą także osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa

stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu. Oznaczający alternatywę zwrot „lub" przesądza o tym, iż przepis ten wskazuje na dwie kategorie wierzycieli, a mianowicie tych, który nabyli prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu (ci nie muszą już zgłaszać tych praw), oraz tych, którzy te prawa muszą zgłosić w określonym terminie.

Ad 4 i 5. Art. 1036 § 1 pkt 3 KPC nie dzieli wierzycieli hipotecznych na posiadających tytuł wykonawczy i go nieposiadających. Każdy uprawniony z tytułu hipoteki jest uczestnikiem postępowania egzekucyjnego (art. 922 KPC), bierze też udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Jeżeli jednak legitymuje się tytułem wykonawczym, sumę przyznaną mu w planie podziału otrzyma bezpośrednio. Jeżeli jednak jego wierzytelność (zabezpieczona wygasłą już hipoteką) nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym, należność mu przypadającą pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów (art. 1036 § 2 KPC).

Ad 6. Zgodnie z art. 68 ust. 1 u.k.w.h. hipoteka może zabezpieczać także wierzytelność przyszłą. Może więc dojść do sytuacji, w której na skutek przysądzenia własności hipoteka taka wygaśnie, a odpowiednia kwota z tego tytułu zostanie złożona na rachunku depozytowym[255]. Kwota ta pozostanie tam aż do ustania stosunku prawnego uzasadniającego korzystanie z hipoteki (art. 1038 § 1 KPC). Sytuację obrazuje następujący przykład: wierzyciel A prowadzi egzekucję z nieruchomości dłużnika B. Nieruchomość została obciążona hipoteką na zabezpieczenie zaciągniętego przez B w banku C kredytu. Dłużnik spłaca kredyt regularnie, więc brak jest podstaw do wystawienia przeciwko niemu przez bank tytułu egzekucyjnego. Jednocześnie na skutek egzekucji prowadzonej przez A nieruchomość zostaje sprzedana, a hipoteka zabezpieczająca wierzytelność banku wygasa. Kwota, jaka

[255] Powodem złożenia wskazanej sumy na rachunku depozytowym Ministra Finansów jest brak tytułu wykonawczego (art. 1036 § 2 KPC). Ten zaś nie może powstać, bo nie istnieje jeszcze wierzytelność, hipoteka w podanym przykładzie zabezpiecza bowiem wierzytelność przyszłą, nieistniejącą jeszcze w momencie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Na tym etapie nie wiadomo także, czy kiedykolwiek w przyszłości wierzytelność taka powstanie.

przypadła bankowi C z tytułu wygasłej hipoteki, zostaje złożona na rachunku depozytowym zgodnie z art. 1036 § 2 KPC. Pozostanie tam dopóty, dopóki B jest dłużnikiem banku z tytułu przedmiotowego kredytu. Po jego spłacie stosunek obligacyjny wiążący dłużnika B (kredytobiorcę) i bank C wygasa. Wygaśnięcie stosunku uzasadniającego korzystanie z hipoteki powoduje, że zdeponowana kwota jest już zbędna wierzycielowi hipotecznemu (tu: bankowi C). Wierzyciele C nie wiedzą jednak, czy pozostająca w depozycie kwota jest nadal niezbędna do zabezpieczania wierzytelności banku. Mogą oni poza postępowaniem egzekucyjnym wykazywać, że przysługujące bankowi prawo wygasło, wytaczając na podstawie art. 189 KPC powództwo o ustalenie nieistnienia prawa objętego planem podziału, z możliwością jego zabezpieczenia (art. 1028 § 4 w zw. z art. 755 § 1 KPC).

Ad 7. Sąd Okręgowy zadał m.in. pytanie, kiedy i w jakim trybie ma zostać wykazane ustanie stosunku prawnego uzasadniającego korzystanie z hipoteki, o którym mowa w art. 1038 KPC[256]. Sąd Najwyższy uznał, że pytanie to wybiega poza granice kognicji w rozpoznawanej sprawie. Przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego była prawidłowość planu podziału w zakresie objętym zażaleniem na postanowienie zatwierdzające plan w następstwie oddalenia zarzutów. Do oceny zasadności postanowienia, a więc w istocie rozstrzygnięcia kwestii, czy plan podziału jest prawidłowo sporządzony, nie była potrzebna odpowiedź na pytanie o chwilę oraz sposób wykazywania „ustania stosunku prawnego" uzasadniającego korzystanie z hipoteki kaucyjnej. Sąd Najwyższy wskazał jednak, że moment i sposób zwolnienia kwoty złożonej na rachunku depozytowym zależy od wierzyciela. W razie sporu wierzycielowi przysługuje powództwo przeciwko wierzycielowi hipotecznemu o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego, ze skutkiem pozwalającym na zwolnienie kwoty zatrzymanej w depozycie.

[256] Obecnie art. 1038 § 1 KPC.

Rozdział IV. Egzekucja świadczeń niepieniężnych

Orzeczenia, pytania (polecenia), komentarz

1. Egzekucja czynności zastępowalnych na podstawie art. 1049 KPC – *case* nr 1

Na wniosek wierzyciela, umocowanego w trybie art. 1049 KPC do wykonania czynności na koszt dłużnika, sąd może na podstawie art. 1051 § 3 KPC polecić komornikowi usunięcie oporu dłużnika przeszkadzającego tej czynności.

Uchwała SN z dnia 5.11.1986 r., III CZP 79/86, OSNC 1987, Nr 12, poz. 191.

Sąd Najwyższy odpowiadał na pytanie, jakie środki prawne przysługują wierzycielowi upoważnionemu przez sąd do wykonania czynności na koszt dłużnika (art. 1049 § 1 KPC), jeżeli wykonując przyznane mu przez sąd uprawnienie doznał ze strony dłużnika przeszkód uniemożliwiających mu realizację tego, do czego umocowany został przez sąd, a w szczególności czy w drodze analogii z art. 1051 § 3 KPC może on wówczas domagać się, aby sąd polecił komornikowi usunięcie oporu dłużnika.

W przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy wezwał dłużników, aby w terminie tygodniowym – zgodnie z treścią przedstawionego przez wierzycieli tytułu wykonawczego – usunęli ogrodzenie z siatki uniemożliwiające przejazd, przechód i przegon. Po bezskutecznym upływie tego terminu Sąd Rejonowy udzielił wierzycielowi umocowania do wykonania czynności usunięcia ogrodze-

nia na koszt dłużników (art. 1049 § 1 KPC). Ci jednak stawili opór i przeszkodzili tej czynności wierzycieli. Wniosek wierzycieli o polecenie komornikowi usunięcia oporu dłużników Sąd Rejonowy oddalił. Przyjął bowiem, że przewidziana w art. 1051 KPC sankcja usunięcia oporu dłużnika nie ma zastosowania, gdy uniemożliwia on egzekucję prowadzoną na podstawie art. 1049 KPC.

Sąd Najwyższy wskazał, że funkcją egzekucji sądowej jest wymuszenie na dłużniku wykonania obowiązku (*dare*, *facere*, *pati*) określonego w tytule wykonawczym. Między innymi przewidziane są również środki łamania oporu dłużnika lub innych osób, jeżeli czynnie lub biernie przeszkadzają czynnościom komornika przez ich utrudnianie albo uniemożliwianie (art. 765 KPC). Potrzeba usuwania oporu (biernego lub czynnego) dłużnika występuje również, gdy opór skierowany jest przeciwko czynnościom (*facere*) wierzyciela, do wykonania których dłużnik został zobowiązany w tytule egzekucyjnym, lecz ich dobrowolnie nie wykonuje. Chodzi tu o czynności, które może wykonać także inna osoba. Zwane są one w nauce czynnościami zastępowalnymi lub zamiennymi.

W świetle wskazanej na wstępie funkcji egzekucji niemożliwe byłoby przyjęcie, że ustawodawca nie wyposażył sądu w skuteczny środek pełnej realizacji jedynie, gdy chodzi o egzekucję prowadzoną w tym trybie dla zaspokojenia wierzytelności w postaci świadczenia czynności, zwanej zamienną lub zastępowalną. Nie sposób też uznać tego za przeoczenie, nie dostrzegane przez ustawodawcę od kilkudziesięciu lat, i to mimo wielokrotnych nowelizacji sądowego prawa egzekucyjnego.

Umocowanie wierzyciela do wykonania na koszt dłużnika wskazanej w tytule egzekucyjnym czynności (*facere*) mieści w sobie nakaz jej znoszenia (*pati*) przez dłużnika. Tak więc upoważnienie wierzyciela udzielone mu przez sąd egzekucyjny na podstawie art. 1049 KPC stwarza w rozumieniu art. 1051 KPC dla dłużnika zakaz szeroko rozumianego przeszkadzania czynnościom, do wykonania których wierzyciel został upoważniony. Nie ma żadnych racjonalnych podstaw do wykładni ograniczającej dopuszczalność łamania oporu dłużnika jedynie do niektórych postaci przeszkadzania egzekucji czynności zamiennych (zastępowalnych), jak np. do łamania tylko oporu przeciwko usunięciu dokonanej przez

dłużnika sprzecznej z jego obowiązkiem zmiany w rozumieniu art. 1051 § 3 KPC.

Tak więc każdy bezprawny opór dłużnika, wywołujący skutki sprzeczne z celem egzekucji czynności zamiennej (zastępowalnej), podlega na wniosek wierzyciela z polecenia sądu (art. 1051 § 3 *in fine* KPC) usunięciu przez komornika w sposób przewidziany w art. 765 KPC.

Za wykładnią ograniczającą skuteczność egzekucji świadczeń niepieniężnych polegających na wykonaniu czynności zastępowalnej (zamiennej) nie może przemawiać umieszczenie przepisu o usuwaniu oporu w zdaniu ostatnim paragrafu 3 art. 1051 KPC, który to paragraf stanowi o „usunięciu dokonanej przez dłużnika zmiany sprzecznej z jego obowiązkiem". Zresztą opór przeciwko czynnościom wierzyciela umocowanego na podstawie art. 1049 KPC może w szerokim tego słowa znaczeniu stanowić również tego rodzaju „zmianę". Poza tym notuje się w nauce głosy, że systematyka przepisów szczegółowych o postępowaniu egzekucyjnym nie może być uznana za w pełni poprawną.

Za wykładnią uzasadniającą stosowanie instytucji łamania przez komornika na polecenie sądu oporu dłużnika przy egzekucji świadczeń niepieniężnych z art. 1049 KPC przemawia i to, iż nie jest tu dopuszczalna samopomoc wierzyciela. Stąd w razie oporu dłużnika wierzyciel egzekwujący ten rodzaj świadczeń niepieniężnych może posiłkowo wnosić o zastosowanie względem dłużnika środków przewidzianych w art. 1051 KPC.

1. **Czym różni się egzekucja unormowana w art. 1049 KPC od egzekucji uregulowanej w art. 1051 KPC?**
2. **Dlaczego Sąd Rejonowy w przedstawionej powyżej sprawie oddalił wniosek wierzycieli o polecenie komornikowi usunięcia oporu dłużników?**
3. **Jakie argumenty przemawiają za zastosowaniem do egzekucji czynności zastępowalnej opisanej w art. 1049 KPC rozwiązania usytuowanego w artykule normującym egzekwowanie zaniechania dłużnika, tj. art. 1051 KPC?**
4. **W jaki sposób komornik usuwa opór dłużnika przy wykonywaniu przez wierzyciela czynności zastępowalnej?**

5. **Jakie uprawnienia przysługują wierzycielowi umocowanemu do wykonania czynności zastępowalnej w miejsce dłużnika, jeżeli ten ostatni uniemożliwia mu wykonanie takiej czynności?**
6. **Jakie argumenty przemawiają za zastosowaniem unormowania zawartego w art. 1051 § 3 KPC do egzekucji czynności zastępowalnych?**
7. **Czy dopuszczalna jest samopomoc wierzyciela w sytuacji, gdy dłużnik utrudnia mu wykonanie czynności, do której wierzyciel został umocowany na podstawie art. 1049.**

Ad 1. W art. 1049 KPC unormowano egzekucję tzw. czynności zastępowalnych, a więc takich, które zamiast dłużnika jest w stanie wykonać osoba trzecia (przykładem może być wyrok uwzględniający powództwo posesoryjne zobowiązujący pozwanego do zasypania rowu, usunięcia przeszkody itp.). Już w samym wyroku sąd może upoważnić wierzyciela do wykonania nakazanej dłużnikowi (pozwanemu) czynności, gdyby ten jej nie wykonał w oznaczonym terminie. Jeżeli brak jest takiego rozstrzygnięcia, sąd na wniosek wierzyciela wzywa dłużnika do wykonania czynności w wyznaczonym terminie. Jeżeli dłużnik nie wykonał w zakreślonym terminie obowiązku nałożonego na niego tytułem wykonawczym, sąd na wniosek wierzyciela udzieli mu umocowania do wykonania tej czynności na koszt dłużnika. Takie postanowienie sądu będzie podstawą do wykonania przez wierzyciela (lub osoby reprezentujące jego prawa – wierzyciel może bowiem posłużyć się osobami trzecimi) czynności określonej w tytule wykonawczym. Na żądanie wierzyciela sąd przyzna mu również od dłużnika potrzebną sumę do wykonania czynności (w przytoczonym powyżej przykładzie będą to przewidywane koszty zasypania rowu czy usunięcia przeszkody przez osobę działająca na zlecenie wierzyciela). Przytoczony przepis nie normuje jednak sytuacji, gdy dłużnik przeszkadza wierzycielowi w wykonywaniu (z umocowania sądu) czynności, do której w tytule wykonawczym zobowiązany był dłużnik. Kwestii tej dotyczy omawiana uchwała.

Art. 1051 KPC normuje sposób wymuszenia biernego zachowania dłużnika. Dotyczy to wszelkiego rodzaju orzeczeń zakazu-

jących (np. wyrok uwzględniający powództwo negatoryjne i zakazujący pozwanemu naruszania powoda we własności jego nieruchomości). Jako sposób wyegzekwowania od dłużnika określonego zachowania (zaniechania) ustawodawca przewidział grzywnę nakładaną na dłużnika za naruszenie obowiązku zaniechania czynności określonych w tytule wykonawczym. Grzywna taka jest – na wypadek jej nieuiszczenia – zamieniana na areszt (art. 1053 KPC). Jeżeliby zaś dłużnik dokonał zmiany sprzecznej z treścią tytułu wykonawczego, sąd upoważni wierzyciela do usunięcia tej zmiany, a w razie oporu dłużnika poleci komornikowi usunięcie oporu (art. 1051 § 3 KPC).

Ad 2. Sąd Rejonowy oddalił wniosek wierzyciela o polecenie komornikowi usunięcia oporu dłużników przy wykonywaniu przez wierzycieli czynności w zastępstwie dłużnika, bowiem uznał, że przewidziana w art. 1051 KPC sankcja usunięcia oporu dłużnika nie ma zastosowania, gdy dłużnik uniemożliwia egzekucję prowadzoną na podstawie art. 1049 KPC. Wskazał, że za taką wykładnią przemawia umieszczenie przepisu o usuwaniu oporu w zdaniu ostatnim paragrafu 3 art. 1051 KPC, który to paragraf stanowi o „usunięciu dokonanej przez dłużnika zmiany sprzecznej z jego obowiązkiem". Taka interpretacja nie jest prawidłowa.

Ad 3. Przede wszystkim w świetle funkcji egzekucji niemożliwe byłoby przyjęcie, że ustawodawca nie wyposażył sądu w skuteczny środek pełnej realizacji jedynie wtedy, gdy chodzi o egzekucję prowadzoną w tym trybie dla zaspokojenia wierzytelności w postaci świadczenia czynności zwanej zamienną lub zastępowalną. Nie sposób też uznać tego za przeoczenie, niedostrzegane przez ustawodawcę od kilkudziesięciu lat, i to mimo wielokrotnych nowelizacji sądowego prawa egzekucyjnego.

Ponadto umocowanie wierzyciela do wykonania na koszt dłużnika wskazanej w tytule egzekucyjnym czynności *(facere*) mieści w sobie nakaz jej znoszenia (*pati*) przez dłużnika. Tak więc upoważnienie wierzyciela udzielone mu przez sąd egzekucyjny na podstawie art. 1049 KPC stwarza w rozumieniu art. 1051 KPC

dla dłużnika zakaz szeroko rozumianego przeszkadzania czynnościom, do wykonania których wierzyciel został upoważniony.

Nie ma innej możliwości wyegzekwowania czynności zastępowalnej w sytuacji oporu dłużnika. Nie jest bowiem dopuszczalna samopomoc wierzyciela. Dlatego właśnie w razie oporu dłużnika wierzyciel egzekwujący ten rodzaj świadczeń niepieniężnych może posiłkowo wnosić o zastosowanie względem dłużnika środków przewidzianych w art. 1051 KPC.

Ad 4. Opór dłużnika przy wykonywaniu przez wierzyciela czynności zastępowalnej komornik na polecenie sądu (art. 1051 § 3 KPC) usuwa przy pomocy organów policji (art. 765 KPC). Szczegóły regulują odpowiednie rozporządzenia[257].

Ad 5. Wierzyciel umocowany przez sąd do wykonania na koszt dłużnika czynności zastępczej w sytuacji, gdy dłużnik uniemożliwia mu wykonanie takiej czynności, może wystąpić do sądu o polecenie komornikowi usunięcia oporu dłużnika. Na wniosek wierzyciela, umocowanego w trybie art. 1049 KPC do wykonania czynności na koszt dłużnika, sąd może na podstawie art. 1051 § 3 KPC polecić komornikowi usunięcie oporu dłużnika przeszkadzającego tej czynności.

Ad 6. Umocowanie wierzyciela do wykonania na koszt dłużnika wskazanej w tytule egzekucyjnym czynności *(facere*) mieści w sobie nakaz jej znoszenia *(pati*) przez dłużnika. Upoważnienie wierzyciela udzielone mu przez sąd egzekucyjny na podstawie art. 1049 KPC stwarza w rozumieniu art. 1051 KPC dla dłużnika zakaz szeroko rozumianego przeszkadzania czynnościom, do

[257] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28.1.2002 r. w sprawie udzielania pomocy lub asystowania komornikowi przez Policję lub Straż Graniczną przy wykonywaniu czynności egzekucyjnych (Dz.U. z 2002 r., Nr 10, poz. 106), Rozporządzenie Prezesa rady Ministrów z dnia 18.3.2004 r. w sprawie udzielania pomocy lub asystowania komornikowi przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Agencję Wywiadu przy wykonywaniu czynności egzekucyjnych (Dz.U. z 2004 r., Nr 49 poz. 469), Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 7.4.2010 r. w sprawie udzielania pomocy komornikowi przez Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Służbę Wywiadu Wojskowego, Żandarmerię Wojskową lub wojskowe organy porządkowe przy wykonywaniu czynności egzekucyjnych (Dz.U z 2010 r., Nr 76, poz. 495).

wykonania których wierzyciel został upoważniony. Opór przeciwko czynnościom wierzyciela umocowanego na podstawie art. 1049 KPC stanowi w szerokim tego słowa znaczeniu zmianę, o jakiej mowa w art. 1051 § 3 KPC.

Ad 7. Nie jest dopuszczalna samopomoc wierzyciela, któremu dłużnik przeszkadza w wykonywaniu czynności zastępczej, do której został on upoważniony przez sąd na podstawie art. 1049 KPC. Ten ani inne przepisy nie dają wierzycielowi takiej możliwości. Dlatego konieczne było wyposażenie wierzyciela w instrument pozwalający na wyegzekwowanie tzw. czynności zastępowalnych także w razie oporu dłużnika przy wykonywaniu tych czynności. Dlatego waśnie w razie oporu dłużnika wierzyciel egzekwujący ten rodzaj świadczeń niepieniężnych może posiłkowo wnosić o zastosowanie względem dłużnika środków przewidzianych w art. 1051 § 3 KPC.

2. Egzekucja obowiązku usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych – *case* nr 2

1. Obowiązek usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych, polegający na złożeniu przez dłużnika oświadczenia odpowiedniej treści w formie ogłoszenia, podlega egzekucji na podstawie art. 1049 KPC.

2. Sąd jako organ egzekucyjny jest związany wnioskiem wierzyciela co do wskazanego sposobu egzekucji.

Uchwała SN z dnia 28.6.2006 r., III CZP 23/06, OSNC 2007, Nr 1, poz. 11.

Podejmując powyższą uchwałę, Sąd Najwyższy odpowiadał na pytania, czy nałożony na dłużnika obowiązek usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych wierzyciela, polegający na zamieszczeniu odpowiedniej treści oświadczenia w prasie lub też umieszczeniu go w innym miejscu (np. na tablicy ogłoszeń), stanowi tzw. czynność zastępowalną, egzekwowaną przy zastosowaniu art. 1049 KPC, czy też podlega on, jako tzw. czynność niezastępowalna, egzekucji w trybie określonym w art. 1050 KPC, a także czy sąd, działając jako organ egzekucyjny, jest związany wnioskiem wierzyciela co do wskazanego w nim sposobu egzekucji świadczenia niepieniężnego, a w związku z tym – w razie stwierdzenia, że niezasadna jest egzekucja wedle sposobu oznaczonego przez wierzyciela – winien taki wniosek oddalić, czy też powinien zastosować środki przymuszające przewidziane we właściwym przepisie, bez względu na treść wniosku egzekucyjnego.

Uchwała została podjęta na gruncie następującego stanu faktycznego: Sąd Rejonowy oddalił wniosek wierzycielki wniesiony przeciwko dłużniczce o wszczęcie egzekucji świadczenia niepieniężnego z powodu niedopuszczalności żądanego sposobu egzekucji, wierzycielka złożyła bowiem wniosek o przeprowadzenie egzekucji na podstawie art. 1049 KPC przewidzianego dla czynności tzw. zastępowalnych, podczas gdy świadczenie zasądzone na jej rzecz, tj. opublikowanie oświadczenia zawierającego tekst przeprosin za zachowanie naruszające dobra osobiste, ma – w ocenie sądu pierwszej instancji – charakter czynności niezastępowalnej i podlega egzekucji na podstawie art. 1050 KPC.

Wnioskodawczyni wniosła zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego.

Sąd Najwyższy wskazał, że nie może być wątpliwości, iż unormowanie zawarte w art. 24 KC – stanowiące element szeroko rozumianej ochrony dóbr osobistych – osłania przede wszystkim interes osoby dotkniętej naruszeniem. Fakt ten nie może być obojętny przy rozstrzyganiu przedstawionego zagadnienia prawnego, zwłaszcza współcześnie, wobec – obserwowanego także w judykaturze – zwiększonego zagrożenia dóbr osobistych ze strony mass mediów oraz uczestników debaty publicznej, a także w związku z rozprzężeniem dobrych obyczajów zarówno w życiu prywatnym, jak i publicznym. Należy również pamiętać, że przyjęty w Kodeksie postępowania cywilnego – przetransponowany z Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., a wcześniej z prawa niemieckiego – model egzekucji świadczeń niepieniężnych, oparty na przymuszaniu dłużnika do spełniania nakazanego świadczenia przez nakładanie grzywien (art. 1050 i n. KPC), uważany jest powszechnie za najmniej efektywny spośród rozwiązań stosowanych w innych państwach europejskich. Potwierdza to praktyka sądowa. Niska stawka grzywny oraz stosunkowo niewysoka ogólna suma grzywien w tej samej sprawie, a także inne ograniczenia powodują, że egzekucja okazuje się nieskuteczna, na czym cierpi nie tylko wierzyciel, ale także autorytet państwa (władzy sądowniczej). Sąd Okręgowy trafnie dostrzegł, że niejednokrotnie sprawca naruszenia woli uiszczać niewysokie grzywny niż wykonać wyrok. Co więcej, ustanowienie górnej ogólnej sumy grzywien w jednej sprawie oznacza, że uiszczenie jej przez dłużnika praktycznie zwalnia go z odpowiedzialności, a poszkodowanego pozbawia należnej mu – również z mocy Konstytucji RP – ochrony dóbr osobistych. Z tych przyczyn, uwzględniając także odniesienia historyczne i prawnoporównawcze (por. art. 56 i 57 ustawy z dnia 19.10.1972 r. o wynalazczości, tekst jedn.: Dz.U. z 1993 r., Nr 26, poz. 117 ze zm.; art. 20 ust. 2 ustawy z dnia 31.1.1985 r. o znakach towarowych, Dz.U. Nr 5, poz. 17 ze zm.; art. 18 ustawy z dnia 16.4.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1503 ze zm.; art. 43^{10} KC), należy krytycznie podejść do dominującego dotychczas – choć nie bez

wyjątków – poglądu, że egzekucja orzeczonego wyrokiem obowiązku dłużnika usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych wierzyciela, polegającego na opublikowaniu odpowiedniej treści oświadczenia (przeprosin lub ubolewania), toczy się – jako czynność tzw. niezastępowalna – na podstawie art. 1050 KPC.

U podłoża twierdzenia, że czynność, o której mowa, jest „niezastępowalna", leży jej bezwzględnie osobisty charakter; zachowanie polegające na złożeniu przeprosin lub wyrażeniu ubolewania jest ściśle związane ze stanem emocjonalnym dłużnika i jego uczuciami, zazwyczaj uczuciem żalu i współczucia. Z punktu widzenia psychologii teza ta ma charakter niepodważalny, w aspekcie jurydycznym traci jednak swą doniosłość, gdyż z punktu widzenia prawnego istotą przeprosin (wyrażenia ubolewania) jest w omawianym wypadku przede wszystkim skorygowanie obrazu osoby dotkniętej naruszeniem dobra osobistego – najczęściej czci lub dobrego imienia – w oczach opinii publicznej lub innych osób. Głównym celem osoby dotkniętej naruszeniem nie jest wywołanie u naruszyciela odruchów ekspiacji, lecz to, aby informacja o korzystnym dla niej wyroku dotarła do jak najszerszego kręgu osób, które – na podstawie zachowań dłużnika uznanych przez sąd za naruszające dobra osobiste – mogły ukształtować sobie fałszywy wizerunek pokrzywdzonego. Mówiąc inaczej, podstawowym celem prawnym wiązanym z aktem przeproszenia (ubolewania) jest zniweczenie skutków dokonanego naruszenia, a nie uzyskanie satysfakcji, co w drodze przymusu sądowego lub egzekucyjnego i tak przeważnie nie jest możliwe.

O tym, że akt przeproszenia (ubolewania) odrywa się od emocji i uczuć dłużnika, świadczy również fakt, że sam tekst – słowa, których ma użyć dłużnik – jest narzucany przez sąd w sentencji orzeczenia. Oczekiwanie, że zmuszenie naruszyciela, pod rygorem egzekucji, do odpowiedniego zachowania wywoła w nim pozytywną reakcję afektywną, jest bezzasadne.

Należy przy tym pamiętać, że jeżeli sprawca naruszenia dojdzie – pod wpływem przeprowadzonego postępowania, wydanego wyroku oraz uzasadnienia – do przekonania, iż pokrzywdzonemu należy się zadośćuczynienie, to rozstrzygany problem egzekucyjny w ogóle nie powstanie. Jeżeli natomiast dłużnik, pod

groźbą grzywny, zdecyduje się wypowiedzieć (oznajmić) nakazane wyrazy, to i tak nie sposób zakładać, że tym samym dochodzi do rzeczywistych, emocjonalnie motywowanych przeprosin, a nie tylko do formalnego aktu publikacji oświadczenia obejmującego ich treść. Mimo to – z punktu widzenia prawa procesowego – wyrok traktuje się jako wykonany, co zapewne wynika również z faktu, że prawo nie może swoimi sankcjami wnikać tak daleko w psychikę człowieka, aby zmuszać go do określonych uczuć lub przeżyć.

Aktualne staje się zatem pytanie, czy w sytuacji, w której instytucja „sądowych przeprosin" stanowi w istocie fikcję i ma charakter pozorny, rzeczywiście doniosłe znaczenie zachowuje fakt, kto dokonuje (zleca) ogłoszenia przeprosin o zadanej z góry treści. Nie wnikając w sporną w piśmiennictwie i niełatwą do jednoznacznego rozstrzygnięcia kwestię, czy wyrok nakazujący złożenie przeprosin zastępuje oświadczenie woli na zasadach określonych w art. 1047 KPC, na postawione pytanie należy odpowiedzieć przecząco; skoro wykonanie wyroku pod przymusem nie oznacza prawdziwych przeprosin (wyrazów ubolewania), lecz jedynie opublikowanie jego treści, to omawiana czynność jest niewątpliwie czynnością „zastępowalną". Na rzecz takiego stanowiska przemawia dodatkowy argument, a mianowicie to, że do uznania konkretnej czynności za „zastępowalną" w rozumieniu prawa procesowego (art. 1049 KPC) nie jest konieczne, aby możliwe było dokonanie jej przez osobę inną niż dłużnik. Z semantycznego punktu widzenia przyjęte w orzecznictwie i piśmiennictwie określenie „czynność niezastępowalna" sugeruje, że chodzi raczej o czynność, której nie da się zastąpić jakąś inną czynnością, a nie o taką, którą może wykonać tylko dłużnik. Ujmując rzecz w ten sposób, miarodajnym kryterium dla oceny, czy nakazana wyrokiem czynność jest „zastępowalną", staje się prawny, a niekiedy także gospodarczy interes wierzyciela.

W rozważanej sytuacji interes pokrzywdzonego na ogół przemawia za tym, żeby ogłoszenie o treści wyroku uznać za czynność „zastępowalną"; chodzi o to, żeby ukazało się ono jak najszybciej i stanowiło surogat oświadczenia złożonego przez samego naruszyciela. Innymi słowy, nawet przy przyjęciu, że czynność naka-

zana wyrokiem może być wykonana tylko przez egzekwowanego dłużnika, to skoro z perspektywy interesów wierzyciela istnieje możliwość dokonania przez inną osobę czynności zbliżonej (o tym samym skutku), a zarazem czyniącej zadość jego oczekiwaniom, możliwość taką należy dopuścić (por. także art. 479 i art. 480 KC). Zresztą już w wyroku z dnia 6.10.1972 r., I CR 274/72 (niepubl.), Sąd Najwyższy wyraźnie zezwolił wierzycielowi na dokonanie wprawdzie zbliżonej, ale niewątpliwie innej czynności niż nakazana bezpośrednio pozwanemu, o ile bowiem pozwany został zobowiązany do listownego przeproszenia powoda, o tyle powoda upoważniono – na wypadek niewykonania czynności przez pozwanego – do opublikowania ogłoszenia zawierającego jedynie komunikat o zobowiązaniu pozwanego do przeprosin. Stanowisko to, jakkolwiek powstałe na gruncie prawa materialnego, a nie postępowania egzekucyjnego, rzutuje jednak na ocenę atrybutu „zastępowalności" pewnych zachowań dla potrzeb samej egzekucji.

W końcu nie można zapominać, że art. 1050 KPC, dopuszczający stosowanie przymusu osobistego (bezpośredniego), jest we współczesnym systemie prawa egzekucyjnego reliktem. W związku z tym w każdej sytuacji, w której jest to możliwe, a szczególnie wtedy, gdy żąda tego wierzyciel, należy z tego sposobu egzekucji rezygnować. Wykładnia przepisów o egzekucji świadczeń niepieniężnych powinna zatem zmierzać w kierunku art. 1047 i art. 1049 KPC, zawierających bardziej nowoczesne rozwiązania; korzystanie z art. 1050 KPC należy zastrzec szczególnym wypadkom i traktować jako ostateczność.

Na marginesie swych rozważań Sąd Najwyższy wskazał, że w celu uczynienia egzekucji bardziej elastyczną oraz uniknięcia powstających w jej toku trudności należy rozważyć wprowadzenie do orzecznictwa praktyki polegającej na tym, aby sąd – wyrokując na podstawie art. 24 KC i zobowiązując pozwanego do złożenia stosownego oświadczenia – wskazywał jednocześnie, oczywiście na wniosek powoda, czynność, którą ten może przedsięwziąć na wypadek niewykonania wyroku przez zobowiązanego.

Rozważania nad drugim zagadnieniem prawnym przedstawionym przez Sąd Okręgowy Sąd Najwyższy zaczął od stwierdzenia,

że zasada dyspozycyjności, stanowiąca atrybut autonomii praw prywatnych, jest jednym z fundamentów demokratycznego procesu cywilnego. Nie ma wątpliwości, że dotyczy ona także postępowania egzekucyjnego (art. 321 w zw. z art. 13 § 2 KPC), zatem odpowiedź na pytanie, czy sąd jako organ egzekucyjny jest związany wnioskiem wierzyciela co do sposobu egzekucji, musi być twierdząca. Na taką odpowiedź wskazują także pośrednio przepisy części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego, a wśród nich art. 797, 799 oraz – *a contrario* – art. 1081 § 1 KPC.

Ze względu jednak na okoliczności, w których doszło do przedstawienia zagadnienia prawnego, rozważyć należy, czy związanie, o którym mowa, nie doznaje ograniczeń w wypadku egzekucji świadczeń niepieniężnych. Wątpliwości powstają dlatego, że w tym wypadku wierzyciel nie ma możliwości wyboru sposobu egzekucji, w odniesieniu bowiem do konkretnego świadczenia w zasadzie zawsze właściwy jest tylko jeden sposób egzekucji i on powinien zostać wskazany we wniosku[258]. Odnosząc się do tych wątpliwości, należy przede wszystkim stwierdzić, że żaden przepis Kodeksu postępowania cywilnego nie pozwala na różnicowanie egzekucji świadczeń pieniężnych i niepieniężnych w zakresie związania sądu (organu egzekucyjnego) wskazanym sposobem egzekucji. W szczególności mają tu zastosowanie przepisy art. 797 oraz art. 321 w zw. z art. 13 § 2 KPC; w każdym wypadku o sposobie prowadzenia egzekucji decyduje wierzyciel i on ponosi skutki tego wyboru. Sąd Najwyższy wskazał także, że prezentowany niekiedy pogląd dopuszczający stosowanie z urzędu właściwego – według organu egzekucyjnego – sposobu egzekucji prowadziłby do częściowego obezwładnienia art. 797 KPC w zakresie, w którym odnosi się on do egzekucji świadczeń niepieniężnych. Konieczność wskazywania sposobu egzekucji pod rygorem zwrotu wniosku – jeżeli organ egzekucyjny nie jest nim związany – nie miałaby sensu.

1. Jaka jest różnica między unormowaniami zawartymi w art. 1049 i art. 1050 KPC?

[258] Por. post. SN z dnia 20.12.1988 r., III CRN 429/88, OSNCP 1991, Nr 1, poz. 11).

2. **Jakie argumenty powodowały, że w przeszłości publikacja przeprosin przez dłużnika traktowana była jako czynność niezastępowalna?**
3. **Na czym Sąd Najwyższy oparł zmianę stanowiska w przedmiocie charakteru publikacji zawierającej przeprosiny, uznając, że czynność ta stanowi tzw. czynność zastępowalną?**
4. **Jaką sugestię w uzasadnieniu uchwały zawarł Sąd Najwyższy co do konstrukcji wyroku zobowiązującego do opublikowania przeprosin?**
5. **Dlaczego sąd egzekucyjny jest związany wnioskiem wierzyciela co do wskazanego sposobu egzekucji?**
6. **Czy zasada związania sądu egzekucyjnego treścią wniosku egzekucyjnego doznaje ograniczeń w przypadku egzekucji świadczeń niepieniężnych?**

Ad 1. Art. 1049 KPC normuje egzekucję tzw. czynności zastępowalnych, tj. takich, które mogą zostać wykonane przez osobę trzecią zamiast zobowiązanego do tego dłużnika. Sposób egzekucji takiego obowiązku zależy od treści tytułu wykonawczego. Jeżeli w jego treści postanowiono, że w razie niewykonania przez dłużnika określonej w tytule czynności może wykonać ją dłużnik, w razie niewykonania tej czynności sąd udzieli wierzycielowi umocowania do jej wykonania. Jeżeli w tytule egzekucyjnym nie zaznaczono dla wierzyciela takiej możliwości, organ egzekucyjny przed umocowaniem wierzyciela do wykonania czynności zamiast dłużnika zakreśli dłużnikowi do jej wykonania odpowiedni termin. W razie oporu dłużnika przy wykonywaniu czynności przez wierzyciela lub osobę działającą w jego imieniu sąd poleci komornikowi usunięcie oporu dłużnika.

Art. 1050 KPC dotyczy egzekucji czynności, której za dłużnika nie może wykonać inna osoba. W takiej sytuacji prawo przewiduje szereg sankcji, które mają zmotywować dłużnika do wykonania danej czynności. Problem, jaki się pojawił w niniejszej sprawie, dotyczył tego, czy nakazana dłużnikowi w tytule egzekucyjnym czynność, czyli dokonanie publikacji przeprosin, jest czynnością zastępowalną (bo publikacji takiej może dokonać za dłuż-

nika inna osoba), czy też stanowi czynność niezastępowalną (bo przeprosiny związane są ściśle ze stanem emocjonalnym dłużnika i jego uczuciami).

Ad 2. Publikacja przeprosin traktowana była w przeszłości jako czynność niezastępowalna, ponieważ uznawano, że ma ona bezwzględnie osobisty charakter; zachowanie polegające na złożeniu przeprosin lub wyrażeniu ubolewania jest bowiem ściśle związane ze stanem emocjonalnym dłużnika i jego uczuciami, zazwyczaj uczuciem żalu i współczucia. Takie twierdzenie ma uzasadnienie z punktu widzenia psychologii, lecz nie w aspekcie jurydycznym. Podstawowym celem prawnym wiązanym z aktem przeproszenia (ubolewania) jest zniweczenie skutków dokonanego naruszenia, a nie uzyskanie satysfakcji, co w drodze przymusu sądowego lub egzekucyjnego i tak przeważnie nie jest możliwe. To powodowało zmianę dotychczasowego podejścia do przedstawionego zagadnienia.

Ad 3. Sąd Najwyższy uznając, że obowiązek dokonania (opublikowania) przeprosin stanowi tzw. czynność zastępowalną, wskazał, że art. 24 KC chroni przede wszystkim interes osoby dotkniętej naruszeniem. Uznanie obowiązku opublikowania przeprosin za czynność niezastępowalną i sposób egzekucji z tym związany powodowałby często faktyczną niemożność wykonania takiego obowiązku. Poza tym sam akt przeproszenia (ubolewania) odrywa się od emocji i uczuć dłużnika. Jeżeliby sprawca naruszenia doszedł – pod wpływem przeprowadzonego postępowania, wydanego wyroku oraz uzasadnienia – do przekonania, iż pokrzywdzonemu należy się zadośćuczynienie, to rozstrzygany problem egzekucyjny w ogóle nie powstanie. Jeżeli natomiast dłużnik, pod groźbą grzywny, zdecyduje się wypowiedzieć (oznajmić) nakazane wyrazy, to i tak nie sposób zakładać, że tym samym dochodzi do rzeczywistych, emocjonalnie motywowanych przeprosin, a nie tylko do formalnego aktu publikacji oświadczenia obejmującego ich treść. Mimo to – z punktu widzenia prawa procesowego – wyrok traktuje się jako wykonany, co zapewne wynika również z faktu, że prawo nie może swoimi sankcjami wnikać tak daleko

w psychikę człowieka, aby zmuszać go do określonych uczuć lub przeżyć.

Dla wierzyciela nie ma znaczenia, kto dokonuje przeprosin, lecz to, aby dotarły one do określonego kręgu osób. To zaś powoduje, że nie ma znaczenia, kto ich ostatecznie dokona (tj. kto dokona publikacji).

Ad 4. Na marginesie swych rozważań co do charakteru czynności dłużnika polegającej na opublikowaniu przeprosin Sąd Najwyższy wskazał, że w celu uczynienia egzekucji bardziej elastyczną oraz uniknięcia powstających w jej toku trudności należy rozważyć wprowadzenie do orzecznictwa praktyki polegającej na tym, aby sąd – wyrokując na podstawie art. 24 KC i zobowiązując pozwanego do złożenia stosownego oświadczenia – wskazywał jednocześnie na wniosek powoda czynność, którą ten może przedsięwziąć na wypadek niewykonania wyroku przez zobowiązanego.

Ad 5. Sąd Najwyższy wskazał, że sąd egzekucyjny jest związany treścią wniosku o wszczęcie egzekucji i nie może stosować środków zmierzających do wyegzekwowania nałożonego na dłużnika w tytule wykonawczym obowiązku innego niż zażąda tego wierzyciel. Zasada dyspozycyjności, stanowiąca atrybut autonomii praw prywatnych, jest jednym z fundamentów demokratycznego procesu cywilnego. Dotyczy ona także postępowania egzekucyjnego (art. 321 w zw. z art. 13 § 2 KPC), zatem odpowiedź na pytanie, czy sąd jako organ egzekucyjny jest związany wnioskiem wierzyciela co do sposobu egzekucji, musi być twierdząca.

Ad 6. Zasada związania sądu egzekucyjnego treścią wniosku obowiązuje tak przy egzekucji świadczeń pieniężnych, jak i niepieniężnych. Brak jest podstaw, aby różnicować te dwa rodzaje egzekucji. Nie pozwala na to żaden przepis. W szczególności mają tu zastosowanie przepisy art. 797 oraz art. 321 w zw. z art. 13 § 2 KPC, w każdym wypadku o sposobie prowadzenia egzekucji decyduje wierzyciel i on ponosi skutki tego wyboru. Ponadto prezentowany niekiedy pogląd dopuszczający stosowanie z urzędu

właściwego – według organu egzekucyjnego – sposobu egzekucji prowadziłby do częściowego obezwładnienia art. 797 KPC w zakresie, w którym odnosi się on do egzekucji świadczeń niepieniężnych.

3. Treść postanowienia wydanego na podstawie art. 1049 KPC – *case* nr 3

1. Umocowanie wierzyciela do zastępczego wykonania czynności na koszt dłużnika i przyznanie wierzycielowi sumy potrzebnej do wykonania czynności (art. 1049 § 1 KPC może być objęte jednym postanowieniem; postanowienie to może być wydane dopiero po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności.

2. Wniosek wierzyciela o przeprowadzenie egzekucji w trybie art. 1049 § 1 KPC może obejmować wszystkie jej stadia.

Uchwała SN z dnia 22.4.1968 r., III CZP 37/68, OSNC 1969, Nr 1, poz. 9.

Sąd Najwyższy, odpowiadał na pytanie, czy w myśl art. 1049 KPC dopuszczalne jest wydanie przez sąd postanowienia wzywającego dłużnika do wykonania w wyznaczonym terminie czynności, którą może wykonać także inna osoba, a do wykonania której nie upoważniono w trybie egzekucyjnym wierzyciela, oraz udzielającego jednocześnie wierzycielowi umocowania do wykonania tej czynności na koszt dłużnika, jeśli nie wykona jej sam dłużnik w wyznaczonym mu terminie – czy też dopuszczalne jest tylko wydanie oddzielnego postanowienia wzywającego dłużnika do wykonania nakazanej tytułem egzekucyjnym czynności w wyznaczonym terminie, a wydanie postanowienia umocowującego wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika i przyznanie mu na ten cel potrzebnej sumy od dłużnika jest dopuszczalne na ponowny wniosek wierzyciela po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do dobrowolnego wykonania czynności.

Sąd pierwszej instancji, uwzględniając częściowo wniosek egzekucyjny wierzyciela, wezwał dłużników do wykonania w terminie 7 dni czynności określonych w ugodzie sądowej, natomiast oddalił żądanie, aby upoważnić wierzyciela do zastępczego wykonania tych czynności na koszt dłużników, gdyby sami w oznaczonym terminie jej nie wykonali, oraz żądanie przyznania mu potrzebnej na ten cel kwoty. Sąd ten wyraził pogląd, że dalsze żądania ponad wezwanie dłużników do wykonania oraz wyzna-

czenia im w tym celu terminu są przedwczesne i mogą być zgłoszone dopiero po bezczynności dłużników. Postanowienie to w części oddalającej zaskarżył wierzyciel. Według żalącego się sąd orzeka jednym postanowieniem o wszystkich stadiach egzekucji z art. 1049 § 1 KPC, przy czym orzeczenie w części umocowania wierzyciela do zastępczego wykonania na koszt dłużnika staje się wykonalne dopiero po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi. Dłużnicy wnieśli o oddalenie zażalenia co do żądania przyznania wierzycielowi kwoty pieniężnej na wykonanie czynności, natomiast podzielili stanowisko żalącego się, że wezwanie dłużnika do wykonania w oznaczonym terminie i umocowanie wierzyciela do zastępczego wykonania na koszt dłużnika, gdyby pozostał bezczynny, powinno być objęte jednym postanowieniem.

Sąd drugiej instancji, w związku z zarzutami zażalenia, przekazał Sądowi Najwyższemu na zasadzie art. 390 § 1 KPC do rozstrzygnięcia przytoczone na wstępie zagadnienie prawne.

Artykuł 1049 § 1 KPC przewiduje sposób egzekucji świadczeń niepieniężnych na wypadek, gdy w samym tytule egzekucyjnym brak postanowienia, że wierzyciel może wykonać czynność na koszt dłużnika, gdyby ten nie wykonał jej w zakreślonym terminie. Chodzi tu o czynność tzw. zastępowalną (zamienną), a zatem taką, której może dokonać nie tylko sam dłużnik, ale również inna osoba. Sąd Najwyższy wskazał, że wspomniany sposób egzekucji obejmuje dwa stadia: 1) wezwanie dłużnika przez organ egzekucyjny (sąd) do wykonania czynności w oznaczonym terminie i 2) umocowanie wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika i przyznanie wierzycielowi, gdy tego zażąda, potrzebnej na ten cel kwoty. W konsekwencji wypływa stąd wniosek, że umocowanie wierzyciela do zastępczego wykonania czynności na koszt dłużnika i przyznanie potrzebnej kwoty może nastąpić dopiero po bezczynności dłużnika. Prowadząc zatem egzekucję w trybie art. 1049 § 1 KPC, sąd wydaje najpierw postanowienie w zakresie stadium ad 1) i dopiero, jak głosi przepis, po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi sąd wydaje następne postanowienie w zakresie stadium ad 2). Sąd Najwyższy wskazał także, że po wydaniu po-

stanowienia o umocowaniu wierzyciela dłużnik traci prawo do wykonania czynności. Natomiast przyznanie wierzycielowi potrzebnej kwoty, gdy zgłosi takie żądanie, może nastąpić zarówno w postanowieniu o jego umocowaniu do zastępczego wykonania, a więc równocześnie, jak i w odrębnym postanowieniu. To ostatnie praktycznie wejdzie w grę wtedy, gdy wierzyciel zgłosi takie żądanie dopiero po uzyskaniu umocowania do zastępczego wykonania; podobnie również – gdyby się okazało, że przyznana wierzycielowi suma nie wystarcza – sąd będzie mógł polecić dłużnikowi dokonanie wypłaty dalszej kwoty.

Sąd Najwyższy wskazał również, że nie można w trybie art. 1049 § 1 KPC żądać tylko przyznania kwoty potrzebnej na wykonanie zastępcze. Jeżeli więc w tytule egzekucyjnym upoważniono wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika na wypadek, gdyby dłużnik nie wykonał jej w zakreślonym terminie, wierzyciel nie będzie mógł żądać w trybie art. 1049 § 1 KPC przyznania mu potrzebnej kwoty na zastępcze wykonanie, gdyż w podanej sytuacji egzekucja w trybie art. 1049 § 1 KPC w ogóle nie będzie dopuszczalna i wierzyciel będzie mógł dochodzić przeciw dłużnikowi wyłożonej na wykonanie czynności sumy tylko w drodze procesu. Podobnie rzecz się będzie przedstawiać, gdy wykonał czynność na własny koszt przed uzyskaniem umocowania do jej wykonania.

Powyżej przedstawione stanowisko co do stadiów (aktów) egzekucji i orzekania o nich odrębnymi postanowieniami nie oznacza, aby wierzyciel miał składać odrębne wnioski egzekucyjne dotyczące z osobna każdego stadium (aktu) egzekucyjnego dla unormowanego w art. 1049 § 1 KPC sposobu egzekucji, a w szczególności najpierw wniosek o wezwanie dłużnika i wyznaczenie mu terminu, a następnie, po bezczynności dłużnika, ponowny wniosek o umocowanie do zastępczego wykonania i o przyznanie potrzebnej sumy. Wszystkie te żądania mogą być objęte jednym wnioskiem.

1. Kto jest organem przewidzianym do przeprowadzenia egzekucji tzw. czynności zastępowalnych na podstawie art. 1049 KPC?

2. **Jakie stadia obejmuje egzekucja prowadzona na podstawie art. 1049 KPC?**
3. **Dlaczego sąd (organ egzekucyjny) nie może orzec o obu stadiach postępowania w jednym postanowieniu?**
4. **Czy o przyznaniu wierzycielowi sumy potrzebnej do wykonania czynności sąd orzeka w osobnym postanowieniu czy też może rozstrzygnięcia takie zamieścić w postanowieniu umocowującym go do wykonania zastępczego?**
5. **Czy wierzyciel może w trybie art. 1049 § 1 KPC żądać tylko przyznania kwoty na wykonanie zastępcze?**
6. **Jakie skutki dla toczącego się postępowania egzekucyjnego spowoduje wykonanie przez dłużnika czynności objętej tytułem wykonawczym po upływie zakreślonego mu do tego terminu?**
7. **Czy wierzyciel jest zobowiązany składać osobne wnioski dotyczące zakreślenia wierzycielowi terminu do wykonania czynności i o udzielenie umocowania, czy też żądania te może zawrzeć w jednym wniosku?**
8. **Kiedy sąd powinien przystąpić do kolejnego stadium postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy wierzyciel we wniosku inicjującym postępowanie zamieścił żądanie zakreślenia dłużnikowi terminu i umocowania do dokonania czynności?**

Ad 1. Organem przewidzianym do przeprowadzenia egzekucji czynności zastępowalnych jest sąd miejsca wykonania czynności. Wynika to wprost z art. 758 KPC wskazującego, że sprawy egzekucyjne należą do właściwości sądów rejonowych i działających przy tych sądach komorników, oraz art. 1049 § 1 KPC, który wprost wskazuje, że organem egzekucyjnym w tego rodzaju sprawach jest sąd w okręgu, którego czynność ma być wykonywana.

Ad 2. Sąd Najwyższy wskazał, że wspomniany sposób egzekucji obejmuje dwa stadia: 1) wezwanie dłużnika przez organ egzekucyjny (sąd) do wykonania czynności w oznaczonym terminie i 2) umocowanie wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika i przyznanie wierzycielowi, gdy tego zażąda, potrzeb-

nej na ten cel kwoty. Już z samego brzmienia przepisu art. 1049 § 1 KPC w sposób dostatecznie wyraźny wynika, że stadium pierwsze musi poprzedzać drugie, które może się okazać potrzebne dopiero wtedy, gdyby dłużnik nie zastosował się do wezwania i nie wykonał czynności w terminie wyznaczonym przez sąd i stosownym do okoliczności.

Ad 3. Sąd nie może orzec o drugim stadium postępowania w postanowieniu, w którym wzywa dłużnika do wykonania czynności w wyznaczonym terminie, ponieważ dopiero po jego upływie możliwe jest umocowanie wierzyciela do wykonania czynności objętej tytułem wykonawczym. Wcześniejsze umocowywanie go do jej wykonania byłoby przedwczesne, skoro cały czas może to zrobić dłużnik (zakreślony mu termin do wykonania czynności jest otwarty).

Ad 4. Przyznanie wierzycielowi potrzebnej kwoty, gdy zgłosi takie żądanie, może nastąpić zarówno w postanowieniu o jego umocowaniu do zastępczego wykonania, jak i w odrębnym orzeczeniu. Wierzyciel może takie żądanie zawrzeć w pierwotnym wniosku, a także wystąpić z nim już po wykonaniu czynności. Stanowisko, że o umocowaniu wierzyciela i przyznaniu mu potrzebnej kwoty na zastępcze wykonanie czynności można orzec równocześnie (jednym postanowieniem), znajduje dostateczne usprawiedliwienie choćby w tym, że wierzyciel umocowany stosownie do art. 1049 § 1 KPC nie musi wykonywać czynności sam, lecz może zlecić jej wykonanie osobie trzeciej. Także kwota, której zażądał pierwotnie, może okazać się niewystarczająca do wykonania czynności zastępczej.

Ad 5. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu analizowanej uchwały wskazał, że wierzyciel na podstawie art. 1049 § 1 KPC nie może wystąpić tylko o przyznanie mu potrzebnej sumy na wykonanie zastępcze, jeżeli już sam tytuł wykonawczy upoważnia wierzyciela do wykonania zastępczego. W takiej sytuacji nie ma więc możliwości wszczęcia egzekucji na podstawie art. 1049 KPC. Wierzyciel, który poniósł koszty wykonania zastępczego, działając na

podstawie umocowania zawartego w samym tytule wykonawczym, będzie mógł dochodzić ich zwrotu tylko w drodze procesu. Takie stanowisko dominuje w doktrynie i judykaturze. Co prawda w uchwale z dnia 10.5.1989 r.[259] Sąd Najwyższy wyraził odmienny pogląd, wskazując, iż wierzyciel, który w postępowaniu sądowym otrzymał upoważnienie do wykonania czynności na koszt dłużnika (art. 480 § 1 KC), może na podstawie art. 1049 § 1 zd. 2 KPC żądać przyznania mu przez sąd sumy potrzebnej do wykonania tej czynności, jednakże stanowisko to zostało poddane krytyce przede wszystkim ze względu na sprzeczność z samą treścią unormowania regulującego postępowanie egzekucyjne; w sytuacji bowiem, gdy wierzyciel wykonuje czynność zastępczą już na podstawie samego wyroku, do egzekucji nie dochodzi.

Ad 6. W uzasadnieniu omawianej uchwały Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że po wydaniu postanowienia o umocowaniu wierzyciela do wykonania czynności zastępczej dłużnik traci prawo do wykonania czynności. Twierdzenie to zostało jednak wyrażone na marginesie rozważanego zagadnienia i należy do niego podchodzić z dużą rezerwą. Nie wydaje się bowiem, by w przedstawionej sytuacji wierzyciel mógł zakazać dłużnikowi wykonania czynności, do której jest on zobowiązany treścią tytułu wykonawczego. Jeżeli więc dłużnik pomimo wszczęcia egzekucji wykona czynności, postępowanie egzekucyjne jako bezprzedmiotowe powinno zostać umorzone na podstawie art. 355 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC.

Ad 7. Wszystkie wnioski dotyczące egzekucji na podstawie art. 1049 KPC wierzyciel może zawrzeć w jednym piśmie procesowym inicjującym postępowanie. Stosownie do art. 796 § 1 KPC wierzyciel składa organowi egzekucyjnemu wniosek o wszczęcie egzekucji, w którym powinien określić jej sposób (art. 799 § 1 KPC), a jednym z nich jest egzekucja przewidziana w art. 1049 § 1 KPC. Wystarczy więc, aby wierzyciel zgłosił wniosek o przeprowadzenie egzekucji w tym trybie, określając dokładnie czyn-

[259] III CZP 36/89, OSNC 1990, Nr 4-5, poz. 56.

ności, które mają być wykonane. W postępowaniu egzekucyjnym, gdy organem egzekucyjnym jest sąd, są instytucje, które obejmują kilka stadiów (aktów). Przykładem może być wyjawienie majątku – najpierw następuje postanowienie o zobowiązaniu dłużnika do złożenia wykazu i przyrzeczenia, następnie zaś, po uprawomocnieniu się tego postanowienia, odebranie wykazu i przyrzeczenia. Nie ulega jednak wątpliwości, że sąd jako organ egzekucyjny przeprowadzi – wprawdzie stopniowo – oba stadia bez odrębnych wniosków wierzyciela co do każdego z nich, albowiem ustawa takich odrębnych wniosków następujących po sobie w czasie nie wymaga. Natomiast tam, gdzie dla dokonania jakiegoś stadium (aktu) egzekucyjnego wymagany jest wniosek, ustawa wyraźnie o tym mówi. Przykładowo: egzekucja w trybie art. 1050 KPC (czynność niezastępowalna), nałożenie grzywny na dłużnika oraz wyznaczenie mu nowego terminu, gdy wyznaczony upłynął bezskutecznie, mogą nastąpić tylko na wniosek wierzyciela. Jednak w tym ostatnim wypadku nie ma przeszkód, żeby wierzyciel we wniosku egzekucyjnym wszczynającym postępowanie zgłosił od razu inne wnioski niezbędne dla poszczególnych aktów w danym sposobie egzekucji, chyba że z samej istoty czynności wynika konieczność nie tyle odrębności wniosku, co złożenia go w innym, późniejszym czasie (np. żądanie wierzyciela przejęcia na własność niesprzedanych ruchomości, skoro jednocześnie z takim żądaniem wierzyciel musi złożyć całą cenę – art. 875 § 3 KPC). Z powyższego wynika, że organ egzekucyjny, chociaż będzie prowadził egzekucję stadiami, nie oddala wniosków o dalsze stadia, lecz wykonuje je stopniowo, wstrzymując się z dalszymi, zanim nie zostaną wykonane poprzedzające. Jeżeli więc wierzyciel żąda tylko wezwania dłużnika w trybie art. 1049 § 1 KPC, to sąd na tym poprzestanie. Ale jeśli od razu w jednym wniosku zgłosi także żądanie umocowania do wykonania zastępczego i o przyznanie kwoty, to sąd rozstrzygnie w przedmiocie tych wniosków stadiami.

Ad 8. Sąd nie będzie wiedział o tym, czy dłużnik był bezczynny i czy konieczne jest następne stadium egzekucyjne (akt egzekucyjny). Będzie wtedy rzeczą wierzyciela zawiadomienie o tym

sądu. Ponadto również sam sąd jako organ prowadzący egzekucję powinien czuwać nad sprawnością swego postępowania. Sąd powinien pouczyć wierzyciela o obowiązku zawiadomienia o tym, jak dłużnik ustosunkował się do swego obowiązku w wyznaczonym mu terminie bądź przy wydaniu postanowienia dotyczącego pierwszego stadium (aktu), bądź w piśmie przy doręczaniu mu odpisu postanowienia, jeśli strony nie były wysłuchiwane. Wprawdzie art. 1049 § 1 KPC nie wymaga uprzedniego wysłuchania stron, jednakże w konkretnych okolicznościach sprawy może to być bardzo pożądane, w szczególności w celu określenia dłużnikowi stosownego terminu.

5. Wykonanie orzeczeń zobowiązujących do złożenia oświadczenia woli – *case* nr 4

Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek strony do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje tylko to oświadczenie (art. 64 KC i art. 1047 KPC). Jeżeli zatem oświadczenie takie ma stanowić składnik umowy, jaka ma być zawarta pomiędzy stronami, do zawarcia tej umowy konieczne jest złożenie odpowiedniego oświadczenia woli przez drugą stronę z zachowaniem wymaganej formy. Od tej zasady występują jednak istotne wyjątki odnoszące się do zawarcia umowy przyrzeczonej (art. 390 § 2 KC) oraz sytuacji, gdy sąd uwzględnia powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy całkowicie zgodnie z żądaniem pozwu. W takich przypadkach orzeczenie sądu stwierdza zawarcie umowy i zastępuje tę umowę.

Wyrok SN z dnia 19.9.2002 r., II CKN 930/00, LEX nr 55569.

Sąd Okręgowy zwolnił spod egzekucji nieruchomość ustalając, że stanowi ona majątek odrębny G.R.-G. Egzekucja została wszczęta przez M.M., wierzycielkę B.G. Ten ostatni jest mężem powódki, a był mężem pozwanej. Jak ustalił sąd pierwszej instancji, pozwany B.G. miał nabyć nieruchomość na rzecz i w imieniu G.R.-G. za pieniądze pochodzące z jej majątku odrębnego. Pozwany zawarł umowę sprzedaży nieruchomości, jednak działał we własnym imieniu, a ponadto oświadczył, że nieruchomość nabywa z majątku odrębnego. Został następnie ujawniony w księdze wieczystej jako wyłączny właściciel. Powódka, która twierdzi, że o istniejącej sytuacji dowiedziała się dopiero w późniejszym czasie, wystąpiła z żądaniem zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na nią własność nieruchomości. Wcześniejszym prawomocnym wyrokiem sąd zobowiązał pozwanego B.G. do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na powódkę własność określonej wyżej nieruchomości. Sąd pierwszej instancji przyjął, że takie orzeczenie sądu zastępuje oświadczenie woli pozwanego. Nieruchomość wchodzi zatem w skład majątku odrębnego powódki i nie może być do niej kierowana egzekucja, która ma zaspokoić wierzyciela współmałżonka. Zwol-

nił więc wskazaną nieruchomość spod egzekucji prowadzonej przez M.M. przeciwko B.G.

W wyniku apelacji pozwanej M.M. od tego wyroku Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddalił. Sąd ten wyraził pogląd, że wyrok Sądu Wojewódzkiego zobowiązujący B.G. do złożenia oświadczenia woli nie jest wystarczającą podstawą do stwierdzenia, że przedmiotowa nieruchomość stanowi majątek odrębny powódki. Orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek złożenia oświadczenia woli określonej treści (art. 64 KC) wywołuje skutki jedynie w sferze obligacyjnej. Dla osiągnięcia skutku rzeczowego konieczne jest przeniesienie własności nieruchomości w drodze umowy – zgodnego oświadczenia woli obu stron z zachowaniem wymaganej formy lub powództwa o zobowiązanie do przeniesienia własności nieruchomości. Sąd drugiej instancji odwołał się do treści uchwały 7 sędziów SN z dnia 7.1.1967 r., III CZP 32/66 (OSNCP 1968, Nr 12, poz. 199). Żadna z tych sytuacji nie miała miejsca w rozpoznawanej sprawie, a więc nieruchomość nadal należy do majątku odrębnego B.G. i może być do niej kierowana egzekucja.

Kasacja powódki oparta została na obu podstawach kasacyjnych. Podnosi się w niej naruszenie art. 64 KC oraz art. 1047 KPC. Skarżąca w uzasadnieniu swojej kasacji zawarła polemikę z poglądem Sądu Apelacyjnego. Sąd Najwyższy uwzględnił kasację. Wskazał, że skarżąca trafnie podnosi, iż pogląd Sądu Apelacyjnego nie znajduje uzasadnienia ani w obowiązującym stanie prawnym, ani w treści powołanej uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7.1.1967 r., III CZP 32/66. Uchwała ta w swoim punkcie 1 rozstrzyga wątpliwość co do skutków odwołania przez darczyńcę darowizny nieruchomości z powodu rażącej niewdzięczności. W tym zakresie wskazuje na wystąpienie wyłącznie obligacyjnych skutków odwołania darowizny. Stanu faktycznego ustalonego w rozpoznawanej sprawie i niekwestionowanego w kasacji dotyczy pkt 2 uchwały SN, zgodnie z treścią którego prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek strony do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje tylko to oświadczenie (art. 64 KC i art. 1047 KPC). Jeżeli zatem oświadczenie takie ma stanowić składnik umowy, jaka ma być zawarta pomiędzy stro-

nami, do zawarcia tej umowy konieczne jest złożenie odpowiedniego oświadczenia woli przez drugą stronę z zachowaniem wymaganej formy. Od tej zasady występują jednak istotne wyjątki odnoszące się do zawarcia umowy przyrzeczonej (art. 390 § 2 KC) oraz sytuacji, gdy sąd uwzględnia powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy całkowicie zgodnie z żądaniem pozwu. W takich przypadkach orzeczenie sądu stwierdza zawarcie umowy i zastępuje tę umowę. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy wystąpiła druga ze wskazanych sytuacji. G.R.-G. wystąpiła z żądaniem zobowiązania pozwanego B.G. do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na powódkę własność wyżej określonej nieruchomości. Obowiązek zawarcia umowy został stwierdzony przez Sąd Wojewódzki całkowicie zgodnie z żądaniem powódki. Orzeczenie to zatem zastąpiło umowę pomiędzy stronami i doprowadziło do przejścia własności nieruchomości na powódkę. Sąd Najwyższy uznał, że byłoby rzeczą wysoce nieracjonalną wymagać od powódki, która przejawiła swoją wolę nabycia własności nieruchomości, występując z powództwem przeciwko B.G., składania dodatkowego oświadczenia woli tej samej treści. Tak więc egzekucja prowadzona na rzecz M.M. skierowana była do nieruchomości, która ani nie stanowiła składnika majątku odrębnego dłużnika, ani też nie wchodziła w skład majątku wspólnego małżonków G. Prawu odpowiada zatem wyrok sądu pierwszej instancji, natomiast orzeczenie Sądu Apelacyjnego naruszało przepisy wskazane w kasacji.

1. **W jaki sposób wierzyciel może doprowadzić do realizacji nałożonego na dłużnika obowiązku złożenia oświadczenia woli?**
2. **Czy sytuacja zmienia się, jeżeli oświadczenie woli, do którego złożenia został w orzeczeniu zobowiązany dłużnik, ma stanowić tylko jeden składnik umowy, jaka ma zostać zawarta między stronami?**
3. **Kiedy wyrok zobowiązujący dłużnika do złożenia oświadczenia woli doprowadzi do przeniesienia własności na wierzyciela bez konieczności składania przez tego ostatniego osobnego oświadczenia woli?**

4. **Czy wyrok zobowiązujący dłużnika do złożenia oświadczenia woli, mocą którego przeniesie na wierzyciela własność nieruchomości, stanowi podstawę do wpisu na rzecz tego ostatniego własności w księdze wieczystej?**
5. **Czy odpowiedź na powyższe pytania byłaby taka sama, gdyby w wyroku obowiązek dłużnika do złożenia oświadczenia woli został uzależniony od świadczenia wzajemnego wierzyciela?**

Ad 1. Obowiązek złożenia oświadczenia woli byłby niewykonalny, gdyby osoba zobowiązana do jego złożenia uchylała się od jego wykonania. Egzekucja w postaci grzywien i innych środków przymusu nie zawsze doprowadziłaby do osiągnięcia założonego efektu (złożenia oświadczenia woli). Dlatego ustawodawca posłużył się fikcją prawną, wedle której prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie (art. 64 KC). Skutki procesowe orzeczenia zobowiązującego do złożenia oświadczenia woli w zakresie postępowania egzekucyjnego normuje art. 1047 KPC. Stanowi on *lex specialis* w stosunku do art. 1050 KPC i czyni zbędnym prowadzenie egzekucji takiego orzeczenia. Zgodnie z art. 1047 § 1 KPC, jeżeli dłużnik jest zobowiązany do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, prawomocne orzeczenie sądu zobowiązujące do złożenia oświadczenia zastępuje oświadczenie dłużnika. Tak więc na mocy przytoczonych uregulowań nie ma potrzeby (ani – przy przyjęciu takiego rozwiązania – możliwości) wszczynania egzekucji celem przymuszenia dłużnika do wykonania obowiązku nałożonego na niego w orzeczeniu, bowiem samo to orzeczenie zastępuje oświadczenie woli dłużnika.

Ad 2. Oświadczenie woli, do złożenia którego został zobowiązany dłużnik, stanowi najczęściej składnik umowy, jaka ma zostać zawarta między stronami. Skoro orzeczenie zastępuje tylko oświadczenie woli dłużnika, co do zasady wierzyciel powinien złożyć swoje oświadczenie stanowiące drugi niezbędny składnik umowy, z zachowaniem formy wymaganej przez prawo dla dane-

go oświadczenia. Od tej zasady judykatura[260] przyjęła istotne wyjątki. Odnoszą się one do zawarcia umowy przyrzeczonej (art. 390 § 2 KC) i sytuacji, gdy sąd uwzględnia powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy całkowicie zgodnie z żądaniem pozwu. W takich sytuacjach orzeczenie sądu stwierdza zawarcie umowy i ją zastępuje.

Ad 3. Wyrok zobowiązujący dłużnika do złożenia oświadczenia woli doprowadzi do przeniesienia własności na wierzyciela bez konieczności składania przez tego ostatniego osobnego oświadczenia woli w sytuacji, gdy sąd, orzekając o obowiązku zawarcia umowy przyrzeczonej, zobowiąże dłużnika do złożenia odpowiedniego oświadczenia woli lub gdy całkowicie uwzględnia powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy zgodnie z żądaniem pozwu. Prawomocny wyrok wydany w tych sprawach zastępuje umowę, a tym samym powoduje skutek prawnorzeczowy w postaci przejścia własności rzeczy na wierzyciela.

Ad 4. Wyrok zobowiązujący dłużnika do złożenia oświadczenia woli, mocą którego przeniesie na wierzyciela własność nieruchomości, stanowi podstawę do wpisu na rzecz tego ostatniego własności w księdze wieczystej w sytuacjach opisanych w punkcie 3, a więc gdy sąd orzeka o obowiązku zawarcia umowy przyrzeczonej, zobowiązując dłużnika do złożenia odpowiedniego oświadczenia woli, lub gdy całkowicie uwzględnia powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy zgodnie z żądaniem pozwu. Stanowisko takie zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 19.6.2002 r.[261], stwierdzając, że prawomocny wyrok zobowiązujący pozwanego – zgodnie z żądaniem pozwu – do zawarcia z powodami umowy przenoszącej na nich prawo własności nieruchomości stanowi podstawę wpisu tego prawa w księdze wieczystej.

Ad 5. Opisane powyżej wyroki wywołują wskazane skutki bez względu na to, czy obowiązek dłużnika do złożenia oświadczenia

---

[260] Zasadnicze znaczenie w tej kwestii ma uchwała SN z dnia 7.1.1967 r., III CZP 32/66. Kolejne orzeczenia w tej kwestii potwierdzają tezy postawione w tej uchwale.

[261] II CKN 997/00, OSNC 2003, Nr 6, poz. 85.

woli został uzależniony od świadczenia wzajemnego wierzyciela czy też nie. Jednakże w sytuacji, gdy obowiązkowi dłużnika odpowiada obowiązek wierzyciela świadczenia wzajemnego, do wywołania takiego skutku konieczne jest uzyskanie klauzuli wykonalności dla wyroku nakazującego złożenie tego oświadczenia. Stanowi o tym art. 1047 § 2 KPC, zgodnie z którym jeżeli złożenie oświadczenia woli jest uzależnione od świadczenia wzajemnego wierzyciela, skutek wymieniony w paragrafie poprzedzającym powstaje dopiero z chwilą prawomocnego nadania orzeczeniu klauzuli wykonalności. Klauzulę taką wierzyciel uzyska po złożeniu dowodu spełnienia swego świadczenia (art. 786 KPC).